

การพัฒนาหลักส่ปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ
ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
**DEVELOPMENT OF SUBPAYA TO ENHANCE
EFFICACY OF MEDIATION**

นางสาวสุดี รุ่งเรืองผดุง

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การพัฒนาหลักสูตร پایهเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ
ในการใกล้เคียงข้อพิพาท

นางสาวสุดี รุ่งเรืองผดุง

คุณูปการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา สันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**Development of Subpaya to Enhance
Efficacy of Mediation**

Ms. Phudsadee Rungrueangphadung

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Peace Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับคุณฐิณีพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบคุณฐิณีพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร.)

.....กรรมการ
(รศ.ดร.โคทม อาริยา)

.....กรรมการ
(ดร.นพ.บรรพต ตันธีรวงศ์)

.....กรรมการ
(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

.....กรรมการ
(พระมหาดวงเด่น จิตวาโน, ดร.)

คณะกรรมการควบคุมคุณฐิณีพนธ์

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ประธานกรรมการ
พระมหาดวงเด่น จิตวาโน, ดร. กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....
(นางสาวมุตติ รุ่งเรืองผดุง)

ชื่อคชฌนินพณ์	: การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
ผู้วิจัย	: นางสาวมุสดี รุ่งเรืองผดุง
ปริญญา	: พุทธศาสตรคชฌนินพณ์ (สันติศึกษา)
คณะกรรมการควบคุมคชฌนินพณ์	: พระมหาหรรษา ฐมมหาโส, รศ.ดร., ป.ธ. ๖., พธ.บ. (ปรัชญา), ศศ.ม. (พุทธศาสนศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธานุสาสนา)
	: พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร., ป.ธ.๔, ศน.บ. (ศึกษาศาสตร์), พธ.ม. (ปรัชญา), พธ.ด. (ปรัชญา)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

คชฌนินพณ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา อุปสรรคและแนวทางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (๒) เพื่อศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธานุสาสนาเถรวาท (๓) เพื่อพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและด้านพระพุทธานุสาสนาเถรวาท

ผลการศึกษาคชฌนินพณ์ พบว่า

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทควรมีการพัฒนาทั้งสันติภายในหรือสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ หมายถึง สิ่งแวดล้อมภายในที่เป็นปัจจัยทำให้เกิดความความรู้สึกนึกคิดหรือพฤติกรรม และสันติภายนอก คือ เรื่องของระบบโครงสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยหรือสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่ประกอบด้วยวัตถุสิ่งของที่อยู่รอบกายเรา สิ่งแวดล้อมด้านสังคม หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เป็นความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างผู้คน อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอกสามารถส่งผลกระทบต่อทัศนคติ จิตสำนึกและพฤติกรรมของผู้คน (สิ่งแวดล้อมภายใน) ได้

หลักสัปปายะ ๗ ได้แก่ (๑) อาวาสสัปปายะ คือ ที่อยู่อาศัย หรือ วัด ราวป่า โคนต้นไม้ สำนักปฏิบัติธรรม กุฏิสงฆ์ อาราม เรือนว่างอันเป็นที่สบาย สงบ (๒) โจรสัปปายะ คือ ทางเดิน ถนนหนทางไปมาได้สะดวก ไม่ใกล้ ไม่ไกลนัก หนทางในการบินชบาตไม่ลำบากนัก อีกทั้งภายในสถานที่ก็ควรมีทางเดินจงกรมที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม (๓) ภัตตสัปปายะ คือ การสนทนา พุดคุย การฟัง คือ การสนทนา พุดคุยกันแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติ ได้ฟังสิ่งที่จะทำให้จิตใจเกิดศรัทธา วิริยะ อุสาหะ ความสงบระงับในการที่จะทำความเพียรให้ก้าวหน้า (๔) บุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่อยู่ร่วมกัน บุคคลที่ติดต่อคบหาควรเป็นผู้ตั้งมั่นในศีลธรรม มีความสันโดษ มกน้อย ชักจูงแนะนำไปในทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเพียร (๕) โภชนสัปปายะ คือ อาหารที่บริโภค ควรเป็นอาหารที่สบายต่อความเป็นอยู่ในอัฐภาพแห่งตน เมื่อบริโภคเข้าไปแล้ว ไม่ทำให้เกิดทุกขเวทนา (๖) อุตสัปปายะ คือ ฤดูอันเป็นที่สบาย ความร้อน ความเย็นของอากาศตามฤดูกาล ไม่ร้อนเกินไป ไม่หนาวจัดเกินไป ซึ่งจะทำให้เกิดความเจ็บไข้ได้ป่วยแก่ร่างกาย (๗) อิริยาปถสัปปายะ คือ อิริยาบถอันเป็นที่สบาย การเคลื่อนไหว ยืน เดิน นั่ง นอน อิริยาบถที่ทำให้จิตใจไม่สงบระงับ ก็แสดงว่าอิริยาบถนั้นไม่สบายไม่เหมาะสม จึงเว้นเสียจากการใช้อิริยาบถนั้น หากเมื่อจำเป็นก็ใช้แต่น้อย

การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ เพื่อเกื้อหนุนให้การไกล่เกลี่ยบรรลุเป้าหมาย ด้วยความพอใจของทุกฝ่าย ได้แก่ (๑) อาวาสสัปปายะ อาคารสถานที่ ห้องไกล่เกลี่ยสะอาด เหมาะสมและเพียงพอกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (๒) โจรสัปปายะ การเดินทางไปมาสะดวก มีป้ายบอกทางชัดเจน วางผังอาคารอย่างเป็นระบบ (๓) ภัตสัปปายะ มีระบบขั้นตอนในการสื่อสารสนทนาพูดคุยหาทางออกร่วมกัน การได้รับคำแนะนำที่ดีจากผู้ไกล่เกลี่ย (๔) บุคคลสัปปายะ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความรู้ ความสามารถ เทคนิค ประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทำให้ข้อพิพาทยุติได้ และรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของทุกฝ่ายไว้ได้ (๕) โภชนสัปปายะ จัดอาหารหรือเครื่องดื่มที่เหมาะสม บริการในระหว่างการไกล่เกลี่ย (๖) อุตุสัปปายะ การควบคุมอุณหภูมิ ระบบระบายอากาศ แสงสว่าง สีภายในห้องไกล่เกลี่ย และไม่มีเสียงรบกวนระหว่างการไกล่เกลี่ย (๗) อิริยาปถสัปปายะ การวางตัวของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเหมาะสมกับกาลเทศะและจรรยาบรรณวิชาชีพ การจัดที่นั่งในการไกล่เกลี่ยเหมาะสมสะดวกต่อการเคลื่อนไหว

Dissertation Title : Development of Subpaya to Enhance Efficacy of Mediation

Researcher : Ms. Phudsadee Rungrueangphadung

Degree : Doctor of Philosophy (Peace Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Assoc. Prof. Dr. Phramaha Hansa Dhammahaso

(Nitibunyakorn), Pali vi, B.A. (Philosophy),

M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Phramaha Duangden Thitañāno , Dr. , Pali IV , B.A.

(Education), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

Date of Graduation : March 18, 2019

Abstract

This dissertation has objectives as (1) to study the context, problematic condition, impediment, and means in conciliation, (2) to study the principle of advantageous conditions (Sappāya) in Theravada Buddhism, and (3) to develop the principle of advantageous conditions (Sappāya) for an efficiency improvement in conciliation. This research is a qualitative research focusing on the documentary research and the interview with experts in conciliation and Theravada Buddhism.

The results of this research were as follows:

The conciliation should acquire the development of inner peace or mental environment meaning the inner environment which was the factors resulting in feelings, thoughts, and behaviors. For the outer peace, the meaning was about the environmental structure system which was supportive to the success in mediation; or the physical environment meaning the environment which consisted of material things surrounding our physical body. For the social environment, the meaning was about the environment that composed of various interaction or relationship between people. The influence of an outer environment could have an effect attitude, conscious, and personal behavior (inner environment).

The 7 principles of Sappāya are (1) Āvāsa-sappāya means suitable abode or temple, edge of a forest, trunk of a tree, meditation center, monk's cell, monastery,

empty dwelling with calmness and comfort. (2) Gocara-sappāya means pavement, convenient road which was not too far or too closed, not too inconvenient in receiving food offerings. Moreover, inside the suitable resort, there should be pavement for the practitioners. (3) Bhassa-sappāya means conversation, speech, listening which were the conversation about usefulness in practice, the listening about things which would support faith, diligence, endeavor, calmness and suppression, in order to advance the perseverance. (4) Puggala-sappāya means persons living together, persons contacting together should be persons who were persistence in morality, reclusive, modest, and persuasive into the beneficial way in perseverance. (5) Bhojana-sappāya means the food intake should be appropriate to an individual condition. After consumption, it should not create any painful feelings. (6) Utu-sappāya means suitable climate; hotness and coldness of seasonal climate which should not be too hot or too cold resulting in the personal illness. (7) Iriyāpatha-sappāya means suitable posture; and movement, stand, walk, sit, sleep. If any posture created uncomfortable mind, it might be because the unsuitable posture so the practitioner should refrain from that one and used only if necessary.

A Development of Sappāya Principle for Efficiency Improvement in Conciliation was a development in different areas of environment. This would support the mediation to reach the target goal with satisfaction from every party which was (1) Āvāsa-sappāya means building, venue, mediation room was clean, suitable and enough for the conciliation. (2) Gocara-sappāya means the convenient transportation, clear direction signboard, and systematic building plan. (3) Bhassa-sappāya means the systematic and procedure in communication, conversation, discussion, and joint solution. (4) Puggala-sappāya means the mediator should acquire knowledge, ability, technique, and experience in handling the conciliation in order to end the dispute but still maintaining the good relationship between all parties. (5) Bhojana-sappāya means the appropriate food and drinks catering and serving during the mediation. (6) Utu-sappāya means the temperature control, air ventilation, light and color inside the mediation room, and sound during the mediation. (7) Iriyāpatha-sappāya means the appropriateness of all parties in well manners, suitable for time and place, professional ethics, and the seat arrangement in mediation should be suitable for movement.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชฎินิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ การชี้แนะการช่วยเหลือ อุปถัมภ์จากหลายฝ่าย ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. เลขาธิการอธิการบดี ประธานกรรมการผู้ควบคุมดุชฎินิพนธ์ และผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุชฎินิพนธ์ สาขา วิชาสันติศึกษา เมตตาให้คำแนะนำ ปรีกษาเกี่ยวกับการทำดุชฎินิพนธ์และทุก ๆ เรื่องเกี่ยวกับการศึกษา ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาดวงเด่น วิฑิตญาโณ, ดร. กรรมการผู้ควบคุมดุชฎินิพนธ์ เมตตาให้คำแนะนำ คำปรีกษาเกี่ยวกับการทำดุชฎินิพนธ์จนสำเร็จลุล่วง

ขอกราบขอบพระคุณ พระราชปรียัติกวี, ศ.ดร. อธิการบดี ซึ่งท่านได้เมตตาเป็นประธาน สอบหัวข้อโครงร่างพร้อมทั้งให้คำปรีกษาแนวทางการทำดุชฎินิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณ พระเมธาวิฑิยรส, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มมร., พระ มหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุชฎินิพนธ์ สาขา วิชาสันติศึกษาและประธานกรรมการผู้ควบคุมดุชฎินิพนธ์, ผศ.ดร.อุทัย สติมัน อาจารย์มหาวิทยาลัย สวนดุสิต, อาจารย์วิฑิตติ ลาภอนันต์ อาจารย์กำกับบทเรียนหลักสูตรสถาบันพระปกเกล้า ผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการการพัฒนาหลักสูตร, ดร.อรชร ไกรจักร, ผศ.ดร.सानุ มหัทธนาตุล ผู้เชี่ยวชาญด้าน พระพุทธศาสนา และห้องสิน นาคปานเสื่อ ผู้เคยได้รับการใกล้เคียงข้อพิพาท ที่ได้กรุณามาเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิในการร่วมสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้งานวิจัยในครั้งนี้สมบูรณ์ขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ พระปรราโมทย์ วาทโกวิฑิโท พระวิทยากรบรรยายธรรมโอฑิตี ที่ได้ กรุณาเป็นผู้ดำเนินกระบวนการสนทนากลุ่มให้

อาณิสงส์คุณความดีที่เกิดจากงานวิจัยครั้งนี้ ข้าพเจ้าขอขอบเป็นเกียรติแต่ผู้มีอุปการคุณ ทุก ๆ ท่านที่มีส่วนร่วมในความสำเร็จของดุชฎินิพนธ์เล่มนี้ ทั้งที่ผู้วิจัยได้เอ่ยนามแล้วก็ดี ไม่ได้เอ่ยนาม ก็ดี รวมไปถึงบิดา มารดา และครอบครัวของข้าพเจ้าที่ได้ให้ความสนับสนุนเป็นอย่างดี ส่วน ข้อบกพร่อง หรือข้อผิดพลาดใด ๆ ข้าพเจ้าขอน้อมรับคำวิจารณ์และขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว และขออภัยมา ณ โอกาสนี้

นางสาวมุสตี รุ่งเรืองผดุง

๙ มกราคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๕
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๒๐
๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย	๒๑
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ	๒๓
บทที่ ๒ บริบท สภาพปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๒๔
๒.๑ ความหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๒๔
๒.๒ คุณค่าและความสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๒๘
๒.๒.๑ แนวคิดหลักของระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๒๙
๒.๒.๒ ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๓๑
๒.๒.๓ กระบวนการไกล่เกลี่ยทางพระพุทธศาสนา	๓๒
๒.๒.๔ วิธีจัดการความขัดแย้ง	๓๗

๒.๒.๕	หลักเกณฑ์พื้นฐานของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๔๔
๒.๒.๖	ขั้นตอนกระบวนการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๔๕
๒.๒.๗	คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย	๔๙
๒.๒.๘	บทบาทหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ย	๕๑
๒.๒.๙	ลักษณะการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย	๕๘
๒.๒.๑๐	สภาพบริบททั่วไปของระบบงานศาลยุติธรรม	๕๙
๒.๓	ตัวแปรที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๖๓
๒.๔	ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๖๕
๒.๔.๑	ความหมายของสิ่งแวดล้อม	๖๕
๒.๔.๒	ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๖๙
๒.๔.๓	สภาพปัญหาของสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อ ต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๗๑
๒.๔.๔	แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๗๒
๒.๕	การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวพุทธสันติวิธี	๗๕
๒.๖	สรุป	๗๗
บทที่ ๓	หลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๘๑
๓.๑	ความหมายของสัปปายะ	๘๑
๓.๒	สัปปายะที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก	๘๒
๓.๒.๑	ปฏิปทาสัปปายะ	๘๓
๓.๒.๒	สัปปายะที่เกื้อหนุนแก่การปฏิบัติธรรม	๙๑
๓.๓	สัปปายะ ๗	๙๘
๓.๔	สรุป	๑๐๘
บทที่ ๔	การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๑๐๙
๔.๑	สภาพปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อ ต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๑๐๙
๔.๑.๑	ด้านอาคารสถานที่	๑๑๐
๔.๑.๒	ด้านการเดินทางและระบบทางเดินในศาล	๑๑๒
๔.๑.๓	ด้านการสื่อสาร พูดคุย	๑๑๔
๔.๑.๔	ด้านบุคคล	๑๑๖
๔.๑.๕	ด้านบริการอาหารและเครื่องดื่ม	๑๑๗

๔.๑.๖ ด้านบรรยากาศ อุณหภูมิ แสง สี เสียง	๑๑๙
๔.๑.๗ ด้านอิริยาบถ (การรักษาอาการที่เหมาะสม)	๑๒๑
๔.๒ สัมปายะที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาทอย่างมีประสิทธิภาพ	๑๒๓
๔.๓ การพัฒนาหลักสัมปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาท	๑๓๑
๔.๔ การจัดสิ่งแวดลอมที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาทตามหลักสัมปายะ	๑๓๘
๔.๔.๑ การจัดการสิ่งแวดลอมที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาท ตามหลักอวาสาสัมปายะ	๑๓๘
๔.๔.๒ การจัดการสิ่งแวดลอมที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาท ตามหลักโคจรสัมปายะ	๑๔๐
๔.๔.๓ การจัดการสิ่งแวดลอมที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาท ตามหลักภัสสะสัมปายะ	๑๔๒
๔.๔.๔ การจัดการสิ่งแวดลอมที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาท ตามหลักปุคคลสัมปายะ	๑๔๓
๔.๔.๕ การจัดการสิ่งแวดลอมที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาท ตามหลักโกชนสัมปายะ	๑๔๗
๔.๔.๖ การจัดการสิ่งแวดลอมที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาท ตามหลักอตุสัมปายะ	๑๔๗
๔.๔.๗ การจัดการสิ่งแวดลอมที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาท ตามหลักอิริยาบถสัมปายะ	๑๔๗
๔.๕ ห้องใกล้เคียงที่พึงประสงค์	๑๔๘
๔.๕.๑ ทฤษฎีเรื่องสี่	๑๔๙
๔.๕.๒ จิตวิทยาของสี่	๑๕๐
๔.๖ สรุป	๑๕๕
บทที่ ๕ สรุปผลและข้อเสนอแนะ	๑๕๗
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๗
๕.๑.๑ บริบท สภาพปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับสิ่งแวดลอม ที่มีผลต่อการใกล้เคียงข้อพิพาท	๑๕๗
๕.๑.๒ หลักสัมปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๕๙
๕.๑.๓ การพัฒนาหลักสัมปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ในการใกล้เคียงข้อพิพาท	๑๖๐
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๖๒

๕.๒.๑	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๖๒
๕.๒.๒	ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	๑๖๓
๕.๒.๓	ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	๑๖๓
	บรรณานุกรม	๑๖๔
	ภาคผนวก	๑๗๑
	ภาคผนวก ก. หนังสือขออนุญาต	
	ภาคผนวก ข. หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย	
	ภาคผนวก ค. ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการการวิจัย	
	ภาคผนวก ง. รายนามผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	
	ภาคผนวก จ. คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ	
	ภาคผนวก ฉ. รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group)	
	ภาคผนวก ช. บันทึกการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group)	
	ประวัติผู้วิจัย	

สารบัญแผนภูมิตาราง

ตาราง	หน้า
แผนภูมิตารางที่ ๔.๑ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านอาคารสถานที่	๑๑๑
แผนภูมิตารางที่ ๔.๒ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการเดินทาง และระบบทางเดินในศาล	๑๑๓
แผนภูมิตารางที่ ๔.๓ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการสื่อสารพูดคุย	๑๑๕
แผนภูมิตารางที่ ๔.๔ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านบุคคล	๑๑๗
แผนภูมิตารางที่ ๔.๕ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการบริการอาหารและเครื่องดื่ม	๑๑๘
แผนภูมิตารางที่ ๔.๖ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านบรรยากาศ อุณหภูมิ แสง สี เสียง	๑๒๐
แผนภูมิตารางที่ ๔.๗ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านอิริยาบถ (การรักษาอาการที่เหมาะสม)	๑๒๒
แผนภูมิตารางที่ ๔.๘ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของหลักสัปปายะ ๗ และสิ่งแวดล้อม ๓ ด้าน	๑๒๘

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
แผนภูมิที่ ๑.๑ แนวคิดการวิจัย	๒๐
แผนภูมิที่ ๒.๑ แสดงความไว้วางใจ ความสัมพันธ์และการจัดการความขัดแย้ง	๔๒
แผนภูมิที่ ๔.๑ องค์กรความรู้ที่ได้รับ	๑๓๓
แผนภูมิที่ ๔.๒ ห้องใกล้เคียงที่พึงประสงค์	๑๕๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในดัชนีนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยระบุชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๗. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๒๗๖ หน้าที่ ๙๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

		พระวินัยปิฎก			
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		ภาษา	
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
พระสุตตันตปิฎก					
ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค (ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก (ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก (ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณาสก (ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค (ภาษาไทย)
ส.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค (ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สหายนวรรค (ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	จตุกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	ฉกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.สตต.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	สตตกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.เถร.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา (ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.ธ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก ชาติกถา (ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์ปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ. (ไทย) = วิสุทฺธิมรรคปกรณ์ (ภาษาไทย)

ค. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

พระสุตตันตปิฎกอรรถกถา

ที.สี.อ. (ไทย) = ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)

ม.มฺว. (ไทย) = มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี มูลปิ่นนาสกอรรถกถา (ภาษาไทย)

ม.อ.อ. (ไทย) = มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี อูปริปิ่นนาสกอรรถกถา (ภาษาไทย)

อง.ตีก.อ. (ไทย) = อังคุตรนิกาย มโนรทปุรณี ติกนินบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)

อง.สตตก.อ. (ไทย) = อังคุตรนิกาย มโนรทปุรณี สัตตกนินบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)

อง.นวก.อ. (ไทย) = อังคุตรนิกาย มโนรทปุรณี นวกนินบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“การไกล่เกลี่ย” เป็นกระบวนการแก้ไขข้อพิพาทโดยมีบุคคลที่สามเป็นคนกลางเข้ามาช่วยเหลือแนะนำในการเจรจาต่อรองของคู่ความเพื่อระงับข้อพิพาทหรือหมายถึง กระบวนการ ซึ่งมีการตั้งคณะบุคคลหรือบุคคลโดยเปิดเผยและเป็นกลางระหว่างคู่ความเพื่อใช้ความพยายามแก้ไขบรรลุถึงข้อตกลงอันเหมาะสม^๑ ประเทศไทยได้นำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) มาริเริ่มใช้ตามระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงิน พ.ศ.๒๕๕๕^๒ ซึ่งเป็นการระงับข้อพิพาททางเลือกที่ศาลยุติธรรมเล็งเห็นถึงประโยชน์และความสำคัญในฐานะเครื่องมือที่เสริมสร้างประสิทธิภาพในการดำเนินคดีทางศาลอำนวยความสะดวกแก่คู่พิพาท และเป็นการระงับข้อพิพาทด้วยความสมัครใจของตัวคู่พิพาท ร่วมมือกันตกลงผลแห่งคดีอันอาจเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายได้ทั้งความสะดวก รวดเร็ว ประหยัด โดยมีคนกลางเข้ามามีส่วนร่วมในการประนีประนอมข้อพิพาท อีกทั้งยังเป็นการลดภาระหน้าที่ของศาลยุติธรรม ทำให้ดำเนินคดีเสร็จสิ้นไปโดยรวดเร็ว และเป็นแบบอย่างให้หน่วยงานอื่นๆ นำกระบวนการไกล่เกลี่ยเข้ามาปรับใช้เพื่อลดปัญหาข้อขัดแย้ง^๓ ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่ให้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาล เช่น ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ให้บริการการไกล่เกลี่ยทั้งในและนอกศาล กล่าวได้ว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศไทยได้รับการยอมรับในฐานะเครื่องมือสันติวิธีที่มีประสิทธิภาพ และได้รับการพัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยให้ดียิ่งขึ้น

---

^๑ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ, “กลยุทธ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”, รายงานวิชาการฝึกอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาล, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ, ๒๕๕๗), หน้า ๔๓.

^๒ พิเชษฐ์ คงศิลา และ วิทยา โพธิ์ศรี, บทบาทสำนักกระงับข้อพิพาทกับการพัฒนาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลยุติธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://elib.coj.go.th/Article/j5_s_14.pdf [๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

^๓ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท กรมบังคับคดี, ประวัติและความเป็นมา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://branch.led.go.th/drc/about.asp> [๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

มีผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิผลการบริหารระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อให้บังเกิดผลอย่างยั่งยืนได้นั้นจะได้รับการพัฒนา คือ (๑) การพัฒนาระดับนโยบาย พัฒนาการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือให้มากขึ้น และการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องได้รับการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นจากรัฐบาลที่เพียงพอ (๒) การพัฒนาระดับอำนวยการ ด้านศักยภาพของผู้บริหารศาล ทักษะในการบริหารจัดการคดี ทักษะด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ และด้านประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การฝึกอบรมพัฒนาหลักสูตร และการประเมินผลหลังการฝึกอบรมพัฒนาระบบการเสริมสร้างขวัญกำลังใจเพิ่มค่าตอบแทนของผู้ไกล่เกลี่ย รวมทั้งแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาระบบบริหารและจัดการด้านงบประมาณ โดยจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบงบประมาณเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและความจำเป็นมากขึ้น (๓) การพัฒนาระดับปฏิบัติการมุ่งเน้นด้านการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ๕ ประเภท ได้แก่ ผู้พิพากษา ผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นบุคคลภายนอก เจ้าหน้าที่ศาล ทนายความและคู่ความ^๔ กล่าวได้ว่า การพัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยนั้นควรมีการพัฒนาทั้งสันติภายใน คือ เรื่องของตัวบุคคลผู้เกี่ยวข้องและสันติภายนอก คือ เรื่องของระบบโครงสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย

ทั้งนี้บรรยากาศในการไกล่เกลี่ยนับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ ซึ่งบรรยากาศในการไกล่เกลี่ยนั้นประเด็นส่วนใหญ่ที่มีผลการศึกษาให้การใส่ใจคือ เรื่องของตัวบุคคลผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมที่ต้องสร้างบรรยากาศให้คู่ความทั้งสองสามารถหันหน้ามาเจรจาเพื่อหาทางออกร่วมกัน ดังเสียงสะท้อนจากคู่ความว่า ปัญหาด้านคู่ความคือ การไม่ค่อยเปิดเผยข้อมูลความจริง และได้เสนอแนะให้มีการปรับปรุงบรรยากาศในการไกล่เกลี่ย และการพัฒนาทักษะของผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความเป็นกันเองอย่างสูง ห้องไกล่เกลี่ยต้องไม่มีลักษณะของความเป็นทางการ แต่ต้องมีลักษณะของการพูดคุยกันแบบปกติ ซึ่งลักษณะการเปิดเผยข้อเท็จจริงต่างๆ ควรมีการพัฒนาทั้งสิ่งแวดล้อมในการไกล่เกลี่ย และบุคลากรผู้ไกล่เกลี่ยให้มากขึ้นด้วย^๕ ทั้งนี้การพัฒนาตัวผู้ไกล่เกลี่ยมีผู้ให้ความสนใจและมีการศึกษาค้นคว้าหลายมิติ ซึ่งรวมถึงการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แต่สำหรับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยยังไม่ได้รับการนำมาศึกษาเท่าที่ควร ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในเรื่องสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา (Healing Environment) ซึ่งถูกนำมาใช้ในการพัฒนาออกแบบสิ่งแวดล้อมในสถานพยาบาลที่ทำให้ผู้ใช้สอยรู้สึกดี สบาย ผ่อนคลาย ซึ่งความรู้รู้สึกสัมผัสถึงความต้องการความทุกข์ของผู้ป่วยเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การบำบัดและเยียวยาที่ได้ผล ผลการศึกษา

^๔ ศุภณัฐ สัตยาภิวัฒน์, บุญทัน ดอกไธสง และบุญเลิศ ไพรินทร์, “ประสิทธิผลการบริหารงานระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลยุติธรรม ตามหลักธรรมาภิบาล”, วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗): ๑๗.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อม เช่น แสง สี เสียง กลิ่น ทัศนียภาพ งานศิลปะ วัสดุและพื้นผิวต่าง ๆ มีอิทธิพลอย่างมากต่อการบำบัดเยียวยาผู้ป่วย^๖ และพบว่าสิ่งแวดล้อมที่ดีมีผลต่อผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิผลของการรักษาและเร่งการฟื้นตัวของผู้ป่วย รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ด้วย ดังนั้นการจัดสิ่งแวดล้อมด้วยการเลือกใช้ สี แสง พื้นผิววัสดุ และเสียง เพื่อสร้างบรรยากาศของสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยาจึงต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง หากเปรียบเทียบเยียวยาผู้ป่วยเป็นการสลายความทุกข์ที่เกิดขึ้นทางกายที่ส่งผลต่อจิตใจ การใกล้เคียงข้อพิพาทก็เปรียบเสมือนกับสถานพยาบาลสลายความขัดแย้งที่ช่วยบรรเทาความทุกข์ทางใจอันเกิดจากความขัดแย้งที่ส่งผลต่อสภาวะทางกายที่ตามมา ดังนั้นแนวคิดเรื่องการพัฒนาสิ่งแวดล้อมบรรยากาศที่เอื้อต่อการใกล้เคียง เช่น สภาพห้อง ระบบการจัดการ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเพราะมนุษย์รับรู้และตีความโลกภายนอกด้วยประสาทสัมผัส (ผัสสะ) ซึ่งได้แก่ การมองเห็น-รูป Sight, การรับรู้รส Taste, การได้กลิ่น Smell, การได้ยิน-เสียง Hearing และการสัมผัส Touch ซึ่งส่งผลกระทบต่อร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อเงื่อนไขทางกายภาพของผู้ใช้สอยพื้นที่ ดังนั้น การสร้างความเข้าใจในเรื่องของผัสสะทั้งหลายนี้ จึงเป็นกุญแจดอกสำคัญในการสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาท

ทั้งนี้เมื่อกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวบุคคลที่เอื้อต่อการใกล้เคียงที่มีประสิทธิภาพ มีผลการศึกษาที่น่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพัฒนาผู้ทำหน้าที่ใกล้เคียง ซึ่งนับว่าเป็นการพัฒนาสันติภายในหรือสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ ซึ่งเป็นแรงสนับสนุนสำคัญต่อการใกล้เคียงให้ประสบความสำเร็จ แต่เมื่อกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นบรรยากาศที่เอื้อต่อการใกล้เคียง อันได้แก่ ห้องใกล้เคียง สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เอื้อในการใกล้เคียงโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพัฒนาเต็มเต็มนอกเหนือจากแนวคิดเรื่องการออกแบบสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ประเด็นนี้ยังไม่ได้ถูกหยิบยกมาทำการศึกษา ทั้ง ๆ ที่ในทางพระพุทธศาสนามีเครื่องมือสำคัญที่กล่าวถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาสภาวะสันติภายในที่สำคัญ เช่น หลักสัพปาเย อันหมายถึงความหมายคำว่า “สัพปาเย” ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ หมายถึง สิ่ง สถาน หรือบุคคล ซึ่งเป็นที่สบาย เหมาะกัน เกื้อกูล หรือเอื้ออำนวย โดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อหนุนแก่การบำเพ็ญและประดับประดาประกอบรักษาสมาธิ ท่านแสดงไว้ ๗ อย่าง คือ อาวาส (ที่อยู่) โคจร (ที่บิณฑบาตหรือแหล่งอาหาร) ภัตตะ (เรื่องพุดคุยที่เสริมการปฏิบัติ) บุคคล (ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยแล้วช่วยให้จิตใจผ่องใส สงบ มั่นคง) โภชนะ (อาหาร) อุตุ (สภาพแวดล้อม

^๖ โสมวรรณ มั่นหลง, การจัดการหอผู้ป่วยเพื่อการเยียวยา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://ningnight.blogspot.com> [๒ มิถุนายน ๒๕๖๐].

และอุณหภูมิจึงเหมาะสมเป็นสัปดาห์ที่ไม่สบายเป็นสัปดาห์^๗ซึ่งนับว่าครอบคลุมทั้งในเรื่องของตัวบุคคลและสิ่งแวดล้อมภายนอก ที่สามารถนำไปใช้ในการไกล่เกลี่ยให้มีประสิทธิภาพได้อย่างหนึ่ง

จากประสบการณ์การเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ผู้วิจัยเห็นว่า สิ่งแวดล้อมที่เอื้อในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นเรื่องที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าการพัฒนาคน ซึ่งเป็นการพัฒนาจากภายใน จากการสังเกตบรรยากาศในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่า ห้องไกล่เกลี่ย อุณหภูมิ ใจหวัะ เวลา ความพร้อม และความสะดวกในการติดต่อประสานงาน ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการไกล่เกลี่ยให้ประสบความสำเร็จ และหากสำเร็จได้ผู้ไกล่เกลี่ยก็ต้องใช้พลังความสามารถที่มากพอในการสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้การไกล่เกลี่ยบรรลุผล

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำหลักสัปดาห์ ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ไม่สบาย, สภาพเอื้อ, สิ่งที่เกี่ยวข้อง, สิ่งที่เกี่ยวข้องการยุติและการที่จะพัฒนาชีวิต, สิ่งที่เหมาะสม อันเกี่ยวพันในการเจริญภาวนาให้โดยผลดี ขวดยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ๑. อาวาสสัปดาห์ (ที่อยู่อันเหมาะสม เช่น ปลอดภัย ไม่พุกพอล่านจอบแจ บางแห่งเรียก เสนาสนสัปดาห์ ๒. โจรสัปดาห์ (แหล่งอาหารอันวย ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสมดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์ อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป ๓. ภัตสัปดาห์ (การพุดคุยที่เหมาะสม เช่น พุดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ ๑๐ และพุดแต่พอประมาณ ขาวสารและสื่อสารที่เอื้อปัญญา บางแห่งเรียก ธรรมสัปดาห์ ๔. บุคคลสัปดาห์ (บุคคลที่ถูกต้องกันเหมาะสม เช่น ไม่มีคนร้าย แต่มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะใจ ๕. โภชนสัปดาห์ (อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก บางแห่งเรียก อาหารสัปดาห์ ๖. อดุสัปดาห์ (ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่นาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น ๗. อิริยาปลดสัปดาห์ (อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับกิจกรรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดีมีอิริยาบถสมดุ^๘ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสัปดาห์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผลการศึกษาขึ้นนี้จะเป็นประโยชน์ในเชิงนโยบายและการสนับสนุนเงินทุนของภาครัฐที่คุ้มค่าหากมีผลการศึกษามารองรับที่ทำให้มั่นใจในการลงทุนการพัฒนาสิ่งแวดล้อมบรรยากาศในการไกล่เกลี่ยนั้นสามารถสำเร็จผล และลดต้นทุน ระยะเวลาในการไกล่เกลี่ย อีกทั้งยังช่วยทำให้โอกาสในการหวนกลับคืนความสัมพันธ์ของคู่พิพาทได้ในขณะเดียวกันซึ่งถือว่าเป็นจุดหมายสูงสุดของการไกล่เกลี่ย

^๗ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิป.อ.ปยุตโต เพื่อเชิดชูธรรม, ๒๕๖๑), หน้า ๔๗๔.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๔, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ, ๒๕๕๙), หน้า ๒๐๙-๒๑๐.

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ บริบท สิ่งแวดล้อมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีลักษณะอย่างไร มีสภาพปัญหา และอุปสรรคอย่างไร ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ อย่างไร

๑.๒.๒ หลักสัปปายะ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบ ความหมาย และสามารถนำมาพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างไร

๑.๒.๓ แนวทางในการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทควรมีวิธีการอย่างไรบ้าง จึงจะทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกิดคุณค่า และเสริมสร้างพลังแห่งความสัมพันธ์ของคู่กรณีได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๑.๓ วัตถุประสงค์

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา อุปสรรคและแนวทางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓.๓ เพื่อพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยจะศึกษาความหมายและความสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ศึกษาสภาพบริบททั่วไปของระบบงานศาลยุติธรรม ศึกษาปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ศึกษาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธี ศึกษาหลักธรรม (สัปปายะ) ที่ใช้ในจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักการทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำเสนอการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยศึกษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาโดยศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศึกษากฎหมายและระเบียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลยุติธรรม ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือเอกสารตำราวิชาการบทความตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดจากสถาบันการศึกษา จากอินเทอร์เน็ตและจากนิตยสารต่าง ๆ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ให้ความรู้ในด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงพุทธและผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทศาลยุติธรรม รวมถึงสถาบันอื่น เช่น สำนักกระบี่ข้อพิพาทสำนักงานศาลยุติธรรมเพื่อให้สามารถนำข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและสภาพพื้นที่บรรยากาศสิ่งแวดล้อมห้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักพุทธสันติวิธี มาบูรณาการใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในยุคปัจจุบันอย่างกลมกลืนลงตัวผู้ให้สัมภาษณ์ดังกล่าว ประกอบไปด้วย

๑. ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและสันติวิธี
  - ๑) เจ้าคุณพระสุธีวีรบัณฑิต, ดร. (โซว์ ทสสนีย์)
  - ๒) พระครูนิโครธบุญญากร, ดร. (พระมหาปรีชา)
  - ๓) นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า
  - ๔) นายชลัท ประเทืองรัตนา สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า
๒. ผู้พิพากษา ข้าราชการเจ้าหน้าที่ศาล บุคลากรในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
  - ๑) นายเชวง ชูศิริ เลขาธิการประธานศาลฎีกา
  - ๒) นายณรงค์ศักดิ์ อังรานุวัฒน์ ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๗
๓. ผู้ประนีประนอมดีเด่นระดับประเทศ
  - ๑) นางไพจิตร จารุวัชรวรรณ
  - ๒) นางชูจิต พันธุมจินดา
  - ๓) นายธีระ วิริยสกุลวงศ์
  - ๔) นางวรรณณา เอี่ยมสกุลภิญโญ
  - ๕) นางสาวปราณี แซ่คู
  - ๖) ดร.สุภาพรรณ เพิ่มพูล
๔. เจ้าหน้าที่ศูนย์ไกล่เกลี่ย ศาลแรงงานกลาง ศาลแรงงานกลางสาขาสมุทรปราการ ศาลแขวงสมุทรปราการ จำนวน 8 คน
๕. ทนายความ/วิศวกร
  - ๑) นายสมบัติ วงกำแหง
  - ๒) นายวิฑูล หนูยิ้มชัย
๖. ผู้ใช้บริการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

- ๑) นายห้องสิน นาคปานเสื่อ
- ๒) นางพัชรี ศิลปชัย
- ๓) นายคำรณ เรืองยศ
- ๔) ไม่ประสงค์จะให้ใส่ชื่อ จำนวน 9 คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

กำหนดพื้นที่ในการวิจัย โดยศึกษาศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทของศาลยุติธรรม

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยกำหนดระยะเวลาในการทำวิจัยตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๖๑ ถึงมกราคม ๒๕๖๒

๑.๕ นิยามคำศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การพัฒนา หมายถึง การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนา คือ หลักสัปปายะ ๗ เป็นฐานในการประยุกต์ใช้การจัดการสิ่งแวดล้อมในห้องใกล้เคียงของศาลยุติธรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๑.๕.๒ สัปปายะ หมายถึง สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกิดได้แก่ ๑) อาวาส-บริเวณภายในศาล ห้องใกล้เคียง อาคารสถานที่ ๒) โคจร-การเดินทางมายังศาล การวางผังอาคาร ป้ายบอกทาง ๓) ภัตตาคาร-การสนทนา พุดคุย การฟัง การมอง ๔) บุคคล-ผู้พิพากษาประจำศาล ผู้ประนีประนอมประจำศาล เจ้าหน้าที่ส่วนงานใกล้เคียง คู่พิพาท ๕) โภชนะ-อาหารและเครื่องดื่มที่เหมาะสม ๖) อุต-ฤดูอากาศ อุณหภูมิ สี แสง เสียง และ ๗) อิริยาบถ-การเคลื่อนไหว ยืน เดิน นั่ง ซึ่งช่วยสนับสนุนในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

๑.๕.๓ ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ที่นำไปสู่ความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยซึ่งเกิดผลดีต่อคู่กรณีอย่างถูกต้องเหมาะสม อีกทั้งยังเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อคู่กรณี

๑.๕.๔ การไกล่เกลี่ย หมายถึง การระงับข้อพิพาทโดยมีบุคคลที่สามเข้ามาทำหน้าที่เป็นคนกลางในการช่วยเหลือชักจูงให้คู่พิพาทยอมเจรจาผ่นกันเข้าหากันจนนำไปสู่การทำความเข้าใจกันด้วยความพึงพอใจกันทั้งสองฝ่าย

๑.๕.๕ ข้อพิพาท หมายถึง ข้อขัดแย้งหรือข้อโต้แย้งระหว่างผู้ที่เป็นคู่กรณี

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)^๙ ได้ชี้ให้เห็นว่า “ความขัดแย้งและสงครามนั้นเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ แต่ปัญหาก็คือขัดแย้งกันอย่างไรจึงก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด” สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสิ่งทั้งหลายมีความแตกต่างกันซึ่งความแตกต่างดังกล่าวจะให้เกิดความขัดแย้งกัน แต่อย่างไรก็ตามในอีกแง่หนึ่งความแตกต่างนั้นจะก่อให้เกิดความหลากหลายและมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นถ้าเราแปรผลของความแตกต่างนั้นให้กลายเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ทำให้เกิดแง่คิดและมุมมองใหม่ ๆ นอกจากนี้ท่านยังชี้ให้เห็นถึงจุดเด่นของความขัดแย้งว่าความขัดแย้งนั้นควรจะก่อรูปขึ้นมาจากเจตนาที่ดีมีจุดมุ่งหมายเพื่อความดีงามและความก้าวหน้าและความร่มเย็นของสังคม แนวคิดเช่นนี้หากจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือความขัดแย้งในเชิงบวกนั่นเอง

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ)^{๑๐} ได้กล่าวเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์และงานพระศาสนาในด้านต่าง ๆ ของวัดแบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ การบูรณะและพัฒนาวัด การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกว่าการบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุขสี่ปายะ ๔ อย่างคือ

๑) อาวาสสี่ปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นร่มเย็นเป็นรมณีสถานเจริญตาสบายใจแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

๒) อาหารสี่ปายะ อาหารเป็นที่สบาย ตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหารการจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓) บุคคลสี่ปายะ บุคคลเป็นที่สบาย เรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และเด็กวัด

๔) ธรรมสี่ปายะ ธรรมที่เป็นสบายจุดมุ่งหมายหลักของวัดคือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมเป็นที่แสดงพระธรรมเทศนา หรือการกล่าวบรรยายธรรมแก่พุทธศาสนิกชนตามหมวดธรรมต่าง ๆ

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), สลายความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๓-๔.

^{๑๐} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

พระไพศาล วิสาโล^{๑๑} ได้กล่าวไว้ว่า “บทบาทสำคัญของผู้ไกล่เกลี่ยก็คือการลดอคติในคู่กรณี ไม่ว่าจะ เป็น โทสะ โลภะ หรือ โมหะ และวิธีกระตุ้นและวิธีที่จะช่วยลดอคติได้ดีที่สุดคือการกระตุ้นให้คิด เทศนา สอน บางครั้งก็ไม่ช่วย การกระตุ้นให้เขาถุกคิดขึ้นมาได้ประโยชน์มากกว่า ผู้ไกล่เกลี่ยควรตั้งคำถามให้คู่กรณีตระหนักว่า ข้อเรียกร้องของตนเองนั้นบางครั้งก็มากเกินไป ผู้ไกล่เกลี่ยสามารถระงับข้อขัดแย้งได้เพราะการตั้งคำถาม การตั้งคำถามเป็นเครื่องมือสำคัญมากสำหรับผู้ไกล่เกลี่ย คำถามควรจะเป็นคำถามเปิด ไม่ใช่คำถามปิด”

พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส (นิริบุณยกร)^{๑๒} ได้กล่าวในเรื่องนี้ไว้ว่า “นักเจรจาไกล่เกลี่ย จำเป็นที่เข้าใจความจริงว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นธรรมชาติของมนุษย์และสังคมในระดับโลก โดยเหตุนี้หน้าที่สำคัญของนักเจรจาไกล่เกลี่ยคือการนำเสนอทางเลือกให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์และความต้องการของคู่กรณีเพื่อให้มนุษย์และสังคมที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งได้เข้าใจว่าเมื่อเกิดความขัดแย้งหน้าที่ของมนุษย์และสังคมจึงไม่ได้อยู่ที่การหลบหนีหรือสลายความขัดแย้ง หากแต่ยอมรับสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในฐานะที่เป็น “ทุกข์” ประการหนึ่งของชีวิตและสังคม และแสวงหาคำตอบว่าความขัดแย้งเกิดจากอะไร นำไปสู่อะไร เราควรมีท่าทีรวมถึงการแสวงหาทางออกหรือหาเครื่องมือเพื่อนำไปจัดการความขัดแย้งให้ถูกต้องตามหลักเหตุผลอย่างไร จึงจะทำให้มนุษย์และสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข”

สุชาย จอกแก้ว^{๑๓} ได้ให้หลักในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้ว่า “หลักปฏิบัติของผู้ไกล่เกลี่ย ต้องอาศัยธรรมะเป็นหัวใจสำคัญนอกจากมีใจเป็นธรรมเป็นกลางแล้วจำต้องเว้นจากอคติ ๔ ประการ กล่าวคือต้องไม่มีอคติต้องไม่มีความลำเอียง ๔ ประการ ดังนี้คือ

- ๑) ลำเอียงเพราะความรักใคร่กันเรียกว่าฉันทาคติ
- ๒) ลำเอียงเพราะไม่ชอบกันเรียกว่าโทสาคติ
- ๓) ลำเอียงเพราะเขลา (ไม่รู้จริง) เรียกว่าโมหาคติ

^{๑๑} พระไพศาล วิสาโล, “การไกล่เกลี่ยแบบพุทธ”, อ้างใน **หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท Version 1.2**, ศูนย์ระงับข้อพิพาททางเลือกสำนักกระงับข้อพิพาทสำนักงานศาลยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอคทีฟพรีน จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๘๔-๘๕.

^{๑๒} พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส (นิริบุณยกร), “พระพุทธเจ้าในฐานะนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง” อ้างใน **หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : ทางออกสู่การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนาเพลส จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๓๓.

^{๑๓} สุชาย จอกแก้ว, “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา”, อ้างใน **หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท Version 1.2**, ศูนย์ระงับข้อพิพาททางเลือกสำนักกระงับข้อพิพาทสำนักงานศาลยุติธรรม (กรุงเทพมหานคร: บริษัทแอคทีฟพรีน จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙๘.

๔) ลำเอียงเพราะกลัวเรียกว่าภาคติ

หากผู้ไกล่เกลี่ยมีความลำเอียง หรือประพฤติไปในทางไม่ควรประพฤติ หรือไม่มีใจเป็นธรรมเป็นกลางดังกล่าวนี้อีกก็จะหาความยุติธรรมได้ไม่ กล่าวคือ ไม่มีความเป็นธรรมเลย ซึ่งความไม่เป็นธรรมในสังคมส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพราะคนเรามีอคติ ๔ ประการ นี้”

วันชัย วัฒนศัพท์^{๑๔} ได้ให้ความหมายของการเจรจาไกล่เกลี่ยว่า หมายถึง การเข้าไปแทรกในการไกล่เกลี่ยโดยผู้ที่เป็นบุคคลที่สามเป็นคนกลางและเป็นที่ยอมรับ คนกลางไม่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวข้องกับข้อพิพาท เพื่อที่จะช่วยให้คู่กรณีที่มีข้อถกเถียงหรือขัดแย้งกันอยู่ให้บรรลุข้อตกลงที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน โดยความสมัครใจโดยทั่ว ๆ ไป การไกล่เกลี่ยคนกลาง คือ กระบวนการที่ต่อเนื่องของกระบวนการเจรจาด้วยความช่วยเหลือของคนที่ไม่เข้าไปอยู่ตรงกลางที่เรียกว่า ผู้ไกล่เกลี่ยคนกลาง ซึ่งบทบาทของบุคคลที่จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยคนกลางก็คือ ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยที่เป็นกลางและไม่เข้ากับฝ่ายใด การปรับเปลี่ยนกรอบคำพูดและกระบวนการใหม่การสร้างสะพานไมตรีแทนการสร้างกำแพงกีดกันและการไม่ขยายประเด็นให้เป็นเรื่องใหญ่” และยังได้กล่าวถึงหลักการของกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยที่จะต้องทำความเข้าใจอยู่หลายประเด็นโดยมีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านนี้ได้กล่าวไว้ ดังนี้^{๑๕}

๑) กระบวนการนี้การพิจารณาตัดสินหาทางออกของข้อขัดแย้งเกิดโดยคู่กรณีหรือคู่ขัดแย้งช่วยกันพิจารณาหาทางออกร่วมกัน คนกลางไม่มีหน้าที่หรือไม่มีอำนาจไปตัดสิน

๒) กระบวนการในการเจรจาจะใช้วิธีหรือกระบวนการใช้การเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Process) โดยไม่ใช้จุดยืน (Position) แต่จะใช้การเจรจาโดยใช้ความต้องการหรือความสนใจร่วมกันเป็นพื้นฐานในการเจรจา (Interest Based Negotiation) เช่น ไม่ใช้การเจรจากันว่าจะสร้างโรงไฟฟ้าหรือไม่สร้างโรงไฟฟ้า ซึ่งเป็นการเจรจาโดยยึดจุดยืน (Position - Based Negotiation) และไม่มีทางจะหาข้อยุติได้ ต้องอาศัยคำถามว่า “ทำไม” จึงจะสร้าง หรือ “ทำไม” จึงจะไม่สร้าง เหตุผลเหล่านี้ก็จะเป็นเหมือนประเด็นที่เราจะมาช่วยกันหาคำตอบ ถ้าตกลงกันได้ก็ถือเป็นข้อยุติ ถ้าตกลงกันไม่ได้จะต้องมีการศึกษาหาข้อมูลอะไรอีก ก็ต้องตกลงกันให้ได้

^{๑๔} วันชัย วัฒนศัพท์ (แปลและเรียบเรียง), **คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท**, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๑-๑๔๒.

^{๑๕} วันชัย วัฒนศัพท์, **ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี: ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕๖-๑๕๗.

ดร.ศุภกิจ มูลประมุข^{๑๖} กล่าวถึงเรื่องการใช้สี หรือการนำสีไปใช้ในลักษณะต่าง ๆ ว่าเป็น การประยุกต์หรือดัดแปลงไปจากการจัดระบบสี เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใด ๆ ควรคำนึงถึงความเหมาะสมในด้าน ต่าง ๆ เช่น ความสวยงาม ความกลมกลืน ความน่าสนใจ และความสอดคล้องกับเป้าหมาย หรือ วัตถุประสงค์ของงาน เพราะสีสามารถทำให้ผลงานนั้นดูมีคุณค่า และ ด้อยค่าลงได้หากใช้อย่างไม่ถูกต้อง ดังนั้นการใช้สีจึงจำเป็นต้อง คำนึงถึงหลักการของสี เพื่อให้ได้ผลงานที่ถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด ซึ่งหลักการ ใช้สีมีอยู่หลายประการ สีถูกเลือกมาใช้ด้วยเหตุผลที่ต่างกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์คือผู้รับสารเข้าใจ ดังนั้นในการเลือกสีเพื่อให้เกิดอารมณ์คล้ายตามสิ่งที่ต้องการนำเสนอและเพื่อให้เกิดความงามน่าสนใจ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและ วัตถุประสงค์ในการใช้อาคารหรือพื้นที่ โดยอาศัยหลักจิตวิทยาในทฤษฎี สีเป็นหลักและพื้นฐานตาม วัตถุประสงค์ของการใช้ ดังนี้

แนวคิดปรัชญาของการใช้สีภายใต้พื้นฐานของ เหตุผลความคิด (Rational Thinking) ความงาม (Aesthetic Appearance) มีดังนี้

๑) การตกแต่งโดยใช้สีวรรณะร้อน (Warm Color) สีประเภทนี้ นอกจากจะช่วยให้หาย จากความเฉื่อยชาแล้วยังมีส่วนใจการสร้างบรรยากาศให้มีความรู้สึกของ Welcome Atmosphere ออบอุ่นเป็นกันเอง การใช้สีประเภทนี้ควรจะใช้ภายในห้องที่ต้องการกระตุ้นอารมณ์ ความรู้สึกให้ มีชีวิตชีวา ส่วนของอาคาร อาทิเช่น ส่วนต้อนรับ ส่วนโรงอาหารตลอดจนส่วน Service ต่าง ๆ มักจะ ใช้สีโทนนี้กันมาก การใช้ สีโทนร้อนในการตกแต่ง ควรจะใช้ในปริมาณน้อย เมื่อเทียบกับ องค์ประกอบรวมของสีภายในทั้งหมด

๒) การตกแต่งโดยใช้สีวรรณะเย็น (Cool Color) สีโทนเย็นเป็นสีที่ลอกเลียนสีของ ธรรมชาติ เช่น สีของท้องทะเลและผืนฟ้า เมื่อนำมาใช้ตกแต่งภายในสีประเภทนี้จึงมีผลช่วยให้สมอง ผ่อนคลาย ลดความเครียด เป็นสีที่ให้ความรู้สึกเปิดโล่งสบาย ระวังความกระวนกระวายและดูมี ระเบียบแบบแผน สีโทนเย็นมักจะเหมาะกับการตกแต่งห้องพักผ่อน ห้องน้ำ ตลอดจนห้องทำงานของ ผู้บริหารที่ต้องการบรรยากาศของความเป็นระเบียบ น่าเชื่อถือ สีโทนเย็น ยังช่วยสร้างความรู้สึกใน การลดความร้อนได้ทันที

๓) การตกแต่งโดยใช้สีกลาง (Neutral Color) สีกลุ่มนี้เป็นสีที่ไม่ถือว่ายู่วรรณะใดของสี และถือได้ว่าไม่มีเนื้อสีอยู่จริง คือสามารถอยู่คู่กับสีทุก ๆ โทนสีได้ง่าย ในขณะที่เดียวกันก็สามารถใช้สีนี้ ตกแต่งได้ทันที ได้แก่ สีขาว เทา ดำ น้ำตาล เบจ ครีม เป็นต้น Neutral Color ให้ความรู้สึก ราบเรียบ

---

^{๑๖} ดร.ศุภกิจ มูลประมุข, “ทฤษฎีสี 2 (Color Theory 2)”, เอกสารประกอบการสอนวิชา ARD 1603 Basic Design การออกแบบเบื้องต้น, (ม.ป.ท., ม.ป.ป.). (อัดสำเนา).

สะอาดตา การใช้สีประเภทนี้โดยไม่มีการผสมผสานของสีวรรณะอื่น ๆ จะทำให้บรรยากาศภายในดูน่าเบื่อ จะบางครั้งดูหืดหู่ได้ง่าย การตกแต่งโดยใช้สีประเภทนี้มักจะใช้ในบริเวณที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ เช่น โถง ส่วนกลาง ทางเดิน เป็นต้น

๔) การตกแต่งโดยใช้สี Monotone กลุ่มสีเอกรงค์หรือสีโมโนโทน มีลักษณะเป็นกลุ่มสีเดียวกันที่แบ่งเป็นหลายโทนสี หรือมีน้ำหนักอ่อน-แก่ แตกต่างกันไป โดยมีหลักเกณฑ์การใช้คือ เลือกสีจากวงจรสีวรรณะใดวรรณะหนึ่ง โดยเลือกสีที่เข้าจัดเป็นสีหลักแล้วลดความเข้มของสีลง ตามลำดับประมาณ ๔-๕ ลำดับ เช่น การตกแต่งใช้โทนสีแดงเป็นสีหลักหรือสีแม่ หลังจากนั้นจะลดความสดของสีลงเป็น แดงอ่อน แดง-ส้ม ส้ม-เหลือง เหลือง ตามต้องการ สีประเภทนี้เป็นสีที่มีโครงสร้างสีไม่รุนแรง และดูกลมกลืนกันได้อย่างดี การเลือกสีประเภทนี้เพื่อการตกแต่งจะทำให้พื้นที่ภายในห้องดูมีความเรียบง่าย และประณีต

๕) การตกแต่งโดยใช้สีตรงกันข้าม (Contrast) การเลือกใช้สีตรงข้าม มาตกแต่ง มีให้เห็นไม่มากนักกับการตกแต่งภายใน ตัวอย่างการใช้สี ประเภทนี้ อาทิเช่น การจับคู่เฉดตรงข้าม แดง-เขียว ฟ้ำ-ส้ม เหลือง-ม่วง เป็นต้น สีตรงข้ามจะทำให้ห้องหรือพื้นที่เกิดความน่าสนใจมากกว่ากลุ่ม สีอื่น ๆ ทั้งนี้การเลือกใช้สีประเภทนี้จะต้องใช้ส่วนการผสมที่เหมาะสม โดยอาจใช้หลักการของอัตราส่วน ๗๐: ๓๐ หรือ ๘๐:๒๐ แล้วแต่ความเหมาะสม

๖) การตกแต่งโดยใช้สีพาสเทล (Pastel) คือ สีในวรรณะต่าง ๆ ที่เกิดจากการเอาสีขาวมาผสมเพื่อลดความเข้มข้นของเนื้อสีลง ให้ความรู้สึกโปร่งโล่งสบาย สีโทนนี้สามารถสร้าง บรรยากาศให้ห้องเกิดอารมณ์ได้ต่าง ๆ นานา ไม่ว่าจะเป็นนุ่ม ๆ หวาน ๆ และโรแมนติก เช่น สีชมพู สีส้มอ่อน สีครีม เป็นต้น

การใช้สีที่เหมาะสมกับการตกแต่งนอกจากจะเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีแล้ว ยังเป็นการแก้ไขปัญหาให้กับพื้นที่ได้อย่างดี ทั้งนี้ขึ้นกับความต้องการของผู้ใช้ในการวางยุทธศาสตร์ว่าพื้นที่ใดต้องการอารมณ์แบบไหน

น. ณ ปากน้ำ^{๑๗} กล่าวถึงจิตวิทยาของสีและหลักการใช้สีว่า การวางโครงสร้างสีสำหรับการตกแต่งภายในอาคารต่าง ๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้ถึงจุดมุ่งหมายที่จะกระทำและจิตวิทยาของการใช้สีให้เหมาะสม เพราะ สีมียุทธพลอย่างใหญ่หลวงครอบงำจิตใจบุคคลได้ สีแดงและเหลืองให้อารมณ์ตื่นเต้น ส่วนสีเขียวและน้ำเงิน แสดงถึงความสงบจิตใจถูกนุ่มลงสู่สันติสุข นี่เป็นเรื่องเกี่ยวกับ

^{๑๗} น. ณ ปากน้ำ, **หลักการใช้สี**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๑๘), หน้า ๕-๕๔.

จิตวิทยาของสีที่แสดงให้เห็นอย่างง่าย ๆ เพราะเหตุนี้การวางโครงสร้างสีในงานตกแต่งสถานที่ต่าง ๆ พึงควรจัดสรรสีให้ถูกกับเรื่องราวนั้น ๆ จึงจะให้ผลสมบูรณ์ สีแสดงอารมณ์โดยเฉพาะ ดังต่อไปนี้

เหลือง	แสดงความไพบุลย์
แดงเข้ม	บ่งถึงความสง่าผ่าเผยและความปิติอิ่มเอิบ
แดง	คือความตื่นเต้นเร้าใจ
สีดอกกุหลาบ	แสดงความอ่อนหวานนุ่มนวล
สีสด ๆ และสีบางบางทุกชนิด	บ่งถึงความกระชุ่มกระชวย ความแจ่มใส
เขียวและน้ำเงิน	ความสงบเยียบ
เขียวแก่ผสมกับเทา	ก่อให้เกิดความสดชื่นทจิตใจและความชรา
สีเทาปานกลาง	แสดงถึงความนิ่งเฉยความสงบ
ดำกับขาวอยู่ด้วยกัน	แสดงอารมณ์ที่ถูกกดดัน
ขาว	คือสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ความเบิกบาน
สีทอง สีเงิน และสีมันแวววาว	แสดงถึงความมั่งคั่ง

หลักการใช้สี

ห้องประชุมควรใช้สีนุ่มนวล ทึม ๆ ถ้าใช้สีสดอาจทำให้ผู้ฟังเสียสมาธิในการฟังได้ อาจจะใช้สีสดใสเฉพาะบางจุด เช่น ภาพที่แขวนประดับ

สถานที่ดื่มกาแฟ ห้องน้ำชา สถานที่เหล่านี้ควรใช้สีอบอุ่น เพราะเป็นที่เหล่าชนมาแสวงหาความเพลิดเพลินในยามว่างชั่วครั้งชั่วคราว สีที่ให้อารมณ์เบิกบานจึงเหมาะสมที่สุดอาจจะมีการเสริมด้วยเครื่องประดับเป็นลายทองแวววาวเพื่อช่วยให้ดูหรูหราสง่างาม

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๘} การมองความขัดแย้งในเชิงปฏิสัมพันธ์นี้ น่าจะเกิดจากการไหลเวียนของกระแสความคิดและการกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมที่เกิดความขัดแย้งกัน แต่เมื่อใดที่บุคคลเหล่านั้นได้สร้างเวทีขึ้นมาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันย่อมทำให้เกิดความสมานฉันท์ระหว่างกันมากยิ่งขึ้น แต่ตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะไหลเวียน

^{๑๘} พระมหาหรรษาธมฺมหาโส “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า๔๑.

เป็นไปในเชิงบวกก็คือ อำนาจผลประโยชน์ความต้องการ เป็นต้น อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้เกิดภาวะไม่สมนัยยอมเป็นการยากที่จะทำให้สังคมเป็นสังคมแห่งปฏิสัมพันธ์

วิทูล หนูยิ้มซ้าย ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสหภาพนายความกับพุทธสันติวิธี” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๙}

๑) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสหภาพนายความ ซึ่งมีการควบคุมสหภาพนายความผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยใช้จรรยาบรรณของสหภาพนายความผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประกอบด้วย การทำหน้าที่ด้วยความเป็นกลางปราศจากอคติต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ให้ความเป็นธรรมต่อคู่พิพาทเสมอ กัน เก็บรักษาข้อเท็จจริงที่ได้ห้ามไม่ให้รับเป็นสหภาพนายความหรืออนุญาตตุลาการให้แก่คู่พิพาทในคดีที่ตนเองรับหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยในคดีนั้นแล้ว ให้คำแนะนำชี้แจงข้อดีข้อเสียให้แก่คู่พิพาทรับทราบและ ประพฤติอยู่ในกรอบจริยธรรมและมารยาทสหภาพนายความ

๒) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักพุทธศาสนานั้น มีหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ คือ มีเมตตาต่อกัน อดอคติที่มีต่อกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน และมีสัมมาวาจา ส่วนคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักพุทธสันติวิธี คือ หลักกัลยาณมิตรธรรม

๓) ผลการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสหภาพนายความกับหลักพุทธสันติวิธี พบว่า มีความสอดคล้องกันทั้งทางด้านเนื้อหา และแนวทางปฏิบัติโดยที่ การกำหนดห้ามมิให้สหภาพนายความผู้ไกล่เกลี่ยรับเป็นสหภาพนายความหรืออนุญาตตุลาการให้แก่คู่พิพาทในคดีที่ตนเองรับหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยในคดีนั้นแล้ว การให้ความเป็นธรรมต่อคู่พิพาทเสมอกันและการทำหน้าที่ด้วยความเป็นกลางปราศจากอคติต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนั้นสอดคล้องกับหลักพุทธสันติวิธีในเรื่องความมีเมตตาต่อกันและการอดอคติต่อกัน ส่วนการเก็บรักษาข้อเท็จจริงที่ได้การให้คำแนะนำชี้แจงข้อดีข้อเสีย ให้คู่พิพาทรับทราบ และการประพฤติอยู่ในกรอบจริยธรรมและมารยาทสหภาพนายความนั้นสอดคล้องกับหลักสัมมาวาจาและหลักกัลยาณมิตรธรรม

สำราญ สมพงษ์ ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารเพื่อสันติภาพในสื่อออนไลน์ตามแนวทางพระสันติวิธี: กรณีศึกษาเว็บไซต์หนังสือพิมพ์คมชัดลึก” ผลการวิจัยพบว่า^{๒๐}

^{๑๙} วิทูล หนูยิ้มซ้าย, “ศึกษาเปรียบเทียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสหภาพนายความกับพุทธสันติวิธี”, **ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๐} สำราญ สมพงษ์, “ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารเพื่อสันติภาพในสื่อออนไลน์ตามแนวทางพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาเว็บไซต์หนังสือพิมพ์คมชัดลึก”, **ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า บทคัดย่อ.

หลักการสื่อสารเพื่อสันติภาพตามแนวทางพุทธสันติวิธี คือ หลักการใช้วาจาสุภาสิตมีองค์ประกอบ ๕ ประการคือเหมาะสมกาล จริ่ง ไพเราะ ประสานประโยชน์ และประกอบด้วยเมตตา ภายใต้เงื่อนไข ๖ กรณี มีเพียง ๒ กรณีเท่านั้นที่พระพุทธเจ้าตรัส คือ มีองค์ประกอบคำพูด ที่จริง ที่แท้ เป็นประโยชน์ ครบ เมื่อเวลาเหมาะสม และบุคคลจะพอใจหรือไม่พอใจก็ตาม นับเป็นองค์ธรรมพื้นฐานช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ขณะที่ทฤษฎีและหลักการการสื่อสารทั่วไปและการสื่อสารเพื่อสันติภาพทั่วไปมีองค์ประกอบสอดคล้องกับหลักวาจาสุภาสิต แต่มีจุดเด่นคนละมิติ สื่อออนไลน์มีจุดเด่นด้านมิติแห่งกาลเวลา ต้องฉับไวทันที มุ่งกระจายข้อมูล ขณะที่การสื่อสารเพื่อสันติภาพมีจุดเด่นด้านมิติของการมีส่วนร่วมสร้างประโยชน์ต่อสังคม

การที่มนุษย์จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขแม้ความคิดเห็นขัดแย้งกันบ้างหากมีมาตรการในการบริหารจัดการความขัดแย้งนั้นให้อยู่ในกรอบหรือกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ได้วางไว้ก็จะไม่พัฒนาไปสู่ความรุนแรงและสงครามได้มาตรการดังกล่าวประการหนึ่งนั้นก็คือการสื่อสารหรือการใช้วาจาสื่อความเข้าใจระหว่างกันซึ่งในโลกนี้ก็มีมาตรการที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม

ภานุ ริงส์สหัส^{๒๑} ได้วิจัยเรื่อง “การกระทำความผิดทางอาญาเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์” ผลการวิจัยพบว่า การไกล่เกลี่ย คือ กระบวนการระงับข้อพิพาทที่มีบุคคลที่สามมาช่วยเหลือให้คู่ความเจรจาต่อรองกันได้สำเร็จ โดยเป็นผลิตผลประการหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นจากความล้มเหลวของการเจรจาต่อรอง แต่มิใช่เป็นสิ่งที่เข้ามาแทนที่การเจรจาต่อรอง กระบวนการดังกล่าวมีประโยชน์ในการช่วยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่าย หรือทุกฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันจากกรณีที่มีข้อพิพาทกันนั้นได้ ผู้ไกล่เกลี่ยจะเป็นคนกระตุ้นให้คู่กรณีตกลงกันได้ง่ายขึ้น แต่ไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่กรณี กล่าวคือไม่มีอำนาจในการตัดสินข้อพิพาทเหมือนดังอนุญาโตตุลาการหรือผู้พิพากษา โดยเพียงสามารถแปลข้อความ แนะนำเสนอแนะ ล่อใจ เกี้ยยกล่อม หรือชี้แนะหนทางที่เป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทให้แก่คู่ความเท่านั้น เป้าหมายของการไกล่เกลี่ยโดยทั่วไปไม่ใช่เพื่อที่จะชี้แนะข้อตกลงให้แก่คู่กรณี แต่ก่อนไปในทางที่จะช่วยให้การเจรจาต่อรองง่ายเข้า และทำความเข้าใจให้แก่การติดต่อเจรจาระหว่างคู่กรณี จนกระทั่งได้รับข้อตกลงร่วมกัน หรือมองเห็นทางออกของปัญหาที่แต่เดิมเป็นทางตัน ผู้ไกล่เกลี่ยคือผู้ที่พยายามนำทางให้คู่กรณีเพื่อที่พวกเขาจะได้พบกับทางออกของปัญหาที่เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย

^{๒๑} ภานุ ริงส์สหัส, “การกระทำความผิดทางอาญาเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์”, วิทยานิพนธ์ น.ม., (นิติศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๘-๙.

โกศล จิ่งเสถียรทรัพย์^{๒๒} ได้วิจัยเรื่อง “สิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยาผู้ป่วยในสถานพยาบาล ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท” งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาแนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยาผู้ป่วยในสถานพยาบาลตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจาก คัมภีร์ พระไตรปิฎก และวรรณกรรมพุทธศาสนายุคปัจจุบันบางส่วน รวมถึงเอกสารทางวิชาการ สมัยใหม่ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยาผู้ป่วยในสถานพยาบาลตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งแนวทางที่เป็นการจัดการสถานที่ (รูปธรรม) และแนวทางที่ส่งผลต่อภาวะทางจิตใจ (นามธรรม) โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อคือ (๑) ศึกษาเรื่องสิ่งแวดล้อมกับการพยาบาลในสังคมปัจจุบัน (๒) ศึกษาแนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับการพยาบาลตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท และ (๓) นำเสนอแนวทางการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยาผู้ป่วยในสถานพยาบาลตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลของการศึกษาพบว่า คัมภีร์พระไตรปิฎกไม่มีศัพท์บาลีที่ระบุถึงคำว่า “สิ่งแวดล้อม” โดยตรง หากแต่พอสรุปความหมายได้ว่า เป็นทุก ๆ สิ่งทุก ๆ อย่างที่สัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ ทั้งในด้าน การดำรงชีวิต เป็นที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งอาหาร เป็นแหล่งยารักษาโรค และเป็นสถานที่ที่เหมาะสม แก่การอบรมพัฒนาตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ซึ่งนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาก็ให้ความหมายไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนความหมายของนักวิชาการในสังคมปัจจุบันทั้งนักวิชาการไทยและนักวิชาการต่างประเทศสรุปความหมายว่า หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่สัมผัสได้ จับต้องได้ หรือรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และมีอิทธิพลต่อความรู้สึกทางใจ รวมถึงการกระทำทั้งปวงของมนุษย์ ประเด็นเรื่องแนวคิดสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย อาหาร อากาศ น้ำ การจัดการที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อมในสถานที่ทำงานทางด้านสถาปัตยกรรม การจัดภูมิทัศน์ และการบริการพื้นฐานของสถานพยาบาล นอกจากนี้รวมถึงวิธีการที่เหมาะสม รวมทั้งการบริหารจัดการชีวิตประจำวันให้เอื้อต่อการเยียวยา เช่น การพักผ่อน การใช้เสียงดนตรี การใช้ศิลปะ และการสร้างกิจกรรมสันตนาการ การใช้แสง สี เสียง การวางผังห้อง การตั้งอุณหภูมิ การจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา ไม่ได้มีความสำคัญเฉพาะเพียงต่อการรักษาโรคบางโรค แต่การจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยาเหมาะสมสำหรับผู้ป่วยทุกโรคที่จะอยู่ในสถานที่ที่มีความปลอดภัย สบาย และรู้สึกผ่อนคลาย สิ่งแวดล้อมเพื่อการพยาบาลจึงมีความสำคัญใน ๒ ด้าน คือ สิ่งแวดล้อมเพื่อการพยาบาลที่เอื้ออำนวยต่อสุขภาพกาย และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพยาบาลที่เอื้ออำนวยต่อสุขภาพใจ เนื่องจากจิตใจเป็นส่วนของนามธรรม เป็นการสัมผัสด้วยความรู้สึก ดังนั้นการออกแบบสภาพแวดล้อม

^{๒๒} โกศล จิ่งเสถียรทรัพย์, “สิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยาผู้ป่วยในสถานพยาบาล ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท”, พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

เพื่อการพยาบาลที่เอื้ออำนวยต่อสุขภาพใจจึงเป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อมนุษย์ในทางบวก การเยียวยา (Healing) หมายถึง การจัดการสุขภาพแบบองค์รวม โดยการสร้างความกลมกลืนของ กาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ หากพิจารณาจากคำจำกัดความของการเยียวยา การเยียวยามีมิติที่ลึกซึ้งกว่าการบำบัดรักษา และผลของการเยียวยาที่เห็นได้ชัดคือการลดความเครียด และผ่อนคลาย ความวิตกกังวลของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ดังนั้นวิธีในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ด้านคือ (๑) วิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยาทางด้านกายภาพ (๒) วิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยาทางด้านจิตใจ และ (๓) วิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยาทางด้านสังคม แนวทางในการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อการพยาบาลในสถานพยาบาลตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องในสถานพยาบาลมีมิติทางด้านจิตใจ ผสมผสานแนวความคิดทางสุนทรียศาสตร์ในการวางระบบสิ่งแวดล้อม อันประกอบไปด้วย สิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรมจากภายในและสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมจากภายนอกด้วยสภาพแวดล้อมบรรยากาศที่ดี สัมผัสที่อบอุ่นสามารถส่งผลถึงการลดความเครียด ลดอัตราการผิดพลาดและรวมถึงการติดเชื้อมากขึ้น นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมที่ดี อบอุ่นและเข้าใจความต้องการของ ผู้ป่วยนั้นสามารถทำให้คนไข้มีการฟื้นตัวเร็วขึ้น หายป่วยได้เร็วขึ้น โดยมีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ (๑) ปัจจัยพื้นฐาน (๒) สถานที่ (๓) บุคคล และ (๔) การจัดการ ซึ่งในทางปฏิบัติสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยาจะมีประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงการเยียวยาใน ๒ มิติ คือ มิติทางด้านร่างกาย และมิติทางด้านจิตใจ

ศุภณัฐ สัตยาภิวัฒน์ และคณะ^{๒๓} ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารงานระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลยุติธรรมตามหลักธรรมาภิบาล” พบว่า ๑) ระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลยุติธรรมตามหลักธรรมาภิบาลเป็นมาตรการที่เหมาะสมอย่างยิ่งกับสภาพปัญหาของศาลยุติธรรมที่มีสำนวนคดีค้างการพิจารณาเป็นจำนวนมาก และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนคดีที่ค้างการพิจารณามากขึ้นเป็นทวีคูณ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้หากกลุ่มผู้มาติดต่อราชการศาลได้มีส่วนร่วมในการบริหารระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะมีแนวโน้มส่งผลให้การบริหารระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลยุติธรรมตามหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมและเด่นชัดได้สูงขึ้นด้วย ๒) ปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิผลการบริหารระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อให้บังเกิดผลอย่างยั่งยืนได้นั้นจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา คือ (๑) การพัฒนาระดับนโยบาย พัฒนาการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือให้มากขึ้น และการพัฒนาระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องได้รับการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นจากรัฐบาลที่เพียงพอ (๒) การพัฒนาระดับอำนวยการด้านศักยภาพของ

^{๒๓} ศุภณัฐ สัตยาภิวัฒน์ และคณะ, “ประสิทธิผลการบริหารงานระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลยุติธรรม”, วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗): ๒๓-๒๖.

ผู้บริหารศาล ทักษะในการบริหารจัดการคดี ทักษะด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ และด้านประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การฝึกอบรมพัฒนาหลักสูตรและการประเมินผลหลังการฝึกอบรม พัฒนาระบบการเสริมสร้างขวัญกำลังใจ เพิ่มค่าตอบแทนของผู้ไกล่เกลี่ย รวมทั้งแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาระบบบริหารและจัดการด้านงบประมาณ โดยจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบงบประมาณเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและความจำเป็นมากขึ้น (๓) การพัฒนาระดับปฏิบัติการ มุ่งเน้นด้านการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ๕ ประเภท ได้แก่ ผู้พิพากษา ผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็น บุคคลภายนอก เจ้าหน้าที่ศาล ทนายความและคู่ความ (๓) ข้อเสนอแนะในการบริหารระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในกระบวนการยุติธรรมทั้ง ระบบอย่างครอบคลุมเพื่อให้เกิดผลสำเร็จได้ ประกอบด้วย การดำเนินการที่สำคัญ ๓ ระดับ คือ (๑) ระดับนโยบาย ปัจจัยความสำเร็จ จำเป็นต้องพัฒนาองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ คือ การสนับสนุนทรัพยากรจากรัฐบาลอย่างเพียงพอ การกำหนดระเบียบและข้อกำหนดให้เหมาะสมยิ่งขึ้น (๒) ระดับอำนาจการจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ในการไกล่เกลี่ยให้มากขึ้น และสร้างเสริมทัศนคติในเชิงบวกต่อระบบการไกล่เกลี่ยให้แก่บุคลากรเหล่านี้ (๓) ระดับปฏิบัติการ ควรมุ่งเน้นด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับระบบไกล่เกลี่ยจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมในระดับสูงต้องมีความรู้ ความสามารถจนได้รับศรัทธาและไว้วางใจจากคู่กรณีทุกฝ่าย และเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานประจำศูนย์ไกล่เกลี่ย

จักรกริณัฐ ทอดสูงเนิน และ ผศ.ดร.อรนันท์ กลันทปุระ^{๒๔} ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญทั้งหมดได้ให้ข้อมูลอย่างสอดคล้องต้องกันว่าผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความรู้เพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความเป็นกลางและไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในกรณีที่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นบุคคลที่คู่กรณีที่มีข้อพิพาทให้ความเคารพนับถือหรือเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ๆ จะยุติลงได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนแห่งนี้ยังประกอบด้วยบทบาทของอาสาสมัครที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งมีความรู้และความชำนาญในเรื่องที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้และคำแนะนำแก่คนในท้องถิ่น นอกจากนี้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามยังมีสถานที่ตั้งในระยะทางที่เหมาะสมการเดินทางสะดวก ง่าย เพราะเป็นศูนย์กลางของประชาชนและมีบุคลากรที่ปฏิบัติงาน อย่างเพียงพออย่างไรก็

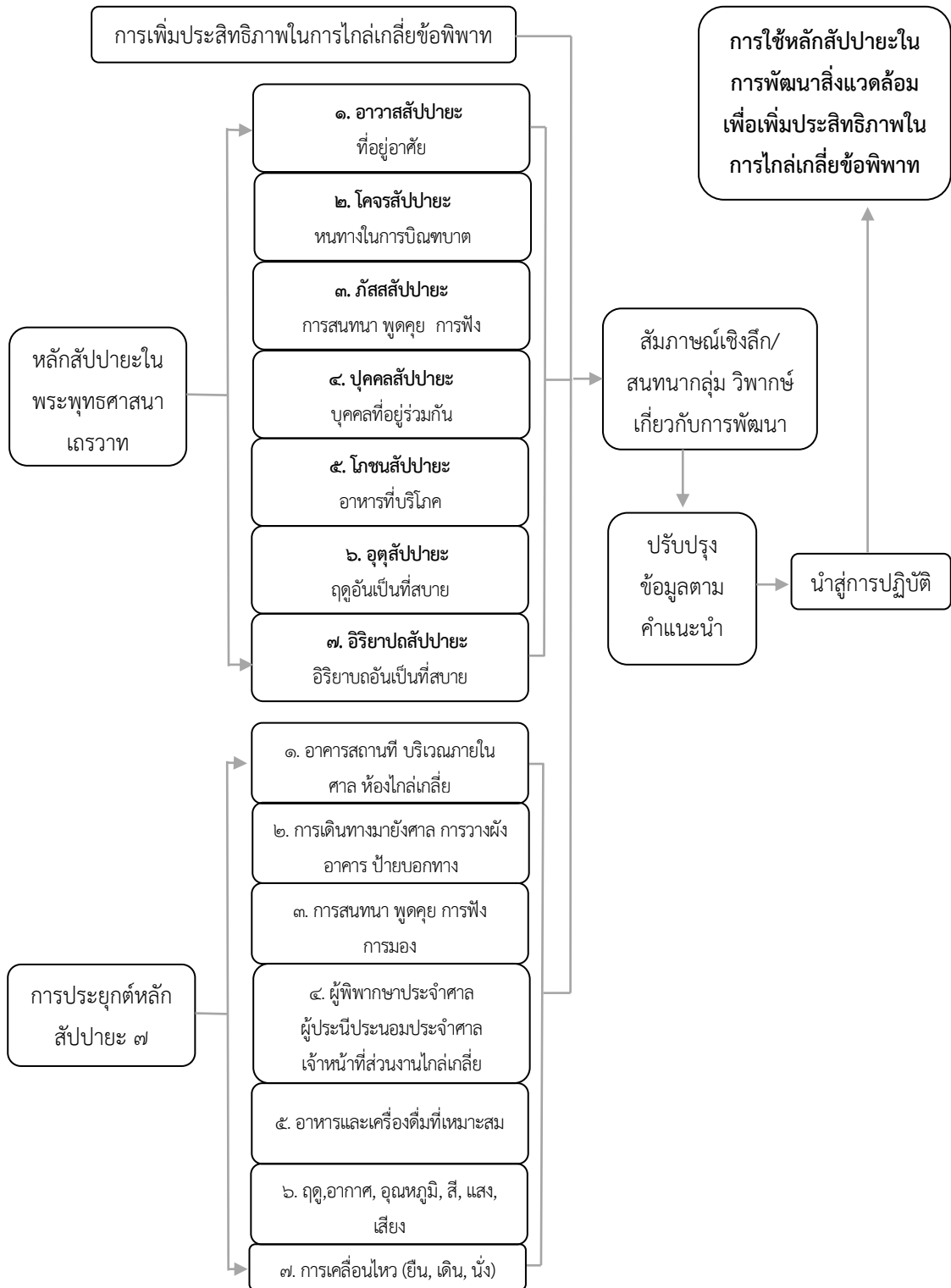
^{๒๔} จักรกริณัฐ ทอดสูงเนิน, ผศ.ดร.อรนันท์ กลันทปุระ, “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร”, วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๗): ๙๘-๑๑๓.

ตามการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามควรได้รับการจัดสรรเงินงบประมาณในการดำเนินการจากหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐให้มากขึ้น

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเห็นได้ว่า ความขัดแย้งเกิดจากความแตกต่างกัน แต่ในอีกแง่มุมหนึ่ง ความแตกต่างก็ก่อให้เกิดแง่คิดและมุมมองใหม่ ๆ ที่มีความหลากหลายและมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ถ้าความความขัดแย้งแตกต่างกันนั้นเป็นสิ่งที่มิประโยชน์มาจากเจตนาที่ดีมีจุดมุ่งหมายเพื่อความดีงาม บทบาทสำคัญของผู้ไกล่เกลี่ยก็คือ การลดอคติในคู่กรณีไม่ว่าจะเป็นโทษ โสกะ โลกะ หรือโมหะ กระตุ้นให้คิด ให้คู่กรณีตกลงกันได้ง่ายขึ้น แต่ไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่กรณี คือ ไม่มีอำนาจในการตัดสินข้อพิพาท เป็นสิ่งที่คู่กรณีพิจารณาหาทางออกร่วมกัน เมื่อใดที่บุคคลเหล่านั้นได้สร้างเวทีขึ้นมาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันย่อมทำให้เกิดความสามัคคีกันมากยิ่งขึ้น ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทควรเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ มีความเป็นกลาง เป็นบุคคลที่คู่กรณีที่มีข้อพิพาทให้ความเคารพนับถือ เป็นตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ๆ จะยุติลงได้อย่างรวดเร็ว หลักกรรมที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือ หลักกัลยาณมิตรธรรม มีเมตตาต่อกัน มีสัมมาวาจา ลดอคติที่มีต่อกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมก็เป็นสิ่งสำคัญที่เกื้อหนุนให้การไกล่เกลี่ยยุติลงได้อย่างรวดเร็ว สิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงใน ๒ มิติ คือ มิติทางด้านร่างกาย และมิติทางด้านจิตใจ เช่น สีในห้องไกล่เกลี่ย สีมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงครอบงำจิตใจบุคคลได้ การใช้สีที่เหมาะสมกับการตกแต่งนอกจากจะเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีแล้ว ยังเป็นการแก้ไขปัญหให้กับพื้นที่ได้อย่างดี สีวรรณะร้อน (Warm Color) นอกจากจะช่วยให้หายจากความเฉื่อยชาแล้วยังมีส่วนในการสร้างบรรยากาศให้มีความรู้สึกของ Welcome Atmosphere อบอุ่น เป็นกันเอง สีวรรณะเย็น (Cool Color) เป็นสีที่ลอกเลียนสีของธรรมชาติ มีผลช่วยให้สมองผ่อนคลาย ลดความเครียด เป็นสีที่ให้ความรู้สึกเปิดโล่งสบาย ระวังความกระวนกระวายและดูมีระเบียบแบบแผน ดังนั้นเพื่อให้กระบวนการไกล่เกลี่ยมีประสิทธิภาพมากขึ้น ภาครัฐควรจัดสรรเงินงบประมาณในการดำเนินการการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ ๑.๑ แนวคิดการวิจัย

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาหลักสูตร پایهเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการ
ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอน
ในการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาบริบท สภาพปัญหา อุปสรรคและแนวทางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
ของศาลยุติธรรมโดยศึกษาจากเอกสารข้อเสนอแนะของศาลยุติธรรมสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฯ และผู้ปฏิบัติ
หน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยมีประเด็นศึกษาดังต่อไปนี้

- ๑) ศึกษาหลักการทฤษฎีแนวคิดที่นำมาใช้ในการกระบวนการไกล่เกลี่ย
- ๒) มีกระบวนการขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติเป็นอย่างไร
- ๓) มีปัญหาอุปสรรคจุดอ่อนจุดแข็งข้อแนะนำการปรับปรุงอย่างไรบ้าง

ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแนวคิดโลก
ตะวันออกและแนวคิดโลกตะวันตก และแนวคิดทฤษฎีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงพุทธ โดยมีประเด็น
ศึกษาดังต่อไปนี้

๑) หลักการทฤษฎีแนวคิดกระบวนการขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติในการไกล่เกลี่ย
ข้อพิพาทแนวคิดโลกตะวันออกและแนวคิดโลกตะวันตก และแนวคิดทฤษฎีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิง
พุทธมีอย่างไรบ้าง

๒) หลักการทฤษฎีแนวคิดกระบวนการขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติในการไกล่เกลี่ย
ข้อพิพาทแนวคิดโลกตะวันออกและแนวคิดโลกตะวันตก และแนวคิดทฤษฎีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิง
พุทธที่นำมาใช้ในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลยุติธรรมมีอย่างไรบ้าง

ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร پایهเพื่อเสริมสร้างปัจจัยและตัวแปรต่างๆ ให้เอื้อต่อการไกล่
เกลี่ยข้อพิพาท โดยมีกรอบในการศึกษาดังต่อไปนี้

๑) หลักการทฤษฎีแนวคิดกระบวนการขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติในการสร้าง
สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแนวคิดโลกตะวันออกและแนวคิดโลกตะวันตกมีอย่างไรบ้าง

๒) หลักการทฤษฎีแนวคิดกระบวนการขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติในการสร้าง
สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแนวคิดโลกตะวันออกและแนวคิดโลกตะวันตกที่นำมาใช้
ในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลยุติธรรมมีอย่างไรบ้าง

๓) ศึกษาวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยมีประเด็น
ศึกษาดังต่อไปนี้

- วิธีการใกล้เคียงข้อพิพาทตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักธรรมใดเกี่ยวข้องบ้าง
- หลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทที่นำมาปรับใช้ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาท มีหลักธรรมใดเกี่ยวข้องบ้าง
- วิธีการและหลักธรรมที่เหมาะสมในการใกล้เคียงข้อพิพาทควรเป็นอย่างไร

ขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทางการใกล้เคียงข้อพิพาทและผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสนอแนะสร้างรูปแบบการใกล้เคียงข้อพิพาท โดยแนวทางพุทธสันติวิธีดังนี้

๑) สร้างเครื่องมือโดยนำแนวทางการใกล้เคียงข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธีมาสร้างเป็นข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ซึ่งเครื่องมือการวิจัยผ่านการตรวจสอบเชิงเนื้อหา(Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ

๒) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้พิพากษาประจำศาลยุติธรรม จำนวน ๒ ท่าน, ผู้ประนีประนอมประจำศาลยุติธรรม จำนวน ๖ ท่าน, ข้าราชการเจ้าหน้าที่ส่วนงานใกล้เคียงประจำศาลยุติธรรม จำนวน ๘ ท่าน, ทนายความ จำนวน ๑ ท่าน, คู่พิพาทที่เข้าร่วมในการใกล้เคียงข้อพิพาท จำนวน ๑๒ ท่าน, สถาปนิก นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในการออกแบบสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา จำนวน ๑ ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และสันติวิธี จำนวน ๔ ท่าน รวมทั้งสิ้น ๓๔ รูป/คน) ตามแนวทางและประเด็นซึ่งกำหนดไว้เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

๓) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดเป็น Category ใช้การวิเคราะห์สรุปเนื้อหาและการจัดกลุ่มข้อมูล

ขั้นตอนที่ ๓ ร่างการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาท

ขั้นตอนที่ ๔ วิพากษ์รูปแบบ โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้องมาทำการสัมมนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อวิจารณ์และเสนอแนะปรับปรุงรูปแบบ

ขั้นตอนที่ ๕ เรียบเรียงสรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะเพื่อนำเสนอการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาท

ขั้นตอนที่ ๖ จัดทำการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาทเป็นเอกสารคู่มือ (Handbook)

๑.๙ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๙.๑ ทำให้ทราบบริบท สภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๑.๙.๒ ทำให้ทราบหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เอื้อต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๑.๙.๓ ทำให้ได้แนวการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของคู่กรณีในสังคมไทยปัจจุบัน

บทที่ ๒

บริบท สภาพปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง ความหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความสำคัญและคุณค่าของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สภาพบริบททั่วไปของระบบงานศาลยุติธรรม ตัวแปรที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวพุทธสันติวิธี โดยจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

๒.๑ ความหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ให้ความหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้มากมาย ดังนี้

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒ “การไกล่เกลี่ย” หมายถึง พุดจาให้ปรองดองกัน พุดจาให้ตกลงกัน ลูบไล้ ทำให้เรียบร้อย ทำให้มีส่วนเสมอกัน^๑ แสดงให้เห็นว่า บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางนั้นไม่ได้เป็นผู้ชี้ขาดตัดสินให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายชนะหรือฝ่ายแพ้ แต่ผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือให้คู่พิพาทตกลงระงับข้อพิพาทด้วยตัวของคู่พิพาทเอง ดังนั้น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายถึง วิธีการระงับข้อพิพาทโดยบุคคลที่สามเรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” ในการทำหน้าที่ช่วยเหลือเสนอแนะแนวทางและหาทางออกให้กับคู่พิพาทเพื่อตกลงประนีประนอมยอมความกันนั่นเอง

รายงานวิชาการฝึกอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้พิพากษาผู้บริหารในศาล พ.ศ. ๒๕๔๗ ให้ความหมาย “การไกล่เกลี่ย” ไว้ว่า “เป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทโดยมีบุคคลที่สามเป็นคนกลางเข้าช่วยเหลือแนะนำในการเจรจาต่อรองของคุณความเพื่อระงับข้อพิพาท หรือหมายถึง กระบวนการ

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕๙.

ซึ่งมีการตั้งคณะบุคคลหรือบุคคลโดยเปิดเผยและเป็นกลางระหว่างคู่ความเพื่อใช้ความพยายามแก้ไข บรรลุถึงข้อตกลงอันเหมาะสม”^๒

วันชัย วัฒนศัพท์^๓ ได้ให้ความหมายของการเจรจาไกล่เกลี่ยว่าหมายถึง “การเข้าไปแทรก ในการไกล่เกลี่ยโดยผู้ที่เป็นบุคคลที่สามเป็นคนกลางและเป็นที่ยอมรับคนกลางไม่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวข้องกับข้อพิพาทเพื่อที่จะช่วยให้คู่กรณีที่มีข้อถกเถียงหรือขัดขัดแย้งกันอยู่ให้ บรรลุข้อตกลงที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน โดยความสมัครใจโดยทั่ว ๆ ไปการไกล่เกลี่ยคนกลาง คือ กระบวนการที่ต่อเนื่องของกระบวนการเจรจาด้วยความช่วยเหลือของคนที่ไม่เข้าไปอยู่ตรงกลางที่ เรียกว่า ผู้ไกล่เกลี่ยคนกลางซึ่งบทบาทของบุคคลที่จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยคนกลางก็คือ ทำหน้าที่ไกล่ เกลี่ยที่เป็นกลางและไม่เข้ากับฝ่ายใดการปรับเปลี่ยนกรอบคำพูดและกระบวนการใหม่การสร้าง สะพานมิตรีแทนการสร้างกำแพงกั้นและการไม่ขยายประเด็นให้เป็นเรื่องใหญ่”

โชติช่วง ทังวงศ์ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ คือ กระบวนการแก้ไขข้อพิพาท โดยมีบุคคลที่ สามเป็นคนกลางเข้าช่วยเหลือแนะนำในการเจรจาต่อรองของคู่ความเพื่อระงับข้อพิพาท^๔

พิชัยศักดิ์ หรยางกูร ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง วิธีการระงับข้อพิพาทแบบหนึ่งที่ บุคคลที่สามมีบทบาทในการชักจูงให้คู่พิพาทเจรจาเพื่อระงับข้อพิพาทและบุคคลที่สามทำความเข้าใจ ของตนเสนอให้คู่พิพาทพิจารณาเพื่อปฏิบัติตาม หากคู่พิพาทเห็นคล้อยตามก็จะเกิดสัญญา ประนีประนอมยอมความตามความเห็นของบุคคลที่สามนี้ ซึ่งได้รับเลือกให้มาทำหน้าที่นี้เพราะเป็น บุคคลที่คู่พิพาทยอมรับนับถือในเรื่องคุณธรรมและหรือในเรื่องความสามารถ^๕

สม อินทร์พยุง ได้ให้คำจำกัดความว่า^๖ คือ "วิธีการ(Process) ที่ผู้ไกล่เกลี่ยช่วยเหลือ ก่อกูล (Facilitate) คู่พิพาททั้งสองฝ่ายหรือหลายฝ่ายให้บรรลุข้อตกลงในการระงับข้อพิพาทรวมทั้ง

^๒ ศาลยุติธรรม, กลยุทธ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท, รายงานวิชาการฝึกอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหาร ในศาล, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๔๓.

^๓ โคว์ เจมส์, แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ, คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการ จัดการข้อพิพาท, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕), หน้า๑๔๑-๑๔๒.

^๔ โชติช่วง ทังวงศ์, จัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่ เกลี่ยข้อพิพาท, (กรุงเทพมหานคร: สำนักข้อพิพาทศาลยุติธรรม, ๒๕๕๐,) หน้า ๙๘.

^๕ พิชัยศักดิ์ หรยางกูร, รวมข้อคิดเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทในทางการค้า, (กรุงเทพมหานคร: คณะ นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

^๖ สม อินทร์พยุง, “หลักเกณฑ์การประนอมและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”, วารสารทนายความ, ปีที่๑๐ เล่มที่ ๓๘ (สิงหาคม-กันยายน ๒๕๔๕): ๕๓.

ช่วยติดต่อในเรื่องราวต่าง ๆ ระหว่างผู้ไกล่เกลี่ยกับคู่พิพาทฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายจนกระทั่งถึงเวลาที่คู่พิพาททั้งสองฝ่ายหรือหลายฝ่ายตกลงกันให้ผู้ไกล่เกลี่ยเห็นหน้าที่ของเขา”

ชวติ พิสุทธิพันธ์^๗ กล่าวว่า “การไกล่เกลี่ยเป็นวิถีปฏิบัติของบุคคลที่สามเพื่อให้คู่กรณีทำ ความตกลงกันผู้ไกล่เกลี่ยจะเข้ามาร่วมเจรจาและหาทางออกในปัญหาข้อพิพาทนั้นการไกล่เกลี่ยเป็น การเจรจาโดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลางและไม่มีลักษณะบังคับคู่กรณีมีเสรีภาพเต็มที่ในการระงับข้อ พิพาทหรือไม่ระงับข้อพิพาทตามทางออกที่ผู้ไกล่เกลี่ยเสนอก็ได้และสำหรับด้านผู้ไกล่เกลี่ยก็มีเสรีภาพ ที่จะเสนอการไกล่เกลี่ยของเขาต่อไปหรือจะหยุดการไกล่เกลี่ยเมื่อใดก็ได้เช่นกันการไกล่เกลี่ยจะต้อง อาศัยความยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญ”

ปรัชญา อยู่ประเสริฐ^๘ กล่าวว่า การไกล่เกลี่ยคือการที่คู่พิพาทตกลงยินยอมให้บุคคลที่สาม ซึ่งเป็นคนกลางที่มีความเป็นอิสระและความเป็นกลางแต่ไม่มีอำนาจชี้ขาดข้อพิพาททำการช่วยเหลือ ในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ทั้งสองฝ่ายยินยอมลดหย่อนผ่อนปรนให้แก่กันจนกระทั่งสามารถตก ลงกันได้โดยทำสัญญาประนีประนอมความเพื่อระงับข้อพิพาทกันต่อไป

พรรณยง พุฒิภาษ^๙ ให้ความหมาย “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหมายถึงวิธีการระงับข้อพิพาท โดยบุคคลที่สามที่เรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” ในการทำหน้าที่ช่วยเหลือเสนอแนะแนวทางและหาทางออก ให้กับคู่พิพาทเพื่อตกลงประนีประนอมยอมความกัน”

อาจารย์วิชา มหาคุณ ได้กล่าวไว้ว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) หมายถึง กระบวนการซึ่งมีการตั้งคณะบุคคลหรือบุคคลโดยเปิดเผยและเป็นกลางระหว่างคู่ความ เพื่อใช้ความ พยายามแก้ไขความขัดแย้งในทางแพ่งให้บรรลุถึงข้อตกลงอันเหมาะสม ซึ่งต่างกับการไกล่เกลี่ยข้อ พิพาทอย่างไม่เป็นทางการระหว่างเพื่อน หรือโดยผู้นำในท้องถิ่น^{๑๐}

คำว่า “ไกล่เกลี่ย” นั้นจะตรงกับคำว่า “Mediation” ในภาษาอังกฤษมีการให้คำนิยามไว้ หลายประการ ดังนี้

^๗ พ.ต.ชวติ พิสุทธิพันธ์, “วิธีการระงับข้อพิพาทโดยสันติของสหประชาชาติ”, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘), หน้า๘.

^๘ ปรัชญา อยู่ประเสริฐ, “ขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”, อ้างในสำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม, **รวมบทความเทคนิคจิตวิทยาและการสื่อสารสำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทนาเพรสจำกัด, ๒๕๕๐), หน้า๑๑.

^๙ พรรณยง พุฒิภาษ, **การปฏิบัติงานของอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (อ.ก.ช.) : ปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไข**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๖.

^{๑๐} วิชา มหาคุณ, “ความรู้ทั่วไปในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและประนีประนอมคดีครอบครัว”, **วารสาร ดุลพาท**, ปีที่ ๔๑ ฉบับที่ ๖ (๒๕๓๗): ๑๑๐.

พจนานุกรมของ Black's Law ให้ความหมาย “Mediation” ว่า คือ การแทรกแซงหรือ สอดแทรกของบุคคลที่สามเพื่ออยู่ระหว่างกลางบุคคลสองฝ่ายที่มีข้อพิพาทเพื่อชักจูงให้บุคคลที่มีข้อ พิพาทปรับเปลี่ยนหรือข้อตกลงในปัญหาข้อพิพาทได้ เป็นการตกลงในข้อพิพาทโดยการกระทำที่เป็น กลางหรือบุคคลที่เป็นกลาง^{๑๑}

Christopher W.M. ให้ความเห็นว่า “Mediation” หมายถึง การแทรกแซงของบุคคลที่สาม ที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นกลางในการเจรจาหรือแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยผู้ไกล่เกลี่ย ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ แต่จะเป็นผู้ช่วยเหลือคู่กรณีด้วยความสมัครใจและสามารถตกลงกันในปัญหา ความขัดแย้งร่วมกันได้^{๑๒}

Henry J. Brown and Arthur L.^{๑๓} กล่าวไว้ว่า “Mediation คือกระบวนการที่ส่งเสริม ช่วยเหลือคู่กรณีด้วยบุคคลที่สามที่เป็นกลางที่เรียกว่าผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) ซึ่งเป็นบุคคลที่ช่วยให้ คู่กรณีสามารถตกลงแก้ปัญหาข้อพิพาทของตนได้โดยผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการตัดสินใจใดๆที่จะมี ผลผูกพันคู่กรณีแต่ผู้ไกล่เกลี่ยจะใช้กระบวนการเทคนิคและความรู้ความเชี่ยวชาญต่าง ๆ ในการช่วย ให้คู่กรณีเจรจาทกลงกันได้ข้อพิพาทที่มีอยู่โดยปราศจากการพิจารณาพิพากษาคดี”

จากความหมายของการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า “การไกล่เกลี่ย” (Mediation) เป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งโดยมีบุคคลที่สามหรือคนกลางมาทำหน้าที่ เป็นผู้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาประโยชน์และหนทางที่จะเป็นไปได้มากที่สุดให้แก่คู่กรณี อีกทั้งยังช่วยเหลือในการเจรจาต่อรองระหว่างคู่กรณีหรือคู่ความเพื่อให้สามารถบรรลุข้อตกลงและขจัด ความขัดแย้งลงได้ด้วยความสมัครใจของคู่กรณี ทั้งนี้ข้อเสนอแนะของผู้ไกล่เกลี่ยไม่ถือเป็นข้อผูกพันที่จะ บังคับให้คู่กรณีหรือคู่ความต้องปฏิบัติตามแต่อย่างใด ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของคู่กรณีเองการไกล่เกลี่ย นั้นจะช่วยรักษาสัมพันธภาพระหว่างคู่กรณีและก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีขึ้นทั้งสองฝ่าย

^{๑๑} บุญตา ส. ผาบัมมีชัย, “กระบวนการว่าด้วยการไกล่เกลี่ย: ศึกษาเปรียบเทียบตามกฎหมายไทย และ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕.

^{๑๒} Christopher W. Moore, *The Mediation Process Practice Strategies for Resolving Conflict*, 2nd ed. (U.S.A. : Jossey-Bass Inc., Publishers, 1996), p. 15.

^{๑๓} Henry J. Brown and Arthur L., *Marriott, ADR Principles and Practice*, (London : Sweet & Maxwell, 1993), p.127.

๒.๒ คุณค่าและความสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยแบบเน้นความต้องการที่แท้จริง (Interest-based mediation) มีพื้นฐานความคิดมาจากการระงับข้อพิพาทที่มาจาก การตัดสินใจของคู่พิพาท (Decision-maker : parties themselves) กระบวนการไม่ใช่เน้นการต่อสู้เผชิญหน้ากันเพื่อเอาชนะ (Proceedings : non-confrontational) โดยมุ่งเน้นที่การแก้ไขปัญหาทางออกเพื่อประโยชน์ของคู่พิพาท (Focus: solving the problem, having regard to the parties' interest)^{๑๔} ซึ่งประกอบไปด้วยหลักสำคัญ ๗ องค์ประกอบ (The seven elements) คือ

๑) **ความต้องการที่แท้จริง (Interest)** “Focus on interests, not positions” ความต้องการที่แท้จริงนี้เป็นสิ่งที่อยู่ภายในใจของคู่พิพาทโดยสิ่งที่แสดงออกนั้นเรียกว่าจุดยืน เช่น คำฟ้องเป็นจุดยืนของโจทก์ คำฟ้องอาจเพียงเป็นวิธีหนึ่งที่จะใช้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงที่อยู่ในใจของโจทก์การฟังอย่างตั้งใจ การเปิดใจพูดคุยกัน อาจนำไปสู่การหยั่งรู้ถึงความต้องการที่แท้จริงได้

๒) **ข้อเสนอ (Options)** “Invent options for mutual gain” ระหว่างการไกล่เกลี่ยผู้ไกล่เกลี่ยต้องช่วยให้คู่พิพาทระดมสมองหาทางออก หรือ ข้อเสนอสำหรับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ทั้งต้องควรแยกกระบวนการหาทางออกออกจาก การตัดสินใจ ตอบรับหรือปฏิเสธข้อเสนอ การคิดนอกกรอบ คิดถึงทางเลือกทุกอย่างที่เป็นไปได้จะทำให้ได้ข้อเสนอจำนวนมาก ข้อเสนอหนึ่ง ๆ ก็คือ คำตอบหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลตรงกับความต้องการที่แท้จริงนั่นเอง

๓) **หลักเกณฑ์อ้างอิง (Criteria)** “Insist on using objective criteria” ตัววัดความเป็นธรรมของข้อเสนอ ควรใช้หลักเกณฑ์ที่เป็นภาวะวิสัยของบุคคลทั่วไป ไม่ใช่ตัดสินจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ถ้ามหลักเหตุผลของข้อเสนอแต่ละฝ่ายว่า ใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการเสนอข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องดังกล่าว

๔) **ทางเลือกอื่น (Alternatives)** ทางเลือกอื่นนอกเหนือจากข้อตกลงที่ตกลงได้ระหว่างคู่พิพาท ทางเลือกอื่น เป็นผลลัพธ์ ที่คู่พิพาทอาจได้รับโดยไม่ต้องพึ่งพาหรืออาศัยการตกลงยินยอมของคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งแต่อย่างใด สำหรับทางเลือกอื่นในการไกล่เกลี่ยคดีที่คู่พิพาทนำมาฟ้องร้องต่อศาล คือ คำพิพากษาของจากการพิจารณาในศาลนั่นเอง คู่พิพาทสามารถประเมินข้อเสนอ (Options) หรือ จุดยืน (Positions) โดยเปรียบเทียบ ทางเลือกอื่น (Alternatives)ว่าจะตอบรับหรือปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าว

^{๑๔} Singapore Mediation Center (SMC), “หลักสูตร Managing Conflicts & Resolving Disputes Effectively Through Mediation”, เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตร Managing Conflicts & Resolving Disputes Effectively Through Mediation, (Singapore Mediation Center (SMC), 2015). (อัดสำเนา)

๕) การสื่อสาร (Communication) การสื่อสารนี้รวมถึงภาษากายสีหน้าต่าง ๆ ด้วยผู้ไกล่เกลี่ยควรแสดงให้คู่พิพาทเห็นถึงลักษณะและความสำคัญของการสื่อสารกับคู่พิพาทอีกฝ่ายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) ทั้งพูดและฟังอย่างพอดี

๖) ความสัมพันธ์ (Relationship) “Separate the people from the problem” แยกปัญหาออกจากตัวคน เอาใจเขามาใส่ใจเรา ใช้เหตุผล ทั้งสร้างบรรยากาศการพูดคุยที่ดีระหว่างกัน

๗) ข้อผูกพัน (Commitment) ที่เราคุ่นเคยคือการทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน ทุกฝ่ายมีอำนาจทำข้อตกลง แก้ปัญหาทุกประเด็นระหว่างกัน ไม่เปิดช่องว่างเพื่อข้อพิพาทอื่นอีกในอนาคต

๒.๒.๑ แนวคิดหลักของระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

แนวคิดหลักของระบบไกล่เกลี่ยนั้น อาจแยกได้เป็น ๓ ประการ คือ

๑) ทุกฝ่ายต้องสมัครใจเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ย กล่าวคือการนำคดีเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ยนั้นคู่ความทุกฝ่ายต้องสมัครใจที่จะให้ผู้พิพากษาไกล่เกลี่ยและผู้พิพากษาก็ต้องสมัครใจเข้าทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยด้วย

ในระหว่างไกล่เกลี่ยหากคู่ความฝ่ายใดไม่สมัครใจที่จะทำการไกล่เกลี่ยต่อไปก็เพียงแค่แถลงแจ้งความประสงค์ให้ผู้ไกล่เกลี่ยทราบ ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องส่งสำนวนคืนสู่การพิจารณาตามปกติทันที

สำหรับความสมัครใจของผู้พิพากษานั้น จะแสดงออกมาด้วยการสมัครเข้าเป็นผู้พิพากษาในขณะไกล่เกลี่ยตั้งแต่แรกแล้ว

๒) การไกล่เกลี่ยเป็นการทำให้คู่ความเกิดความพอใจแล้วตกลงระงับข้อพิพาทกัน ดังนั้นแนวทางในการไกล่เกลี่ยจึงต่างจากกระบวนการพิจารณาปกติ กล่าวคือ การพิจารณาคดีตามปกติเป็นการค้นหาข้อเท็จจริงในประเด็นสำคัญที่คู่ความโต้แย้งกันหรือเป็นการค้นหาความเสียหายที่แท้จริง แต่การไกล่เกลี่ยเป็นการค้นหาความพอใจของคู่ความ

การค้นหาความพอใจของคู่ความเป็นหัวใจของการไกล่เกลี่ยและผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องค้นหาได้ว่าความพอใจของคู่ความอยู่ตรงจุดไหน หากค้นหาได้ผู้ไกล่เกลี่ยก็จะทราบแนวทางการไกล่เกลี่ยและทราบจุดที่จะประสานประโยชน์ของคู่ความให้เป็นที่พอใจแก่ทุกฝ่าย

๓) ระบบไกล่เกลี่ย เป็นระบบที่มีพื้นฐานมาจากอำนาจการไกล่เกลี่ยของผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่ได้รับลดขั้นตอนการปฏิบัติวิธีการทำงาน และอำนาจของผู้พิพากษาลงมา เพื่อลดอุปสรรคต่าง ๆ จากการใช้อำนาจของผู้พิพากษาตามปกติจากการที่

ผู้พิพากษาผู้ไกล่เกลี่ยยังคงมีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอยู่ จึงมีการพัฒนาแนวปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยของผู้พิพากษาผู้ไกล่เกลี่ย ไปตามอำนาจของผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

แนวคิด ๓ ประการดังกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ไกล่เกลี่ยควรระลึกไว้เสมอ เพราะเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นหลักใหญ่ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยต้องถือเป็นแนวทางในการไกล่เกลี่ย

สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม^{๑๕} มีแนวคิดที่สำคัญในเรื่องของการไกล่เกลี่ย โดยคนกลาง มีจุดสำคัญที่ทำให้มีประสิทธิภาพในการเพิ่มพลังความสามารถในการจัดการข้อพิพาท และซึ่งมีความแตกต่างจากวิธีการอื่นที่อาศัยบุคคลที่สามเข้ามาช่วยในการจัดการความขัดแย้งดังนี้ คือ

๑) การไกล่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นวิธีการเจรจาที่จำเป็นต้องรวมเอาบุคคลที่สาม ซึ่งมีความรู้ในกระบวนการเจรจาอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถช่วยให้คนที่เกี่ยวข้องอยู่ในความขัดแย้งได้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและเปิดเผย การไกล่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องของการเจรจาแต่อยู่ภายในรูปแบบที่แตกต่างออกมา และใช้ผู้ไกล่เกลี่ยคนกลางซึ่งได้แนะนำกระบวนการใหม่ ๆ และตัวแปรใหม่ ๆ ในการที่จะมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เจรจาที่ขัดแย้งกันอยู่

๒) การไกล่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นกระบวนการเข้าไปแทรกกลางระหว่างผู้ขัดแย้ง เป็นที่คาดล่วงหน้าว่าเมื่อคนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยเข้ามาสู่เวทีของการเจรจานั้น คู่กรณีจะรู้จักกัน มีความสัมพันธ์กันที่ดีหรือไม่ดีเรียบร้อยแล้ว โดยไม่ได้ต้องอาศัยคนกลาง

๓) การยอมรับในตัวคนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย โดยผู้เจรจาทั้งสองเป็นองค์ประกอบสำคัญของการไกล่เกลี่ย การยอมรับไม่ได้หมายความว่าคู่กรณีจำเป็นที่จะต้องต้อนรับคนกลางและเต็มใจที่จะทำอย่างที่เขาได้บอกให้ทำแต่หมายถึงว่า คู่เจรจาได้ยอมรับการมาปรากฏตัวของคนกลางและยอมรับฟังและยินดีที่จะพิจารณาอย่างจริงจังในคำแนะนำของคนกลาง

๔) ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยที่เป็นกลางและไม่เข้ากับฝ่ายใด ความเป็นกลางและความที่ไม่เข้ากับฝ่ายใดเป็นปัจจัยที่สำคัญในการไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง คำทั้งสองที่กล่าวมานั้นเมื่อรวมกันก็จะหมายถึง ทัศนคติ พฤติกรรม ความสัมพันธ์ และอำนาจ ในการกำกับของคนกลาง ซึ่งไม่ได้เข้าข้าง หรือเห็นด้วยกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือบางส่วนของคู่พิพาท อย่างไรก็ตามผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นกลางและไม่เข้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้หมายความว่าเขาจะไม่มีความคิดเห็นส่วนตัวของเขาในเรื่องดังกล่าวนี้มีความแตกต่างอยู่ บาง ๆ ระหว่างความเป็นกลางและความไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือความยุติธรรม การรักษาความเป็นกลางเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นและการจัดการอย่างยุติธรรมกับบุคคลและกลุ่มบุคคล การทดสอบ

^{๑๕} สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักกระงับข้อพิพาท, “การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง”, เอกสารประกอบกรอบรมหลักสูตร Train the Trainer, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๕๐). (อัดสำเนา).

ความไม่เข้าข้างฝ่ายใดหรือความยุติธรรมหรือความเป็นกลางขึ้นอยู่กับมุมมองของคู่กรณีจะยอมรับความช่วยเหลือจากผู้ไกล่เกลี่ยถ้าความช่วยเหลือนั้นมีลักษณะที่เป็นกลางและยุติธรรม

จากแนวคิดของสำนักกระบวนวิธีพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม ในเรื่องของการไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง จะเห็นว่ามีความแตกต่างจากวิธีการอื่นที่อาศัยบุคคลที่สามเข้ามาช่วยในการจัดการความขัดแย้งดังนี้ การไกล่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นกระบวนการเข้าไปแทรกกลางระหว่างผู้ขัดแย้ง เป็นวิธีการเจรจาที่จำเป็นต้องรวมเอาบุคคลที่สาม ซึ่งมีความรู้ในกระบวนการเจรจาอย่างมีประสิทธิภาพ แนะนำกระบวนการใหม่ ๆ และตัวแปรใหม่ ๆ ในการที่จะมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เจรจาที่ขัดแย้งกันอยู่ และสามารถช่วยให้คนที่เกี่ยวข้องอยู่ในความขัดแย้งได้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและเปิดเผย การยอมรับในตัวคนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย โดยยอมรับฟังและยินดีที่จะพิจารณาอย่างจริงจังในคำแนะนำของคนกลางแต่ไม่จำเป็นต้องทำตามทุกเรื่อง ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยต้องเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใด จัดการอย่างยุติธรรมกับบุคคลและกลุ่มบุคคล

๒.๒.๒ ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๑) **ลดปริมาณคดีในศาล** เมื่อข้อพิพาทสามารถตกลงกันได้คดีก็จะไม่เข้าสู่การพิจารณาของศาลทำให้ผู้พิพากษามีเวลาในการพิจารณาคดีอื่นโดยเฉพาะคดีที่มีปัญหายุ่งยากและสลับซับซ้อน

๒) **สะดวก** การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่มีแบบพิธีมากนัก วิธีการยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม สามารถดำเนินการได้ทุกที่ ทุกเวลา

๓) **ประหยัดค่าใช้จ่าย** การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้เวลาในการดำเนินการไม่มากนัก ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เช่น ค่าธรรมเนียมศาล ค่าป่วยการทนายความ หรือที่ปรึกษากฎหมาย ตลอดจนค่าดำเนินการในชั้นอุทธรณ์ ฎีกา ทั้งยังลดค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในการบังคับคดี อีกด้วย

๔) **รักษาชื่อเสียงและความลับทางธุรกิจของคู่พิพาท** กระบวนการไกล่เกลี่ยดำเนินการเป็นความลับ พยานหลักฐานที่น่าเสนอในชั้นไกล่เกลี่ยไม่อาจนำไปเปิดเผยหรือใช้เป็นพยานในชั้นศาลได้ ทำให้คู่พิพาทสามารถรักษาความลับหรือชื่อเสียงทางธุรกิจ มิให้แพร່หลายออกไปจนเกิดความเสียหายได้

๕) **รักษาสัมพันธภาพระหว่างคู่พิพาท** การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททำให้คู่พิพาทยอมลดหย่อนผ่อนปรนให้แก่กันโดยไม่มี การชี้ขาด จึงไม่เกิดความรู้สึกที่ว่าฝ่ายใดแพ้ฝ่ายใดชนะ ต่างฝ่ายมีความรู้สึกว่าการชนะคดีซึ่งกันและกัน หมายความว่า ข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่ายได้รับเป็นบางส่วนซึ่งไม่เหมือนกับในกรณีให้ศาลพิจารณาพิพากษาชี้ขาด ซึ่งจะต้องมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ฝ่ายชนะคดี การ

ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยการตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ไม่ทำให้รู้สึกเสียหน้า หรือเสียสุขภาพจิต รักษาสัมพันธ์ภาพระหว่างคู่กรณีไว้ และทำให้คู่พิพาททั้งสองฝ่ายสามารถทำการค้าหรือมีความสัมพันธ์ที่เหมือนเดิมหรือเกือบเหมือนเดิม สามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนสังคม หรือทำธุรกิจร่วมกันต่อไปได้ ซึ่งเป็นการสร้างความสงบสุขให้แก่ชุมชนและสังคมต่อไป

ดังนั้น สรุปได้ว่า การไกล่เกลี่ยนั้นเป็นหนึ่งในสันติวิธีที่จะนำมาจัดการความขัดแย้ง เพื่อที่จะลดผลกระทบเชิงลบให้มากที่สุด เพราะเป็นกระบวนการที่คู่เจรจาตกลงสมัครใจที่จะมาเจรจากันโดยมีบุคคลที่สามหรือคนกลางที่เป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่ายหรือทุกๆ ฝ่าย การเจรจาไม่ได้มุ่งหวังที่จะมาเอาชนะกัน หรือให้ได้มากที่สุด ผลสำเร็จของการเจรจาไกล่เกลี่ย คือความพึงพอใจของทุก ๆ ฝ่าย ข้อยุติที่ต่างฝ่ายร่วมกันเลือกทางเลือกต่าง ๆ ที่ร่วมกันและแสวงหา จึงนับว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาจัดการกับปัญหาความขัดแย้งได้อย่างสันติ และทำให้มีแต่ฝ่ายชนะไม่มีฝ่ายแพ้ (Win / Win)

๒.๒.๓ กระบวนการไกล่เกลี่ยทางพระพุทธศาสนา

มีหลักที่สำคัญ ดังนี้^{๑๖}

๑) ให้ความสำคัญกับ “คน” หรือมิติทางด้านอารมณ์

ประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้อง เป็นจุดเริ่มต้นของข้อพิพาท แต่เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นแล้ว อุปสรรคที่ทำให้ความขัดแย้งแก้ได้ยาก ก็คืออารมณ์ของคู่พิพาท ซึ่งหลายๆ ครั้งกลับมีความสำคัญยิ่งกว่าประเด็นปัญหา และจะทำให้คู่พิพาท ยากที่จะทำความเข้าใจกับประเด็นปัญหาได้ ตรงตามความเป็นจริงหรือคำนึงถึงความถูกต้อง เมื่อคู่พิพาทต่างฝ่ายต่างถูกอารมณ์เข้ามาบดบัง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ประนีประนอมจะต้องเริ่มต้นด้วยการให้ความสำคัญกับอารมณ์ความรู้สึกของคู่กรณี ให้มีการคลี่คลายอารมณ์แล้ว จึงเริ่มเจรจาเพื่อพิจารณาประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้องที่ทำให้เกิดข้อพิพาท ขึ้น

๒) ช่วยขจัดอกุศลมูลในใจคู่พิพาท

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าข้อพิพาท หรือความขัดแย้งจะลงเอยโดยที่ฝ่ายใดก็ตามบรรลุข้อเรียกร้อง แต่หากว่าคู่กรณี ยังมีอคติหรืออกุศลมูลตกค้างอยู่ในจิตใจของอีกฝ่ายที่ต้องยอมตามข้อเรียกร้องจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ข้อพิพาทนั้นก็ยากที่จะยุติไปได้อย่างแท้จริง อาจจะประทุขึ้นมาได้อีก เพราะความระแวงและความไม่พอใจไม่วางใจที่ยังไม่หมดไปจากใจของคู่กรณี

ในการแก้ไขความขัดแย้ง หรือข้อพิพาท ผู้ประนีประนอมต้องมีหน้าที่สำคัญประการแรก คือ ขจัดอกุศลมูลในใจคู่ขัดแย้งให้เบาบางลง ทั้ง ความโลภ (โลภะ) ความโกรธ (โทสะ) ความหลง

^{๑๖} พระไพศาล วิสาโล, การไกล่เกลี่ยความขัดแย้งแบบพุทธ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/reconflict/thbthwn-wrmkrm/kar-ki-keliy-khwam-khad-yaeng-baeb-phuthth>, [๒๔ ก.ค. ๒๕๖๐].

(โมหะ) ทั้งนี้ ให้คู่พิพาททั้งสองฝ่ายเกิดกุศลมูล ได้แก่ ความไม่โลภ (อโลภะ) ความลตโกรธ หรือไม่โกรธ (อโทสะ) ความไม่หลง (อโมหะ) โดยใช้พุทธธรรมเติมกุศลมูล สามสิ่งนี้เข้ามาแทนที่ ซึ่งมีหลักธรรมหลายประการที่สามารถขจัดอกุศลมูล หรือเปลี่ยนให้เป็นกุศลมูล มีพุทธพจน์ปรากฏในพระไตรปิฎก อาทิ ในอักษโกสสูตร ว่าด้วยอักษโกสภการทวาชพราหมณ์มีความโกรธ ไม่พอใจพระพุทเจ้าภรณี พราหมณ์ภการทวาชโคตรผู้นี้ จึงไปหาพระพุทองค์ ที่วัดเวฬุวัน เขตกรุงราชคฤห์ แล้วด่าบริภาษ พระผู้มีพระภาคด้วยวาจาหยาบคาย อันมิใช่วาจาของสัตบุรุษ และเมื่ออักษโกสภการทวาชพราหมณ์ด่าเสร็จแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามอักษโกสภการทวาชพราหมณ์ว่า เคยมีแขกมาเยือนที่บ้านบ้างไหม แล้วเคยจัดอาหารต้อนรับแขกไหม พราหมณ์ก็ตอบว่าเคย พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า แล้วถ้าแขกไม่รับของต้อนรับ ของต้อนรับเหล่านั้นจะตกเป็นของใคร พราหมณ์ตอบว่าตกเป็นของตน พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

พราหมณ์ ข้อนี้ก็เหมือนกัน ท่านด่าเราผู้ไม่ด่าอยู่ ท่านโกรธต่อเราผู้ไม่โกรธอยู่ ท่านมาทะเลาะกับเราผู้ไม่ทะเลาะอยู่ เราไม่รับคำด่า เป็นต้นของท่านนั้น พราหมณ์ ดังนั้น คำด่าเป็นต้นนั้น จึงเป็นของท่านผู้เดียวพราหมณ์ ผู้ใดด่าตอบต่อบุคคลผู้ด่าอยู่ โกรธต่อบุคคลผู้โกรธอยู่ ทะเลาะต่อบุคคลผู้ทะเลาะอยู่ ผู้นั้นเรากล่าวว่า ย่อมบริโภคด้วยกัน ย่อมกระทำตอบโต้ต่อกัน แต่เรานั้นไม่บริโภคด้วยกัน ไม่กระทำตอบโต้กับท่านเป็นอันขาด พราหมณ์ ดังนั้น คำด่าเป็นต้นนั้น จึงเป็นของท่านผู้เดียว. . .

. . .บุคคลผู้ไม่โกรธ ฝึกตนแล้ว มีความเป็นอยู่อย่างสม่ำเสมอ หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ชอบ สงบ คงที่ จักมีความโกรธแต่ที่ไหนเล่า ผู้ใดโกรธต่อบุคคลผู้โกรธ ผู้นั้นย่อมเลวกว่าผู้โกรธ เพราะการโกรธตอบนั้น บุคคลผู้ไม่โกรธต่อบุคคลผู้โกรธชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก

ผู้ใดรู้ว่าผู้อื่นโกรธ เป็นผู้มีสติ สงบใจไว้ได้ ผู้นั้นชื่อว่าประพฤติประโยชน์ของคนทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายตนและฝ่ายผู้อื่น เมื่อผู้นั้นรักษาประโยชน์ของคนทั้ง ๒ ฝ่าย คือฝ่ายตนและฝ่ายผู้อื่น คนทั้งหลายผู้ไม่ฉลาดในธรรม ย่อมเข้าใจว่าเป็นคนโง่”^{๑๗}

ข้อปฏิบัติที่อดทนปรากฏในปฐมขมสูตรว่า “บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ด่าโต้ตอบคนที่ด่า ไม่โกรธตอบคนที่โกรธ ไม่เสียงโต้ตอบคนที่เสียง นี้เรียกว่า ขมา ปฏิปทา(ข้อปฏิบัติที่อดทน)”^{๑๘}

นอกจากนี้ยังปรากฏ มารยาทเรื่องการพูดอีกว่า

^{๑๗} ตูรายละเอียดใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๘/๒๖๕-๒๖๗.

^{๑๘} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๖๔/๒๓๐.

เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องมารยาทการพูดก็นับว่ายอดเยี่ยม คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่พูดวาจาเกี่ยวข้องกับมุสาวาท ไม่พูดวาจาอันทำความแตกร้าวกัน ไม่พูดวาจาอันส่อเสียด ไม่มุ่งเอาชนะกันกล่าววาจาอันเกิดจากความแข่งดีกัน กล่าวแต่วาจาอันมีหลักฐานด้วยปัญญาชื่อว่ามั่นคง ตามกาลอันควร นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องมารยาทการพูด

เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องมารยาท คือ ศีลของบุรุษก็นับว่ายอดเยี่ยม คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีสัจจะ มีศรัทธา ไม่พูดหลอกลวง ไม่พูดป้อยอ ไม่ทำนิมิต ไม่พูดบีบบังคับ ไม่แสวงหาลาภด้วยลาภคัมภีร์ครองทวารในอินทรียทั้งหลาย รู้จักประมาณในการบริโภค ทำพอเหมาะพอดี ประกอบความเพียรเครื่องตั้งอยู่เนื่อง ๆ ไม่เกียจคร้าน พรารภความเพียร เพ่งฌาน มีสติ พูดมีปฏิภาณดี มีคติ มีปัญญาทรงจำ มีความรู้ ไม่ติดอยู่ในกาม มีสติ มีปัญญาเครื่องรักษาตน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องมารยาทคือศีลของบุรุษ”^{๑๙}

๓) กระตุ้นให้คู่พิพาทได้ฉกฉิด

ได้สติและหันมาพิจารณาตนเอง ดังกรณีการทะเลาะวิวาทเพื่อแย่งน้ำในแม่น้ำโรหิณี เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสถามเพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนให้แต่ละฝ่ายได้สติ ดังจะได้แสดงรายละเอียดในหัวข้อต่อไป ทำให้ข้อพิพาทยุติลงไปด้วยดีทั้งสองฝ่ายแม้กระทั่งกรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของพระเจ้าวิชูทกะ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้เสด็จไปห้ามไว้ได้ถึงสามครั้งด้วยกระบวนการไกล่เกลี่ยโดยการนั่งไต่ถามไม้ที่ไม่มีร่มเงาเพื่อเป็นการเปรียบเทียบให้พระเจ้าวิชูทกะได้สติฉกฉิดได้ว่าร่มเงาของความเป็นญาติสำคัญเหนือสิ่งใด ทำให้พระเจ้าวิชูทกะพิจารณาแล้วยกทัพกลับไปถึงสามครั้ง

๔) ช่วยเหลือคู่พิพาทหาคำตอบด้วยตนเอง

ผู้ประนีประนอม หรือผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลางที่อาจจะเป็นที่ปรึกษาให้แก่คู่กรณี ช่วยให้คู่กรณีค้นหาคำตอบ และบรรลุข้อตกลงด้วยตัวเอง ทั้งนี้เพราะบทบาทของผู้ประนีประนอมไม่ใช่คนตัดสินผิดถูก หรือผู้พิพากษา เป็นคนกลางที่ได้รับการยอมรับและไว้วางใจจากคู่กรณี ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในคดีความนี้ ไม่มีอำนาจบังคับคู่กรณีได้ เมื่อทำให้คู่พิพาทพิจารณาค้นหาคำตอบในข้อพิพาทด้วยตนเองร่วมกัน คู่พิพาททั้งสองฝ่ายก็จะร่วมกันหาทางออก หรือทางเลือกให้เกิดความสงบในข้อพิพาทลงเอยด้วยความพึงพอใจทั้งสอง ฝ่ายคู่พิพาทก็อาจจะเปลี่ยนกลับมาเป็นความเข้าใจกัน ประสานกันร่วมทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันได้ เรื่องก็ยุติลงไปตามความยินยอมพร้อมใจของทุกฝ่าย ตัวอย่าง เช่นกรณีแย่งน้ำในแม่น้ำโรหิณี พระพุทธเจ้ามิได้เป็นผู้ตัดสินว่าใครผิดหรือถูก แต่ได้ใช้คำถาม

^{๑๙} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๕๓/๑๑๓-๑๑๔.

ให้คู่กรณีได้ค้นหาคำตอบที่แท้จริงว่า อะไรสำคัญกว่ากัน เมื่อทั้งสองฝ่ายได้คำตอบด้วยตัวเองว่าชีวิตสำคัญกว่าน้ำ คำถามที่ดีทำให้ได้คำตอบร่วมกันทั้งสองฝ่ายเรื่องก็สงบระงับไปด้วยดี

๕) สร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับคู่พิพาท

ความไว้วางใจซึ่งกันและกันเป็นสิ่งสำคัญมากต่อกระบวนการไกล่เกลี่ย โดยเฉพาะความไว้วางใจต่อผู้ทำหน้าที่ประนีประนอมโดยตรง ซึ่งจะต้องมีธรรมประกอบกันหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยจะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในกระบวนการไกล่เกลี่ยมาแสดงในบทที่ ๓ ต่อไป

๖) พุดด้วยสัจจะ เมตตา ขันติ และสติ

พระพุทธองค์ตรัสถึงการเจรจาซึ่งผู้ประนีประนอมควรนำไปปฏิบัติ ในกระบวนการไกล่เกลี่ย ดังปรากฏในอภยราชกุมารสูตรถึงถ้อยคำอันไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่นว่า

“ราชกุมาร ตถาคตก็อย่างนั้นเหมือนกัน รู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น อนึ่ง ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนี้ ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

อนึ่ง ตถาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนี้ ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะตถาคตมีความเอ็นดูในหมู่สัตว์ทั้งหลาย”^{๒๐}

“พระสมณโคดมทรงละทรงเว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ ตรัสแต่คำสัตย์ ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลัก เชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลก

พระสมณโคดมทรงละทรงเว้นขาดจากคำส่อเสียด คือ ฟังความจากฝ่ายนี้แล้วไม่ไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความจากฝ่ายโน้นแล้วไม่มาบอกฝ่ายนี้เพื่อทำลายฝ่ายโน้น สมานคนที่แตกกันส่งเสริมคนที่ปรองดองกัน ขึ้นชมยินดี เพลิดเพลินต่อผู้ที่สามัคคีกัน ตรัสแต่ถ้อยคำที่สร้างสรรค์ความสามัคคี

^{๒๐} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๕/๘๗.

พระสมณโคดมทรงละทรงเว้นขาดจากคำหยาบ คือ ตรัสแต่คำไม่มีโทษ ไพเราะ น่ารัก จับใจ เป็นคำของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่พอใจ

พระสมณโคดมทรงละทรงเว้นขาดจากคำเพื่อเจ้อ คือ ตรัสถูกเวลา ตรัสคำจริง ตรัส อิงประโยชน์ ตรัสอิงธรรม ตรัสอิงวินัย ตรัสคำที่มีหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ เหมาะแก่เวลา”^{๒๑}

นอกจากนี้ยังปรากฏธรรมสำหรับผู้เป็นโจทก์ ดังนี้

“ภิกษุผู้เป็นโจทก์ประสงค์จะโจทก์ผู้อื่น พึงตั้งธรรม ๕ ประการไว้มั่นในตนแล้วจึง โจทก์ผู้อื่น คือ

๑. เราจักกล่าวในกาลอันควร จักไม่กล่าวในกาลอันไม่ควร
๒. เราจักกล่าวถ้อยคำจริง จักไม่กล่าวถ้อยคำไม่จริง
๓. เราจักกล่าวถ้อยคำอ่อนหวาน จักไม่กล่าวถ้อยคำหยาบ
๔. เราจักกล่าวถ้อยคำอันประกอบด้วยประโยชน์จักไม่กล่าวถ้อยคำอันไม่ประกอบด้วย ประโยชน์
๕. เราจักมีเมตตาจิตกล่าว จักไม่เพ่งโทษกล่าว”^{๒๒}

๓) ผู้ประนีประนอมจึงควรเป็นผู้มีสติ มีคุณธรรม มีความประพฤติเรียบร้อย

อันทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายเกิดการยอมรับพูดได้ซัดแจ้ง มีความสามารถในการสื่อสาร อย่างถูกต้องแม่นยำ จากคู่ขัดแย้งฝ่ายหนึ่ง ไปยังอีกฝ่ายหนึ่ง โดยมีทักษะในการฟัง การถาม และ ควบคุมเหตุการณ์ โดยไม่ใช้การบีบบังคับ มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องราวขององค์กรหรือตัวบุคคลคู่ ขัดแย้งมีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อคู่พิพาททุกฝ่ายซึ่งอาจจะมีฐานะตำแหน่งต่างกัน อย่างเท่าเทียม มีความเคารพและมีเมตตา กรุณา ต่อกัน

สรุปได้ว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการใช้แก้ไข ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพระภิกษุด้วยกัน แต่สอดคล้องและสามารถนำมาประยุกต์กับกระบวนการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีโลกได้ ด้วยวิธีการ ให้คู่พิพาทได้รับความพึงพอใจทั้งสองฝ่าย โดยมีคนกลาง คือ ผู้ประนีประนอมมาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยให้เรื่องยุติลง และไม่ต้องกลับมารื้อฟื้นคดีอีก

^{๒๑} ที.ส. (ไทย) ๙/๙/๔.

^{๒๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/-/๓๐๖.

๒.๒.๔ วิธีจัดการความขัดแย้ง

เบอร์นาร์ด เมเยอร์ ได้กล่าวในประเด็นนี้อีกอย่างน่าสนใจว่า^{๒๓} ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นสิ่งจำเป็น และเป็นเรื่องปกติ ปัญหาไม่ใช่เรื่องของการมีความขัดแย้ง แต่เป็นเรื่องของวิธีการที่เราจะต้องจัดการ ทว่าเราเองกลับไม่เต็มใจที่จะยอมรับว่า เราอยู่ในท่ามกลางความขัดแย้ง ในเมื่อความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ดำรงอยู่ทั่วไปในสังคมของมนุษย์ ยากที่เราทุกคนจะหลีกเลี่ยงได้ ความขัดแย้งจึงถือได้ว่าเป็นเรื่องธรรมดาและฝังรากลึกอยู่ในสังคม ดังนั้น สิ่งที่ยังกระทำก็คือจัดการความขัดแย้งในแต่ละเรื่องด้วยวิธีดังนี้

๑) การยอมรับในความหลากหลาย และการพึ่งพาอาศัยกันและกัน

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งว่า^{๒๔} ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นได้ เป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสิ่งทั้งหลายมีความแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวจะทำให้เกิดความขัดแย้งกัน แต่ความแตกต่างทำให้เกิดความหลากหลาย และมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น หากจะแปรผลของความแตกต่างนั้นให้กลายเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ ทำให้เกิดแง่คิด และมุมมองใหม่ อย่างไรก็ตามท่านได้ชี้จุดเด่นของความขัดแย้งว่าควรก่อรูปขึ้นมาจากเจตนาที่ดีมีจุดมุ่งหมายเพื่อความดีงาม ความก้าวหน้า และความร่มเย็นของสังคม

ท่านได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า^{๒๕} การประสานกลมกลืนเข้าด้วยกัน (Harmonization) คือ เมื่อมีความขัดแย้งก็จัดจนกระทั่งลงตัว คือ เข้ากันได้ดี ทุกอย่างประสานกลมกลืน โดยองค์รวมต่าง ๆ อยู่ในตำแหน่งที่ถูกต้อง และมีความสัมพันธ์ที่ถูกต้อง พร้อมทั้งทำหน้าที่ถูกต้องต่อกัน ส่งต่อประสานกันได้ดี ซึ่งการสอดประสานทำให้มนุษย์มีการพัฒนาจิตปัญหาให้หลุดพ้นจากความยึดถือคับแคบ มีสภาพจิตที่ไม่เปิดกว้าง มีความคิดตีบตัน ประเด็นที่ถือได้ว่าเป็นหลักพื้นฐานตามแนวทางการจัดการความขัดแย้งของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ก็คือ หลักความเป็นสากล ๓ ประการ (ตรีสากล) กล่าวคือ^{๒๖}

(๑) ความจริงที่เป็นสากล คือ หลักความจริงที่เป็นกลาง ๆ มีผลเสมอเหมือนกันแก่ทุกคนทุกที่ รวมทั้งทุกศาสนา

^{๒๓} แลนโด ซาย, แพลและเรียบเรียงโดย นรินทร์ องค์กรอินทรี, ธนิกานต์ มาฆะศิริรานนท์, **การจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมมลการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **สิทธิมนุษยชน สร้างสันติสุขหรือสลายสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **สลายความขัดแย้ง**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑-๑๕.

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **มองสันติภาพโลก ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘๙.

(๒) **ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล** คือความเป็นมนุษย์ที่จะต้องมองเห็น เข้าใจ ให้ความนับถือเสมอกัน การทำร้ายและทำลายชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะมีส่วนใดหรือไม่ เป็นความไม่ดี ไม่งามทั้งสิ้น

(๓) **ความมีเมตตาที่เป็นสากล** คือ แผ่ความรู้สึกเป็นมิตร มีความรัก ความปรารถนาประโยชน์สุขแก่มนุษย์ทั่วทุกคนเสมอเหมือนกัน โดยไม่มีการจำกัดหรือแบ่งแยก

การทำให้ “ตรีสากล” เกิดเป็นแนวคิดเชิงรูปธรรมได้นั้น ท่านชี้ว่า “มนุษย์ควรจะอยู่ร่วมกันกับสรรพสิ่งอย่างปกติสุข ไม่เบียดเบียน และทำลายล้างซึ่งกันและกัน” พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส^{๒๗} ได้กล่าวสรุปในประเด็นนี้ว่า แนวคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาที่ว่า “สรรพสิ่งล้วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน” เช่น หากมนุษย์เสพรูปโภคอย่างเต็มที่โดยไม่รู้จักประมาณ ก็จะทำให้เกิดการทำลายล้างธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ธรรมชาติสูญเสียความเป็นดุลยภาพไป และเมื่อธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรม ก็จะส่งผลย้อนกลับมาสร้างความเดือนร้อนให้แก่มนุษย์ ฉะนั้น จึงมีความจำเป็นที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันอย่างสอดคล้องประสานกับธรรมชาติในฐานะที่เป็นมิตรที่ดีต่อกัน

โยฮัน กัลตุง นักสันติภาพที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความโดดเด่นในแง่ของ “สันติภาพแบบพหุนิยม” ซึ่งเป็นอีกท่านหนึ่งที่มีแนวคิดของการจัดการความขัดแย้ง ในเรื่องของการยอมรับในความหลากหลายและการพึ่งพาอาศัยกันและกัน โดยกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า สันติภาพในสังคม สันติภาพระหว่างและภายในตัวมนุษย์ และสันติภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นสันติภาพที่ครอบคลุมทั้งธรรมชาติ มนุษย์ สังคม และโลก และชี้ให้เห็นว่า ทั้งหมดนี้จะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ภายใต้เงื่อนไข ประการ กล่าวคือ ความหลากหลาย (Pluralism) และการพึ่งพาอาศัยกันและกัน (Symbiosis)^{๒๘} ซึ่งสรุปได้ดังนี้

(๑) ความหลากหลายและการพึ่งพาในธรรมชาตินำมาซึ่งความสมดุลทางนิเวศ และทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ทำให้เกิดสังคมพหุนิยม และทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

(๒) การพึ่งพากันและกันในธรรมชาติเป็นการพึ่งพาในแนวนอนไม่ใช่การพึ่งพาในแนวตั้ง ไม่ใช่การพึ่งพาของผู้อ่อนแอกว่าต่อผู้แข็งแรงกว่า หากสถานการณ์เป็นไปในลักษณะนี้จะไม่ก่อให้เกิดการครอบงำของบุคคลผู้แข็งแรงต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า อันเป็นการแสดงออกของผู้ที่มีอำนาจมากกว่าต่อผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า

^{๒๗} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยคุณยากร), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาซ่าง จ.เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๘๐.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐-๘๑.

นอกจากนี้ กัลตุง ยังได้เน้นแนวคิดของการจัดการความขัดแย้งดังกล่าว ถึงความสัมพันธ์ของสังคมในเชิงพหุนิยมในแง่ของการเคารพความแตกต่างและการใช้ลักษณะของความแตกต่างให้เกิดการสร้างสรรค ดังนั้น ถ้ามนุษย์มีความร่วมมือร่วมใจกันและกัน และมีทัศนคติที่ดำเนินไปในทางเดียวกัน สันติภาพของโลกก็จะเกิดขึ้นอย่างแท้จริง

สิ่งทั้งหลายมีความแตกต่างกัน ทำให้เกิดความขัดแย้ง แต่ความแตกต่างทำให้เกิดความหลากหลาย และมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาที่ว่า “สรรพสิ่งล้วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน” การยอมรับในความหลากหลาย และการพึ่งพาอาศัยกันและกัน นำมาซึ่งความสมดุลทางนิเวศและทำให้เกิดการสร้างสรรค มนุษย์ควรจะอยู่ร่วมกันกับสรรพสิ่งอย่างเป็นมิตรที่ดีต่อกัน ไม่เบียดเบียน และทำลายล้างซึ่งกันและกัน ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม

๒) การเคารพ และยึดมั่นในสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล

ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน [Universal Declaration of Human Rights (UDHR)] ข้อที่ ๑ เกี่ยวกับหลักการของสิทธิมนุษยชนคือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และความเป็นพี่น้องว่า มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติ ศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผล และมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งการดรภาพ การเคารพ และยึดมั่นในสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลนั้น มีส่วนสำคัญ และเกี่ยวข้องในการจัดการความขัดแย้งอย่างไร ศ.นพ.ประเวศ วะสี^{๒๙} ได้อธิบายว่า

(๑) การเคารพในความเป็นเพื่อนมนุษย์ระหว่างกัน จะทำให้สามารถแสวงหาข้อตกลงร่วมกันได้

(๒) การยึดมั่นในความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ โดยนำเสนอ หรือรับรู้ข้อมูล และข่าวสารอย่างเท่าเทียมกันจะทำให้กระบวนการเจรจาสามารถเดินต่อไปได้ หรืออาจจะประสบความสำเร็จ

(๓) การยึดมั่นในความเสมอภาค จะทำให้คู่กรณีไม่สร้างอุบายเพื่อเอาเปรียบ (Trick) อันนำไปสู่การให้คำสัญญาลอย ๆ ซึ่งอาจจะเป็นการสร้างปัญหาในอนาคตได้

(๔) การเคารพ และยึดมั่นในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคจะทำให้เกิดผลดีต่อทุกฝ่าย เพราะเป็นการเพิ่มพูนปัญญา จิตใจ และการพัฒนาการอยู่ร่วมกันให้มีความสุขมากขึ้น

^{๒๙} ประเวศ วะสี, สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๖-๗.

พระมหากษัตริย์ ธรรมชาโต (นิธิบุญยากร)^{๓๐} ได้ให้ทัศนะในประเด็นนี้ว่า การยึดมั่นและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นั้นก่อให้เกิดผลเชิงบวกต่อการเคารพ และยอมรับความหลากหลาย และความแตกต่าง มีความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องเปิดใจกว้างในการที่จะยอมรับความหลากหลาย และความแตกต่างมากยิ่งขึ้น ซึ่งการยอมรับไม่ได้หมายความว่า มนุษย์ต้องเชื่อตามและเปลี่ยนทัศนคติของตัวเอง หากแต่หมายถึงการเปิดใจกว้าง เพื่อที่จะศึกษาและวิเคราะห์ความแตกต่างและความหลากหลายที่เกิดขึ้นในสังคมอื่น ๆ หรือมิติอื่น ๆ ซึ่งฐานรองรับการเปิดกว้าง ก็คือ ความเคารพในความคิดเห็น การแสดงออก และความเชื่อของคนอื่น ๆ ด้วย

การเคารพในความเป็นเพื่อนมนุษย์ ยึดมั่นในความเสมอภาคระหว่างกัน จะทำให้สามารถแสวงหาข้อตกลงร่วมกันได้ ทำให้กระบวนการเจรจาสามารถเดินต่อไปได้ หรือประสบความสำเร็จ ทำให้คู่กรณีไม่สร้างอุปายเพื่อเอาเปรียบ เกิดผลดีต่อทุกฝ่าย ความเคารพในความคิดเห็น การแสดงออก และความเชื่อของคนอื่น ๆ เป็นฐานรองรับการเปิดใจกว้างยอมรับความหลากหลายและความแตกต่าง เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความแตกต่างและความหลากหลายที่เกิดขึ้นในสังคมอื่น ๆ หรือมิติอื่น ๆ

๓) การมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง “กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งสาธารณชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการ และมีทัศนะที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน”^{๓๑} การสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วม อาจถือได้ว่าเป็นหลักการและเครื่องมือสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง โดยเฉพาะในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะเป็นกระบวนการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมตั้งแต่น้อยที่สุด คือ การได้รับทราบข้อมูลข่าวสารว่ารัฐจะทำอะไรหลังจากได้ตัดสินใจเรียบร้อยแล้วแจ้งให้ประชาชนทราบ ถัดขึ้นมาคือ การที่รัฐรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หลังจากได้ข้อมูลไปแล้วก่อนตัดสินใจ คือ ประชาพิจารณ์ สูงขึ้นมาอีกคือ ประชาชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องหรือในโครงการนั้น เพื่อให้เกิดข้อยุติโดยฉันทาคติและสูงที่สุด คือ การสามารถลงมติแต่ละคนทีละคนว่า “เอา

^{๓๐} พระมหากษัตริย์ ธรรมชาโต (นิธิบุญยากร), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”, หน้า ๘๔-๘๕.

^{๓๑} เจมส์ แอล เครย์ตัน, แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

หรือไม่เอา” ในการบวนการประชาชาติ”^{๓๒} และเหตุผลที่สำคัญไปกว่านั้น ในการจัดการความขัดแย้ง กระบวนการการมีส่วนร่วมมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะ

(๑) เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความรู้สึกสูญเสียอำนาจ

(๒) เป็นช่องทางที่จะนำประชาชนมาร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวม โดยสร้างความรู้สึกที่ว่า “นี่เป็นปัญหาของเรา”

(๓) เป็นช่องทางที่จะสร้างให้เกิดการสื่อสารระหว่างกลุ่มในชุมชนเพื่อที่เขาจะได้มาทำความเข้าใจถึงความต้องการของแต่ละกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะยับยั้งการกระทำที่ สุดโต่ง

(๔) เป็นช่องทางอีกทางหนึ่งในการสร้างชุมชนชนิดต่างๆ สิ่งแรกคือ ฝักอบรมผู้ที่จะเป็นผู้นำในอนาคต ในขณะที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ เขาจะได้เรียนรู้วิธีที่จะมี อิทธิพลเหนือคนอื่นได้อย่างไร และร่วมกันสร้างความร่วมมือได้อย่างไร

(๕) สามารถสร้างให้เห็นสภาพภาพของชุมชนว่าเป็นอย่างไร บ่งชี้ถึงการเป็น ชุมชนที่สร้างสรรค์ จากการทำงานร่วมกันเพื่อที่จะแก้ปัญหา นี้ บอกถึงความเป็นชุมชนที่เปิดเผย จาก การตัดสินใจอย่างโปร่งใส บอกถึงความเป็นชุมชนที่ไว้วางใจกัน^{๓๓}

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ากระบวนการการมีส่วนร่วมนั้น จะเป็นหลักการและเครื่องมือที่ สำคัญในการจัดการความขัดแย้ง แต่ในทางตรงกันข้ามกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมก็อาจจะ นำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงได้ หาก (๑) เทคนิค และวิธีการไม่ชัดเจนและรัดกุมเพียงพอ (๒) ทักษะของประชาชนและรัฐต่อประเด็นนี้เป็นไปในเชิงลบ (๓) ความเข้มแข็งขององค์กรภาค ประชา สังคมไม่มีพลังขับเคลื่อนเพียงพอ (๔) เกิดภาวะไร้ความสมดุลในการกำหนดเป้าหมาย (๕) ขาดทักษะ ในการเข้าไปจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี^{๓๔}

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวม เพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชนเป็นหลักการและเครื่องมือสำคัญใน การจัดการความขัดแย้งในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความรู้สึก

^{๓๒} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๔.

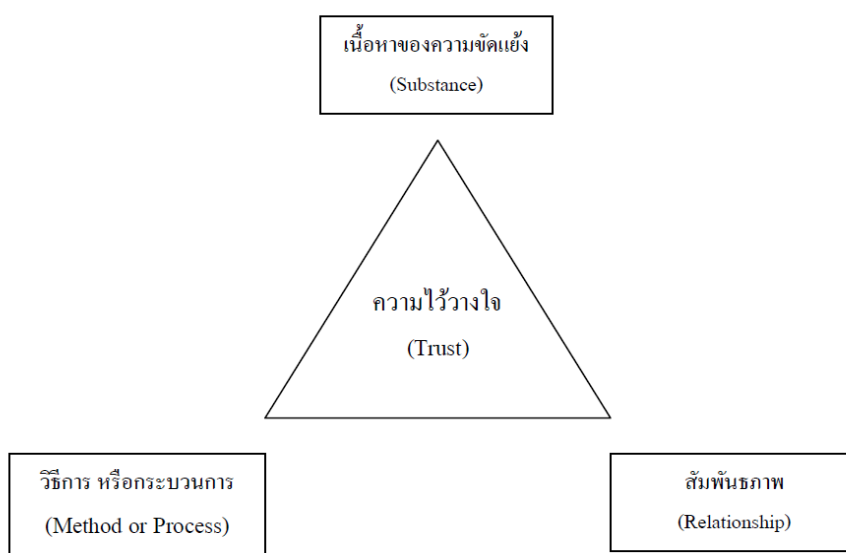
^{๓๓} เจมส์ แอล เครีย์ตัน, แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของ ชุมชน, หน้า ๖-๗.

^{๓๔} บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ถวิลวดี บุรีกุล, ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม, (นนทบุรี: สถาบัน พระปกเกล้า, ม.ป.ป.), หน้า ๓๔.

สูญเสียอำนาจ เป็นช่องทางที่จะนำประชามาร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวม สร้างความสัมพันธ์ที่ดี ได้เรียนรู้วิธีที่จะมีอิทธิพลเหนือคนอื่นได้อย่างไร และร่วมกันสร้างความร่วมมือได้อย่างไร บอกถึงความ เป็นชุมชนที่ไว้เนื้อเชื่อใจกัน อย่างไรก็ตาม ก็อาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงได้เช่นกัน หากเทคนิค และวิธีการไม่ชัดเจนและรัดกุมเพียงพอ ทศนคติของประชาชนและรัฐต่อประเด็นนี้เป็นไปในเชิงลบ ความเข้มแข็งขององค์กรภาคประชาสังคมไม่มีพลังขับเคลื่อนเพียงพอ เกิดภาวะไร้ความสมดุลในการกำหนด เป้าหมาย ขาดทักษะในการเข้าไปจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

๔) การเสริมสร้างความไว้วางใจ และ ความสัมพันธ์

ความไว้วางใจ (Trust) และความสัมพันธ์ (Relationship) ถือว่าเป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีสำคัญ ในการจัดการปัญหาความขัดแย้ง ความไว้วางใจนั้นเปรียบเสมือนกาวใจ ที่ยึดโยงความสัมพันธ์ ระหว่างกันเข้าด้วยกัน และความสัมพันธ์นี้เองเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาความขัดแย้ง ซึ่งเป็น องค์ประกอบหนึ่งในสามมุมของสามเหลี่ยม ดังแสดงในแผนภูมิที่ ๒.๑ ถ้าความสัมพันธ์ของระหว่าง คู่กรณีดี ปัญหาความขัดแย้งจะไม่ค่อยได้เกิดขึ้นหรือถ้าเกิดขึ้นแล้ว การจัดการปัญหาจะง่ายกว่า ความสัมพันธ์จะดีหรือไม่ดีนั้นจะอยู่ที่ความไว้วางใจหรือความไม่ไว้วางใจ ซึ่งถ้าคนเราไว้วางใจกัน ทำงาน ร่วมกัน แม้มีความขัดแย้งก็ผ่านไปได้หรือแก้กันได้ได้อย่างง่ายดาย แต่ถ้าไม่ไว้วางใจกัน ความขัดแย้งก็ อาจจะกลายไปสู่การล้มล้างทำลายกัน และแก้ปัญหาได้ยาก^{๓๕} ด้วยเหตุนี้ “ความไว้วางใจ” จึงถือว่าเป็น ศูนย์กลาง หรือ ตัวเชื่อมที่สำคัญใน “สามเหลี่ยม” ดังกล่าว เพื่อให้กระบวนการของความ สมานฉันท์ในการทำงาน และการดำรงอยู่ในสังคมเป็นไปได้อย่างราบรื่นมากขึ้น

แผนภูมิที่ ๒.๑ แสดงความไว้วางใจ ความสัมพันธ์ และการจัดการความขัดแย้ง

^{๓๕} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, หน้า ๔๘-๔๙.

ความสัมพันธ์จะดีหรือไม่ดีนั้นจะอยู่ที่ความไว้วางใจหรือความไม่ไว้วางใจ ซึ่งถ้าคนเราไว้วางใจกัน ทำงานร่วมกัน แม้มีความขัดแย้งก็ผ่านไปได้หรือแก้ไขได้ง่าย แต่ถ้าไม่ไว้วางใจกัน ความขัดแย้งก็อาจจะกลายเป็นสู่การล้มล้างทำลายกัน และแก้ปัญหาได้ยาก “ความไว้วางใจ” จึงถือว่าเป็นศูนย์กลางหรือตัวเชื่อมที่สำคัญของความสมานฉันท์ในการทำงาน และการดำรงอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น

๕) ความยุติธรรม

ความยุติธรรม (Justice) ถือว่ามีส่วนเกี่ยวข้องที่สำคัญในการจัดการความขัดแย้ง เพราะความยุติธรรมในสังคมเป็นรากฐานของความเจริญ สังคมใดก็ตามที่ขาดความยุติธรรมไม่อาจก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ ไม่ว่าจะเป็นความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมหรือจิตใจ แต่กลับเป็นบ่อเกิดของความทุกข์ ความขัดแย้ง การเสียกำลังใจ และนำไปสู่วิกฤติในด้านต่าง ๆ รวมทั้งวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่เรากำลังเผชิญอยู่^{๓๖}

กระบวนการในการจัดการปัญหาความขัดแย้งอย่างไม่ยุติธรรม จะก่อให้เกิดความรู้สึกขาดความเชื่อถือต่อสถาบัน ต่อนโยบาย และกฎกติกาที่ใช้ในการจัดการปัญหา ความรู้สึกไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นในจิตใจนั้น มักนำไปสู่ความขัดแย้ง และบางครั้งกลายเป็นความรุนแรงในทุกสังคม และชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงกระบวนการเหล่านั้นที่เขารู้สึกว่าไม่ยุติธรรม ความรู้สึกไม่ยุติธรรมนั้น มาร์ตอน ด้อยท์ (Morton Deutsch)^{๓๗} ได้ชี้ว่า การแบ่งปัน วิธีการ การได้รับการตอบแทน หรือฟื้นฟู ขอบเขตและระบบคุณธรรม ที่ไม่ชัดเจน บกพร่อง และไร้ความเป็นธรรม จะกลายเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคล เกิดความรู้สึกไม่ยุติธรรม ดังนั้น การเสริมสร้างความรู้สึกยุติธรรมให้เกิดขึ้นนั้น ควรยึดหลักความเสมอภาค หรือความเที่ยงธรรม (Equity) ความเท่าเทียม (Equality) และความจำเป็น (Need)

พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส (นิธิบุญยากร)^{๓๘} ได้ให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมในประเด็นนี้ว่า ในบางเหตุการณ์ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและสังคมโลกพบว่าปัญหาต่าง ๆ “ยุติ” ลงได้ แต่มักจะ “ไม่เป็นธรรม” เมื่อมองในมิติของศาสนา คำที่เป็นกุญแจสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง น่าจะเป็นคำว่า “ธรรม” เพราะคำนี้กินความกว้างกว่าคำว่า “ยุติธรรม” วิธีการที่จะใช้เป็นคู่มือสำหรับจัดการความขัดแย้งต้องเป็นวิธีที่มีธรรม หรือเป็นธรรม ซึ่งคำว่าวิธีที่เป็นธรรมนั้น จะใช้วิธีอะไรก็ได้ แต่สิ่งที่ต้องเป็นวิธีถูกนำเสนอด้วยเจตนาที่ดี ทุกคนยอมรับและปฏิบัติได้และทุกคนมีความสุข

^{๓๖} ประเวศ วะสี อังโน พิเชต สุนทรพิพิธ, “บทบาทของผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภากับการระงับข้อพิพาทอย่างสันติ”, วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา, ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๑ (เมษายน-กันยายน ๒๕๔๕): ๗.

^{๓๗} มอร์ตัน ด้อยท์, อังโน วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, หน้า ๙๕-๑๐๗.

^{๓๘} พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส (นิธิบุญยากร), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”, หน้า ๘๖-๘๗.

ความรู้สึกไม่ยุติธรรมมักนำไปสู่ความขัดแย้ง กลายเป็นความรุนแรงในทุกสังคม และชุมชน การเสริมสร้างความรู้สึกลงตัวธรรมให้เกิดขึ้น ควรยึดหลักความเสมอภาค หรือความเที่ยงธรรม ความเท่าเทียม และความจำเป็น วิธีการที่ใช้จัดการความขัดแย้งต้องเป็นวิธีที่เป็นธรรม กระทำด้วยเจตนาที่ดี ทุกคนยอมรับ ปฏิบัติได้และมีความสุข

๒.๒.๕ หลักเกณฑ์พื้นฐานของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีหลักเกณฑ์พื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้

๑) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นต้องมีคู่กรณีตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปและมีคนกลางเข้ามาเป็นผู้ช่วยเหลือในการเจรจาของคู่กรณีที่เราเรียกว่า "ผู้ไกล่เกลี่ย"

๒) คู่กรณีต่างฝ่ายต่างสมัครใจเลือกใช้วิธีการไกล่เกลี่ย บุคคลที่สามที่เข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยต้องอาศัยความยินยอมของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญ

๓) โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะมีหน้าที่ คอยช่วยเหลือ แนะนำ และชี้แนะหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาให้แก่คู่กรณี เพื่อวัตถุประสงค์ให้คู่กรณีตกลงกันได้ แต่ผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่มีอำนาจตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทโดยทางศาลหรืออนุญาโตตุลาการและความเห็นและคำแนะนำของผู้ไกล่เกลี่ยนั้นจะไม่มีผลผูกพันคู่กรณีให้ต้องปฏิบัติตาม การที่คู่กรณีจะตกลงกันได้หรือไม่เป็นความสมัครใจของคู่กรณีเอง

๔) ผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่มีกฎหมายกำหนดคุณสมบัติ ความรู้ ความสามารถของผู้ไกล่เกลี่ยไว้โดยเฉพาะ ดังนั้นบุคคลใดก็ตามที่คู่กรณียินยอมให้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยย่อมมีอำนาจที่จะดำเนินการไกล่เกลี่ยได้ แต่บุคคลนั้นจะต้องมีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับข้อพิพาท และควรเป็นบุคคลที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายยอมรับให้เคารพนับถือจึงยินยอมให้ทำการไกล่เกลี่ย

๕) ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประสบความสำเร็จ ถ้าเป็นกรณีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาล คู่กรณีก็จะจัดสัญญาประนีประนอมยอมความตามลักษณะที่กฎหมายกำหนด แต่หากเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล คู่ความก็จะจัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความและให้ศาลพิพากษาตามยอมหรืออาจถอนฟ้องก็ได้ ถ้าหากการไกล่เกลี่ยไม่สามารถตกลงหาข้อยุติกันได้ คู่กรณีอาจต้องไปใช้วิธีการระงับข้อพิพาทวิธีอื่น เช่น การอนุญาโตตุลาการ หรือฟ้องคดีต่อศาล

จะเห็นว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีหลักเกณฑ์พื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้ ต้องมี "คู่กรณี" ตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป มี "ผู้ไกล่เกลี่ย" เป็นบุคคลที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายยอมรับให้เคารพนับถือจึงยินยอมให้ทำการไกล่เกลี่ยจะต้องมีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับข้อพิพาท คู่กรณีสมัครใจยินยอมใช้วิธีการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่ คอยช่วยเหลือ แนะนำ และชี้แนะหาแนวทางที่

เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาให้แก่คู่กรณี ให้ตกลงกันได้ ความเห็นและคำแนะนำของผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีผลผูกพันคู่กรณีให้ต้องปฏิบัติตาม การที่คู่กรณีจะตกลงกันได้หรือไม่เป็นความสมัครใจของคู่กรณีเอง หากการไกล่เกลี่ยไม่สามารถตกลงหาข้อยุติกันได้ คู่กรณีอาจต้องไปใช้วิธีการระงับข้อพิพาทวิธีอื่น เช่น การอนุญาโตตุลาการ หรือฟ้องคดีต่อศาล

๒.๒.๖ ขั้นตอนกระบวนการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

กระบวนการไกล่เกลี่ยมีวิธีการที่แตกต่างกันหลายประการ แต่กระบวนการไกล่เกลี่ยที่เป็นประโยชน์ที่สามารถนำมาใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้

Peter Adier และ Kem Lowery ได้กล่าวถึงกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยไว้ ๒ ระยะ แต่ละระยะจะมีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้^{๓๙}

๑. ระยะเวลาสร้างเวทีเจรจา สามารถแยกย่อยลงไปได้ ๓ ระยะ ได้แก่

(๑) ระยะการเข้าสู่โต๊ะเจรจาเตรียมการก่อนมาพบ

- การประเมินความขัดแย้งเพื่อกำหนดกระบวนการ
- รวบรวมข้อมูลพื้นฐานต่างๆ
- สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ และประเด็นสำคัญ
- ทำความชัดเจนและบ่งบอกถึงบทบาทของฝ่ายต่าง ๆ
- เลือกสถานที่ที่เหมาะสมในการเจรจา
- วางรูปแบบและกำหนดกระบวนการให้ชัดเจน
- ร่างกรอบกติกาพื้นฐานของการเจรจาร่วมกัน
- พิจารณาเตรียมการเกี่ยวกับการรักษาความลับ
- ระบุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกระบวนการ

(๒) ระยะการเข้าพบกัน ณ โต๊ะเจรจา

- การแนะนำผู้ที่เข้าร่วมเจรจา
- การบอกวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกระบวนการที่ชัดเจนให้กลุ่มรับรอง
- การกำหนดข้อตกลงในเรื่องตรวจสอบทั่วไปในประเด็นต่างๆ ที่จะพูดคุยกัน
- การกำหนดข้อตกลงในกรอบกติกาพื้นฐานของการเจรจา
- การเพิ่มเติมความหมายของประเด็นปัญหาต่างๆ
- การกำหนดวาระการเจรจาไกล่เกลี่ยให้ชัดเจน

^{๓๙} วันชัย วัฒนศัพท์, ความรู้เบื้องต้นกระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาทที่เหมาะสม, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖-๓๑.

- การตกลงในจุดเริ่มต้นที่เห็นเหมือนกันอย่างเป็นทางการ
- การสอบถามให้ยืนยันความพร้อมของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะเริ่มกระบวนการ

(๓) ระยะเวลา

สู่การแก้ปัญหา

- การสร้างและปรับเปลี่ยนวาระที่จะเจรจา เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจและนำไปสู่การแก้ปัญหา
- การเขียนประเด็นที่ยังขัดแย้งใหม่ (Reframe) ให้ออกมาในรูปแบบของปัญหา
- การช่วยเหลือแต่ละฝ่ายให้เข้าถึงวัฒนธรรมและอุดมการณ์
- การพิจารณาข้อมูลที่ยังขาดอยู่ สร้างความชัดเจนให้เกิดขึ้นในข้อมูลที่ถกเถียง

กันและนำข้อมูลให้เห็นร่วมกันมาแสดงไว้

- การจัดการกับเรื่องที่ยังไม่ชัดเจนทางเทคนิค
- การพัฒนาเกณฑ์หรือมาตรฐานที่จะต้องนำมาใช้การให้น้ำหนักการตัดสินใจ

ในวิธีต่าง ๆ

- การสร้างวิถีทางเลือกหลาย ๆ ทาง

๒. ระยะเวลาแก้ปัญหา สามารถแยกได้ ๒ ระยะ คือ

(๑) ระยะการตีกรอบให้แคบลง

- การให้น้ำหนักคะแนนและการทำการตัดสินใจเกี่ยวกับความเสี่ยงเปลี่ยนแปลงความเสี่ยงประสิทธิภาพของวิถีทางเลือก (Alternatives) ทั้งหมด

- การสำรวจตรวจสอบทางแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ทั้งหมดโดยการตรวจสอบและรวบรวมข้อเสนอต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน

- การตรวจสอบความสูญเสียอันเกิดจากความขัดแย้งและประโยชน์ที่จะได้จากบรรลุข้อตกลง

(๒) ระยะขั้นตอนของการตัดสินใจและสรุปผลการเจรจาไกล่เกลี่ย

- ฉันทามติ (Consensus) คือ กระบวนการซึ่งกลุ่มร่วมตัดสินใจโดยไม่ใช้การลงมติ เช่น ยกมือ แต่เป็นการตัดสินใจในที่สมาชิกทุกคนเห็นพ้องต้องกันเป็นผลจากกระบวนการแก้ไขปัญหานั้นเป็นขั้นตอนจนบรรลุฉันทามติเป็นกระบวนการตัดสินใจที่ใช้ในการเจรจาไกล่เกลี่ยที่ผลออกมาเป็น Win-Win

- การผ่าทางตัน พิจารณาถึงรักษาหน้าและแลกเปลี่ยนผลได้เสีย
- การพัฒนาข้อเสนอ เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ สามารถใช้บังคับได้และมี

แผนฉุกเฉิน

- การบันทึกข้อตกลงเป็นหนังสือเพื่อป้องกันการล้มเหลว

- การยืนยันการให้การรับรองต่อข้อตกลงในรายละเอียด

สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานยุติธรรมได้ อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยไว้
ดังนี้^{๔๐}

๑) ขั้นตอนก่อนการไกล่เกลี่ย ได้แก่ การพิจารณาเพิ่มข้อพิพาทและเตรียมคำ
กล่าวเปิดการไกล่เกลี่ยของผู้ไกล่เกลี่ย

๒) การรวบรวมข้อมูลหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้น ได้แก่ การที่คู่พิพาทแถลงข้อเท็จจริง
ว่าเหตุใดจึงมีการไกล่เกลี่ยเกิดขึ้น ซึ่งเรื่องนี้อาจถูกกล่าวเข้าไปตลอดกระบวนการไกล่เกลี่ย

๓) การกำหนดหัวข้อที่จะไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยจะสามารถช่วยคู่พิพาทให้การเจรจา
อย่างมีระเบียบได้โดยอาศัยการแจกแจงของคู่พิพาทในเรื่องความต้องการผลประโยชน์หรือสิ่งที่
คู่พิพาทห่วงใย ซึ่งการกำหนดเค้าโครงดังกล่าวนี้จะทำให้คู่พิพาทไม่ออกนอกเรื่อง ทั้งนี้ อาจมีการ
แก้ไขหรือสลับเปลี่ยนหัวข้อที่จะเจรจาในระหว่างที่ทำการไกล่เกลี่ยได้

๔) ทำให้การไกล่เกลี่ยเดินหน้าต่อไป บ่อยครั้งที่คู่พิพาทยึดติดอยู่แต่แนวความคิด
ของตนเอง ประโยชน์อย่างหนึ่งที่ผู้ไกล่เกลี่ยให้กระบวนการไกล่เกลี่ยคือการช่วยให้คู่พิพาทมองใน
แง่มุมใหม่ โดยมองไปยังอนาคตและพิจารณาทางเลือกที่สร้างสรรค์ นอกจากนี้คู่พิพาทอาจเห็น
ประโยชน์ในการประชุมกับผู้ไกล่เกลี่ยฝ่ายเดียวโดยประชุมแยกต่างหาก ซึ่งการประชุมดังกล่าวนี้ อาจ
เกิดขึ้นหลายครั้งในระหว่างการไกล่เกลี่ย

๕) การสิ้นสุดการไกล่เกลี่ย อาจเนื่องมาจากการทำข้อตกลงระงับข้อพิพาททั้ง
ปวงเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการลงนามโดยคู่พิพาททุกฝ่าย หรือมีการตกลงระงับข้อพิพาทบางส่วน
โดยทำข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรและได้รับการลงนามจากคู่พิพาทหรือหยุดการไกล่เกลี่ยโดยมี
ข้อตกลงว่าจะนำข้อพิพาทกลับมาไกล่เกลี่ยและเจรจาตามวันที่กำหนดหรือเนื่องจากเหตุอื่นตามที่ระบุ
ไว้ในระเบียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๖) ในฐานะผู้ไกล่เกลี่ยใหม่ การพิจารณาขั้นตอนการไกล่เกลี่ยตามลำดับได้ การ
เริ่มต้นการรวบรวมข้อมูล การกำหนดเรื่อง การทำให้การไกล่เกลี่ยเดินหน้าต่อไปและการสรุปผล
ก่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้ไกล่เกลี่ยมากที่สุด อย่างไรก็ตามขั้นตอนช่วงกลางของการไกล่เกลี่ยจะ
สลับกันไปสลับกันมามากกว่าที่จะเป็นไปตามลำดับ ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยย่อมจะมีการเริ่มต้นและมี
ตอนจบ แต่ขั้นกลาง ๆ อาจสลับเปลี่ยนกับขั้นตอนอื่น ๆ ได้

^{๔๐} สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม, หนังสือคำแนะนำผู้ไกล่เกลี่ย, (กรุงเทพมหานคร:
ศาลยุติธรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕.

ปรัชญา อยู่ประเสริฐ อธิบายถึงเกี่ยวกับขั้นตอนการเจรจาไกล่เกลี่ยไว้ ๕ ขั้นตอนดังนี้^{๔๑}

๑) การเปิดประชุมไกล่เกลี่ยนัดแรก เป็นขั้นตอนเกี่ยวกับการแนะนำตัวเองให้ผู้พิพากษาทราบรายละเอียด พร้อมทั้งเปิดเผยข้อเท็จจริงที่อาจกระทบต่อความเป็นอิสระและความเป็นกลาง การตรวจสอบความถูกต้องเกี่ยวกับเอกสารต่าง ๆ เช่น หนังสือมอบอำนาจ รวมทั้งการอธิบายให้ผู้พิพากษาทราบถึงข้อดีข้อเสีย ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ย ว่าเป็นประโยชน์อย่างไร โดยผู้พิพากษาหรือพิจารณาถึงประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่ายและแจ้งขอบเขตอำนาจของผู้ไกล่เกลี่ยว่า เป็นคนกลางที่เข้ามาประสานในการเจรจาไม่มีอำนาจในการทำคำชี้ขาดหรือบังคับให้ผู้พิพากษาทำสัญญา ประนีประนอมยอมความได้ การกำหนดกฎเกณฑ์ในกระบวนการเจรจา เช่น กฎข้อบังคับ วิธีการปฏิบัติตนของแต่ละฝ่าย เป็นต้น

๒) การค้นหาประเด็นและความต้องการของผู้พิพากษา เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาทั้งสองฝ่ายทำการเสนอข้อเท็จจริง และเรื่องราว ข้อเรียกร้องโดยย่อเพื่อเป็นแนวทางในการที่เราจะทราบถึงความต้องการแล้วทำการรวบรวมข้อเท็จจริงให้ได้มากที่สุด และจำแนกจุดยืน และความต้องการของแต่ละฝ่ายว่า มีความต้องการอะไรบ้าง และยอมลดหย่อนผ่อนปรนกันได้เพียงใด เพื่อทราบจุดต่างของฝ่าย

๓) การตรวจสอบประเด็นข้อพิพาทในการประชุมฝ่ายเดียว เป็นขั้นตอนที่จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิพากษา และใช้ในกรณีที่มีความจำเป็นเท่านั้น โดยระมัดระวังในการใช้คำพูดและการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ตลอดจนต้องทำการชี้แจงให้ผู้พิพากษามั่นใจในความเป็นกลางของผู้ไกล่เกลี่ย ว่าการประชุมฝ่ายเดียวนั้นผู้ไกล่เกลี่ยยังคงเป็นกลางและเป็นอิสระอยู่ ข้อมูลที่ได้รับจากแต่ละฝ่ายในการประชุมฝ่ายเดียวจะต้องเก็บเป็นความลับเว้นแต่ ผู้พิพากษาจะยินยอมให้เปิดเผย

๔) การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งในประเด็นพิพาท เป็นขั้นตอนที่ผู้ไกล่เกลี่ยจะทำการสรุปประเด็นต่าง ๆ ทั้งหมด เพื่อให้ประเด็นที่แตกต่างแสบลง พร้อมทั้งทำการเสนอทางเลือกหลาย ๆ ทางเลือกที่มีทางเป็นไปได้มากที่สุดให้แก่ผู้พิพากษาพิจารณา

๕) การจัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความ เป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย กล่าวคือ เป็นขั้นตอนของการทำสัญญาประนีประนอมยอมความให้เป็นไปตามที่ผู้พิพากษาตกลงกันและให้มีผลบังคับได้แก่คู่กรณี เนื่องจากหากทั้งระยะเวลาให้เนิ่นนานออกไปผู้พิพากษาอาจจะเปลี่ยนใจได้ โดยการร่างสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นผู้ไกล่เกลี่ยอาจให้ผู้พิพากษาใส่เนื้อหา

^{๔๑} ปรัชญา อยู่ประเสริฐ, รวมบทความการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท, (ม.ป.ท., ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๒-๑๓๕.

ข้อตกลงกันเอง หรือช่วยร่างเนื้อหาที่คู่พิพาทต้องและทำการตรวจสอบทบทวนข้อตกลงให้ถูกต้อง ครบถ้วน และไม่ขัดต่อกฎหมาย เมื่อเห็นว่าถูกต้องแล้วก็อ่านให้คู่พิพาทฟัง เมื่อเรียบร้อยแล้วให้ คู่พิพาทและพยานลงลายมือชื่อในต้นฉบับ แล้วอัดสำเนาให้คู่พิพาทเก็บไว้ฝ่ายละฉบับ

สรุป ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยย่อมจะมีการเริ่มต้นและมีตอนจบ แต่ชั้นกลาง ๆ อาจสลับเปลี่ยน กับขั้นตอนอื่น ๆ ได้ ๑) การเตรียมการก่อนการไกล่เกลี่ย เป็นการรวบรวมข้อมูล การกำหนดหัวข้อที่จะ ไกล่เกลี่ย ๒) การเปิดประชุมไกล่เกลี่ยนัดแรก เป็นขั้นตอนเกี่ยวกับการแนะนำตัวเองให้ผู้พิพากษาทราบ รายละเอียด การตรวจสอบความถูกต้องเกี่ยวกับเอกสารต่าง ๆ การกำหนดกฎเกณฑ์ในกระบวนการเจรจา เช่น กฎข้อบังคับ วิธีการปฏิบัติตนของแต่ละฝ่าย เป็นต้น ๓) ระยะแก้ปัญหา เป็นการทำให้การไกล่เกลี่ย เดินหน้าต่อไป ค้นหาประเด็นและความต้องการของคู่พิพาทเพื่อทราบจุดต่างของแต่ละฝ่าย ตรวจสอบ ประเด็นข้อพิพาทในการประชุมฝ่ายเดียวข้อมูลที่ได้จากแต่ละฝ่ายในการประชุมฝ่ายเดียวจะต้องเก็บเป็น ความลับเว้นแต่คู่พิพาทจะยินยอมให้เปิดเผย สรุปประเด็นปัญหาและเสนอทางเลือกหลาย ๆ ทางเลือกที่มี ทางเป็นไปได้มากที่สุดให้แก่คู่พิพาทพิจารณา ๔) การสิ้นสุดการไกล่เกลี่ย การทำข้อตกลงระงับข้อพิพาททั้ง ปวงเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการลงนามโดยคู่พิพาททุกฝ่าย

๒.๒.๗ คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย

“ผู้ไกล่เกลี่ย” คือ คนกลางที่ช่วยเหลือในการเสนอแนะหาทางเลือกให้คู่พิพาท สามารถ ตกลงประนีประนอมยอมความกัน ซึ่งหากเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลจะเรียกว่า “ผู้ ประนีประนอม” โดยอาจจะเป็นบุคคลภายนอก หรือเจ้าหน้าที่ศาล หรือผู้พิพากษาก็ได้ โดยมีลักษณะ ที่อาจกล่าวรวมกันไปได้ว่าเป็นผู้ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในข้อพิพาทที่คู่ความทั้งสองฝ่ายมีต่อกันและเป็น คนกลางที่มาช่วยทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายกลับมาคืนดีกันอีก โดยการนำคู่ความทั้งสองฝ่ายมาพบปะ กันซึ่งหน้าเพื่อเจรจากัน เปิดโอกาสให้มีการติดต่อสื่อสารและช่วยขจัดความเป็นศัตรูที่มีต่อกัน ช่วย เสาะหาข้อมูลที่จะช่วยให้การเจรจาประสบผลสำเร็จ ช่วยขจัดข้อยุ่งยากต่าง ๆ ที่ขัดขวางการเจรจา ออกเสีย ช่วยแปลและตีความในเรื่องที่เจรจาให้แก่คู่ความโดยทำให้แน่ใจว่าคู่ความแต่ละฝ่ายเข้าใจใน สิ่งที่คู่ความฝ่ายตรงข้ามกำลังพูดถึง ช่วยเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความ รวมทั้งทำให้แน่ใจว่า คู่ความแต่ละฝ่ายเข้าใจตรงกัน แต่ผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีหน้าที่ตัดสินชี้ขาดข้อพิพาท หรือคดีระหว่างคู่ความแต่อย่างใด ดังนั้นการไกล่เกลี่ยจึงถือว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ฉะนั้นผู้ไกล่เกลี่ย จำเป็นต้องเรียนรู้ถึงเทคนิคและวิธีการในอันที่จะมีส่วนช่วยให้การไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จ คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยแบ่งออกได้ ดังนี้^{๔๒}

^{๔๒} สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม, หนังสือคำแนะนำผู้ไกล่เกลี่ย, หน้า ๗-๙.

(๑) เป็นผู้ฟังที่มีประสิทธิภาพ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องตั้งใจฟังระหว่างการเจรจาคู่พิพาท และจับประเด็นผลประโยชน์หรือส่วนได้ส่วนเสียของคู่พิพาท

(๒) หยั่งรู้ใจของคู่พิพาท แม้จะต้องวางตัวเป็นกลาง ผู้ไกล่เกลี่ยควรต้องตระหนักถึงความคิด ความกังวล ความเป็นมาและมุมมองของคู่พิพาทแต่ละฝ่าย

(๓) มีความซื่อสัตย์ ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้ได้รับความไว้วางใจให้รับทราบข้อมูลหรือเรื่องราวที่เป็นความลับ จึงต้องเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งถ้าคู่พิพาทเกิดความรู้สึกว่าคุณไกล่เกลี่ยเป็นผู้ที่น่าเชื่อถือ คู่พิพาทจะไม่ยอมให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการไกล่เกลี่ย

(๔) ความยืดหยุ่น ผู้ไกล่เกลี่ยควรยืดหยุ่นเพื่อเป็นประโยชน์ในการเจรจาต่อรอง

(๕) เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีสติปัญญา ในการเจรจาไกล่เกลี่ย

(๖) ความเป็นกลาง ผู้ไกล่เกลี่ยต้องให้ความช่วยเหลือแก่คู่พิพาทอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

(๗) มีความเฉลียวฉลาด คู่พิพาทมักจะมุ่งหวังให้ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้แนะนำในระหว่างการไกล่เกลี่ย แม้ว่าผู้ไกล่เกลี่ยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้รู้ในทุกเรื่อง แต่ผู้ไกล่เกลี่ยต้องสามารถเข้าใจเรื่องได้อย่างรวดเร็วเพื่อสร้างความมั่นใจในการไกล่เกลี่ย

(๘) ไม่มีความรู้สึกขุ่นเคืองฝ่ายใด ผู้ไกล่เกลี่ยไม่ควรมีความรู้สึกไม่พอใจเป็นการส่วนกับการแสดงความคิดเห็นบางประการของคู่พิพาทที่ไม่เห็นด้วยกับผู้ไกล่เกลี่ย

(๙) ไม่เป็นผู้ตัดสิน ผู้ไกล่เกลี่ยควรช่วยให้คู่พิพาทสามารถทำความเข้าใจความตกลงความเงื่อนไขทั้งสองฝ่ายยอมรับกันได้

(๑๐) ไม่มีอคติ ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องช่วยเหลือคู่พิพาทและไม่ทำให้กรณีพิพาทที่มีอยู่เพิ่มมากขึ้น

(๑๑) มองการไกล่เกลี่ยแง่ดี ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องช่วยคู่พิพาทให้เป็นผู้ชนะ ขณะในการระงับข้อพิพาทที่ผู้ไกล่เกลี่ยมองคู่พิพาทในแง่ดีและมุ่งหวังว่าจะช่วยแก้ไขปัญหาคือ

(๑๒) มีความอดทนและความอดุสาหะ การไกล่เกลี่ยเป็นงานหนักและคู่พิพาทอาจใช้เวลานานกว่าจะตกลงกันได้ ผู้ไกล่เกลี่ยจึงต้องยินดีที่จะรับฟังและช่วยเหลือคู่พิพาทในกรอบเวลาตามที่คู่พิพาทคิดว่าเหมาะสม

(๑๓) วางตัวให้เป็นผู้ที่สมควรได้รับความนับถือ ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในวงการผู้ไกล่เกลี่ยและเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจในกระบวนการไกล่เกลี่ย

(๑๔) ให้เกียรติคู่พิพาท ควรจะปฏิบัติอย่างมีเกียรติต่อคู่พิพาทแต่ละฝ่าย ระลึกเสมอว่าการไกล่เกลี่ยแต่ละวันเป็นการเจรจาปัญหาที่มีความสำคัญต่อคู่พิพาท

(๑๕) มีอารมณ์ จะช่วยลดความตึงเครียดและทำให้การเจรจาดำเนินต่อไปได้ ผู้ไกล่เกลี่ยจึงต้องมีความรู้ลึกซึ้งขั้นหรือหัวเราะไปกับกลุ่มคู่พิพาท

ดังนั้นผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องรับฟังอย่างตั้งใจและทราบปัจจัยที่แต่ละฝ่ายจะเน้นบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยในการรวบรวมข้อมูลหรือเรื่องราวต่าง ๆ จะต้องมีความรู้และมีแบบแผนและมีความอดทน ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้ที่ช่วยให้คู่พิพาทได้ปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากเดิมซึ่งมีท่าที่เป็นปฏิปักษ์กันไปเป็นท่าที่ประนีประนอมกัน ผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่ทำให้คู่พิพาทร่วมกันหาทางแก้ปัญหาให้ได้ ผู้ไกล่เกลี่ยที่ดีนั้นจะต้องทุ่มเทเวลาและความสามารถให้นานพอที่จะรับทราบข้อเท็จจริงและปัญหาต่าง ๆ และยังคงวางตัวเป็นกลางเพื่อข้อเท็จจริงและปัญหาดังกล่าวจะนำท่านไปสู่มุมมองใหม่ที่คู่พิพาทอาจตกลงกันได้ การไกล่เกลี่ยจะเน้นไปที่การเจรจาต่อรองในประเด็นปัญหาที่คู่พิพาทสามารถแก้ไขได้และมีทรัพยากรที่จะนำมาใช้ระงับข้อพิพาทได้ ในการไกล่เกลี่ยไม่ใช่ว่าประเด็นปัญหาต่าง ๆ จะสามารถนำมาเจรจาไกล่เกลี่ยกันได้ทั้งหมด เพราะคู่พิพาทก็ไม่มีความสามารถทุกอย่างที่จะนำมาใช้แก้ทุกปัญหา

๒.๒.๘ บทบาทและหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการค้นหาความพอใจของคู่พิพาทที่จะยุติข้อพิพาทที่มีอยู่หรือจะมีขึ้นในอนาคตให้เสร็จไปโดยผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะไม่ชี้ผลคดีว่าฝ่ายใดถูกหรือฝ่ายใดผิดไม่มีฝ่ายใดชนะฝ่ายใดแพ้ (win-win solution) หรือค่าเสียหายที่แท้จริงมีจำนวนเท่าใด ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีหน้าที่เพียงแต่ช่วยเหลือคู่พิพาทให้สามารถตกลงกันแก้ปัญหาเท่านั้นซึ่งแตกต่างจากบทบาทของผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งจะต้องค้นหาความจริงหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในอดีต เพื่อปรับเข้าตัวบทกฎหมาย เพื่อนำสู่ข้อสรุปว่าฝ่ายใดสมควรเป็นผู้ชนะ

บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

บทบาทโดยรวมของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคือการเป็นคนกลาง และดำเนินการเพื่อหาวิธีช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายกลับมาคืนดีกันอีก สามารถแก้ปัญหาที่พิพาทกันได้ในลักษณะที่คู่ความทั้งสองฝ่ายต่างก็ยอมรับได้ โดยคู่ความทั้งสองฝ่ายมาพบกัน เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารติดต่อกันช่วยขจัดความไม่เข้าใจที่มีต่อกัน ขจัดความยุ่งยากต่างๆที่ขัดขวางการเจรจาออกเสีย หาข้อมูลที่จะช่วยให้การเจรจาสำเร็จ แคลและตีความในเรื่องที่เจรจาให้แก่คู่ความโดยทำให้แน่ใจว่าคู่ความแต่ละฝ่ายเข้าใจสิ่งที่คู่ความฝ่ายตรงข้ามกำลังพูด ช่วยเพิ่มการรับรู้และ เข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความ รวมทั้งทำให้แน่ใจว่า คู่ความแต่ละฝ่ายเข้าใจตรงกันกับสิ่งที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งรับรู้และเข้าใจ ดำเนินการประชุมให้เรียบร้อย ทำให้การเจรจารับรื่น ทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกระบวนการที่ไม่ยุ่งยาก คอยระวังมิให้การเจรจา

ล้มเหลว ขอแรงสนับสนุนจากบุคคลภายนอกที่มีอิทธิพลต่อคู่ความทั้งสองฝ่าย กระตุ้นให้คู่ความพิจารณาว่าคู่ความฝ่ายตรงข้ามมองปัญหาอย่างไรทำให้คู่ความแต่ละฝ่ายคิดถึงปัญหาได้ถี่ถ้วน ให้คู่ความแสดงเหตุผลเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ข้อเรียกร้องความคิดเห็นและจุดยืนของตน แนะนำและช่วยเหลือคู่ความในการประเมินค่าใช้จ่าย ความเสียหายและเวลาที่ต้องเสียไป ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการดำเนินคดีทางศาลและผลประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้นจากการทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้สำเร็จเปรียบเทียบกัน พุดโต้เถียงคู่ความด้วยการยกข้อสงสัยให้ปรากฏอยู่ในจิตใจของคู่ความแต่ละฝ่ายเพื่อให้จุดยืนของคู่ความอ่อนลง ใช้กลยุทธ์ต่างๆ เช่น การประชุมฝ่ายเดียว เพื่อให้คู่ความสะดวกใจในการเปิดเผยข้อมูลเสนอข้อต่อรองหรือเสนอทางออกในการแก้ปัญหา เลื่อนการประชุมออกไปเมื่อเกิดภาวะชะงักงันในการเจรจาหรือเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมเป็นต้น^{๔๓}

บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่มีส่วนช่วยให้การเจรจาระงับข้อพิพาทยุติลงได้มี ๗ ประการ ดังนี้^{๔๔}

- ๑) ช่วยให้คู่พิพาทหลายฝ่ายได้เข้าร่วมการเจรจา
- ๒) เป็นสื่อให้คู่ความได้ติดต่อกัน
- ๓) ช่วยให้คู่ความเข้าใจถึงสิ่งที่ตนต้องการและสิทธิที่ตนพึงได้รับ
- ๔) ช่วยกำหนดองค์ประกอบที่ต้องนำมาใช้ในการตัดสินใจ ช่วยค้นหาความต้องการพื้นฐานที่ตรงกันของคู่ความ เพื่อลดประเด็นข้อโต้แย้ง
- ๕) ช่วยชี้แนะทางแก้ไขปัญหา
- ๖) ช่วยกำหนดทางเลือกที่นำไปสู่ข้อตกลง
- ๗) โน้มน้าวให้คู่ความตกลงกัน

หน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องรู้ว่าตนได้ทำหน้าที่ที่มีเกียรติ เมื่อคู่กรณีมอบความไว้วางใจให้แก่ตนแล้ว ในเบื้องต้นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทควรให้ความรู้แก่คู่กรณีเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและทำให้การเจรจาระหว่างคู่กรณีดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งส่งเสริมทัศนคติและความเข้าใจของคู่กรณีแต่ละฝ่ายที่มีต่อกันให้ดีขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การติดต่อเจรจาระหว่างคู่กรณีในประเด็นข้อพิพาทกันนั้นเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้นและทำให้

^{๔๓} บุญตา ส. ผาวมัชชัย, “กระบวนการว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : ศึกษาเปรียบเทียบตามกฎหมายไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”, หน้า ๓๔-๓๕.

^{๔๔} โชติช่วง ท้าววงศ์, “ความแตกต่างในบทบาทของผู้พิพากษากับบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท.” การระงับข้อพิพาทคดีแพ่ง โดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความในศาล, (ม.ป.ท., ๒๕๓๙), หน้า ๕๗-๕๘.

คู่กรณียอมเผยข้อข้องใจออกมา ซึ่งช่องทางเลือกและข้อเสนออื่นๆที่จะทำให้ตกลงกันได้ถ้าคู่กรณีตกลงกันได้นั้นต้องตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อตกลง แต่ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ก็ทำให้คู่กรณีขัดแย้งกันน้อยลง และควรทำความเข้าใจในแง่คิดของคู่กรณีทุกฝ่ายเกี่ยวกับประเด็นที่พิพาท ข้อเท็จจริง จุดยืน พฤติการณ์ที่รองรับ^{๔๕}

หน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีทั้งหน้าที่ตามที่ผู้พิพาทตกลงกำหนดไว้ใน ข้อตกลงเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและหน้าที่โดยทั่วไปจากการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๑) หน้าที่ที่กำหนดโดยคู่พิพาท

อำนาจ และหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นอาจได้มาจากการที่คู่สัญญามอบอำนาจ และกำหนดหน้าที่ให้แก่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยตรงในรูปของการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรในสัญญาประธานซึ่งกำหนดวิธีการระงับข้อพิพาทไว้ในลักษณะข้อสัญญาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation Clause) หรือแยกเป็นสัญญาอีกฉบับหนึ่งซึ่งทำก่อนเกิดข้อพิพาท ที่เรียกว่าข้อตกลงเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Agreement to Mediate)^{๔๖} โดยการกำหนดอำนาจ หน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ไว้ในข้อสัญญาจะทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นไปอย่างราบรื่น การกำหนดอำนาจ หน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยวิธีนี้คู่พิพาทอาจกำหนดอำนาจหน้าที่เป็นโดยทั่วไป หรือเป็นพิเศษได้ การกำหนดหน้าที่โดยทั่วไป เช่น ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องทำหน้าที่เจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและเสนอทางออกเพื่อจัดทำข้อตกลงร่วมกันภายในระยะเวลาที่คู่พิพาทกำหนด หน้าที่ต้องรักษาความลับของคู่พิพาท ฯลฯ นอกจากนี้คู่พิพาทอาจกำหนดอำนาจ หน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยอ้างอิง หน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามประมวลจริยธรรมของสถาบันระงับข้อพิพาท หรือข้อบังคับว่าด้วยการระงับข้อพิพาทของสถาบันในประเทศ หรือสถาบันระหว่างประเทศ^{๔๗} ทั้งนี้ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทควรพิจารณาความเหมาะสมของข้อสัญญาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่นั้นว่าสามารถปฏิบัติตาม โดยไม่ขัดต่อจริยธรรมและคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยเนื่องจากหากผู้ไกล่เกลี่ยไม่สามารถปฏิบัติตามข้อสัญญาได้ ถือว่าผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผิดสัญญาอาจต้องรับผิดชอบทางแพ่งได้

ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอาจได้อำนาจหน้าที่มาจากการรับมอบอำนาจให้ดำเนินการระงับข้อพิพาทภายใต้ข้อบังคับของสถาบันหรือหน่วยงานที่ให้บริการเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทไว้ใน

^{๔๕} บุญตา ส. ผาภูมิชัย, “กระบวนการว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : ศึกษาเปรียบเทียบตามกฎหมายไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”, หน้า ๓๕.

^{๔๖} สุธาสนี สุภา, “ความรับผิดชอบและความคุ้มกันของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในข้อพิพาททางพาณิชย์ระหว่างประเทศ”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, (คณะนิติศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

สัญญาเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Applicable Rules)^{๔๘} นอกจากนี้อำนาจของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอาจได้รับมาจากกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับการประนอมข้อพิพาท คือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในหมวดอำนาจหน้าที่ของศาล ที่ให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใดตามมาตรา ๒๐ และระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๔๔^{๔๙} ให้อำนาจแก่ศาลเมื่อเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอก็อาจตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็ได้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือศาลในกรณีที่ข้อพิพาทนั้นจำเป็นต้องใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๒) หน้าที่จากการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

(๑) หน้าที่กระทำการด้วยความระมัดระวัง

ในกรณีที่บุคคลภายนอกหรือคณะบุคคลได้รับแต่งตั้งจากคู่พิพาทให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และคู่พิพาทได้มอบหมายอำนาจหน้าที่ให้แก่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยในการรับหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนี้ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้รับค่าตอบแทนจำนวนหนึ่งจากคู่พิพาทอันเข้าลักษณะเป็นสัญญาต่างตอบแทน เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากความระมัดระวัง ขาดความรับผิดชอบ อาจทำให้เกิดความเสียหายแก่คู่พิพาทซึ่งเป็นการปฏิบัติผิดสัญญา มีผลให้อาจถูกคู่พิพาทฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากการผิดสัญญาของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้

(๒) หน้าที่ต้องเป็นกลางและไม่ลำเอียง

บุคคลที่ได้รับความเชื่อมั่นให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องปฏิบัติหน้าที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยความเป็นกลางและไม่ลำเอียง โดยจะต้องไม่เป็นผู้เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสียกับข้อพิพาทและไม่ควรเป็นญาติของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ในประเทศไทยนิยมให้ผู้พิพากษาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเนื่องจากผู้พิพากษาไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องเป็นส่วนตัวกับคู่พิพาทฝ่ายใด ทั้งไม่มีประโยชน์ได้เสียในเหตุพิพาทด้วย นอกจากนี้คู่พิพาทยังมีความเชื่อมั่นว่าผู้พิพากษาจะชี้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายได้ชัดเจนถูกต้องตรงประเด็นกว่าบุคคลอื่น และสามารถชี้แนะแนวทาง ตกลง

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

^{๔๙} ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๔๔ ข้อ ๙ “ การแต่งตั้งบุคคลภายนอกคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้ประนีประนอม ผู้รับผิดชอบราชการศาลหรือองค์คณะผู้พิพากษาถึงคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้ประนีประนอมและความพอใจของคู่ความทุกฝ่ายเท่าที่พึงจะกระทำได้ ในกรณีที่ประสงค์จะแต่งตั้งบุคคลที่มีได้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประนีประนอม ผู้รับผิดชอบราชการศาลหรือองค์คณะผู้พิพากษาจะแต่งตั้งบุคคลเช่นว่านั้นได้เมื่อคู่ความที่จะต้องเข้าร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ให้ความยินยอมและตกลงที่จะรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายของบุคคลเช่นว่านั้น”

ประนีประนอมยอมความกันโดยถูกต้องเป็นธรรม^{๕๐} ซึ่งศาลแพ่งได้ประมวลแนวทางสำหรับผู้พิพากษาผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ดังนี้^{๕๑}

๑. ต้องมีความมั่นใจว่าจะไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้สำเร็จ
๒. ต้องทำให้คู่ความเชื่อมั่นว่าระบบนี้คู่ความจะได้รับแต่ผลดี หากตกลงกันได้ก็จะได้รับประโยชน์ หากตกลงกันไม่ได้ก็ไม่เสียหาย
๓. ต้องอ่านสำนวนให้เข้าใจประเด็น พิจารณาถึงจุดได้เปรียบเสียเปรียบของแต่ละฝ่ายและพยายามวิเคราะห์ให้ทราบถึงจุดประสงค์หรือเป้าหมายที่แท้จริงของแต่ละฝ่ายซึ่งอาจจะไม่ใช่ข้อเท็จจริงว่า ใครถูกใครผิด หรือความเสียหายที่แท้จริงมีอยู่เพียงใด คือต้องค้นหาความพอใจที่แท้จริงของทั้งสองฝ่ายว่าอยู่ตรงไหนและคืออะไร ซึ่งจะเป็นข้อยุติของคุณ
๔. ต้องสร้างบรรยากาศของการเจรจาให้มีสภาพเป็นกันเอง ลดความตึงเครียด สร้างความคุ้นเคยเสมือนเป็นการประชุมปรึกษาหารือแก้ไขข้อขัดแย้ง โดยมีผู้พิพากษาเป็นผู้ที่จะช่วยให้คำปรึกษาแนะนำเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆเหล่านั้น
๕. ต้องเป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าด้วยกับฝ่ายใด แม้ว่ารูปคดีฝ่ายนั้นจะเป็นฝ่ายถูกและจะต้องไม่ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเข้าใจว่าผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่เป็นกลาง
๖. ต้องฟังปัญหาของทั้งสองฝ่ายด้วยความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งก็จะทำให้เข้าใจถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของคู่ความทั้งสองฝ่ายได้
๗. จะต้องไม่ขอให้หนายความออกจากห้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หากมีความจำเป็นจริงๆที่จะต้องเจรจาลับหลังทนาย เช่น พี่น้องหรือเพื่อนสนิทต้องการพูดกันเป็นส่วนตัว ก็ควรจะพูดเป็นกลางๆให้ทนายรู้เองว่าควรทำอะไร ในทางปฏิบัติแล้ว ทนายจะรู้และเสนอตัวออกจากห้องเอง โดยผู้พิพากษาไม่ต้องพูดอะไร ถึงอย่างไรก็ตาม ในกรณีนี้หากตกลงกันได้ก็ควรเชิญทนายเข้ามาแล้วเสนอให้คู่ความหารือกับทนายในข้อตกลงนั้นอีกครั้งหนึ่ง ก่อนทำสัญญาประนีประนอมยอมความ
๘. หากการแยกคู่ความออกทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ละฝ่ายเพื่อให้คู่ความกล้าพูดความจริง หรือแสดงความต้องการของตนได้เต็มที่ก็ควรทำ
๙. ต้องใช้คำพูดที่สุภาพ ไม่มีลักษณะเป็นการข่มขู่หรือขู่เชิญ

^{๕๐} บัลลังก์ 711, เทคนิคการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล, (กรุงเทพมหานคร: อทตยา, ๒๕๓๙), หน้า ๕๐-๕๑.

^{๕๑} สุวิทย์ ธีรพงษ์, “ระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลแพ่ง”, ครอบคลุม ๑ ปี ระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อป้องกันการประนีประนอมยอมความ, (กรุงเทพมหานคร: ศาลแพ่ง, ๒๕๓๘), หน้า ๓๑-๓๒.

๑๐. ข้อตกลงจะต้องเป็นข้อตกลงที่ทั้งสองฝ่ายพอใจและเต็มใจ ซึ่งจะขจัดปัญหาเรื่องการถูกรังเรียนได้

(๓) หน้าที่ในการเก็บรักษาความลับ

การรักษาความลับของคู่พิพาทเป็นหลักสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้คู่พิพาทเลือกระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแทนการฟ้องคดีต่อศาล เนื่องจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถรักษาความลับของคู่พิพาทได้ และผลของการรักษาความลับได้นั้นทำให้คู่พิพาทเปิดเผยข้อเท็จจริงใดๆด้วยความไว้วางใจ ไม่ว่าจะเป็ข้อมูลทางธุรกิจ , ความลับทางการค้า, สูตรวิทยาศาสตร์ และอื่นๆ ซึ่งการเปิดเผยข้อเท็จจริงโดยไม่ปิดบังหรือบิดเบือนนี้ มีผลให้ผู้ไกล่เกลี่ยสามารถเข้าใจปัญหาได้อย่างถ่องแท้มากขึ้นยอมเสนอแนะทางออกของการระงับข้อพิพาทได้ดียิ่งขึ้น ในข้อบังคับ UNCITRAL ค.ศ. ๑๙๘๐ ข้อที่ ๒๐ กำหนดว่า “ คู่พิพาททั้งหลายไม่มีความผูกพันที่ต้องเสนอพยานหลักฐานในกระบวนการอนุญาโตตุลาการหรือศาล และแม้ว่ากระบวนการนั้นมีความเกี่ยวข้องกับข้อพิพาทที่ดำเนินกระบวนการประนอมข้อพิพาทหรือไม่ก็ตามดังต่อไปนี้

๑. ทักตะหรือคำแนะนำที่ำโดยคู่พิพาทโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการระงับข้อพิพาท
๒. การยอมรับทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากคู่พิพาทในระหว่างกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
๓. ข้อเสนอแนะที่ำโดยผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
๔. ข้อเท็จจริงที่คู่พิพาทได้แสดงความเต็มใจที่จะยอมรับข้อเสนอแนะสำหรับการระงับข้อพิพาทที่ำโดยผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”^{๔๒}

ในประเทศไทยได้มีระเบียบศาลแพ่ง ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความ พ.ศ. ๒๕๓๗ ข้อ ๑๔ กำหนดว่า “ ให้ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือเจ้าหน้าที่แจ้งให้คู่ความทราบว่ข้อเท็จจริงและการดำเนินการในชั้นไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคู่ความไม่อาจนำไปใช้เป็นพยานในการดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆของศาลได้ แล้วให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน เว้นแต่เป็นเรื่องที่คู่ความสมัครใจรับกันเองในประเด็นข้อพิพาทและไม่ขัดต่อกฎหมาย” ซึ่งจากบทบัญญัติทั้งสองนี้ สังเกตเห็นได้ชัดเจนว่าได้ให้ความสำคัญต่อการเก็บรักษาความลับของคู่พิพาท ไม่ว่าจะเป็ข้อเท็จจริงที่เป็นความลับก่อนเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือข้อเท็จจริงที่ได้จากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

^{๔๒} สุธาสินี สุภา, ความรับผิดชอบและความคุ้มกันของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในข้อพิพาททางพาณิชย์ระหว่างประเทศ, หน้า ๓๐-๓๑.

(๔) หน้าที่เปิดเผยข้อเท็จจริงต่อคู่พิพาท

เมื่อคู่พิพาทได้ให้ข้อเท็จจริงของข้อพิพาทแก่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีหน้าที่ต้องพิจารณาเพื่อเปิดเผยข้อเท็จจริงในส่วนที่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเห็นสมควรว่าจะสามารถทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเสร็จสิ้นได้ให้แก่คู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งทราบด้วยความเป็นธรรม โดยแสดงให้เห็นคู่พิพาทอีกฝ่ายเห็นถึงความขัดแย้งที่แท้จริง เพื่อเป็นปัจจัยที่ช่วยให้คู่พิพาทสามารถตัดสินใจตกลงประนีประนอมกัน ในเรื่องนี้ได้มีระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๔๔ ข้อ ๑๘ บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์แห่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ประนีประนอมอาจให้คำแนะนำข้อเท็จจริงหรือข้อมูลเบื้องต้นแห่งข้อพิพาท ตลอดจนข้อเสนอในการระงับข้อพิพาทต่อผู้ประนีประนอมหรืออาจเสนอให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลดังกล่าวระหว่างคู่ความก็ได้ คู่ความอาจขอให้ผู้ประนีประนอมดำเนินการตามความในวรรคก่อนก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ ผู้ประนีประนอมจะจัดให้มีการดำเนินการตามที่คู่ความขอหรือไม่ก็ได้”

๓) หน้าที่ตามจริยธรรม

กฎหมายมาตรฐานจริยธรรมฉบับแรกได้รับการพัฒนาขึ้นในอเมริกาเหนือโดยการวางรูปแบบเพื่อจัดการเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอิสระและผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอาชีพต่อคู่สัญญาต่อกระบวนการระงับข้อพิพาท ต่อบุคคลอื่น ๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมและต่อวิชาชีพ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและสนับสนุนให้ประชาชนมีความมั่นใจต่อการใช้กระบวนการนี้ ในเวลาต่อมาหลายประเทศและหลายภูมิภาคได้เริ่มใช้กฎหมายมาตรฐานฉบับนี้เป็นแนวทางในการสร้างวิชาชีพ และกำหนดการปฏิบัติสำหรับผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท^{๕๓}

สำหรับประเทศไทย มีประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้ใน ข้อ ๘ ว่า “การเปรียบเทียบหรือไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีจำต้องกระทำในศาล ผู้พิพากษาพึงชี้แจงให้คู่ความทุกฝ่ายตระหนักถึงผลดีผลเสียในการดำเนินคดีต่อไปทั้งนี้ จำต้องไม่ให้คำมั่นหรือบีบบังคับให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทุกฝ่ายยอมรับข้อเสนอดู ๆ หรือให้จำเลยรับสารภาพโดยไม่สมัครใจ และจำต้องไม่ทำให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งระแวงว่าผู้พิพากษาฝักใฝ่ช่วยเหลือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง”

โสภณ รัตนกร อธิบายว่า การเปรียบเทียบหรือไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีนั้นเป็นเจตนาธรรมณ์ของกฎหมายดังเช่นที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๙ และมาตรา ๒๐ และตามกฎหมายอื่น^{๕๔} มีข้อสังเกตที่ว่าให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลนั้นหมายถึงคดีที่มาสู่ศาลแล้วทั้งนี้เพื่อตัดข้อ

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

^{๕๔} โสภณ รัตนกร, “จริยธรรมเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดี”, เทคนิคการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล, (ม.ป.ท., ๒๕๓๙), หน้า ๔๑.

รังเกียจในกรณีที่ผู้พิพากษาทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาล แม้ผู้พิพากษาจะไม่มีส่วนได้เสียในคดี ก็ทำให้มองได้ว่าเป็นเรื่องส่วนตัวหรือกึ่งส่วนตัวของผู้พิพากษาซึ่งอาจทำให้ถูกร้องเรียนได้ ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ผู้พิพากษาที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะต้องระมัดระวังทำตัวให้เป็นกลางโดยแท้จริง มิเพียงแต่ไม่มีอคติ แต่ต้องระวังไม่กระทำการอย่างใดซึ่งอาจก่อให้เกิดความสงสัยในความเป็นกลางด้วย ผู้พิพากษาจะต้องระมัดระวังในการพูดจาการใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง ตลอดจนกิริยาท่าทาง มิให้คู่ความฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายใดคิดไปว่า ผู้พิพากษามีใจเอียงไปทางคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง หรือผู้พิพากษาไม่ชอบใจฝ่ายตน^{๕๕}

สรุปได้ว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” หรือ “ผู้ประนีประนอม” คือ คนกลางที่ช่วยเหลือในการเสนอแนะหาทางเลือกให้คู่พิพาท สามารถตกลงประนีประนอมยอมความกัน อาจจะเป็นบุคคลภายนอก หรือเจ้าหน้าที่ศาล หรือผู้พิพากษาก็ได้ เป็นผู้ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในข้อพิพาทที่คู่ความทั้งสองฝ่าย ช่วยเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความ เป็นผู้ฟังที่มีประสิทธิภาพ หยั่งรู้ใจของคู่พิพาท มีความซื่อสัตย์ เป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือยึดหยุ่นเพื่อประโยชน์ในการเจรจาต่อรอง มีความคิดสร้างสรรค์ มีสติปัญญา มีความเป็นกลาง มีความอดทน ให้เกียรติคู่พิพาท มีอารมณ์ดีช่วยลดความตึงเครียด

บทบาทโดยรวมของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคือการเป็นคนกลาง และดำเนินการเพื่อหาวิธีช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายกลับมาคืนดีกันอีก สามารถแก้ปัญหาที่พิพาทกันได้ เปิดโอกาสให้คู่ความสื่อสารติดต่อกัน ช่วยขจัดความไม่เข้าใจที่มีต่อกัน ขจัดความยุ่งยากต่าง ๆ ที่ขัดขวางการเจรจา ช่วยชี้แนะทางแก้ไขปัญหา ช่วยกำหนดทางเลือกที่นำไปสู่ข้อตกลง โน้มน้าวให้คู่ความตกลงกัน หน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีทั้งหน้าที่ตามที่ถูกพิพาทตกลงกำหนดไว้ในข้อตกลงเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและหน้าที่โดยทั่วไปจากการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๒.๒.๙ ลักษณะการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกระบวนการจัดการปัญหาความขัดแย้งของคู่กรณี ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมิใช่การขจัดความขัดแย้งให้หมดสิ้นไป เพราะเป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ^{๕๖} สามารถแยกได้ ๒ ลักษณะ คือ

๑) การระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยให้กลับคืน หมายความว่า การไกล่เกลี่ยโดยที่คู่กรณียังคงรักษาสัมพันธ์ภาพอันดีต่อกันไว้ได้ อคติที่ไม่ดีต่อกัน ถือเป็นผลดีที่จะได้รับการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ย หากคู่กรณียังจะต้องดำเนินธุรกรรมร่วมกันต่อไปหรือมีธุรกิจที่จะต้องดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันโดยการไกล่เกลี่ยไม่ได้มุ่งประสงค์ที่จะหาคำตอบว่าฝ่ายใดผิดฝ่ายใดถูก

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

^{๕๖} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๙),

๒) การระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดข้อตกลง หมายถึง การช่วยให้คู่ความได้ตกลงกันในเงื่อนไขสำคัญที่สืบเนื่องจากข้อพิพาทที่มีอยู่โดยต่างฝ่ายต่างบรรลุตามความประสงค์ที่สามารถยอมรับซึ่งกันและกันได้ โดยไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบทำให้สามารถจัดความขัดแย้งลงได้ ซึ่งถือเป็นความสำคัญและหัวใจของการระงับข้อพิพาท

๒.๒.๑๐ สภาพบริบททั่วไปของระบบงานศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรมตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มีอยู่ทั่วราชอาณาจักรและระบบศาลยุติธรรมแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ศาลยุติธรรมมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องในการเพิ่มประสิทธิภาพเพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมและการพิจารณาพิพากษาคดีดังปรากฏจากการเพิ่มจำนวนศาล การตั้งแผนกเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีพิเศษขึ้นในศาลการจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษ และศาลพิเศษ การนำระบบการบริหารงานคดีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในศาล การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ การสนับสนุนให้มีการระงับข้อพิพาทโดยวิธีอื่นนอกจากการพิจารณาพิพากษาคดีตามปกติของศาล เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การอนุญาโตตุลาการ ซึ่งมีการจัดตั้งสำนักระงับข้อพิพาทขึ้นในสำนักงานศาลยุติธรรมเพื่อดำเนินการนี้^{๕๗}

๑. ศาลชั้นต้น

ศาลชั้นต้นเป็นศาลซึ่งรับคำฟ้องหรือคำร้องในชั้นเริ่มต้นคดี หลังจากพิจารณาคดีแล้วจึงชี้ขาดตัดสินคดีเป็นศาลแรก ทั้งมีอำนาจในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาในบางเรื่อง เช่น อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลดังกล่าว ฯลฯ ศาลชั้นต้นมี ๒ ประเภท คือ ศาลชั้นต้นทั่วไป ศาลพิเศษและศาลชำนาญพิเศษ

ศาลชั้นต้นทั่วไป ศาลชั้นต้นทั่วไปมี ๒ ประเภท คือ

- ศาลชั้นต้นทั่วไปสำหรับกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี ศาลจังหวัดมีนบุรี ศาลจังหวัดตลิ่งชัน ศาลจังหวัดพระโขนง ศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแขวงธนบุรี ศาลแขวงดุสิต และศาลแขวงปทุมวัน

- ศาลชั้นต้นทั่วไปสำหรับจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานครประกอบด้วย ศาลจังหวัดและศาลแขวงในส่วนภูมิภาค ซึ่งมีจำนวน ๙ ภาค การบริหารจัดการงานธุรการของศาลจังหวัดและศาลแขวงในภาค ๑ - ๙ ดำเนินการโดย สำนักอำนวยการประจำศาลหรือสำนักงานประจำศาลแต่ละ

^{๕๗} ศาลยุติธรรม, เกี่ยวกับระบบงานศาลยุติธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.coj.go.th/home/syscoj.html>, [๑๙ ส.ค. ๒๕๕๙].

ศาล โดยมีอธิบดีผู้พิพากษาศาล ทำหน้าที่บริหารราชการของศาลชั้นต้นที่อยู่ในเขตให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีอำนาจ หน้าที่เป็นผู้พิพากษาในศาลที่อยู่ในเขตอำนาจด้วยผู้หนึ่งและมีสำนักงานยุติธรรมประจำภาค ๑-๙ ทำงานด้านธุรการ ศาลจังหวัดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั่วไป องค์คณะประกอบด้วยผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคนและต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน ๑ คน หากในจังหวัดนั้นไม่มีศาลแขวง ให้ศาลจังหวัดมีอำนาจพิจารณาคดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวง โดยองค์คณะประกอบด้วยผู้พิพากษาคคนเดียว ศาลแขวง เป็นศาลชั้นต้นที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เป็นความผิดเล็กน้อยและคดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์พิพาทไม่สูง ทั้งนี้ เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีรวดเร็วยิ่งขึ้นและเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีและมีอำนาจทำการไต่สวนหรือมีคำสั่งใดๆ ซึ่งผู้พิพากษาคคนเดียวมีอำนาจตามที่กำหนดไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม เช่น พิจารณาพิพากษาคดีแพ่งซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท และพิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกิน ๓ ปีหรือปรับไม่เกิน ๖๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ในกรณีที่จะลงโทษจำคุกเกิน ๖ เดือน หรือปรับเกิน ๑๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้ว จะต้องให้ผู้พิพากษาอีกคนหนึ่งร่วมเป็นองค์คณะในการพิพากษาคดีด้วย

ศาลพิเศษและศาลชำนาญพิเศษ ได้แก่

- ศาลเยาวชนและครอบครัว ส่วนศาลชำนาญพิเศษ ปัจจุบันมีอยู่ ๔ ศาล คือ ศาลภาชี อารกกลาง ศาลลี้มละลายกลาง ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง และศาลแรงงาน ซึ่งปัจจุบันศาลแรงงานมีศาลแรงงานกลางและศาลแรงงานภาค ๑ - ภาค ๙

- ศาลพิเศษและศาลชำนาญพิเศษเป็นศาลชั้นต้นที่ใช้วิธีพิจารณาพิเศษตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลและวิธีพิจารณาคดีของศาลนั้นๆ ซึ่งแตกต่างจากศาลชั้นต้นทั่วไป โดยผู้พิพากษาศาลพิเศษและศาลชำนาญพิเศษจะเป็นผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะศาลในกลุ่มนี้บางศาล ได้แก่ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ศาลแรงงาน และศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง จะมีบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ผู้พิพากษาแต่มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาสมทบเข้ามาร่วมพิจารณาและพิพากษาคดีด้วยคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในกลุ่มนี้บางศาล กฎหมายกำหนดให้อุทธรณ์โดยตรงต่อศาลฎีกา ซึ่งในศาลฎีกาจะมีแผนกคดีชำนาญพิเศษเพื่อพิพากษาคดีประเภทนี้โดยเฉพาะ ได้แก่ แผนกคดีแรงงาน แผนกคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ แผนกคดีภาษีอากร และแผนกคดีล้มละลาย

๒. ศาลอุทธรณ์

เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์ รวมทั้งมีอำนาจพิจารณาคำสั่งอื่นๆ เช่นมีคำสั่งเกี่ยวกับการขอประกันตัวในคดีอาญาและการขอทุเลาการบังคับในคดีแพ่ง เป็นต้น

การพิจารณาของศาลอุทธรณ์มีลักษณะเป็นการตรวจสอบหรือทบทวนคำพิพากษาของศาลชั้นต้น มิใช่เป็นการพิจารณาคดีใหม่ นอกจากนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๒๑๙ วรรค ๓ ได้บัญญัติให้ศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น ศาลอุทธรณ์มีองค์คณะประกอบด้วยผู้พิพากษาอย่างน้อย ๓ คน ปัจจุบันมีศาลอุทธรณ์ และศาลอุทธรณ์ภาค ๑-๙ โดยศาลอุทธรณ์ภาค ๒ มีที่ทำการที่จังหวัดระยอง ศาลอุทธรณ์ภาค ๓ มีที่ทำการที่จังหวัดนครราชสีมา ศาลอุทธรณ์ภาค ๔ มีที่ทำการที่จังหวัดขอนแก่น ศาลอุทธรณ์ภาค ๕ มีที่ทำการที่จังหวัดเชียงใหม่ ศาลอุทธรณ์ภาค ๖ มีที่ทำการที่จังหวัดนครสวรรค์ และศาลอุทธรณ์ภาค ๘ มีที่ทำการที่จังหวัดภูเก็ต สำหรับศาลอุทธรณ์ภาค ๑ ภาค ๗ และภาค ๙ เปิดทำการอยู่ในกรุงเทพมหานคร ศาลอุทธรณ์ และศาลอุทธรณ์ภาคแต่ละศาลมีกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค ซึ่งมีผู้พิพากษาที่มีอาวุโสน้อยกว่าผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคทำหน้าที่ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคในการตรวจสอบข้อเท็จจริง และค้นคว้าปัญหาข้อกฎหมายเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์ รวมทั้งมีอำนาจพิจารณาคำสั่งอื่นๆ เช่นมีคำสั่งเกี่ยวกับการขอประกันตัวในคดีอาญาและการขอทุเลาการบังคับในคดีแพ่ง เป็นต้น การพิจารณาของศาลอุทธรณ์มีลักษณะเป็นการตรวจสอบหรือทบทวนคำพิพากษาของศาลชั้นต้น

๓. ศาลฎีกา

เป็นศาลสูงสุด มีประธานศาลฎีกาซึ่งเป็นประมุขของตุลาการศาลยุติธรรม เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์แล้วแต่กรณีตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา และมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลฎีกามีอำนาจวินิจฉัยได้ตามกฎหมายเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและ การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.๒๕๕๐ ศาลฎีกา มีเพียงศาลเดียวตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร องค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีประกอบด้วย ผู้พิพากษาอย่างน้อย ๓ คน แต่หากคดีใดมีปัญหาสำคัญไม่ว่าจะเป็นปัญหาข้อเท็จจริง หรือปัญหาข้อกฎหมาย และประธานศาลฎีกาเห็นว่า ควรให้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา ประธานศาลฎีกามีอำนาจสั่งให้นำปัญหาดังกล่าวเข้าสู่การวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกาได้ ศาลฎีกามีกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาทำหน้าที่ใน

ลักษณะเดียวกับกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค นอกจากนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๒๑๙ วรรคสี่ ได้บัญญัติให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ซึ่งถูกกล่าวหาว่า ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น รวมทั้งกรณีที่บุคคลอื่นเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนด้วย รวมทั้งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น ได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ องค์คณะผู้พิพากษาในแผนกนี้ประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโสซึ่งเคยดำรงตำแหน่ง ไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา จำนวน ๙ คน ซึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเป็นผู้คัดเลือกจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา ซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาในศาลฎีกาและเป็นการคัดเลือกเป็นรายคดีไป โดยมีการขึ้นนั่งพิจารณาคดีเช่นเดียวกับศาลชั้นต้น แต่การพิจารณาคดีจะแตกต่างจากวิธีพิจารณาที่ใช้ในคดีทั่วไป เนื่องจากเป็นระบบไต่สวน ซึ่งศาลมีอำนาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควรตามวิธีพิจารณาคดีที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.๒๕๔๒ โดยคำพิพากษาถือเป็นที่สุด เว้นแต่มีพยานหลักฐานใหม่จึงอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้

สรุป ระบบงานศาลยุติธรรม ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มีอยู่ทั่วราชอาณาจักรและแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา มีพัฒนาการที่ต่อเนื่องในการเพิ่มประสิทธิภาพเพื่ออำนวยความสะดวกและการพิจารณาพิพากษาคดี ดังนี้ การตั้งแผนกเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีพิเศษขึ้นในศาล การจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษ และศาลพิเศษ การนำระบบการบริหารงานคดีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในศาล การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ การสนับสนุนให้มีการระงับข้อพิพาทโดยวิธีอื่นนอกจากการพิจารณาพิพากษาคดีตามปกติของศาล เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การอนุญาโตตุลาการ ซึ่งมีการจัดตั้งสำนักกระงับข้อพิพาทขึ้นในสำนักงานศาลยุติธรรมเพื่อดำเนินการนี้

ศาลชั้นต้นเป็นศาลรับคำฟ้องหรือคำร้องในชั้นเริ่มต้นคดี หลังจากพิจารณาคดีแล้วจึงชี้ขาดตัดสินคดีเป็นศาลแรก ศาลชั้นต้นทั่วไปมี ๒ ประเภท คือ ศาลชั้นต้นทั่วไปสำหรับกรุงเทพมหานคร และศาลชั้นต้นทั่วไปสำหรับจังหวัดอื่น มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั่วไป ศาลพิเศษและศาลชำนาญพิเศษ เป็นศาลชั้นต้นที่ใช้วิธีพิจารณาพิเศษตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลและวิธีพิจารณาคดีของศาลนั้นๆ ซึ่งแตกต่างจากศาลชั้นต้นทั่วไป โดยผู้พิพากษาศาลพิเศษและศาลชำนาญพิเศษจะเป็นผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะ ศาลอุทธรณ์เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นตามบทบัญญัติ

แห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์ การพิจารณาของศาลอุทธรณ์มีลักษณะเป็นการตรวจสอบหรือ ทบทวนคำพิพากษาของศาลชั้นต้น มิใช่เป็นการพิจารณาคดีใหม่ ศาลฎีกา เป็นศาลสูงสุด ศาลฎีกามี อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์แล้วแต่กรณี ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา และมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาด คดีที่ศาลฎีกามีอำนาจ วินิจฉัยได้ตามกฎหมายเฉพาะ ศาลฎีกา มีเพียงศาลเดียวตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร องค์คณะพิจารณา พิพากษาคดีประกอบด้วย ผู้พิพากษาอย่างน้อย ๓ คน

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การพิจารณาของศาลมีหลายขั้นตอน ต้องใช้ระยะเวลา นานในการพิจารณาแต่ละคดี ต้องใช้บุคลากรและงบประมาณจำนวนมาก การใกล้เคียงจึงมี ความสำคัญเพราะสามารถลดขั้นตอนในการพิจารณาคดี ทำให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย

๒.๓ ตัวแปรที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการใกล้เคียงข้อพิพาท

ตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการใกล้เคียงข้อพิพาท ได้แก่

๑) สัมพันธภาพหรือความสัมพันธ์ระหว่างกันมีความสำคัญมาก หากว่า สัมพันธภาพระหว่างผู้ที่ขัดแย้งกันยังไม่ดี แทบจะไม่สามารถนำคู่พิพาทมาหาข้อยุติร่วมกันได้ ความสัมพันธ์เป็นปัจจัยที่สำคัญมากของการเกิดหรือไม่เกิดความขัดแย้ง Furlong เน้นพิจารณาความ ขัดแย้งให้ครบทั้ง ๓ ด้าน ทั้งในด้านของเนื้อหา (substance) วิธีการ (procedure) และความสัมพันธ์ (relationship) ซึ่งเห็นว่าทั้งวิธีการและความสัมพันธ์ที่ใช้มีความสำคัญมาก ไม่ควรคำนึงถึงแต่เนื้อหา หรือเป้าหมายเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างคู่พิพาท อาจช่วยเอื้ออำนวยให้การจัดการความขัดแย้ง เป็นไปได้มากขึ้น^{๕๘}

๒) ความไว้วางใจ (Trust) นำไปสู่ความร่วมมือ และในทางกลับกันความไม่ไว้วางใจ นำไปสู่การไม่ให้ความร่วมมือ ไม่ให้ข้อมูล ปกปิดซ่อนเร้น และมักจะโจมตีอีกฝ่าย หากทางโจมตีจุดยืน ฝ่ายตรงข้าม การสร้างความไว้วางใจมีความซับซ้อน ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมและบุคลิกของอีกฝ่ายด้วย เมื่อคนไว้วางใจการสื่อสารต่อกันก็มักจะบอกถึงความต้องการที่แท้จริง และพูดถึงสถานการณ์จริงแต่ ถ้าไม่ไว้วางใจก็จะใช้การข่มขู่^{๕๙}

เนื่องจากการใกล้เคียงข้อพิพาทเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความไว้วางใจและความ เชื่อถือที่มีต่อองค์กรและบุคลากรที่ทำหน้าที่ใกล้เคียงข้อพิพาท อย่างไรก็ตามแม้จะมีการกำหนด คุณสมบัติ บทบาท อำนาจ และหน้าที่ของผู้ใกล้เคียง ตลอดจนจรรยาบรรณการดำเนินการใกล้เคียงข้อ

^{๕๘} สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม, “ปัญหาข้อขัดแย้งในการใกล้เคียงและ ข้อพิพาทในศาลชั้นต้น”, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ, (ศาลยุติธรรม, ม.ป.ป.). (อัดสำเนา).

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

พิพาทเป็นอย่างดีแล้ว แต่ยังคงมีอุปสรรคบางประการที่ทำให้การไกล่เกลี่ยไม่สามารถยุติลงได้ อุปสรรคเหล่านี้ ได้แก่

๑) คู่พิพาทไม่สมัครใจเข้าร่วมไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทแต่ละข้อพิพาทนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องแตกต่างกัน การเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประการสำคัญคือคู่พิพาทต้องสมัครใจที่จะเข้าร่วมไกล่เกลี่ย หากข้อพิพาทที่จะไกล่เกลี่ยนั้นมีคู่พิพาทฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายไม่สมัครใจเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยแล้วอาจทำให้การไกล่เกลี่ยไม่บรรลุผลไม่อาจยุติข้อพิพาทลงได้

๒) ปัญหาเกี่ยวกับความเป็นกลาง ผู้ไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทจะต้องมีความเป็นกลางเพื่อให้คู่พิพาทเชื่อมั่นและพอใจ โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องไม่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวข้องกับข้อพิพาท หรือเป็นเครือญาติเกี่ยวข้องกับคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่เป็นผู้ถูกกล่าวอ้างเป็นพยานบุคคลในข้อพิพาทนั้น ไม่เป็นผู้แทน หรือผู้รับมอบอำนาจจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ไม่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในเรื่องเดียวกันมาก่อนไม่เป็นเครือญาติที่เคยมีเรื่องพิพาทกับคู่พิพาทฝ่ายใดมาก่อน หรือไม่เป็นเจ้าหน้าที่ลูกหนี้ นายจ้างของคู่พิพาทฝ่ายใดมาก่อน^{๖๐} ซึ่งหากผู้ไกล่เกลี่ยเคยเป็นบุคคลดังกล่าวข้างต้นกรณีหนึ่งกรณีใดมาก่อนผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องถอนตัวออกจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น

๓) ระดับของการพัฒนาความขัดแย้งและระยะเวลาของการเข้าไปของคนกลาง^{๖๑} การที่ผู้ไกล่เกลี่ยเข้าไปมีบทบาทในข้อพิพาทตั้งแต่ระยะแรก ๆ ก่อนที่จะมีแตกแยกกันอย่างรุนแรง โดยมีการเตรียมคู่พิพาทที่จะเจรจากันในเนื้อหาข้อเท็จจริงอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อช่วยให้ผ่านอุปสรรคด้านจิตใจที่ขัดขวางการนำไปสู่ข้อตกลงประนีประนอมได้ดีกว่าการที่ผู้ไกล่เกลี่ยจะเข้าไปในตอนท้าย หรือในขณะที่คู่พิพาทมีความตึงเครียดจากการไม่สามารถยุติข้อพิพาทลงได้

๔) ความสามารถของผู้เจรจาต่อรองที่จะแก้ปัญหาข้อพิพาท

๕) ความสมดุลของอำนาจต่อรองของคู่พิพาท และบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๖) ความซับซ้อนของข้อพิพาทที่ไกล่เกลี่ย

๗) คดีที่คู่พิพาทฝ่ายหนึ่งไม่มีความไว้วางใจคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่ง หรือคดีที่คู่พิพาททั้งสองฝ่ายไม่มีความไว้วางใจกันอย่างชัดเจน ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากการเจรจาต่อรองที่ไม่เป็นธรรมในอดีต หรือเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่าไม่มีทางตกลงกันได้โดยสุจริต

^{๖๐} คำรึห์ สุตเตมีย์, การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยองค์กรฝ่ายบริหารศึกษาเฉพาะกรณีการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทของสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สำนักงานอัยการสูงสุด, ๒๕๔๑, หน้า ๖๕-๖๖.

^{๖๑} มัวร์, คริสโตเฟอร์ ดับเบิลยู, แพลโดย วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ, กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ยุทธศาสตร์การนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง, (ขอนแก่น: สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒), หน้า ๘๘-๘๙.

๘) คดีที่คู่พิพาทมีความคิดว่าพยานหลักฐานของตนมีน้ำหนักเพียงพอที่จะทำให้ชนะคดีได้และการให้ศาลชี้ขาดตัดสินคดีเป็นสิ่งจำเป็น^{๖๒}

๙) คู่พิพาทฝ่ายหนึ่งมีอำนาจในการต่อรองสูงกว่าอีกฝ่ายหนึ่งมาก

นอกจากนี้ปัญหาและอุปสรรคของการไกล่เกลี่ย คือ คู่พิพาทอาจอยู่ห่างกันโดยระยะทางหรือไม่สะดวกที่จะมาพบกัน ณ สถานที่ไกล่เกลี่ย หรือมีวันว่างไม่ตรงกัน หรือคู่พิพาทไม่อยากจะเผชิญหน้ากัน (Offline Mediation) เช่น คดีครอบครัว คดีแรงงาน เป็นต้น

สรุป การระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดข้อตกลง เป็นการช่วยให้คู่ความได้ตกลงกันโดยต่างฝ่ายต่างบรรลุตามความประสงค์ที่สามารถยอมรับซึ่งกันและกันได้ ตัวแปรที่ทำให้การไกล่เกลี่ยไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ คือ คู่พิพาทไม่สมัครใจเข้าร่วมไกล่เกลี่ย ความเป็นกลางของผู้ไกล่เกลี่ย ระดับของการพัฒนาความขัดแย้งและระยะเวลาของการเข้าไปของคณกลาง ความสามารถของผู้เจรจาต่อรอง อำนาจต่อรองของคู่พิพาท และบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความซับซ้อนของข้อพิพาท ความไว้วางใจคู่พิพาท ความไม่สะดวกที่จะมาพบกัน ณ สถานที่ไกล่เกลี่ย หรือมีวันว่างไม่ตรงกัน หรือคู่พิพาทไม่อยากจะเผชิญหน้ากัน นอกจากนี้ จากประสบการณ์ของผู้วิจัยเห็นว่า สิ่งแวดล้อมก็เป็นตัวแปรที่สำคัญที่ทำให้การไกล่เกลี่ยไม่ประสบผลสำเร็จ

๒.๔ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

สิ่งแวดล้อมนั้นนับว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก แต่อาจจะดูเหมือนว่าเป็นปัจจัยที่ไม่ค่อยน่าสนใจ แต่ความจริงแล้วสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญในการเกื้อหนุนเอื้อหนุนให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือการพูดคุยนำไปสู่การตัดสินใจได้อย่างดี

๒.๔.๑ ความหมายของสิ่งแวดล้อม

มีผู้ให้นิยามความหมายของสิ่งแวดล้อมไว้หลากหลาย ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอสรุปและนำเสนอเป็น ๒ ประการ คือ (๑) สิ่งแวดล้อมตามความหมายของนักวิชาการ (๒) สิ่งแวดล้อมทางพระพุทธศาสนา

๒.๔.๑.๑ สิ่งแวดล้อมตามความหมายของนักวิชาการ

ความหมายสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ในมาตรา ๔ ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิ่งแวดล้อม” หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น^{๖๓}

^{๖๒} ศาลแพ่ง, “แนวคิดของการไกล่เกลี่ย”, เทคนิคการไกล่เกลี่ยในศาล, หน้า ๒๐.

^{๖๓} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๙/ ตอนที่ ๓๓๗/ หน้า ๑/ ๔ เมษายน ๒๕๓๕.

เกษม จันทรแก้ว ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ และสังคม ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและมนุษย์ได้ทำขึ้น ทั้งนี้ยังได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติมอีกว่า หมายถึง สิ่งที่เกิดตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สิ่ง que เห็นได้ด้วยตาและไม่สามารถเห็นได้ด้วยตา สิ่งที่เป็นทั้งที่ให้คุณและให้โทษ^{๖๔}

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์และมีอิทธิพลต่อความรู้สึกและการกระทำกิจกรรมทั้งปวงของมนุษย์ จากความหมายดังกล่าวก็มีลักษณะเช่นกันว่าสิ่งต่าง ๆ เป็นเพียงส่วนประกอบที่เกิดขึ้นมาเพื่อล้อมรอบตัวมนุษย์เท่านั้น^{๖๕}

สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ ได้ให้นิยามสิ่งแวดล้อมไว้ว่า สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ สิ่ง que สัมผัสจับต้องและมองเห็นได้ และนามธรรม ได้แก่ วัฒนธรรม แบบแผน ประเพณี เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลเกี่ยวข้องถึงกันและเป็นเหตุปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกันซึ่งผลกระทบจากเหตุปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้^{๖๖}

พงษ์วุฒิ สิทธิผล ให้คำจำกัดความสิ่งแวดล้อมว่า สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งที่อยู่แวดล้อมรอบคนเราทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีอิทธิพลเกี่ยวข้องถึงกันเป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะเกิดผลเสริมสร้างหรือทำลายสิ่งอื่น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทั้งระบบ^{๖๗}

---

^{๖๔} เกשמ จันทรแก้ว, การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^{๖๕} พระ สงเสริม แสงทอง, “แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพระทางพระพุทธศาสนา”, **ปริญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

^{๖๖} อังโน มานพ นักการเรียน, **พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

^{๖๗} พงษ์วุฒิ สิทธิผล, **การจัดการสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสกายบุ๊ก จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐.

พระมหาจรรยา สุทธิญาณ ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อม ไว้ว่า เป็นส่วนประกอบหนึ่งของธรรมชาติ ซึ่งต้องประกอบด้วยมนุษย์และสัตว์ เป็นต้น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นส่วนประกอบของกันและกัน และส่วนประกอบนั้นก็คือสิ่งแวดล้อมนั่นเอง^{๖๘}

มานพ นักการเขียน ได้ให้ความหมายว่า สิ่งแวดล้อมเป็นศัพท์บัญญัติสำหรับใช้แทนคำว่า Environment ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมาจากรากศัพท์ภาษาฝรั่งเศสว่า Environ แปลว่า รอบรอบ (around) ดังนั้น Environment จึงหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์^{๖๙}

ดังนั้น สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมคือ สามารถสัมผัสจับต้องได้หรือรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัสทั้งห้า และนามธรรมที่ต้องรับรู้ได้ด้วยความรู้สึก เช่น วัฒนธรรม แบบแผนประเพณี ความเชื่อ มีอิทธิพลต่อความรู้สึกและการกระทำ กิจกรรมทั้งปวงของมนุษย์ เกี่ยวโยงถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เป็นวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ ให้ทั้งคุณและโทษ ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา ดิน ทะเล และที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ชุมชนเมือง สิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

๒.๔.๑.๒ สิ่งแวดล้อมทางพระพุทธศาสนา

สิ่งแวดล้อมในภาษาบาลีไม่ได้ระบุไว้โดยตรงแต่มีคำที่ใกล้เคียงที่ปรากฏความหมายในลักษณะของสภาพแวดล้อมที่สามารถอนุโลมได้ว่าเป็นสิ่งแวดล้อมโดยพิจารณาจากลักษณะของสภาพแวดล้อมหรือสภาวะแวดล้อมของสิ่งต่าง ๆ ตามที่ดำรงอยู่ มีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นในลักษณะพึ่งพิงอาศัยกัน ดังที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) กล่าวว่าในภาษาบาลีมีศัพท์ที่แสดงลักษณะของสิ่งแวดล้อม ได้แก่ คำว่า “ปริวาร” ซึ่งหมายถึง สิ่งแวดล้อม ของสมทบ และสิ่งประกอบร่วม^{๗๐} “ปฏิรูปเทสวาสะ” หมายความว่า อยู่ในประเทศอันสมควร, อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม หมายถึงอยู่ในถิ่นเจริญ มีสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล ปลอดภัย พร้อมด้วยประดาสบาย มีคนดี มีนักปราชญ์^{๗๑} และสบาย หมายถึง สบาย, สภาพแวดล้อม, สภาวะที่เกื้อหนุน, สิ่ง สถานที่ หรือบุคคล ซึ่งเป็นที่สบาย เหมาะกัน เกื้อกูลหรือเอื้ออำนวย โดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อหนุนการบำเพ็ญและประคับประคองรักษาสมาธิ ทานแสดงไว้ ๗ ข้อ

^{๖๘} พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, **พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๖.

^{๖๙} มานพ นักการเขียน, **พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

^{๗๐} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ ป.อ.ปยุตโต เพื่อเชิดชูธรรม, ๒๕๖๑), หน้า ๑๙๓.

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๗.

คือ อาวาส (ที่อยู่) โคจร (ที่บิณฑบาตหรือแหล่งอาหาร) ภัตตาคาร (เรื่องพูดคุยที่เสริมการปฏิบัติ) บุคคล (ผู้ที่เกี่ยวข้องกับตัวแล้วช่วยให้จิตผ่องใสสงบมั่นคง) โภชนะ (อาหาร) อุตุ (อุณหภูมิและสภาพแวดล้อม) อิริยาบถ; ทั้ง ๗ ข้อนี้ ที่เหมือนกันแปดสัปดาห์^{๗๒}

ความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตมนุษย์ และธรรมชาติรอบ ๆ ตัวไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต เป็นการกล่าวถึงสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการบำเพ็ญเพียรเพื่อฝึกตนให้บรรลุธรรม หรือถิ่นที่อยู่ที่เหมาะสมนั่นเอง ซึ่งหมายถึงอาวาสสัปดาห์ดังปรากฏในภาษิตของพระเอกภวิหาริยเถระความว่า

เราผู้เดียวมุ่งประโยชน์เป็นสำคัญจะรีบเข้าป่าที่หาป่าดีให้เกิดแก่ผู้บำเพ็ญเพียรนำ รื่นรมย์ซึ่งข้างชันชันน้ำอาศัยอยู่จะอาบน้ำที่ชอกภูเขาอันเยือกเย็น ไปร่วมรื่น มีดอกไม้บาน สะพรั่ง จงกรมแต่ผู้เดียว เมื่อไรเราจะได้อยู่ป่าใหญ่ที่นำรื่นรมย์แต่ผู้เดียว ไม่มีเพื่อน ได้สำเร็จกิจไม่มีอาสวะ ขอความประสงค์ของเราผู้ต้องการจะทำอย่างนั้น จงสำเร็จเถิด เราจะทำให้สำเร็จได้เอง ผู้อื่นไม่ อาจทำให้ผู้อื่นได้ เรานี้สวมเกราะ คือความเพียรอยู่ จะเข้าป่า ยังไม่ถึงความสิ้นอาสวะก็จักไม่ออกจากป่านั้น เมื่อลมเย็นพัดเอากลิ่นดอกไม้หอมฟุ้งมา เราจะนั่งบนยอดเขาทำลายอวิชชาอยากได้รับความสุขรื่นรมย์ด้วยวิมุตติสุข ที่ล้อมภูเขามีสันเย็นในป่า ซึ่งคารดาศด้วยดอกโกสมแนแท้^{๗๓}

อีกตัวอย่างหนึ่ง กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการบำเพ็ญเพียร โดยการกล่าวถึง สถานที่ที่เหมาะสม แก่การปฏิบัติเพื่อแสวงหาความสงบแล้วน่าจะเป็นสถานที่ที่มีความสะดวกสบาย ในด้านอาหาร เส้นทางสัญจร ดังปรากฏในปาสราสิสูตร ความว่า

ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นแสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล ขณะทีแสวงหาทางอันประเสริฐ คือ ความสงบ ซึ่งไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า เมื่อเราเที่ยวจาริกไปในแคว้นมคธโดยลำดับ ได้ไปถึง ตำบลอรุเวลาเสนาณิคม ได้เห็นภูมิประเทศที่น่ารื่นรมย์ มีราวป่าที่น่าเพลิดเพลินใจ มีแม่น้ำไหลรินไม่ขาดสาย มีทำน้ำสะอาดตื่อน่ารื่นรมย์ มีโคจรคามอยู่โดยรอบเราจึงคิดว่า ‘ภูมิประเทศที่น่ารื่นรมย์มีราวป่าที่น่าเพลิดเพลินใจ มีแม่น้ำไหลรินไม่ขาดสาย มีทำน้ำสะอาดตื่อน่ารื่นรมย์ มีโคจรคามอยู่โดยรอบ เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรของกุลบุตรผู้ปรารถนาจะบำเพ็ญเพียร’ เราจึงนั่งที่นั่นด้วยคิดว่า ‘ที่นี่เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร’^{๗๔}

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗๔.

^{๗๓} ชุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๕๓๙-๕๔๕/๕๓๔.

^{๗๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๗๙/๓๐๓-๓๐๔.

นอกจากสถานที่ที่น้ำร้อนรมยมีท่าน้ำสะอาด มีโคจรคามอยู่โดยรอบ และมีลักษณะเป็นป่าใหญ่ที่เหมาะสมสำหรับการบำเพ็ญเพียรเพื่อการบรรลุธรรมแล้ว ต้นไม้ที่มีร่มเงาให้ความสงบเย็นสบาย แม้เพียงต้นเดียวที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นป่าก็สามารถเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญเพียรได้ ดังปรากฏในพระสูตรมหาสังคยสูตรที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่อัครศิษย์ถึงพุทธประวัติตอนบำเพ็ญสมาบัติ ที่กล่าวถึงการนั่งใต้ต้นหว้าที่ร่มเย็นทำให้บรรลุปฐมฌานได้^{๗๕}

อีกเรื่องหนึ่งที่ปรากฏในอารามทายกเถรปทานกล่าวเกี่ยวกับเมื่อพระอารามทายกเถระจะประกาศประวัติในอดีตชาติของตนความว่า “ข้าพเจ้าได้สร้างอารามถวายพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสิทธัตถะใกล้หุบไม้มีเงาร่มเย็นมีฝูงนกเข้าอยู่อาศัย”^{๗๖}

สภาพแวดล้อมบางกรณีเป็นแหล่งของยารักษาโรค เช่นที่ปรากฏในมูลาธิเกสัชชกถาว่าด้วยทรงอนุญาตเครื่องยามีรากไม้ เป็นต้น สมัยนั้นภิกษุทั้งหลายผู้เป็นไข้ต้องการรากไม้ที่เป็นยา จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบพระผู้มีพระภาคเจ้าสั่งอนุญาตรากไม้ที่เป็นยา น้ำฝาด ใบไม้ ผลไม้ ยางไม้ เปลือก ยามง หรือรากไม้ที่เป็นยาชนิดอื่นที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉันรับประทานแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ เมื่อมีเหตุจำเป็นภิกษุจึงฉันได้ เมื่อไม่มีเหตุจำเป็นภิกษุฉันต้องอาบัติทุกกฏ^{๗๗}

จากข้อความดังกล่าว สภาพแวดล้อมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นสภาพแวดล้อมในแต่ละแห่งมีความสำคัญแตกต่างกันตามความเหมาะสมได้แก่ เป็นที่อาศัยในการบำเพ็ญเพียร เป็นแหล่งอาหารและยา ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ที่อาศัยดี อาหารและน้ำดี การเดินทางสะดวก บรรยากาศดีไม่ร้อนไม่หนาวเกินไป มีกัลยาณมิตรสนทนาธรรม เป็นสถานที่ที่เหมาะสมกับอริยาบถในการปฏิบัติธรรมบำเพ็ญเพียร ก็คือสัปปายะ ๗ นั่นเอง ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในบทต่อไป

๒.๔.๒ ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมกับการใกล้เกลี่ยข้อพิพาท

เมื่อกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวบุคคลที่เอื้อต่อการใกล้เกลี่ยข้อพิพาท มีผลการศึกษาโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพัฒนาผู้ที่ทำหน้าที่ใกล้เกลี่ยข้อพิพาทนั้นว่าเป็นการพัฒนาสันติภายในนับเป็นสิ่งแวดล้อมต่อการใกล้เกลี่ยให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น ดังคำกล่าวของพระไพศาล วิสาโลว่า “ปัญหาจะแก้ได้อย่างแท้จริงก็ด้วยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือจิตสำนึกรวมทั้งการ

^{๗๕} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๘๑/๔๑๕-๔๑๖.

^{๗๖} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๒/๔๖๘.

^{๗๗} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๓/๔๖-๔๘.

แปรเปลี่ยนความโลภ ความโกรธ ความหลง อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมสามารถส่งผลกระทบต่อทัศนคติ จิตสำนึก และพฤติกรรมของผู้คนได้สิ่งแวดล้อมที่ไม่เกื้อกูลย่อมก่อให้เกิดปัญหาหรือทำให้ความขัดแย้งลุกลาม สิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลย่อมช่วยลดทอนปัญหาและบรรเทาความขัดแย้งส่งเสริมให้เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน”^{๗๘} ดังนั้น การจัดการสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยแบ่งเป็น ๓ ด้าน ดังนี้

๒.๔.๒.๑ ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ (Physical environment)

หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่ประกอบด้วยวัตถุสิ่งของที่อยู่รอบกายเรา เช่น อาคาร โต๊ะ เก้าอี้ ต้นไม้ ฯลฯ ลักษณะทางกายภาพอยู่รอบตัวเรา เช่น แสง, สี, เสียง, คุณภาพอากาศ, ทัศนศิลป์และการจัดการพื้นที่ และภูมิทัศน์ เป็นต้น สภาวะแวดล้อมเหล่านี้ล้วนมีผลต่อสภาวะจิตใจทั้งสิ้น เพราะการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีทำให้รู้สึกผ่อนคลาย สบายใจ ลดความวิตกกังวล ส่งผลให้มีสติขึ้นด้วย

๒.๔.๒.๒ ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมด้านสังคม (Social environment)

หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เป็นความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ต่างๆ ระหว่างผู้คน ความสัมพันธ์เหล่านั้นนอกจากจะเกี่ยวกับตัวบุคคลต่าง ๆ ยังมีมิติทางสังคมกำกับอยู่ด้วย เช่น ค่านิยม บทบาทหน้าที่ทางสังคม รูปแบบความสัมพันธ์และการแสดงออกความทรงจำทางสังคม รวมทั้งกฎหมาย กฎระเบียบ และกาลเทศะที่สังคมกำหนดเป็นกรอบสำหรับการกระทำและพฤติกรรมต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมทางสังคมมีผลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมบริการที่ไม่ดีของเจ้าหน้าที่เพียงคนหนึ่งอาจทำให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ถูกออกแบบและตกแต่งไว้อย่างสวยงามหมดความหมายไปอย่างสิ้นเชิง

๒.๔.๒.๓ ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment)

หมายถึง สิ่งแวดล้อมภายในที่เป็นปัจจัยทำให้เกิดอารมณ์หรือความรู้สึกนึกคิด หรือพฤติกรรม สภาวะทางจิตใจทำให้การรับรู้และการตีความเปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึก รวมถึงการมีสติในการใช้ข้อมูล ด้านสติปัญหาทางธรรม รู้เห็น และควบคุมความคิดเห็นให้เป็นไปตามหลักธรรมมีการดำเนินชีวิตไปอย่างเป็นรูปธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า “อารมณ์เป็นสิ่งสำคัญมากเกี่ยวกับการมีสติ รู้จักปล่อยวางเมื่อเกิดปัญหาที่เหนือความสามารถของเรา รักษาจิตใจให้เป็นกลาง มองโลกในแง่ดี ให้อภัยแก่คนจิตใจต่ำกว่าเรา รู้จักมองเบื้องสูงและมองลงเบื้องต่ำ หมายถึงนอบน้อมต่อคนที่ควรนอบน้อม เมตตาต่อคนที่ควรเมตตา”^{๗๙}

เห็นได้ว่าสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมด้านสังคมเป็นเหตุเกื้อหนุน ส่งเสริมให้เกิดสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ เป็นนามธรรมคือความรู้สึกซึ่งจะก่อให้เกิดผลตามมา ฉะนั้นถ้าเหตุดี ผลที่

^{๗๘} พระไพศาล วิสาโล, ใน พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุนยากร), **พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**, กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔, หน้า ค่านิยม ๙.

^{๗๙} สายทอง กลัดเพชร, **ธรรมะกับโยคะ**, กรุงเทพมหานคร: บริษัท ออฟเซ็ท เพรส จำกัด, ๒๕๕๐, หน้า ๕๐.

ตามมาก็ดี ถ้าเหตุไม่ดีผลที่ตามมาก็ไม่ดี หรือกล่าวได้ว่าการจัดการสิ่งแวดล้อมทุกด้านดีทั้งสถานที่ ตัวบุคคล การบริการอาหารและเครื่องดื่ม จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีแก่ทุกฝ่าย ส่งผลให้การใกล้ชิด มีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

๒.๔.๓ สภาพปัญหาของสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ข้อพิพาท

บริบทสภาพแวดล้อม หมายถึง สถานที่ การนัดหมาย และกฎ กติกา ซึ่งมีส่วนในการ ทำให้การเจรจาใกล้ชิดประสบความสำเร็จ

๑) สถานที่และการนัดหมาย

สถานที่เจรจาต้องมีความเป็นกลางไม่ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปรียบ หรือเสียเปรียบ ต้อง ไม่มีการกดดันใด ๆ ระหว่างการเจรจา เช่น ไม่มีการข่มขู่ประทุ้งอยู่นอกห้องเจรจา แม้แต่โต๊ะเจรจาก็จำเป็นต้องให้มิลักษณะของความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ที่นิยมใช้คือโต๊ะกลม (Round Table) เพื่อมองเห็นหน้ากันทุก ๆ คน สำหรับห้องประชุมควรมีขนาดพอเหมาะ และมีพื้นที่ระดับเดียวกันที่ไม่ใช่ห้องประชุมแบบเวทีฟังบรรยาย สถานที่ในการเจรจาไม่ควรทำให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบ และควรทำให้รู้สึกสบายใจในการพูดคุย อาจเป็นสถานที่ที่เป็นกลางในการพูดคุย จะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ถ้ามีความเป็นทางการ เช่น ในห้องประชุม หรือไม่เป็นทางการ เช่น ในภัตตาคาร สำหรับการนัดหมาย และเวลาในการเจรจา จะเริ่มเมื่อไหร่ ใช้เวลายาวนานเพียงใด เมื่อไหร่จะยุติการเจรจา จะพักการเจรจาอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับความพึงพอใจและข้อตกลงร่วมกันจากทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญ

๒) กฎ กติกาในการพูดคุย

เมื่อคนกลางและคู่กรณีได้เข้าสู่โต๊ะเจรจา ในขั้นตอนแรกสุด คือการกล่าวทักทาย แนะนำตัวกันโดยสังเขป จากนั้นคนกลางกล่าวเปิดการเจรจา พูดถึงเป้าหมายของการมาเจรจาร่วมกัน เช่น ใช้วิธีการสื่อสารกันอย่างสร้างสรรค์ ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพ หลีกเลี่ยงการทำใด ๆ ที่จะนำมาซึ่งความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน การพูดจะต้องผลัดกันพูด เมื่อคนหนึ่งพูดอีกคนหนึ่งควรจะต้องฟังโดยไม่ด่วนตัดสิน พยายามเอาใจเขามาใส่ใจเรา ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ไม่เน้นการมุ่งเอาชนะกัน การมุ่งสร้างทางเลือกหลาย ๆ ทางเลือกร่วมกัน มองหาจุดร่วมมิใช่เน้นจุดต่าง โดยกฎ กติกาดังกล่าว ควรจะมาจากการมีส่วนร่วมที่คู่กรณีเป็นผู้เสนอแนะด้วยความเห็นพ้องต้องกัน

สรุปได้ว่าสถานที่และการนัดหมาย คือ สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ กฎ กติกาในการพูดคุย ปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในขบวนการใกล้ชิดข้อพิพาท คือ สิ่งแวดล้อมด้านสังคม ถ้าการนัดหมายไปในที่ที่ไม่เหมาะสม บรรยากาศไม่ดี ปฏิสัมพันธ์ที่ไม่ดี ย่อมส่งผลกระทบต่อการใช้ข้อพิพาท

๒.๔.๔ แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาท

การจัดการสิ่งแวดล้อมมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การใกล้เคียงข้อพิพาทมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถบรรลุผลสำเร็จได้โดยใช้เวลาไม่นานมากและสามารถรักษาความสัมพันธ์อันดีของทุกฝ่ายไว้ได้

๒.๔.๔.๑ แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ

เป็นการจัดการบริเวณภายในศาลทั้งภายนอกอาคารและภายในอาคาร เพื่ออำนวยความสะดวกและเกิดความปลอดภัยในการเข้ารับบริการของผู้เข้ารับบริการและบุคลากรของศาล รวมทั้งบรรยากาศภายในห้องใกล้เคียง มีแนวทางในการจัดการดังนี้

บริเวณภายนอกศาล

- ที่ตั้งของศาล ควรมียุทธศาสตร์ที่ตั้งที่ชัดเจน หรือมีป้ายบอกอย่างเด่นชัด หรือมีข้อมูลที่ตั้งของศาลในระบบแอปพลิเคชัน เช่น google map, facebook เป็นต้น

บริเวณภายในศาล นอกอาคาร

- ทางศาลควรเพิ่มการจัดสวนหรือปลูกต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่น และสวยงาม หรือจัดบริเวณภายในศาลให้มีลักษณะคล้ายบ้าน ซึ่งจะทำให้ผู้มาใช้บริการรู้สึกอบอุ่น ผ่อนคลาย ไม่ประหม่า โดยความรู้สึกเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งช่วยให้การใกล้เคียงง่ายขึ้น

- ควรจะมีวิธีเตรียมการป้องกันก่อนที่จะถึงฤดูฝนในแต่ละปี โดยการทำการปรับปรุงพื้นที่ที่เป็นแอ่ง ปรับระดับพื้นให้มีความลาดเล็กน้อยเพื่อให้น้ำไหลไปในทางที่เหมาะสม

- ควรทำความสะอาดร่องน้ำเพื่อไม่ให้อุดตัน มีกลิ่นเหม็น และกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุง

- ถนนภายในบริเวณศาล มีความกว้างเหมาะสมกับการสัญจรเพียงพอที่รถสามารถสวนทางกันโดยไม่หยุดรอ และมีทางเดินแยกจากผิวถนนอย่างชัดเจน ผิวถนนเป็นวัสดุถาวรไม่เกิดฝุ่น หรือเกิดเสียงดังเวลารถวิ่ง มุมเลี้ยวของถนนเหมาะสมมีระยะมุมมองที่ชัดเจน ปราศจากสิ่งกีดขวางทางสายตา สภาพถนนไม่ชำรุด น้ำไม่ท่วมขัง มีระบบระบายน้ำที่ดี มีแสงสว่างเพียงพอ

- ที่จอดรถควรเป็นสัดส่วน และมีที่จอดรถสำหรับคนพิการไว้ใกล้ประตูทางเข้าอาคารมีเครื่องหมายแสดงอย่างชัดเจนและความกว้างของช่องจอดรถสะดวกต่อการขึ้นลงของคนพิการ มีแสงสว่างเพียงพอ

- ทางสัญจรระหว่างอาคารหรือทางเดินเชื่อม มีหลังคาคลุมทางเดินเชื่อมระหว่างอาคารเพื่อกันแดดฝน พื้นผิวไม่ลื่น มีแสงสว่างเพียงพอ ทั้งนี้จะช่วยให้อุบัติเหตุการเดินทางเข้ามายังตัวอาคารและช่วยให้ผู้มาใช้บริการไม่เปียกก่อนและหลังการมาใกล้เคียง

- โรงอาหารมีสภาพดีวัสดุอุปกรณ์ต่างๆจัดวางเป็นระเบียบสะอาดมีแสงสว่างเพียงพอและควรอยู่ไกลจากแหล่งสกปรกเช่นที่พักขยะหรือบริเวณบำบัดน้ำเสียไม่มีกลิ่นฝุ่นละอองของสิ่งสกปรกและแมลงวันรบกวนมีการระบายอากาศกลิ่นและควันจากการทำอาหารได้ดี

บริเวณภายในศาล ในอาคาร

- ห้องใกล้เคียงมีอุณหภูมิที่เหมาะสมไม่ร้อนหรือเย็นเกินไป มีระบบระบายอากาศที่ดีบรรยากาศการใกล้เคียงที่เคร่งเครียดและใช้เวลานาน ผู้ใกล้เคียงควรให้คูพิพาทได้พักเปลี่ยนแปลงอิริยาบถ เช่น การพักเข้าห้องน้ำ การพักดื่มน้ำทานอาหาร ซึ่งการพักการใกล้เคียงจะทำให้คูพิพาทรู้สึกผ่อนคลาย ไม่เคร่งเครียด ละสงบสติอารมณ์ให้เย็นลง สีภายในห้องควรเลือกใช้ที่มีอิทธิพลต่ออารมณ์ ความรู้สึก และจิตใจ ซึ่งสีกลุ่มสีโทนเย็น เป็นกลุ่มสีที่ให้ความรู้สึกสดชื่น สงบทำให้รู้สึกผ่อนคลายสบายใจ และไม่ทำให้เครียด

- โตะ แก้วอี้ที่มีอายุการใช้งานนานเกินไป มีการชำรุด ควรดูแลปรับปรุงซ่อมแซมโตะ แก้วอี้ที่มีการชำรุด หรือจัดหาโตะ แก้วอี้มาใหม่ ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยในการใช้งานของผู้ใกล้เคียงและคูพิพาท ควรจัดสรรพื้นที่สะดวกต่อการเคลื่อนไหวร่างกายในการเดิน ยืนและนั่ง อย่างเหมาะสม ไม่นั่งเบียดกันหรือห่างกันจนเกินไป

- ประตูทางเข้าอาคารสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนไม่มีสิ่งกีดขวาง ระดับอาคารต้องสะดวกกับผู้สัญจรทั่วไปและคนพิการไม่ควรเป็นพื้นต่างระดับ มีแสงสว่างเพียงพอ

- ติดตั้งป้ายบอกทาง แผนผังอาคาร แสดงให้ทราบถึงตำแหน่งและรายละเอียดที่สำคัญของศาล ทางเข้าออก ตำแหน่งลิฟท์ บันได บันไดหนีไฟ ทางหนีไฟ เพื่อสะดวกเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินตัวอักษรและสัญลักษณ์ต่าง ๆ สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน

- ภายในอาคารมีระบบระบายอากาศดี จัดให้มีที่นั่งพักรอในจำนวนที่เพียงพอและไม่กีดขวางทางจราจร

- บันไดมีระบบแสงสว่างเพียงพอ ไม่มีสิ่งกีดขวางทางสัญจร ติดตั้งแผ่นป้ายบอกตำแหน่งบันไดและป้ายบอกขึ้นอย่างชัดเจน พื้นผิวทำความสะอาดง่ายและไม่ลื่น

- ห้องน้ำ ห้องส้วม แยกชาย-หญิง และห้องน้ำคนพิการ จำนวนเพียงพอต่อผู้ใช้บริการ พื้นผิวไม่ชำรุดระบบระบายน้ำดีไม่มีน้ำท่วมขัง ไม่ลื่นและสะดวกต่อการทำความสะอาดเครื่องสุขภัณฑ์ต่าง ๆ ไม่ชำรุดและอยู่ในตำแหน่งเหมาะสมกับการใช้งาน มีแสงสว่างเพียงพอ มิดชิด มีระบบระบายอากาศดี ไม่มีกลิ่นอับเหม็นและไม่ชื้น ห้องน้ำสำหรับคนพิการมีราวจับพยุงติดตั้งอย่างมั่นคงแข็งแรง

- จัดให้มีจุดบริการน้ำดื่มอย่างเพียงพอและถูกสุขลักษณะ

๒.๔.๔.๒ แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านสังคม

เป็นสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ของบุคคลที่ใช้สอยพื้นที่ร่วมกัน รวมถึงพฤติกรรมจารีตประเพณีและวัฒนธรรมที่ถือปฏิบัติกันมาช้านาน ปฏิสัมพันธ์ที่ดีก่อให้เกิดมิตรภาพที่ดี เช่น การช่วยเหลือจากคนกลางหรือผู้ไกล่เกลี่ยด้านข้อมูลข่าวสาร การสนทนาพูดคุยและให้คำแนะนำที่ดี การปฏิบัติหรือการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ให้เกิดดีซึ่งกันและกันเป็นปฏิสัมพันธ์ที่ดี ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้

ด้านบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถประสบการณ์ของผู้ไกล่เกลี่ย

ผู้ไกล่เกลี่ยบางคนเพียงให้เรื่องจบๆ ไป ควรเพิ่มทักษะการพูดให้ดีขึ้น ผู้ไกล่เกลี่ยบางคนไม่ได้ตั้งใจฟัง ควรเพิ่มทักษะการฟังให้ดีขึ้น ผู้ไกล่เกลี่ยไม่ได้มองสบตาคู่พิพาท ควรมีการมองสบตาผู้พูดขณะฟัง ผู้ไกล่เกลี่ยควรมีทักษะด้านภาษาต่างประเทศที่ดี

ด้านบุคคลที่อยู่ในกระบวนการไกล่เกลี่ย

ควรมีการจัดฝึกอบรมการพัฒนาเทคนิควิธีการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้แก่ผู้ไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยบางคนมาจากสายงานที่แตกต่างกัน ควรมีการจัดประชุมเพื่อให้มีการไกล่เกลี่ยไปในทิศทางเดียวกัน ผู้ไกล่เกลี่ยควรตระหนักและคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของคู่พิพาท

อาหารเครื่องดื่ม

ควรจัดให้มีงบประมาณสนับสนุนในการจัดอาหารและเครื่องดื่มไว้บริการระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การสร้างโรงอาหารหรือร้านอาหาร ในบริเวณที่เหมาะสม ไม่ควรใกล้จนเกินไป สะอาด ถูกสุขอนามัย ควรจัดให้มีจุดบริการน้ำดื่มฟรีให้แก่ผู้มาใช้บริการอย่างเพียงพอและเหมาะสม

๒.๔.๔.๓ แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ

การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยด้านจิตใจเป็นนามธรรม เป็นการสัมผัสด้วยความรู้สึก ควรจัดสภาพแวดล้อมให้เกิดความผ่อนคลายความเครียด ลดความวิตกกังวลมีความรู้สึกอบอุ่น เกิดความเชื่อมั่นหากสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยหรือไม่เหมาะต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นสถานที่ แออัดอากาศไม่โปร่งโล่งสบาย ไม่ถ่ายเท มีผู้คนแออัด มีสถานที่รองรับไม่เพียงพอ เกิดมลภาวะทางเสียง อาจส่งผลกระทบต่อผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ดังนั้นการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อจิตใจเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญ เพราะมีผลต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างคู่พิพาทและผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ธรรมชาติของคนเราเมื่ออยู่ในภาวะทุกข์ย่อมต้องการใครสักคนหรือสิ่งยึดเหนี่ยวเพื่อเป็นที่พึ่ง คู่กรณีก็เช่นเดียวกันย่อมต้องการที่พึ่งทั้งที่เป็นคน บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดความผ่อนคลาย รู้สึกสบายใจ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรจัด

สิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสม สบาย มีสถานที่รองรับเพียงพอ ไม่มีมลภาวะที่ส่งผลกระทบต่อ
 ประชาชนสัมผัสทั้ง ๕ คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส (ความรู้สึก)

ดังนั้นแนวทางในการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาท ด้านกายภาพอัน
 ได้แก่ อาคารสถานที่ ภูมิทัศน์ภายในบริเวณศาล บรรยากาศในห้องใกล้เคียง ความสะดวกในการ
 เดินทาง รวมทั้งทางเดินภายในบริเวณศาล และในอาคารที่มีการจัดระบบอย่างชัดเจน การบริการ
 อาหารและเครื่องดื่ม ด้านสังคม อันได้แก่ การสนทนาพูดคุย การได้รับคำแนะนำที่ดี ด้วยการให้
 เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เชื่อมโยงไปสู่ด้านจิตใจ
 ทั้งหมดนี้ก็เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การใกล้เคียงข้อพิพาทมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถ
 บรรลุผลสำเร็จได้โดยไม่ยาวนานมากและสามารถรักษาความสัมพันธ์อันดีของทุกฝ่ายไว้ได้ ซึ่งเป็น
 จุดมุ่งหมายที่สำคัญในการใกล้เคียง

๒.๕ การใกล้เคียงข้อพิพาทโดยแนวพุทธสันติวิธี

มีการกล่าวถึงพุทธสันติวิธีในการใกล้เคียงข้อพิพาทไว้หลายท่าน ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต)^{๔๐} กล่าวว่า การแก้ไขปัญหามาตรกอริยสัง ๔ หลัก
 “อริยสัง ๔” ถือเป็นระบบใหญ่ที่ครอบคลุมกระบวนการในการแก้ไขปัญหาทั้งหมด ซึ่งมีสาระสำคัญ
 พอสรุปได้ว่า เมื่อเจอกับปัญหาหรือ “ทุกข์” คือ สภาวะบีบคั้น สิ่งติดขัด บีบคั้น คับข้อง ก็ต้องสืบ
 สืบหาเหตุปัจจัยของมันว่าเกิดจากอะไร เรียกว่า “สมุทัย” เมื่อพบแล้วก็ต้องเล็งจุดหมายว่าจะเอา
 อะไรและจะสามารถทำได้แค่ไหนเพียงใด คือ เอาความต้องการมาดูความเป็นไปได้ แล้วตั้งเป้าหมาย
 ขึ้นมาเรียกว่า “นิโรธ” เมื่อตั้งเป้าหมายชัดแล้ว ก็จะมาสู่ขั้นการลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตาม
 เป้าหมาย เรียกว่า “มรรค”

พระไพศาล วิสาโล^{๔๑} ได้กล่าวไว้ว่า “บทบาทสำคัญของผู้ไกล่เกลี่ยก็คือการลดอคติใน
 คู่กรณีไม่ว่าจะเป็นโทษะโลภะหรือโมหะและวิธีกระตุ้นและวิธีที่จะช่วยลดอคติได้ดีที่สุด คือ การ
 กระตุ้นให้คิด เทศนาสั่งสอนบางครั้งก็ไม่ช่วย การกระตุ้นให้เขาฉุกคิดขึ้นมาได้ประโยชน์มากกว่า
 ผู้ไกล่เกลี่ยควรตั้งคำถามให้คู่กรณีตระหนักว่าข้อเรียกร้องของตนเองนั้นบางครั้งก็มากเกินไป การ

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), **สลายนความขัดแย้ง**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก
 จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔-๑๕.

^{๔๑} พระไพศาล วิสาโล, “การไกล่เกลี่ยแบบพุทธ”, อ้างใน ศูนย์ระงับข้อพิพาททางเลือกสำนักพระ
 พิพาทสำนักงานศาลยุติธรรม, **หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท Version 1.2**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท
 แอคทีฟพรีน จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๘๔-๘๕.

ตั้งคำถามเป็นเครื่องมือสำคัญมากสำหรับผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คำถามควรจะเป็นคำถามเปิดไม่ใช่คำถามปิด”

สุชาย จอกแก้ว^{๘๒} ได้ให้หลักในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้ว่า “หลักปฏิบัติของผู้ไกล่เกลี่ยต้องอาศัยธรรมะเป็นหัวใจสำคัญนอกจากมีใจเป็นธรรมเป็นกลางแล้วจำต้องเว้นจากอคติ ๔ ประการ กล่าวคือต้องไม่มีอคติต้องไม่มีความลำเอียง ๔ ประการ ดังนี้คือ

๑. ลำเอียงเพราะความรักใคร่กันเรียกว่าฉันทาคติ
๒. ลำเอียงเพราะไม่ชอบกันเรียกว่าโทสาคติ
๓. ลำเอียงเพราะเขลา (ไม่รู้จริง) เรียกว่าโมหาคติ
๔. ลำเอียงเพราะกลัวเรียกว่าภยาคติ

หากผู้ไกล่เกลี่ยมีความลำเอียงหรือประพฤติไปในทางไม่ควรประพฤติหรือไม่มีใจเป็นธรรมเป็นกลางดังกล่าวนี้อีกก็จะหาความยุติธรรมได้ไม่กล่าวคือไม่มีความเป็นธรรมเลยซึ่งความไม่เป็นธรรมในสังคมส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพราะคนเรามีอคติ ๔ ประการนี้”

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุนยากร)^{๘๓} ได้กล่าวในเรื่องนี้ไว้ว่า “นักเจรจาไกล่เกลี่ยจำเป็นที่เข้าใจความจริงว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นธรรมชาติของมนุษย์และสังคมในระดับโลกิยะด้วยเหตุนี้หน้าที่สำคัญของนักเจรจาไกล่เกลี่ยคือการนำเสนอทางเลือกให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์และความต้องการของคู่กรณี เพื่อให้มนุษย์และสังคมที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งได้เข้าใจว่าเมื่อเกิดความขัดแย้งหน้าที่ของมนุษย์และสังคมไม่ได้อยู่ที่การหลบหนีหรือสลายความขัดแย้งหากแต่ยอมรับสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในฐานะที่เป็น “ทุกข์” ประการหนึ่งของชีวิตและสังคม และแสวงหาคำตอบว่าความขัดแย้งเกิดจากอะไรนำไปสู่อะไร รวมไปถึงการแสวงหาทางออกหรือหาเครื่องมือเพื่อนำไปจัดการความขัดแย้งให้ถูกต้องตามหลักเหตุผล จึงจะทำให้มนุษย์และสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข”

มหาตมะ คานธี (Manatma Gandhi) ได้นำเสนอว่า “รากฐานของอหิงสาหรือการไม่เบียดเบียนนั้นเริ่มต้นจากศรัทธาในสัจจะหรือพระเป็นเจ้าซึ่งดำรงอยู่ทุกหนทุกแห่ง ดังนั้นจะไม่อาจใช้ความรุนแรงต่อชีวิตของฝ่ายตรงข้ามได้ ไม่อาจเกลียดชังเขาได้แต่ที่ต้องเป็นศัตรูด้วยคือความชั่วและความอยุติธรรมต่าง ๆ การต่อสู้กับความอยุติธรรมเหล่านี้จักต้องใช้อหิงสาเป็นหลักและพร้อมที่จะเผชิญ

^{๘๒} สุชาย จอกแก้ว, “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา”, อ่างในศูนย์ระงับข้อพิพาททางเลือก สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม, **หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท Version 1.2**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทแอกทีฟพริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙๘.

^{๘๓} พระมหาหรรษาธมฺมหาโส (นิตฺยบุนยากร), “พระพุทธเจ้าในฐานะนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง” อ่างในสำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม, **หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : ทางออกสู่การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนาเพลส จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๓๓.

กับความทุกข์ยากในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจะกระทำได้อีกต่อเมื่อผู้ปฏิบัติสัตยาเคราะห์หรือผู้ที่ใช้อหิงสามี ศรัทธาในพระเป็นเจ้าหรือสัจจะ ซึ่งสิ่งที่เป็นข้อมูลยืนยันแนวคิดดังกล่าวข้างต้นก็คือสถานการณ์การต่อสู้ เพื่อเอกราชของอินเดียที่คานธีได้ชี้ให้เห็นว่า “หากท่านคิดว่าเราจะสามารถได้เอกราชมาด้วยวิธีการไม่ใช้ ความรุนแรง นั่นก็หมายความว่าผู้คนจำนวนมากในประเทศจะต้องจัดองค์กรกันด้วยการไร้ความรุนแรง ถ้าปราศจากคลื่นมหาชนที่หันมาใช้อหิงสาแล้วเราก็ไม่อาจเป็นไทแก่ตัวโดยอาศัยเส้นทางแห่งการไม่ใช้ ความรุนแรงได้”^{๔๔} ซึ่งแนวคิดและการปฏิบัติการที่ไร้ความรุนแรงดังกล่าวนี้ทำให้ประเทศอินเดียได้รับ เอกราชในที่สุด

“อริยสัจ ๔” ครอบคลุมกระบวนการในการแก้ไขปัญหาทั้งหมด เมื่อเจอกับปัญหาหรือ “ทุกข์” คือ สภาวะบีบคั้น สิ่งที่ติดขัด บีบคั้น คับข้อง ก็ต้องสืบสาวหาเหตุปัจจัยของมันว่าเกิดจากอะไร เรียกว่า “สมุทัย” เมื่อพบแล้วก็ต้องเล็งจุดหมายว่าจะเอาอะไรและจะสามารถทำได้แค่ไหนเพียงใด คือ เอาความต้องการมาดูความเป็นไปได้ แล้วตั้งเป้าหมายขึ้นมาเรียกว่า “นิโรธ” เมื่อตั้งเป้าหมายชัด แล้ว ก็จะมาสู่ขั้นการลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย เรียกว่า “มรรค” หลักปฏิบัติและ บทบาทสำคัญของผู้ไกล่เกลี่ย คือ การลดอคติในคู่กรณีไม่ว่าจะเป็นโทสะ โลภะ หรือโมหะ และวิธีที่จะ ช่วยลดอคติได้ดีที่สุดคือการกระตุ้นให้คิด การตั้งคำถามเป็นเครื่องมือสำคัญมากสำหรับผู้ไกล่เกลี่ยข้อ พิพาท คำถามควรจะเป็นคำถามเปิดไม่ใช่คำถามปิด ต้องอาศัยธรรมะเป็นหัวใจสำคัญและเว้นจากอคติ ๔ ประการ คือ ฉันทาคติ-ลำเอียงเพราะความรักใคร่ โทสาคติ-ลำเอียงเพราะไม่ชอบ โมหาคติ-ลำเอียง เพราะเขลา ภยาคติ-ลำเอียงเพราะกลัว เราไม่อาจเป็นไทแก่ตัวโดยการใช้ความรุนแรง หากแต่ยอมรับ สถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น และแสวงหาคำตอบว่าความขัดแย้งเกิดจากอะไร นำไปสู่อะไร เพื่อ จัดการความขัดแย้งให้ถูกต้องตามหลักเหตุผล

ดังนั้น สรุปได้ว่า การไกล่เกลี่ยนั้นเป็นหนึ่งในสันติวิธีที่จะนำมาจัดการความขัดแย้ง เพื่อที่จะ ลดผลกระทบเชิงลบให้มากที่สุด เพราะเป็นกระบวนการที่คู่เจรจาตกลงสมัคใจที่จะมาเจรจากันโดยมี บุคคลที่สามหรือคนกลางที่เป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่ายหรือทุก ๆ ฝ่าย การเจรจาไม่ได้มุ่งหวังที่จะมา เอาชนะกันหรือให้ได้มากที่สุด ผลสำเร็จของการเจรจาไกล่เกลี่ย คือความพึงพอใจของทุก ๆ ฝ่าย ข้อยุติ ที่ต่างฝ่ายร่วมกันเลือกทางเลือกต่าง ๆ ที่ร่วมกันและแสวงหา จึงนับว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถ นำมาจัดการกับปัญหาความขัดแย้งได้อย่างสันติ และทำให้มีแต่ฝ่ายชนะไม่มีฝ่ายแพ้ (Win / Win)

๒.๖ สรุป

ความรู้สึกไม่ยุติธรรมมักนำไปสู่ความขัดแย้ง กลายเป็นความรุนแรงในทุกสังคม และ ชุมชนเกิดเป็นคดีความ การเสริมสร้างความรู้สึกยุติธรรมให้เกิดขึ้น ควรยึดหลักความเสมอภาค หรือ

^{๔๔} M.K. Gandhi, *My Non-violence*, (Ahmedabad: Navajivan, 1960), p.4.

ความเที่ยงธรรม ความเท่าเทียม และความจำเป็น วิธีการที่ใช้จัดการความขัดแย้งต้องเป็นวิธีที่เป็นธรรม กระทำด้วยเจตนาที่ดี ทุกคนยอมรับ ปฏิบัติได้และมีความสุข เนื่องจากการพิจารณาคดีของศาลมีหลายขั้นตอน ต้องใช้ระยะเวลานานในการพิจารณาแต่ละคดี ต้องใช้บุคลากรและงบประมาณจำนวนมาก การไกล่เกลี่ยจึงมีความสำคัญเพราะสามารถลดขั้นตอนในการพิจารณาคดี ทำให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย การไกล่เกลี่ย (Mediation) นั้นเป็นหนึ่งในสันติวิธีที่จะนำมาจัดการความขัดแย้ง เพื่อที่จะลดผลกระทบเชิงลบให้มากที่สุด เพราะเป็นกระบวนการที่คู่เจรจาดทลงสมัครใจที่จะมาเจรจากันโดยมีบุคคลที่สามหรือคนกลางที่เป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่ายหรือทุกๆ ฝ่ายมาทำหน้าที่เป็นผู้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาประโยชน์และหนทางที่จะเป็นไปได้มากที่สุดให้แก่คู่กรณี อีกทั้งยังช่วยเหลือในการเจรจาต่อรองระหว่างคู่กรณีหรือคู่ความเพื่อให้สามารถบรรลุข้อตกลงและขจัดความขัดแย้งลงได้ การเจรจาไม่ได้มุ่งหวังที่จะมาเอาชนะกันหรือให้ได้มากที่สุด ผลสำเร็จของการเจรจาไกล่เกลี่ยคือความพึงพอใจของทุก ๆ ฝ่าย ข้อยุติที่ต่างฝ่ายร่วมกันเลือกทางเลือกต่าง ๆ ที่ร่วมกันและแสวงหา จึงนับว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาจัดการกับปัญหาความขัดแย้งได้อย่างสันติ และทำให้มีแต่ฝ่ายชนะไม่มีฝ่ายแพ้ (Win / Win)

ขั้นตอนการไกล่เกลี่ย ๑) การเตรียมการก่อนการไกล่เกลี่ย เป็นการรวบรวมข้อมูล การกำหนดหัวข้อที่จะไกล่เกลี่ย ๒) การเปิดประชุมไกล่เกลี่ยนัดแรก เป็นขั้นตอนเกี่ยวกับการแนะนำตัวเองให้ผู้พิพากษาทราบรายละเอียด การตรวจสอบความถูกต้องเกี่ยวกับเอกสารต่าง ๆ การกำหนดกฎเกณฑ์ในกระบวนการเจรจา เช่น กฎข้อบังคับ วิธีการปฏิบัติตนของแต่ละฝ่าย เป็นต้น ๓) ระยะแก้ไขปัญหาคือ ทำให้การไกล่เกลี่ยเดินหน้าต่อไป ค้นหาประเด็นและความต้องการของคู่พิพาทเพื่อทราบจุดต่างของแต่ละฝ่าย ตรวจสอบประเด็นข้อพิพาทในการประชุมฝ่ายเดียวข้อมูลที่ได้จากแต่ละฝ่ายในการประชุมฝ่ายเดียวจะต้องเก็บเป็นความลับเว้นแต่คู่พิพาทจะยินยอมให้เปิดเผย สรุปประเด็นปัญหาและเสนอทางเลือกหลาย ๆ ทางเลือกที่มีทางเป็นไปได้มากที่สุดให้แก่คู่พิพาทพิจารณา ๔) การสิ้นสุดการไกล่เกลี่ย การทำข้อตกลงระงับข้อพิพาททั้งปวงเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการลงนามโดยคู่พิพาททุกฝ่าย

บทบาทโดยรวมของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคือการเป็นคนกลาง และดำเนินการเพื่อหาวิธีช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายกลับมาคืนดีกันอีก สามารถแก้ปัญหาที่พิพาทกันได้ เปิดโอกาสให้คู่ความสื่อสารติดต่อกัน ช่วยขจัดความไม่เข้าใจที่มีต่อกัน ขจัดความยุ่งยากต่าง ๆ ที่ขัดขวางการเจรจา ช่วยชี้แนะทางแก้ไขปัญหาคือ ช่วยกำหนดทางเลือกที่นำไปสู่ข้อตกลง โน้มน้าวให้คู่ความตกลงกัน ดังนั้นผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องรับฟังอย่างตั้งใจและทราบปัจจัยที่แต่ละฝ่ายจะเน้นบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยในการรวบรวมข้อมูลหรือเรื่องราวต่าง ๆ จะต้องมีความรอบคอบและมีความอดทน ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้ที่ช่วยให้คู่พิพาทได้ปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากเดิมซึ่งมีท่าทีเป็นปฏิปักษ์กันไปเป็นท่าทีที่ประนีประนอมกัน ผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่ทำให้คู่พิพาทร่วมกันหาทางแก้ปัญหาให้ได้ ผู้ไกล่เกลี่ยที่ดีนั้นจะต้องทุ่มเทเวลาและ

ความสามารถให้นานพอที่จะรับทราบข้อเท็จจริงและปัญหาต่าง ๆ และยังต้องวางตัวเป็นกลางเพื่อข้อเท็จจริงและปัญหาดังกล่าวจะนำไปสู่มุมมองใหม่ที่คู่พิพาทอาจตกลงกันได้

ตัวแปรที่ทำให้การไกล่เกลี่ยไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ คือ คู่พิพาทไม่สมัครใจเข้าร่วมไกล่เกลี่ย ความเป็นกลางของผู้ไกล่เกลี่ย ระดับของการพัฒนาความขัดแย้งและระยะเวลาของการเข้าไปของคนกลาง ความสามารถของผู้เจรจาต่อรอง อำนาจต่อรองของคู่พิพาท และบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท ความซับซ้อนของข้อพิพาท ความไว้วางใจคู่พิพาท ความไม่สะดวกที่จะมาพบกัน ณ สถานที่ไกล่เกลี่ย หรือมีวันว่างไม่ตรงกัน หรือคู่พิพาทไม่อยากจะเผชิญหน้ากัน นอกจากนี้ จากประสบการณ์ของผู้วิจัยเห็นว่า สิ่งแวดล้อมก็เป็นตัวแปรที่สำคัญที่ทำให้การไกล่เกลี่ยไม่ประสบผลสำเร็จ

การจัดการสิ่งแวดล้อมจึงมีความสำคัญ ดังในพระไตรปิฎกปรากฏความเกี่ยวกับสัปปายะ ซึ่งเป็นคำตรัสของพระพุทธองค์แก่เหล่าสาวกให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมรวมทั้งการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมเพื่อให้การปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนาบรรลุผลสำเร็จได้โดยง่าย ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ โดยผู้วิจัยได้สรุปสิ่งแวดล้อมเป็น ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๗ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑. สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ (Physical environment) มีองค์ประกอบ คือ (๑) การปรับภูมิทัศน์บริเวณศาล อาคารสถานที่และห้องไกล่เกลี่ย (๒) การเดินทาง รวมทั้งระบบทางเดินภายในศาล (๓) บรรยากาศ อุณหภูมิ แสง สี เสียง ที่เหมาะสมภายในอาคารและห้องไกล่เกลี่ย (๔) การจัดบริการอาหารและเครื่องดื่ม ๒. สิ่งแวดล้อมด้านสังคม (Social environment) มีองค์ประกอบ คือ (๕) การสนทนาพูดคุย การได้รับคำแนะนำที่ดี ด้วยการให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการไกล่เกลี่ย (๖) การจัดสถานที่ที่มีความสะดวกในการยืน เดิน นั่ง อย่างเพียงพอ ไม่แออัด ไม่มีสิ่งกีดขวางที่จะก่อให้เกิดอันตรายและก่อความรำคาญ การวางตัวอย่างเหมาะสมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ๓. สิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment) เป็นองค์ประกอบที่ (๗) ความรู้สึกที่ดีที่เกิดขึ้นของบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะคู่กรณี

แนวทางในการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ด้านกายภาพอันได้แก่ อาคารสถานที่ ภูมิทัศน์ภายในบริเวณศาล บรรยากาศในห้องไกล่เกลี่ย ความสะดวกในการเดินทางรวมทั้งทางเดินภายในบริเวณศาล และในอาคารที่มีการจัดระบบอย่างชัดเจน การบริการอาหารและเครื่องดื่ม ด้านสังคม อันได้แก่ การสนทนาพูดคุย การได้รับคำแนะนำที่ดี ด้วยการให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน ซึ่งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมด้านสังคมเป็นเหตุเกื้อหนุน ส่งเสริมให้เกิดสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ เป็นนามธรรมคือความรู้สึกซึ่งจะก่อให้เกิดผลตามมา ฉะนั้นถ้าเหตุดี ผลที่ตามมาก็ดี ถ้าเหตุไม่ดีผลที่ตามมาก็ไม่ดี หรือกล่าวได้ว่าการจัดการ

สิ่งแวดล้อมทุกด้านดีทั้งสถานที่ ตัวบุคคล การบริการอาหารและเครื่องดื่ม จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีแก่ทุกฝ่าย ส่งผลให้การไกล่เกลี่ยมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

ดังนั้นการจัดการสิ่งแวดล้อมจึงมีความสำคัญเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถบรรลุผลสำเร็จได้โดยใช้เวลาไม่นานมากและสามารถรักษาความสัมพันธ์อันดีของทุกฝ่ายไว้ได้ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญในการไกล่เกลี่ย

บทที่ ๓

หลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาท

สัปปายะ เป็นคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่เหล่าสาวก ถึงสถานที่ บุคคล ซึ่งเหมาะสม
เอื้อต่อการปฏิบัติตนเพื่อให้การบรรลุธรรมเป็นไปโดยไม่ยากลำบากนัก ดังจะกล่าวรายละเอียดต่อไป

๓.๑ ความหมายของสัปปายะ

“สัปปายะ” มีปรากฏอยู่หลายแห่งได้แก่คัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา คัมภีร์วิสุทธิ
มรรค และพจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลศัพท์และฉบับประมวลธรรม มีความหมาย ดังนี้

ความหมายคำว่า “สัปปายะ” ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก

๑) สัปปายะ หมายถึง มีประโยชน์ ก่อให้เกิดความเจริญ^๑

๒) สัปปายะ (แก่ความเป็นไปแห่งจิต) หมายถึง เป็นที่สบายและเป็นอุปการะแก่
การชักนำจิตเข้าสู่สมณะและวิปัสสนา^๒

ความหมายคำว่า “สัปปายะ” ในคัมภีร์อรรถกถา หมายถึง มีประโยชน์ก่อให้เกิดความ
เจริญ เป็นธรรมที่มีอุปการะต่อการศึกษาและปฏิบัติ^๓

ความหมายคำว่า “สัปปายะ” ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค หมายถึง ธรรมอันเป็นที่สบาย ๗ อย่าง^๔

ความหมายคำว่า “สัปปายะ” ในพจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม หมายถึง สิ่ง
ที่สบาย, สภาพเอื้อ, สิ่งที่เกี่ยวข้อง, สิ่งที่เกี่ยวข้องอยู่ดีและการที่จะ พัฒนาชีวิต, สิ่งที่เหมาะสม อัน
เกื้อหนุนในการเจริญภาวนาให้ได้อผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ๑. อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่อันเหมาะ
เช่น ปลอดภัย ไม่พุกพ่วนจอบ้าง บางแห่งเรียก เสนาสนสัปปายะ ๒. โจรรสัปปายะ (แหล่งอาหาร
อำนวย) ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสมดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์ อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป

^๑ อัง.ติก.อ. ๒/๒๒/๙๙. อังใน เจริญธรรม อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๒๒/๑๖๙., อภิ.ธ. (ไทย) ๓๖/๙๔/๑๖๘.
และ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๑/๑๓๔.

^๒ อัง.นวก.อ. ๓/๑/๒๘๕. อังใน เจริญธรรม ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๘๙/๒๒๗.

^๓ อัง.สตุตท.อ. ๓/๓๘/๑๗๙.

^๔ พระพุทธโฆสะจารย์, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค,
พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (บริษัทนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๐.

๓. ภัตตสัปปายะ (การพุดคุษที่เหมาะสม เช่น พุดคุษเลาขานกันแต่ในกถาวัตถุ ๑๐ และพุดแต่พอประมาณ ขาวสารและสื่อสารที่เอื้อปัญญา บางแห่งเรียก ธัมมัสสวนสัปปายะ ๔. บุคคลสัปปายะ (บุคคลที่ถูกกันเหมาะสม เช่น ไม่มีคนร้าย แต่มีทานผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ ๕. โภชนสัปปายะ (อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก บางแห่งเรียก อาหารสัปปายะ ๖. อุตุสัปปายะ (ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่นหนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น ๗. อิริยาบถสัปปายะ (อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับกิจกรรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดีมีอิริยาบถสมดุล^๕

ความหมายคำว่า “สัปปายะ” ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ หมายถึง สิ่งสถาน หรือบุคคล ซึ่งเป็นที่สบาย เหมาะกัน เกื้อกูล หรือเอื้ออำนวย โดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อหนุนแก่การบำเพ็ญและประดับประดาประกอบรักษาสมาธิ ท่านแสดงไว้ ๗ อย่าง คือ อาวาส (ที่อยู่) โคจร (ที่บิณฑบาตหรือแหล่งอาหาร) ภัตตะ (เรื่องพุดคุษที่เสริมการปฏิบัติ) บุคคล (ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยแล้วช่วยให้จิตใจผ่องใส สงบ มั่นคง) โภชนะ (อาหาร) อุตุ (สภาพแวดล้อมและอุณหภูมิ) อิริยาบถ ทั้ง ๗ นี้ที่เหมาะสมเป็นสัปปายะ ที่ไม่สบายเป็นอัสัปปายะ^๖

สรุปความหมายของสัปปายะ หมายถึง การอยู่อาศัยในที่ที่เหมาะสม เอื้อหรือเกื้อกูลต่อการประพฤติและปฏิบัติธรรม ทั้งที่พักอาศัย สภาพอากาศ ใกล้เคียงแหล่งอาหารและยา แวดล้อมด้วยผู้ทรงธรรมและทรงภูมิปัญญา เพื่อเป็นการช่วยให้การพัฒนาตนเองได้รับผลอย่างเต็มที่จนบรรลุคุณงามความดีหรือเข้าถึงมรรคผลนิพพานตามหลักทางพระพุทธศาสนา

๓.๒ สัปปายะที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสัปปายะไว้ในหลายพระสูตร ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน โดยผู้วิจัยจะแยกเป็น ๒ ประการคือ ๑) ปฏิปทาสัปปายะ อันได้แก่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมดีต่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน ๒) สัปปายะที่เกื้อหนุนแก่การปฏิบัติธรรม อันได้แก่ อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม หรืออยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๔, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ, ๒๕๕๙), หน้า ๒๐๙-๒๑๐.

^๖ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ ป.อ.ปยุตโต เพื่อเชิดชูธรรม, ๒๕๖๑), หน้า ๔๗๔.

๓.๒.๑ ปฏิปทาสี่ปายะ

ได้แก่ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ปรากฏความเกี่ยวกับปฏิปทาสี่ปายะในหลายพระสูตร ดังจะกล่าวในรายละเอียดต่อไปนี้

ปฐมปฏิสัมภิทาสสูตร ว่าด้วยธรรมที่เป็นเหตุให้บรรลุปฏิสัมภิทาสสูตรที่ ๑^๗ ปรากฏความว่า

ภิกษุทั้งหลายภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ ประการไม่นานนักก็จะทำให้แจ้งปฏิสัมภิทา ๔ ด้วยปัญญา ถึงอยู่ ธรรม ๗ ประการอะไรบ้างคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑) รู้จักตามความเป็นจริงว่า จิตของเรานี้หัดหู่ ๒) รู้ชัดจิตที่อ้อมกายในตามความเป็นจริงว่า จิตของเราที่อ้อมกายใน ๓) รู้ชัดจิตที่พุ่งชานไปภายนอกตามความเป็นจริงว่า จิตของเราพุ่งชานไปภายนอก ๔) รู้ชัดทำความเป็นจริงว่า เวทนาปรากฏขึ้น ปรากฏตั้งอยู่ ปรากฏดับไป ๕) รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า สัญญาปรากฏขึ้น ปรากฏตั้งอยู่ ปรากฏดับไป ๖) รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า วิตกปรากฏขึ้น ปรากฏตั้งอยู่ ปรากฏดับไป ๗) กำหนดดี มนสิการดี ทรงจำดี แห่งตลอดดีด้วยปัญญา ซึ่งนิमितในธรรม^๘ ที่เป็นสี่ปายะและสี่ปายะที่เลว และประณีตที่มีส่วนดำและขาว ภิกษุทั้งหลายภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แลไม่นานนักก็จะทำให้แจ้งปฏิสัมภิทา ๔ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่

ในมหาเวทลสูตร^๙ กล่าวถึงปัจจัยที่จะทำให้เกิดสัมมาทิฐิ ปรากฏความว่า

“ท่านผู้มีอายุ ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิมีเท่าไร” “ท่านผู้มีอายุ ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ มี ๒ ประการ คือ ๑) โปรโตโฆสะ^๓ (การได้สดับจากบุคคลอื่น) ๒) โยนิโสมนสิการ ๔ (การมนสิการโดยแยบคาย) ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิมี ๒ ประการนี้แล” สัมมาทิฐิ^๑ ซึ่งมีเจโตวิมุตติเป็นผลและมีเจโตวิมุตติเป็นผลานิสงส์ มีปัญญาวิมุตติเป็นผลและมีปัญญาวิมุตติเป็นผลานิสงส์ เพราะมีองค์ธรรมเท่าไรสนับสนุน สัมมาทิฐิซึ่งมีเจโตวิมุตติเป็นผลและมีเจโตวิมุตติเป็นผลานิสงส์ มีปัญญาวิมุตติเป็นผลและมีปัญญาวิมุตติเป็นผลานิสงส์ เพราะมีองค์ธรรม ๕ ประการสนับสนุนคือ ๑) มีศีล ๒) สนับสนุน ๒) มีสุตะ ๓) สนับสนุน ๓) มีสากัจฉา ๔) สนับสนุน ๔) มีสมณะ ๕) สนับสนุน ๕) มีวิปัสสนา สนับสนุน สัมมาทิฐิ ซึ่งมีเจโตวิมุตติเป็นผลและมีปัญญาวิมุตติเป็นผลานิสงส์ มี

^๗ อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๓๘/๕๘-๕๙.

^๘ นิमितในธรรมที่เป็นสี่ปายะและสี่ปายะ หมายถึง เหตุุในธรรมที่เป็นอุปการะและที่ไม่เป็นอุปการะ (อัง.สตุตทก.อ. ๓/๓๘/๑๗๙)

^๙ ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๒.

ปัญญาวิมุตติเป็นผลและมีปัญญาวิมุตติเป็นผลานิสงส์ เพราะมีองค์ธรรม ๕ ประการ
นี้แลสนับสนุน

พระอรรถกถาจารย์กล่าวถึง สุตตะ ในที่นี้ว่า หมายถึง การฟังธรรมที่เป็นสัปปายะ มีความหมาย
เท่ากับปรโตโฆสะ^{๑๐}

ในทุติยเสขสูตร^{๑๑} ว่าด้วยธรรมของพระเสขะ สูตรที่ ๒ ในพระสูตรนี้กล่าวถึงทางแห่ง
ความเสื่อม คือการปฏิบัติตนที่ไม่เป็นสัปปายะ และการปฏิบัติตนที่เป็นสัปปายะ เป็นไปเพื่อให้การ
ปฏิบัติธรรมเจริญขึ้น ปรากฏความว่า

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็น
เสขะ ธรรม ๕ ประการนี้ อะไรบ้าง คือ ๑) ภิกษุผู้เป็นเสขะในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีกิจมาก
มีกรณียกิจมาก ไม่ฉลาดในกิจน้อยใหญ่ ละการหลีกเร้น ไม่ตามประกอบความสงบใจภายใน
นี้เป็นธรรมประการที่ ๑ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็นเสขะ ๒) ภิกษุผู้เป็นเสขะให้
วันเวลาล่วงไป เพราะการทำงานเล็กน้อย ละการหลีกเร้น ไม่ประกอบความสงบใจภายใน นี้
เป็นธรรมประการที่ ๒ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็นเสขะ ๓) ภิกษุผู้เป็นเสขะคลุกคลี
กับพวกคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์ที่ไม่สมควร ละการหลีกเร้น ไม่
ประกอบความสงบใจภายใน นี้เป็นธรรมประการที่ ๓ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็น
เสขะ ๔) ภิกษุผู้เป็นเสขะเข้าไปยังหมู่บ้านในเวลาเช้านัก กลับในเวลาสายนัก ละการหลีกเร้น
ไม่ประกอบความสงบใจภายใน นี้เป็นธรรมประการที่ ๔ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็น
เสขะ ๕) ภิกษุผู้เป็นเสขะไม่ได้ถากเป็นเครื่องขัดเกลา เป็นสัปปายะแห่งความเป็นไปของจิต
คือ อับปิจฉกถา (เรื่องความมักน้อย) สันตุฎฐิกถา (เรื่องความสันโดษ) ปวิเวกถา (เรื่องความ
สงัด) อสังสัคคกถา (เรื่องความไม่คลุกคลี) วิริยารัมภกถา (เรื่องการปรารภความเพียร) สีล
กถา (เรื่องศีล) สมာธิกถา (เรื่องสมาธิ) ปัญญาถา (เรื่องปัญญา) วิมุตติกถา (เรื่องวิมุตติ) วิมุตติ
ญาณทัสสนกถา (เรื่องความรู้ความเห็นในวิมุตติ) ตามความปรารถนาได้โดยยาก ได้โดย
ลำบากและการหลีกเร้น ไม่ประกอบความสงบภายใน นี้เป็นธรรมประการที่ ๕ เป็นไปเพื่อ
ความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็นเสขะ ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการต่อไปนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความ
ไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็นเสขะ ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้างคือ ๑) ภิกษุผู้เป็นเสขะในธรรมวินัย
นี้ เป็นผู้ไม่มีกิจมาก ไม่มีกรณียกิจมาก ฉลาดในกิจน้อยใหญ่ ไม่ละการหลีกเร้น ตาม
ประกอบความสงบใจภายใน นี้เป็นธรรมประการที่ ๑ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็น
เสขะ ๒) ภิกษุผู้เป็นเสขะไม่ให้วันเวลาล่วงไป เพราะการทำงานเล็กน้อย ไม่ละการหลีกเร้น

^{๑๐} ม.ม.อ. ๒/๔๕๒/๒๕๔.

^{๑๑} อ.จ.ป.ญ.ก. (ไทย) ๒๒/๙๐/๑๖๑-๑๖๒.

ประกอบความสงบใจภายใน นี้เป็นธรรมประการที่ ๒ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็น
 เสาะ ๓) ภิกษุผู้เป็นเสาะไม่คลุกคลีกับพวกคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกับ
 คฤหัสถ์ที่ไม่สมควร ไม่ละการหลีกเร้น ประกอบความสงบใจภายใน นี้เป็นธรรมประการที่ ๓
 เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็นเสาะ ๔) ภิกษุผู้เป็นเสาะไม่เข้าไปยังหมู่บ้านในเวลา
 เช้าวัน ไม่กลับในเวลาสายนัก ไม่ละการหลีกเร้น ประกอบความสงบใจภายใน นี้เป็นธรรม
 ประการที่ ๔ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็นเสาะ ๕) ภิกษุผู้เป็นเสาะได้กถาเป็น
 เครื่องขัดเกลาอย่างยิ่ง เป็นสัปปายะแห่งความเป็นไปของจิต คือ อับปิจฉกถา สันตุฎฐิกถา
 ปวิเวกกถา อสังสัคคกถา วีริยารัมภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปัญญาภาววิมุตติญาณทัสสน
 กถา ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ไม่ละการหลีกเร้น ประกอบความสงบใจ
 ภายใน นี้เป็นธรรมประการที่ ๕ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็นเสาะ ภิกษุทั้งหลาย
 ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็นเสาะ

ปฐมนิพนพานสัปปายะปฏิบัติทาสูตร ว่าด้วยปฏิบัติทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพนพานสูตรที่ ๑^{๑๒}
 ปรากฏความว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราจัดแสดงปฏิบัติทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพนพานแก่เธอทั้งหลาย เธอ
 ทั้งหลายจงฟังฯลฯ ปฏิบัติทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพนพานนั้นเป็นอย่างไร คือ ภิกษุใน
 ธรรมวินัยนี้ย่อมเห็นว่า ‘จักขุไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘รูปไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘จักขุวิญญาณ
 ไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘จักขุสัมผัส’ ไม่เที่ยงเห็นว่าเป็นความสุขหรือ
 ทุกข์หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง’ ฯลฯ เห็น
 ว่า ‘ชีวหาไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘รสไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘ชีวหาวิญญาณไม่เที่ยง’ เห็นว่า
 ‘ชีวหาสัมผัสไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘แม้ความสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุข
 มิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง’ ฯลฯ เห็นว่า ‘มโนไม่เที่ยง’
 เห็นว่า ‘ธรรมารมณ์ไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘มโนวิญญาณไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘มโนสัมผัสไม่
 เที่ยง’ เห็นว่า ‘แม้ความสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ที่
 เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง’ ปฏิบัติทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพนพานเป็น
 อย่างนี้แล

ทุติยนิพนพานสัปปายะปฏิบัติทาสูตร ว่าด้วยปฏิบัติทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพนพานสูตรที่ ๒^{๑๓} ปรากฏ
 ความว่า

^{๑๒} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๔๗/๑๘๐-๑๘๑.

^{๑๓} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๔๘/๑๘๑.

ภิกษุทั้งหลาย เราจัดแสดงปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงฟัง ฯลฯ ปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานนั้นเป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นว่า ‘จักขุเป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘จักขุวิญญาณเป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘จักขุสัมผัส เป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘แม้ความสวຍอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือไม่ใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่ เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข์’ ฯลฯ เห็นว่า ‘ชีวหาเป็นทุกข์’ ฯลฯ เห็นว่า ‘มโนเป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘ธรรมารมณ์เป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘มโนสัมผัสเป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘แม้ความสวຍอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข์’ ภิกษุทั้งหลายปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานเป็นอย่างนี้แล

ตติยนิพพานสัปปายะปฏิบัติสุตฺร ว่าด้วยปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานสุตฺรที่ ๓^{๑๔}
ปรากฏความว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงฟัง ฯลฯ ปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานนั้นเป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นว่า ‘จักขุเป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘รูปเป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘จักขุวิญญาณเป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘แม้ความสวຍอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ที่ เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นอนัตตา’ ฯลฯ เห็นว่า ‘ชีวหาเป็นอนัตตา’ ฯลฯ เห็นว่า ‘มโนเป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘ธรรมารมณ์เป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘มโนวิญญาณเป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘มโนสัมผัสเป็นอนัตตา’ ‘อารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นอนัตตา’ ภิกษุทั้งหลายปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานเป็นอย่างนี้แล

จตุตถนิพพานสัปปายะปฏิบัติสุตฺร ว่าด้วยปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานสุตฺรที่ ๔^{๑๕}
ปรากฏความว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราจัดแสดงปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงฟัง ฯลฯ ปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานนั้นเป็นอย่างไร เธอทั้งหลายเข้าใจความ ชื่อนั้นว่าอย่างไร ‘จักขุเที่ยงหรือไม่เที่ยง’ ‘ไม่เที่ยงพระพุทฺธเจ้าข้า’ ‘ก็สิ่งใดไม่เที่ยงสิ่ง นั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข’ ‘เป็นทุกข์พระพุทฺธเจ้าข้า’ ‘ก็สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความ ผันแปรเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็น

^{๑๔} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๔๙/๑๘๒.

^{๑๕} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๕๐/๑๘๓.

อิตตาของเรา’ ‘ข้อนั้นไม่ควรเลยพระพุทธเจ้าข้า’ ‘รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง’ ‘ไม่เที่ยง
 พระพุทธเจ้าข้า’ ‘จักขุวิญญาณ. . . จักขุสัมผัส ฯลฯ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือ
 ทุกข์หรือไม่ใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยเที่ยงหรือไม่เที่ยง’ ‘ไม่
 เที่ยงพระพุทธเจ้าข้า’ ‘ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข’ ‘เป็นทุกข์
 พระพุทธเจ้าข้า’ ‘ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความผันแปรเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ
 พิจารณาส่งนั้นว่า นั้นของเรา เราเป็นนั้น นั้นเป็นอิตตาของเรา’ ‘ข้อนั้นไม่ควรเลย
 พระพุทธเจ้าข้า’ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ย่อมเบื่อ
 หน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุวิญญาณ ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในความเสวย
 อารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย
 เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น ฯลฯ รู้ชัดว่า. . .
 ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทาที่เป็นสัปปายะแก่
 นิพพานเป็นอย่างนี้แล

ปฐมสมุททาสัปปายสูตร ว่าด้วยปฏิปทาที่เป็นสัปปายะแก่การเพิกถอนความกำหนัด
 หมายสูตรที่ ๑^{๑๖} ปรากฏความว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงปฏิปทาอันเป็นสัปปายะ๑ แก่การเพิกถอน ความกำหนัด
 หมายทั้งปวงแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ปฏิปทาที่เป็นสัปปายะแก่การเพิก
 ถอนความกำหนัดหมายทั้งปวงนั้น เป็นอย่างไรคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่กำหนด
 หมายจักขุ ไม่กำหนดหมายในจักขุ ไม่กำหนดหมายเพราะจักขุ ไม่กำหนดหมายว่า
 ‘จักขุของเรา’ ไม่กำหนดหมายรูป ฯลฯ ไม่กำหนดหมายจักขุวิญญาณ. . . ไม่กำหนด
 หมายจักขุสัมผัส. . . ไม่กำหนดหมายแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือไม่ใช่
 สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมายแม้ในความเสวย
 อารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย
 ไม่กำหนดหมายว่า ‘ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ที่
 เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยนั้นของเรา’ ภิกษุกำหนดหมายสิ่งใด กำหนดหมาย
 ในสิ่งใด กำหนดหมายเพราะสิ่งใดกำหนดหมายว่า ‘สิ่งใดของเรา’ สิ่งนั้นย่อมเป็นโดย
 อากาโรอื่นจากที่กำหนดหมาย คือสัตว์โลกของอยู่ในภพ มีความเปลี่ยนแปลงโดย
 อากาโรอื่น ก็ยังยินดีภพอยู่นั่นเอง ฯลฯ . . .”

^{๑๖} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๑/ ๓๒-๓๔.

ทศิยสมุคฆาตสัปปายสูตร ว่าด้วยปฏิปทาที่เป็นสัปปายะแก่การเพิกถอนความกำหนดหมายสูตรที่ ๒^{๑๗} ปรากฏความว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงปฏิปทาที่เป็นสัปปายะแก่การเพิกถอนความกำหนดหมายทั้งปวงแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังปฏิปทาที่เป็นสัปปายะแก่การเพิกถอนความกำหนดหมายทั้งปวง เป็นอย่างไร เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ‘จักขุเที่ยงหรือไม่เที่ยง’ ‘ไม่เที่ยงพระพุทธรเจ้าข้า’ ‘ก็สิ่งใดไม่เที่ยงสิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข’ ‘เป็นทุกข์พระพุทธรเจ้าข้า’ ‘ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดาควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’ ‘ข้อนั้นไม่ควรเลยพระพุทธรเจ้าข้า’ . . . ภิกษุทั้งหลายอริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย . . . เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดย่อมหลุดพ้นเมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้วทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้วไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทาที่เป็นสัปปายะแก่การเพิกถอนความกำหนดหมายทั้งปวงเป็นอย่างนี้แล

ในพระสูตรเหล่านี้ อันได้แก่ ปฐมนิพพานสัปปายะปฏิปทาสูตร ทศิยนิพพานสัปปายะปฏิปทาสูตร ตติยนิพพานสัปปายะปฏิปทาสูตร จตุตถนิพพานสัปปายะปฏิปทาสูตร ปฐมสมุคฆาตสัปปายะสูตร ทศิยสมุคฆาตสัปปายะสูตร กล่าวถึง รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สิ่งที่เกิดจากอายตนะทั้ง ๖ อันได้แก่ ตา-เห็นรูป หู-ได้ยินเสียง จมูก-ได้กลิ่น ลิ้น-ได้รส กาย-โผฏฐัพพะ (สัมผัสที่มีลักษณะเย็น ร้อน อ่อน แข็ง หยาบ ละเอียด เป็นต้น ซึ่งมากระทบหรือสัมผัสกับกาย และกายสามารถรู้สึกได้ถึงลักษณะนั้น) ใจ (ที่รับรู้ถึงความรู้สึกด้วยการสัมผัส) -ธรรมารมย์ (อารมณ์ที่เกิดขึ้นทางใจรับรู้และคิดจินตนาการต่อ) ล้วนไม่เที่ยงเป็นอนัตตาคือมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ไม่ควรยึดมั่นว่าเป็นเราของเรา เมื่อปล่อยวางได้ย่อมหลุดพ้นจากวัฏสงสารนี้ได้

พลสูตร ว่าด้วยความในสมาธิ^{๑๘} กล่าวถึงแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับสมาธิ ปรากฏความว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการเป็นผู้ไม่อาจบรรลุความมีกำลังในสมาธิได้ธรรม ๖ ประการอะไรบ้างคือภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑) เป็นผู้ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๒) เป็นผู้ไม่ฉลาดในการให้สมาธิตั้งอยู่ได้ ๓) เป็นผู้ไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ ๔) เป็นผู้ไม่ทำความเคารพ ๕) เป็นผู้ไม่ทำให้ติดต่อกัน ๖) เป็นผู้ไม่ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ ภิกษุทั้งหลายภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้ไม่อาจ

^{๑๗} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๒/๓๔-๓๗.

^{๑๘} อง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๗๒/๕๙๔-๕๙๕.

บรรลुकความมีกำลังในสมาธิได้ ภาิกษุทั้งหลาย ภาิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ เป็นผู้อาจบรรลुकความมีกำลังในสมาธิได้ ธรรม ๖ ประการอะไรบ้างคือภาิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑) เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๒) เป็นผู้ฉลาดในการให้สมาธิตั้งอยู่ได้ ๓) เป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาธิ ๔) เป็นผู้ทำความเคารพ ๕) เป็นผู้ทำให้ติดต่อกัน ๖) เป็นผู้ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ ภาิกษุทั้งหลายภาิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้อาจบรรลुकความมีกำลังในสมาธิได้

ในปัังสุโรวกสูตร ปรากฎความว่า “ภาิกษุทั้งหลายมีสมัยหนึ่งที่ตั้งมั่นอยู่ ภายในสงบนิ่งอยู่ มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้นตั้งมั่นอยู่ สมานนั้นเป็นธรรมสงบประณีต ได้ความสงบระงับถึงภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีการข่มท้ามกิเลสด้วยธรรมเครื่องปรุงแต่ง และภาิกษุนั้นจะโน้มจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใด ๆ เมื่อมีเหตุแห่งสติ๒ เธอยอมบรรลुकความเป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้น ๆ . . .”^{๑๙} จากพระพุทพจน์ดังกล่าว พระอรธกถาจารย์ได้กล่าวอธิบาย “สมัย” ไว้หมายถึง กาลที่ได้รับสัปปายะ ความเหมาะสม ๕ ประการ คือ ๑. อุตุสัปปายะ ๒. อาหารสัปปายะ ๓. เสนาสนะสัปปายะ ๔. บุคคละสัปปายะ ๕. ธัมมัสสวนะสัปปายะ^{๒๐}

ในมหาสุณูตสูตร สมเด็จพระสัมมาสัมพุทเจ้ายังตรัสแก่พระอานนท์ ถึงลักษณะของภาิกษุผู้ใส่ใจใฝ่ในการศึกษาปฏิบัติธรรมว่า “เราจักพุดเรื่องเห็นปานนี้ คือ เรื่องความมกน้อย เรื่องความสันโดษ เรื่องความสงบ เรื่องความไม่คลุกคลีกัน เรื่องการปรารภความเพียร เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา เรื่องวิมุตติ เรื่องวิมุตติญาณทัสสนะ ซึ่งเป็นเรื่องขัดเกลาภิเลสอย่างยิ่ง เป็นสัปปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิต เป็นไปเพื่อความเปื้อน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อยิ่ง เพื่อตรัสรู้และเพื้อนิพพาน”^{๒๑} ในอรธกถากล่าวอธิบาย “เป็นสัปปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิต” หมายถึง เป็นที่สบายและเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมถะและวิปัสสนา^{๒๒} มี ๗ ประการ คือ ๑. อาวาส ๒. โคจร ๓. การพุดคุย ๔. บุคคล ๕. โภชนะ ๖. ฤดู ๗. อิริยาบถ^{๒๓}

พระดำรัสข้างต้นนั้น ตรัสการปฏิบัติตนขณะปฏิบัติธรรม ถึงลักษณะเรื่องที่จักพุดคุยไว้เป็นตัวอย่าง เพราะการปฏิบัติจะเจริญก้าวหน้า ควรต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เว้นสถานที่ที่เป็นโทษและอยู่ในสถานที่ที่สะดวก ดังมีปรากฎเป็นคาถา ว่า

^{๑๙} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๐๒/๓๔๓.

^{๒๐} อัง.ติง.อ. ๒/๑๐๒/๒๕๔.

^{๒๑} คุรายละเอียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๘๙/๒๒๕-๒๒๗.

^{๒๒} อัง.นวก.อ. ๓/๑/๒๘๕

^{๒๓} ม.อ.อ. ๓/๑๘๙/๑๑๗.

อวาโส โคจโร ภสส์   ปุคคโล โภชนํ อุต
 อิริยาปโถติ สตตเต   อสปปายะ วิวชชโย
 สปปายะ สตต เสเวถ   เหวณทิ ปฏิปชชโต
 น จิเรเนว กาเลน   โหติ กสฺสจि อปปนา ๒๔

โยคาวจร ผู้ประสงค์จะรักษาปฏิภาคนิมิตไว้ให้ดีขึ้น ฟังเว้นจากอัสปปายะ อันไม่ควรแก่ภาวนาสมาธิ ๗ อย่าง คือ อวาโส (ที่อยู่อาศัย) โคจรคาม (หมู่บ้าน หรือห้องถื่นที่จะไปบิณฑบาต ภัสสะ (ถ้อยคำพูด) ปุคคละ (บุคคล) โภชนะ (อาหาร) อุต (อากาศ) อิริยาบถ (นั่ง นอน ยืน เดิน) แล้วฟังเสพแต่ สปปายะ อันควรแก่ภาวนาสมาธิ ๗ อย่างนั้นเช่นกัน เมื่อได้ ปฏิบัติดังกล่าวมานี้ บางท่านก็อาจสำเร็จอัปปนาภาวนาในเวลาไม่นานนัก^{๒๔} ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคก็มีปรากฏว่า “เมื่อโยคาวจรภิกษุใด แม้ทำโยคะโดยนัยวิปัสสนาดังกล่าวมานี้อยู่ นัยวิปัสสนาก็ยังไม่ถึงพร้อม โยคาวจรภิกษุรูปนั้นพึงทำอินทรีย์ให้กล้าด้วย โพฆณฺคานญจ อนุปวตฺตตาย กาเย จ ชีวีเต จ อนุตฺตรา จ อพฺยสาเนนาติ^{๒๖}

อินทรีย์ทั้งหลาย มีสัทธินทรีย์เป็นต้น ย่อมกล้าแข็งด้วยอาการ ๙ คือ ดูแต่ความสิ้นไปแห่งสังขารทั้งหลายที่เกิด ๆ ขึ้นถ่ายเดียว ๑ และในการดูความสิ้นนั้นยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมด้วยการทำความมีสติ ๑ ยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมโดยสาตัจจกิริยาทำติดต่อกัน ๑ ยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมโดยสปปายกิริยา ทำอย่างสบาย คือเสพสปปายะทั้ง ๗ มีอวาโสสปปายะเป็นต้น ๑ ยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อม โดยจับนิมิตของสมาธิในวิปัสสนาให้ได้ ๑ ยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมโดยกิริยาที่ยังโพฆณฺคิให้เป็นไปตามควร ๑ เข้าไปตั้งไว้ซึ่งความไม่ไยดีในร่างกายและชีวิต ๑ ในการเข้าไปตั้งไว้ซึ่งความไม่ไยดีในร่างกายและชีวิตนั้น ยังภาวนาให้ถึงพร้อมโดยขม ความทุกข์ที่เกิดขึ้นออกไปเสียจากความไม่ไยดีในร่างกายและชีวิตให้จงได้ ๑ ยังภาวนาให้ถึงพร้อมโดยไม่เลิกภาวนาเสียในระหว่าง ๑ แล้วเว้นอัสปปายะ ๗ เสพสปปายะ ๗”^{๒๗}

ดังนั้น การรักษาปฏิภาคนิมิตเพื่อสำเร็จอัปปนาภาวนา และการทำอินทรีย์ให้กล้าโดยนัยวิปัสสนา ฟังเว้นจากอัสปปายะอันไม่ควรแก่ภาวนาสมาธิ ๗ และฟังเสพแต่สปปายะอันควรแก่ภาวนาสมาธิ ๗

^{๒๔} วิสุทธิ. ๑/๑๖๑.

^{๒๕} พระพุทธโฆสจารย์, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า ๑๐๐.

^{๒๖} วิสุทธิ. ๓/๒๓๙.

^{๒๗} พระพุทธโฆสจารย์, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า ๖๑-๖๒.

ขณะเจริญสมาธิควรอยู่ในสภาพเช่นไร จึงจะทำให้การปฏิบัติธรรมมีความเจริญก้าวหน้า มีกล่าวไว้ใน สมามิมูลกสัปปายการีสูตร ว่าด้วยผู้ทำสัปปายะในสมาธิอันเป็นมูล เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้ บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ ๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ทำสัปปายะในสมาธิ ๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำสัปปายะในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ทำสัปปายะในสมาธิ ๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และทำสัปปายะในสมาธิในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และทำสัปปายะในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุดและยิ่งใหญ่ที่สุด. . .”^{๒๘}

เห็นได้ว่า“สัปปายะ” ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นอุปการะ ส่งเสริมให้เกิดความเจริญแก่จิตให้เข้าสู่สมถะและวิปัสสนา เกื้อหนุนในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดีได้รับผลอย่างเต็มที่มีมุ่งเน้นด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา ซึ่งเป็นคุณลักษณะหรือปัจจัยภายใน

๓.๒.๒ สัปปายะที่เกื้อหนุนแก่การปฏิบัติธรรม

การอยู่อาศัยในที่ที่เหมาะสม เอื้อหรือเกื้อกูลต่อการประพฤติและปฏิบัติธรรม ทั้งที่พักอาศัย สภาพอากาศ ใกล้เคียงแหล่งอาหารและยา แวดล้อมด้วยผู้ทรงธรรมและทรงภูมิปัญญา เพื่อเป็นการช่วยให้การพัฒนาตนเองได้รับผลอย่างเต็มที่ ดังปรากฏในหลายพระสูตร ดังนี้

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงปัจจัยเกื้อหนุนต่อการเป็นอยู่และการดูแลภิกษุป่วยไข้ ซึ่งครั้งหนึ่งนางวิสาขาได้กราบทูลขอพรเพื่อให้อนุญาตถวายคิลานุปัฏฐากภัตและผ้าอาบน้ำ เพื่อให้การประพาศิพรหมจรรย์เป็นไปโดยเหมาะสม ดังปรากฏในวิสาขาวัตถุ ดังนี้“เธอเห็นอำนาจประโยชน์อะไรจึงขอพร ๘ ประการกับตถาคต” นางวิสาขามีคารมมาตากราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า วันนี้หม่อมฉันส่งสาวใช้ไปว่า ‘ไปเกิดแม่สาวใช้ เธอไปสู่อารามแล้วบอกเวลาว่า ‘ได้เวลาแล้ว ท่านเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว’ ครั้นนางไปสู่อารามได้เห็นภิกษุเอาจีวรวางไว้ สรงสนานกาย ด้วยน้ำฝนอยู่จึงเข้าใจว่า ‘ไม่มีภิกษุอยู่ในอาราม มีแต่พวกอาชีวกกำลังสนานกาย ด้วยน้ำฝน’ จึงกลับเข้ามาหาหม่อมฉันบอกดังนี้ว่า ‘แม่เจ้า ไม่มีภิกษุอยู่ในอาราม มีแต่พวกอาชีวกกำลังสนานกายด้วยน้ำฝน’”

๑) การเปลื้องกายไม่งามน่าเกลียดน่าชังหม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายผ้าวัสสิกสาฎกแก่พระสงฆ์จน ตลอดชีวิต

๒) อีกอย่างหนึ่งภิกษุอาคันตุกะไม่ชำนาญหนทางไม่รู้จักที่โคจรบิณฑบาตลำบาก

^{๒๘} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๖๗๑/๓๙๓-๓๙๔.

ภิกษุอาคันตุคนั้นฉันอาคันตุกัตของหม่อมฉัน แล้วพอชำนาญทาง รู้จักที่โคจรจะเที่ยวบิณฑบาตได้ ไม่ลำบาก หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายอาคันตุกัตแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต

๓) อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุผู้เตรียมตัวจะเดินทาง มัวแสวงหาภัตตาหารเพื่อตนเองอยู่ จะพลาดจากหมู่เกวียน หรือถึงที่ที่ตนจะไปอยู่เมื่อพลบค่ำ จะเดินทางลำบาก ภิกษุผู้เตรียมจะเดินทาง นั้นฉันคัมภีร์กัตของหม่อมฉันแล้วจะไม่พลาดจากหมู่เกวียน หรือไม่ถึงที่ที่ตนจะไปอยู่ทันเวลา จะได้เดินทางไม่ลำบาก หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายคัมภีร์กัตแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต

๔) อีกอย่างหนึ่ง เมื่อภิกษุไข้ไม่ได้โภชนาหารที่เป็นสัปปายะ อาพาธ จะกำเริบหรือจะถึงมรณภาพได้ ภิกษุใช้นั้นฉันคิลานกัตของหม่อมฉันแล้ว อาพาธจะทุเลาหรือไม่ถึงมรณภาพ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายคิลานกัตแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต

๕) อีกอย่างหนึ่งภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้มัวแสวงหาภัตตาหารเพื่อตนเองจะนำภัตตาหารไปถวายภิกษุไข้ในเวลาสายตนเองจะอดอาหาร ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุใช้นั้นได้ฉันคิลานุปัฏฐากกัตของหม่อมฉันแล้ว จะนำภัตตาหารไปถวายภิกษุไข้ได้ทันเวลา ตนเองก็ไม่อดอาหาร หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายคิลานุปัฏฐากกัตแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต

๖) อีกอย่างหนึ่ง เมื่อภิกษุไข้ไม่ได้เภสัชที่เป็นสัปปายะ อาพาธจะกำเริบ หรือถึงมรณภาพได้ ภิกษุใช้นั้นฉันคิลานเภสัชของหม่อมฉันแล้ว อาพาธจะทุเลาหรือไม่ถึงมรณภาพ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายคิลานเภสัชแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต

๗) อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงเห็นอนิสงส์ ๑๐ ประการจึงได้ทรงอนุญาตข้าวต้มไว้ที่เมืองอันธกวินทะ หม่อมฉันเห็น อำนาจอนิสงส์เหล่านั้น จึงปรารถนาถวายข้าวต้มเป็นประจำแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต

๘) พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุณีทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ เปลือยกายอาบน้ำในแม่น้ำจิวรดี ทำเดียวกับหญิงแพศยา พวกหญิงแพศยาทั้งหลายเย้ยภิกษุณีเหล่านั้นว่า แม่เจ้าทั้งหลาย พวกท่านยังเป็นสาวจะประพฤติพรหมจรรย์ไปทำไมกัน ธรรมตามนุษย์ควรบริโภคคามมิใช่หรือ ต่อเมื่อชราพวกท่านจึงค่อยประพฤติพรหมจรรย์เมื่อเป็นอย่างนี้ ชื่อว่าได้หยาบชราเอาประโยชน์ทั้ง ๒ แล้ว” ภิกษุณีเหล่านั้นถูกพวกหญิงแพศยาเย้ยหยันต่างก่อกวน พระพุทธเจ้าข้า มาตุคาม๑ เปลือยกายยอมไม่จงงาม น่าเกลียด น่าชังหม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายผ้าอาบน้ำแก่ภิกษุณีสงฆ์จนตลอดชีวิต^{๒๙}

จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องสัปปายะไม่เพียงจำเป็นสำหรับผู้ที่กำลังประพฤติพรหมจรรย์ ในฐานะปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการเป็นอยู่รวมไปถึงภิกษุป่วยไข้หากยังมีความจำเป็นที่จะต้องนำเรื่องสัปปายะเข้ามาดูแลสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ สำหรับผู้ที่กำลังพัฒนาตนเองในระดับต่าง ๆ เพื่อให้

^{๒๙} ตูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๐-๓๕๒/๒๒๐-๒๒๕.

สามารถพัฒนาขึ้นไปได้จนถึงจุดสูงสุดคือนิพพานนั่นเองในสมัยพุทธกาลก็ได้มีพุทธบริษัทตลอดจนพระราชชาติต่าง ๆ ที่ได้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาคอยทำหน้าที่อุปถัมภ์เรื่องปัจจัย ๔ แก่ภิกษุสงฆ์ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับความเป็นอยู่สำหรับผู้ที่กำลังประพฤติพรหมจรรย์

จากการศึกษาพระไตรปิฎกและคัมภีร์พระพุทธศาสนาอื่น ๆ เพื่อให้เห็นความชัดเจนของสัปายะมากขึ้น ผู้วิจัยจึงสรุปเป็น ๗ ด้าน ดังนี้

๑) **อวารสัปายะ** ความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตมนุษย์และธรรมชาติรอบ ๆ ตัวไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต สงบ ปลอดภัย ไม่พลุกพล่าน พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำให้ภิกษุทั้งหลายปลีกวิเวก ปฏิบัติอยู่คนเดียว ที่เรือนว่าง บ้าง โคนไม้บ้าง ในถ้ำบ้าง บนเขาบ้าง หรือถ้าอยู่ในวัดควรปลุกกุฏิห่างกันพอประมาณไม่ควรมองเห็นกันเพื่อไม่รบรบกวนกัน เป็นการกล่าวถึงสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการบำเพ็ญเพียรเพื่อฝึกตนให้บรรลุธรรมหรือถิ่นที่อยู่ที่เหมาะสมนั่นเอง ซึ่งหมายถึงอวารสัปายะ ดังปรากฏในภาษิตของพระเอกวิทริยเถระ ความว่า

เราผู้เดียวมุ่งประโยชน์เป็นสำคัญจะรีบเข้าป่าที่ทำปิตุให้เกิดแก่ผู้บำเพ็ญเพียร
นำรีนรมย์ ซึ่งข้างซบมันอาศัยอยู่จะอาบน้ำที่ชอกภูเขาอันเยือกเย็น ไปร่วมรีน มี
ดอกไม้บานสะพรั่ง จงกรมแต่ผู้เดียว เมื่อไรเราจะได้อยู่ป่าใหญ่ที่นำรีนรมย์แต่ผู้
เดียว ไม่มีเพื่อน ได้สำเร็จกิจไม่มีอาสวะ ขอความประสงค์ของเราผู้ต้องการจะทำ
อย่างนั้น จงสำเร็จเถิด เราจะทำให้สำเร็จได้เอง ผู้อื่นไม่ อาจทำให้ผู้อื่นได้ เรานี้สวม
เกราะ คือความเพียรอยู่จะเข้าป่า ยังไม่ถึงความสิ้นอาสวะก็จักไม่ออกจากป่านั้น
เมื่อลมเย็นพัดเอากลิ่นดอกไม้หอมฟุ้งมา เราจะนั่งบนยอดเขาทำลายอวิชชาอยาก
ได้รับความสุขรีนรมย์ด้วยวิมุตติสุข ที่เสื่อมภูเขามีสันเย็นในป่า ซึ่งดารดาษด้วยดอก
โกสมแนแท้^{๓๐}

นอกจากสถานที่ที่นำรีนรมย์ และมีลักษณะเป็นป่าใหญ่ที่เหมาะสมสำหรับการบำเพ็ญเพียรเพื่อการบรรลุธรรมแล้ว ต้นไม้ที่มีร่มเงาให้ความสงบเย็นสบายแม้เพียงต้นเดียวที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นป่าก็สามารถเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญเพียรได้ ดังปรากฏในพระสูตรมหาสังจกสูตรที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่อัคคิเวสสนะถึงพุทธประวัติตอนบำเพ็ญสมาบัติ ที่กล่าวถึงการนั่งใต้ต้นหว่าที่ร่มเย็นทำให้บรรลุปฐมฌานได้^{๓๑}

^{๓๐} ชุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๕๓๙-๕๔๕/๕๓๔.

^{๓๑} ตูรายละเอียดยใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๘๑/๔๑๕-๔๑๖.

อีกเรื่องหนึ่งที่ปรากฏในอารามทายกเถรปาทานกล่าวเกี่ยวกับเมื่อพระอารามทายกเถระจะประกาศประวัติในอดีตชาติของตนความว่า “ข้าพเจ้าได้สร้างอารามถวายพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสิทธัตถะใกล้หมู่บ้านไม่มีเงาร่มเย็นมีฝูงนกเข้าอยู่อาศัย” ^{๓๒}

๒) โคจรสัปปายะ คือ ที่ที่เกี่ยวบริษทบาทที่เหมาะสมดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์ มีเส้นทางที่พอใช้เดินได้ไม่เสี่ยงอันตราย ไม่ลำบากมากเกินไป พ้นจากแสงอาทิตย์ขึ้นส่องหน้าในเวลาไปหรือกลับจากบิณฑบาต และภิกษุรู้จักเส้นทางนั้นดีพอที่จะเดินไปและเดินกลับได้ในเวลาพอสมควร ^{๓๓} และหมายรวมถึงถิ่นที่อาศัยมีทางสำหรับเดินจงกรม มีปรากฏในพระไตรปิฎกหลายพระสูตร ดังนี้ โภธิราชกุมารสูตร ^{๓๔} เป็นพระสูตรที่พระผู้มีพระภาคตรัสแก่ราชกุมาร สังคารวสูตร ^{๓๕} เป็นพระสูตรที่พระผู้มีพระภาคตรัสแก่การทวาชะ มหาสัจจกสูตร ^{๓๖} พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่อัคคีเวสสนะ และปาสราสิสูตร ^{๓๗} ว่าด้วยกองบ่วงดักสัตว์ พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังอาศรมของลามกตามแล้วประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้วจึงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ความว่า

. . .เรานั้นแสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล ขณะที่แสวงหาทางอันประเสริฐคือความสงบซึ่งไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า เมื่อเที่ยวจาริกไปในแคว้นมคธโดยลำดับ ได้ไปถึงตำบลอรุเวลาเสนาณิคม ได้เห็นภูมิประเทศที่น่ารื่นรมย์ มีราวป่าน่าเพลิดเพลินใจ มีแม่น้ำไหลรินไม่ขาดสาย มีทำน้ำสะอาดตಿನ่ารื่นรมย์ มีโคจรคามอยู่โดยรอบ เราจึงคิดว่า ‘ภูมิประเทศเป็นที่น่ารื่นรมย์ มีราวป่าน่าเพลิดเพลินใจ มีแม่น้ำไหลรินไม่ขาดสาย มีทำน้ำสะอาดตಿನ่ารื่นรมย์ มีโคจรคามอยู่โดยรอบเหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรของกุลบุตรผู้ปรารถนาจะบำเพ็ญเพียร’ เราจึงนั่ง ณ ที่นั้นด้วยคิดว่า ‘ที่นี่เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร’

๓) ภัตสสะสัปปายะ คือ การพูดคุยสนทนาธรรมที่เหมาะสม พูดแต่พอประมาณ เฉพาะเรื่องที่เอื้อปัญญา เมื่ออยู่ในถิ่นที่เหมาะสมแวดล้อมด้วยผู้ทรงความรู้ ทรงคุณธรรม ทักขะสัปปายะย่อมเกิดขึ้นด้วย ดังตัวอย่างที่ยกมากล่าวในบุคคลสปปายะ

^{๓๒} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๒/๔๖๘.

^{๓๓} พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๒๒๑.

^{๓๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๒๙/๓๙๘.

^{๓๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๗๗/๖๔๐.

^{๓๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๗๓/๔๐๙.

^{๓๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๗๙/๓๐๓-๓๐๔.

๔) บุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่ถูกกันเหมือนกัน เช่น ไม่มีคนร้าย มีแต่ท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษา เป็นผู้แก้กูกุลอำนวยการประโยชน์ให้และมีอุปนิสัยเข้ากันได้ดีทั้งผู้เป็นศิษย์และอาจารย์ต่างปรากฏในพระไตรปิฎก จุฬปันทกเถรคาถา ความว่า

พระจุฬปันทก ในสมัยที่โดนพี่ชายคือพระมหาปันทกไล่ออกจากวัด ก็คิดน้อยใจว่า พี่ชายคงหมดเยื่อใยในตัวท่านแล้ว วันรุ่งขึ้นแต่เช้าตรู่จึงเดินออกจากวัดไปตั้งใจจะสึก ขณะเวลาใกล้รุ่งนั้นพระศาสดาทรงตรวจดูโลก (คือหมูสัตว์) ทรงเห็นเหตุนี้แล้ว จึงเสด็จล่วงหน้าไปก่อน ได้ทรงหยุดจกรมอยู่ที่ซุ้มประตูใกล้ทางที่พระจุฬปันทกไป พระจุฬปันทกเมื่อเดินไปพบพระศาสดาจึงเข้าไปเฝ้าถวายบังคม พระพุทธองค์ทรงรูปศิระด้วยความเมตตากรุณา ทรงจับแขนพาเข้าไปสู่สังฆาราม ให้นั่งที่หน้ามุขพระคันธกุฎี แล้วสอนด้วยวิธีที่เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ของพระจุฬปันทก โดยพระศาสดาได้ประทานผ้าสำหรับเช็ดเท้าให้พระจุฬปันทก แล้วทรงตรัสว่า เธอจงอธิษฐานผ้าผืนนี้ เมื่อพระจุฬปันทกลูบไล้ผ้าผืนนั้นและยกผ้าขึ้นอธิษฐานหันหน้าไปทางทิศตะวันออกแล้วบริกรรมว่า รัชชพรณ รัชชพรณ จากภาพที่ชาวสะอาตเมื่อถูกลูบไล้นานเข้าจึงเปื้อนเหงื่อจากมือของจุฬปันทก ผ้าผืนนั้นกลายเป็นผ้าหมองคล้ำ จิตเริ่มเห็นความไม่เที่ยงของสังขาร พระศาสดาทรงทราบวจิตของพระจุฬปันทกขึ้นสู่วิปัสสนาแล้ว จึงส่งกระแสจิตถึงจุฬปันทกว่าเธออย่าทำ ความหมายเฉพาะท่อนผ้านั้นว่าเศร้าหมองแล้ว คิดดูสิ ก็ดูสิทั้งหลาย มีธูสีคือราคะ โทสะ โมหะ มีอยู่ภายในของเธอ เธอจงนำมันออกเสีย พระจุฬปันทกซึ่งเคยสะสมบารมีมาแต่ปางก่อนได้บรรลุพระอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย^{๓๘}

๕) โภชนสัปปายะ คือ อาหารที่เหมาะสม ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ และฉ้นไม่ยาก อาหารที่เหมาะสม ย่อยง่าย ทำให้ร่างกายกระปรี้กระเปร่าปราศจากนิเวรณ ส่งเสริมต่อการปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิภาวนา นอกจากอาหารแล้วคิลานะปัจจัยเภสัชบริขารก็เป็นสัปปายะคือเภสัช ๕ ชนิดได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมันน้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นสัปปายะสำหรับภิกษุผู้เจ็บไข้ รักษาไม่ให้อาหารที่จะบั่นทอนชีวิตได้ชองเกิดขึ้น คอยประคับประคองชีวิตให้ดำรงอยู่นาน เป็นเครื่องป้องกันโรค บำบัดโรคที่ทำให้เกิดทุกข์เวทนา เนื่องจากธาตุกำเริบให้หายไป ดังปรากฏใน คิลานะสูตร ว่าด้วยคนไข้และบุคคลผู้เปรียบด้วยคนไข้^{๓๙} และในพระอภิธรรมปิฎก บุคคลบัญญัติ ๙๔^{๔๐} กล่าวถึงพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุที่ป่วยไข้ได้รับอาหารและยาได้ รวมทั้งให้มีผู้ดูแลได้ ความว่า

^{๓๘} จุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๕๕๗-๕๖๖/๔๓๖-๔๓๗.

^{๓๙} อจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๒๒/๑๖๙-๑๗๐.

^{๔๐} อภิ.ธ. (ไทย) ๓๖/๙๔/๑๖๘-๑๖๙.

ภิกษุทั้งหลายคนไข้ ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลกคนไข้ ๓ จำพวกไหนบ้างคือ ๑) คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โภชนะที่เป็นสัปายะ๑ หรือไม่ได้โภชนะที่เป็นสัปายะก็ตาม ได้ยาที่เป็นสัปายะหรือไม่ได้ยาที่เป็นสัปายะก็ตามและได้คณพยาบาลที่เหมาะสมหรือไม่ได้คณพยาบาลที่เหมาะสมก็ตามย่อมไม่หายจากอาพาธนั้นได้เลย ๒) คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โภชนะที่เป็นสัปายะหรือไม่ได้โภชนะที่เป็นสัปายะก็ตามได้ยาที่เป็นสัปายะหรือไม่ได้ยาที่เป็นสัปายะก็ตามและได้คณพยาบาลที่เหมาะสมหรือไม่ได้คณพยาบาลที่เหมาะสมก็ตามย่อมหายจากอาพาธนั้นได้ ๓) คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โภชนะที่เป็นสัปายะจึงหายจากอาพาธนั้นเมื่อไม่ได้ยื่อย่อมไม่หายได้ยาที่เป็นสัปายะหรือหายจากอาพาธนั้นเมื่อไม่ได้ยื่อย่อมไม่หายและได้คณพยาบาลที่เหมาะสมจึงหายจากอาพาธนั้นเมื่อไม่ได้ยื่อย่อมไม่หายบรรดาคนไข้ ๓ จำพวกนั้น คนไข้ใดได้โภชนะที่เป็นสัปายะจึงหายจากอาพาธนั้นเมื่อไม่ได้ยื่อย่อมไม่หายได้ยาที่เป็นสัปายะจึงหายจากอาพาธนั้นเมื่อไม่ได้ยื่อย่อมไม่หายและได้คณพยาบาลที่เหมาะสมจึงหายจากอาพาธนั้นเมื่อไม่ได้ยื่อย่อมไม่หายเพราะอาศัยคนไข้เหล่านี้แหละเราจึงอนุญาตอาหารสำหรับภิกษุไข้อนุญาตยาสำหรับภิกษุไข้และอนุญาตคณพยาบาลสำหรับภิกษุไข้ก็เพราะ ก็ควรได้รับการพยาบาลด้วยคนไข้ ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลกฉันใดบุคคลที่เปรียบได้กับคนไข้ ๓ จำพวกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกันแลมีปรากฏอยู่ในโลก

อีก ๒ พระสูตร ที่กล่าวถึงเรื่องอาพาธของพระฉันทะ ได้แก่ ฉันทสูตร ว่าด้วยพระฉันทะ ๑^{๑๑} และ ฉันทโนวาทสูตร ว่าด้วยการให้โอวาทแก่พระฉันทะ^{๑๒} กล่าวถึง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน เขตกรุงราชคฤห์ ท่านพระสารีบุตรท่านพระมหาจุนทะและท่านพระฉันทะอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ครั้งนั้นท่านพระฉันทะอาพาธได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก ท่านพระสารีบุตรเข้าไปหาท่านพระมหาจุนทะชวนกันไปถามอาการอาพาธของท่านพระฉันทะปรากฏความว่า

. . .ท่านฉันทะอย่านำศีลตรามา ท่านจงรักษาตัวให้อยู่ต่อไปเถิดพวกเราต้องการให้ท่านรักษาตัวอยู่ต่อไปถ้าท่านฉันทะไม่มีโภชนะที่เป็นสัปายะผมจักแสวงหามาให้ ถ้าท่านฉันทะไม่มีเภสัชที่เป็นสัปายะ ผมก็จักแสวงหามาให้ ถ้าท่านฉันทะไม่มีพวกอุปัฏฐากผู้เหมาะสมผมจะอุปฐากเอง ท่านฉันทะอย่านำศีลตรามาเลย ขอท่านฉันทะจงรักษาตัวให้อยู่ต่อไปเถิด พวกเราต้องการให้ท่านฉันทะรักษาตัวอยู่ต่อไป ท่านสารีบุตรโภชนะที่เป็นสัปายะของกระผมไม่ใช่ไม่มี เภสัชที่เป็นสัปายะของกระผมไม่ใช่ไม่มี อุปฐากที่เหมาะสมของกระผมไม่ใช่ไม่มี. . .

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๘๗/๘๐-๘๔.

^{๑๒} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๘๙-๓๙๐/๔๔๒-๔๔๓.

๖) **อุตุสัปปายะ** คือ สภาพดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม้หนาวเกินไป ไม้ร้อนเกินไป ดังตัวอย่างภูมิประเทศของแคว้นกุรุ ซึ่งอยู่ในบริเวณที่มีอากาศดี อากาศเหมาะสมทุกฤดูกาล ก่อให้เกิดความสบาย ดังนั้นประชาชนชาวอูรุจึงมีสุขภาพร่างกายและจิตใจแข็งแรงสมบูรณ์ดี พระพุทธเจ้าทรงทราบข้อนี้ดีพระพุทธองค์ทรงพิจารณาแล้วเห็นว่าชาวแคว้นกุรุมีความเหมาะสมสามารถรับเทศนาที่ลึกซึ้งของพระองค์ได้ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงตรัสสอนมหาสติปัฏฐานสูตร^{๔๓} ซึ่งมีเนื้อหาหลักซึ่งอย่างยิ่งแล้วทรงตรัสสอนพระสูตรอื่นที่มีความลึกซึ้งอีก คือ มหานิทานสูตร ว่าด้วยสิ่งที่เป็นต้นเหตุใหญ่^{๔๔} มหาสาโรปมสูตร^{๔๕} ว่าด้วยอุปมาด้วยแก่นไม้สูตรใหญ่จริงและใบแห่งพรหมจรรย์ รัฏฐุปาลสูตร^{๔๖} มาคัณขิยสูตร^{๔๗}

๗) **อิริยาบถสัปปายะ** คือ อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับการเดินจงกรม บางคนถูกกับนั่งสมาธิ ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี มีอิริยาบถสมดุล ตัวอย่างดังปรากฏในการละนิวรรณ์ ๕ ความว่า “...ภิกษุหนึ่งประกอบด้วย อริยศีลขันธ์ อริยอินทริยสังวร อริยสติสัมปชัญญะ และอริยสันโดษอย่างนี้แล้ว พักอยู่ ณ เสนาสนะเรียบสอาด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ่ม ลมพาง เธอกลับจากบิณฑบาตภายหลังฉันอาหารเสร็จแล้ว นั่งขัดสมาธิตั้งกายตรงดำรงสติเฉพาะหน้า...” อิริยาบถที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติจะช่วยเกื้อหนุนให้การปฏิบัติสมาธิภาวนาบรรลุผลสำเร็จได้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องสัปปายะไม่เพียงจำเป็นสำหรับผู้ที่กำลังพัฒนาตนเอง รวมถึงองค์กรและวัด หากยังมีความจำเป็นสำหรับผู้ที่ได้บรรลุคุณวิเศษระดับต่าง ๆ เพื่อให้สามารถรักษาของคุณวิเศษนั้น ๆ ไม่ให้เสื่อมหรือลดระดับลงไป จนสามารถพัฒนาไปได้จนถึงจุดสูงสุดนั่นเองในฐานะปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการศึกษาปฏิบัติ กล่าวคือ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมไม่ว่าจะเป็นสถานที่ สภาพอากาศ ใกล้เคียงอาหารและยา บุคคล แม้แต่การปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเอง ซึ่งปรากฏความในพระไตรปิฎกในหลายพระสูตรดังกล่าวแล้ว

^{๔๓} คุรยละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๒-๔๐๕/๓๐๑-๓๔๘.

^{๔๔} คุรยละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๕-๑๐๓/๕๗-๗๖.

^{๔๕} คุรยละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๐๗-๓๑๑/๓๔๐-๓๔๘.

^{๔๖} คุรยละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๙๓-๓๐๗/๓๔๙-๓๗๑.

^{๔๗} คุรยละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๐๗-๒๒๒/๒๔๕-๒๕๙.

๓.๓ สัปปายะ ๗

แม้ว่าในทางพระพุทธศาสนาจะมุ่งเน้นด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา ซึ่งเป็นคุณลักษณะหรือปัจจัยภายใน อย่างไรก็ตามในมหาสุญญตสูตร ได้กล่าวถึง “เจโตวิจาร์ณสัปปายา” และสัปปายะที่ควรเสพ ๗ ประการคือ ๑) อาวาส ๒) โคจร ๓) การพูดคุย ๔) บุคคล ๕) โภชนะ ๖) ฤดู ๗) อิริยาบถ^{๔๘} ซึ่งเป็นคุณลักษณะปัจจัยภายนอกที่เกื้อหนุนให้การศึกษาและปฏิบัติเป็นไปโดยสะดวกโดยมีรายละเอียดดังนี้

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเรื่องสัปปายะ ๗ และอัสัปปายะ ๗ ซึ่งมีปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้แก่

๑. อาวาส บางแห่งเรียก เสนาสนะ^{๔๙}
๒. โคจร
๓. ภัตตเส บางแห่งเรียก อัมมัสสวนะ^{๕๐}
๔. บุคคล
๕. โภชนะ บางแห่งเรียก อาหาระ^{๕๑}
๖. ฤดู
๗. อิริยาบถ

ซึ่งสามารถอธิบาย เป็นลำดับดังต่อไปนี้

๑. อาวาส (เสนาสนะ)

อาวาส หมายถึง ที่อยู่ที่พักอาศัยและสถานที่ปฏิบัติ มี ๒ อย่าง ได้แก่ อาวาสอัสัปปายะ คือ ที่อยู่ที่พัก ที่อาศัยและสถานที่ที่ไม่เหมาะสมแก่การปฏิบัติและอาวาส สัปปายะ คือ ที่อยู่ที่พักที่อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติควรเลือกอยู่ใน อาวาสสัปปายะในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทธิมรรค กล่าวอธิบายไว้ว่า เมื่อโยคาวจรนั้นอยู่ในอาวาสใด นิमितที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็เสื่อมหายไป สติที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่นและจิตที่ยังไม่เป็นสมาธิก็ไม่เป็นสมาธิ อาวาสนี้ นับเป็น อัสัปปายะ ส่วนเมื่อเธออยู่ในอาวาสใด นิमितเกิดและถาวรด้วย สติก็ตั้งมั่น จิตก็เป็นสมาธิ ดุจพระประธานยติสเถระผู้อยู่ ณ นาคบรรพต อาวาสนี้ นับ เป็นสัปปายะ เพราะเหตุนั้น ในวิหารใด อาวาส ที่อยู่ มีหลายแห่งโยคาวจร

^{๔๘} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๘๙/๒๗๗.

^{๔๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๔, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ, ๒๕๕๙), หน้า ๒๐๙.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๖.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๖.

พึงลองอยู่ในอาวาสเหล่านั้นแห่งละ ๓ วัน จิตของเธอเป็นเอกัคคะ ตั้งมั่นในอารมณ์เดียวในอาวาสแห่งใด ก็อยู่ในอาวาสแห่งนั้นเพราะความที่มีอาวาสเป็นสปปายะแท้ๆ ภิิกษุ ๕๐๐ รูปผู้อยู่ในถ้ำจุนาคในตัมพ ปันณทวิป ถือเอากัมมัฏฐานบำเพ็ญอยู่ในถ้ำจุนาคนั้นได้บรรลุพระอรหัตต์ทั้งหมด ส่วนพระอริยบุคคล เบื้องต่ำมีพระโสดาบันเป็นต้น และท่านผู้ได้อริยภูมิในที่อื่นแล้ว มาบรรลุพระอรหัตต์ในถ้ำจุนาคนั้นมี ประมาณมิได้ แม้ในอาวาสสปปายะแห่งอื่น ๆ เช่นจิตตลบรรพตวิหาร ก็เช่นกัน^{๕๒}

ในกัมมัฏฐานคณนิตเทศตอนแก่สมาธิภาวนา แสดงไว้ว่า "อันโยคาวจรผู้ละวิหารอันไม่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญสมาธิเสียแล้ว พำนักอยู่ในวิหารที่เหมาะสม"^{๕๓} เป็นการกล่าวให้โยคาวจรรู้จัก หลีกเลียงอาวาสสปปายะแล้วเลือกอาวาสสปปายะเพื่อประโยชน์แก่การบำเพ็ญสมาธิของตน ได้ กล่าวแนวทางการปฏิบัติไว้ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค ไว้ว่า

“เมื่อโยคาวจรผู้ใดอยู่ในวิหารเดียวกันกับพระอาจารย์มีความผาสุก โยคาวจรนั้นเมื่อจะ ชำระกัมมัฏฐานก็พึงอยู่ในวิหารนั้นนั่นแหละ ถ้าเมื่ออยู่ในวิหารนั้นไม่มีความผาสุกไซ้ริ้ วิหารอื่นใด เป็นสปปายะมีอยู่ในที่ไกลแต่วิหารของพระอาจารย์ ประมาณควาตุหนึ่งหรือกึ่งโยชน์ หรือแม้ประมาณ ถึงโยชน์หนึ่งก็ดี ก็พึงไปอยู่ในวิหารนั้นเถิด เพราะเมื่อได้อยู่อย่างนั้น ครั้นมีความสนทนห้หรือเกิดความ หลงลืมในข้อกัมมัฏฐานที่ตรงไหนก็ดี จะได้ลุกขึ้นทำวัตรในวิหารที่ตนอยู่แต่เช้าแล้วออกเดินเที่ยว บินชบาตฉันในระหว่างทาง ไปถึงที่อยู่ของพระอาจารย์ในเวลาท่านเสร็จกิจพอดีแล้ววันนั้นชำระ กัมมัฏฐานในสำนักของพระอาจารย์เสียให้เสร็จ วันรุ่งขึ้นก็กราบลาพระอาจารย์เดินทางกลับไป เที่ยว บินชบาตฉันในระหว่างทาง ยังไม่ทันเหนื่อยก็อาจมาถึงที่อยู่ ของตนได้ส่วนโยคาวจรผู้ใดไม่ได้ที่ผาสุก ในที่แม้ไกลตั้งโยชน์ โยคาวจรนั้นพึงตัดข้ออันเป็นขอดเป็นปมทั้งปวงของกัมมัฏฐานเสียให้ได้ ทำ กัมมัฏฐานที่เนื่องด้วยความนึกหน่วงให้หมดจดดี แล้วไปให้ไกลกว่านั้น ก็ได้ละวิหารอันไม่เหมาะสมแก่ การบำเพ็ญสมาธิเสีย แล้วพำนักอยู่ในวิหารที่เหมาะสมเถิด”^{๕๔}

ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค กล่าววิหารที่ประกอบด้วยโทษ ๑๘ ประการ อย่างใด อย่างหนึ่ง ชื่อว่าวิหารไม่เหมาะสม มีพระบาลี ว่า

มหาวาสํ นวาวาสํ ชรวาสํ จ ปนถนี

โสณที ปณณณจ ปุปลณจ ผลํ ปฏฐิตเมว จ

นครํ ทารุณา เขตต์ วิสภาเคน ปฏฐานํ

หน้า ๑๐๑.

^{๕๒} พระพุทธโฆสจารย์, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค,

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘-๗๙.

ปัจจุบันตีมาสปาย ยตถ มิตโต น ลพภติ
 อฏฐารเสตานิ ฐานานิ อิติ วิณญาย ปณฺทิตโต
 อารกา ปริวชเชยย มคฺคํ ปฏฺฏิภยฺย ยถาติ^{๕๕}

มีความหมาย ดังต่อไปนี้

๑. มหุตตตํ	ความเป็นวิหารใหญ่
๒. นวตตํ	ความเป็นวิหารใหม่ (ยังไม่แล้วดี)
๓. ชินณกตตํ	ความเป็นวิหารเก่า (ทรุดโทรมแล้ว)
๔. ปนฺถสนฺนิสฺสิตตตํ	ความเป็นวิหารติดทางเดิน
๕. โสณฺทํ	วิหารมีสระพั่งน้ำ
๖. ปณฺณํ	วิหารมีไม้ใบ (ที่เป็นผัก)
๗. ปุปฺพํ	วิหารมีไม้ดอก
๘. ผลํ	วิหารมีไม้ผล
๙. ปฏฺฐนียตา	ความเป็นวิหารที่คนทั้งหลายมุ่งมั่น
๑๐. นครสนฺนิสฺสิตตา	ความเป็นวิหารติดเมือง
๑๑. ทารุสนฺนิสฺสิตตา	ความเป็นวิหารติดป่าไม้
๑๒. เขตตสนฺนิสฺสิตตา	ความเป็นวิหารติดที่นา (ของชาวบ้าน)
๑๓. วิสภาคานํ ปุคฺคคานํ อตฺถิตตา	ความเป็นวิหารมีบุคคลผู้เป็นวิสาภาคั่นอยู่
๑๔. ปฏฺฐนสนฺนิสฺสิตตา	ความเป็นวิหารติดท่า
๑๕. ปจฺจนตสนฺนิสฺสิตตา	ความเป็นวิหารติดปลายแดน
๑๖. รชชสีมนฺตรสนฺนิสฺสิตตา	ความเป็นวิหารติดที่ระหว่างพรมแดน
๑๗. อสฺปายตา	ความเป็นวิหารไม่เป็นสัปปายะ
๑๘. กลยาณมิตฺตานํ อลาโภ	วิหารที่หากัลยาณมิตรไม่ได้ ^{๕๖}

ส่วนวิหารที่ชื่อว่า วิหารเหมาะสม ที่ควรต่อการเข้าปฏิบัติธรรม ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ ประการ คุณสมบัติเหล่านี้ คือ

๑) นาติทุโร โหติ นาจฺจาสนนํ คมนาคมนสมฺปนฺนํ ฯ เสนาสนะในศาสนานี้เป็นที่ไม่ไกลนักไม่ใกล้นัก ไปมาสะดวก

^{๕๕} วิสุทฺธิ. ๑/๑๑๘., -สปปฏฺฏิภยฺย

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘-๗๙.

๒) ทิวา อปโปภิณณ รตติ อปปสทท อปปนิคโฆสฺ ๑ กลางวันไม่พลุกพ่่าน กลางคืนไม่มีเสียงอีกทีก็

๓) อปปทสมกสวาดตปสรีสปสมพสฺ โหติ ๑ ปราศจากสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลมแดด และสัตว์เลื้อยคลาน

๔) ตสฺมี โข ปน เสนาสเน วิหรนตสฺ อปกสิเรเนว อุปฺปชฺชนติ จีวรปิณฑปาดเสนาสนคิลานปจฺจยเกสชฺชปริกฺขารา ๑ ภิกษุพำนักอยู่ในเสนาสนะนั้น จีวร ปิณฑปาด เสนาสนะ และคิลานปัจจยเกสชฺชบริขารทั้งหลาย ย่อมเกิดขึ้นโดยไม่ผิดเคื่องเลย

๕) ตสฺมี โข ปน เสนาสเน เถรา ภิกฺขุ วิหรนติ พหุสฺสุตา อาคตาคมา ฌมฺมธรา วินยธรามาทิการธา เต กาเลน กาลํ อุปสงกมิตฺวา ปรีปฺจฺจติ ปรีปนฺนติ ‘อิทํ ภาเนเต กถํ อิมสฺส โก อตฺถโธตือสส เต आयสมฺนโต อวิวิฏฺฐํ เจว วิหรนติ อนฺตฺตานิเกตฺตญฺจ อุตฺตานิโกโรนฺติ อนเนกวิหิตฺสฺ จกฺกขฺมฺภูฏานิเยสฺส ฌมฺเมสฺส กงฺขํ ปฏฺวิวิโนเทนฺติ ๑^{๕๗}

ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระ เป็นพหูสูต คล่องอาคม ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ย่อมอยู่ในเสนาสนะนั้น ภิกษุเข้าไปหาพระเถระเหล่านั้นตามกาลอันควร ได้สอบถามข้อธรรมข้ออรรถว่า "ท่านเจ้าข้า บทนี้เป็นอย่างไร" ท่านเหล่านั้นย่อมจะเปิดข้อที่ยังไม่ได้เปิด ทำให้ตื่นข้อที่ยังมิได้ทำให้ตื่นและบรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันน่าจะสงสัยได้หลาย ๆ อย่าง^{๕๘}

๒. โคจร

หรือโคจรคาม หมายถึง หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่หาอาหาร ที่เที่ยวไปเพื่อเข้าไปบิณฑบาต มี ๒ อย่าง ได้แก่ โคจรอสัปปายะ คือ หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่ไม่เหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต และโคจรสัปปายะ คือ หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต โยคาวจรพึงเลือกโคจรคามสัปปายะ

ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทฺธิมรรค กล่าวอธิบายไว้ว่า หมู่บ้านหรือท้องถิ่นสำหรับไปบิณฑบาตแห่งใด มีอยู่ในที่ไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นักในระยะประมาณโกสะกึ่ง ประมาณ ๑,๐๐๐ ชั่วโมงหรือ ๒ กิโลเมตร เป็นเสนาสนะอยู่ทางทิศเหนือหรือทางทิศใต้ เป็นที่มีภิกษาสมบุรณ์ห่างหมู่บ้านนั้นนับเป็นสัปปายะ ถ้ามีลักษณะตรงกันข้ามนับเป็น อสัปปายะ^{๕๙} ที่ว่าอสัปปายะนั้นน่าจะถือเอาด้วยสาเหตุ คือ ๑. ไกลและการคมนาคมไปมาไม่สะดวก ๒. เวลาบิณฑบาตไปหรือกลับโดนแสงอาทิตย์ขึ้นส่องหน้า และ ๓. บิณฑบาตไม่พอแก่การฉัน

^{๕๗} วิสุทฺธิ. ๑/๑๑๙ - อปฺปทสมกสวาดตปสรีสปสมพสฺ

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๙-๙๐.

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒.

๓. ภัสสะ (การพูดคุย)

ภัสสะ หมายถึง การพูดคุย หรือถ้อยคำ มี ๒ อย่าง ได้แก่ ภัสสะอัสปายะ คือ การพูดคุย หรือถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมในระหว่างปฏิบัติและภัสสะสัปปายะ คือ การพูดคุย หรือถ้อยคำที่เหมาะสมในระหว่างปฏิบัติ โยคาวจรพึงปฏิบัติตนเพื่อสำรวมอินทรีย์พูดน้อยในระหว่างการปฏิบัติธรรมเพื่อสำรวมสมาธิและปฏิภาคนิมิตในวิปัสสนานัย เล่ม ๑ แสดงอธิบายการสำรวมสติไว้ว่า ในระหว่างการปฏิบัติธรรมศีลต้องบริสุทธิ์ บุคคลพึงยังกุศลจิตให้เกิดทางทวาร ๖ แล้วรักษาอินทรีย์สังวรศีล ด้วยการปิดกั้นมิให้เกิดอกุศล มีสติก่อให้เกิดกุศลจิตอยู่เสมอในขณะที่ประจวบกับอารมณ์ ๖^{๖๐}

ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิธรรมรค ก็กล่าวอธิบายไว้ว่า การใช้สติสำรวมอินทรีย์เพื่อไม่ให้เกิดกิเลสในขณะที่วิญญาน ๖ รับรู้อารมณ์ ๖ เพื่อความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม ดังนั้น การสำรวมวาจาพูดน้อย ไม่กล่าวติรัจฉานกถา อันเป็นเรื่องขัดมรรคผลเป็นไปเพื่ออันตรายอันเสียหายแห่งนิมิตของผู้ปฏิบัติ หรือวิคคาหิกกถา ที่เป็นถ้อยคำที่แก่งแย่งกันทำลายความดีงามและความเจริญของตน พร้อมทั้งทำลายความสามัคคีของหมู่คณะอีกด้วย ชื่อว่า อัสปายะ แม้ กถาวัตถุ ๑๐ ซึ่งเป็นถ้อยคำที่ไม่ขัดกันกับมรรค ผลนิพพาน ชื่อว่า ภัสสะสัปปายะ ก็ควรกล่าวพอประมาณ เพื่อสำรวมสมาธิและปฏิภาคนิมิต^{๖๑} ทั้งติรัจฉานกถา กถาวัตถุ ๑๐ และวิคคาหิกกถา มีปรากฏในปฐมกถาวัตถุสูตร ว่า

ติรัจฉานกถา^{๖๒} คือ ถ้อยคำอันขวางทางไปสู่สวรรค์หรือนิพพาน หมายถึงเรื่องราวที่ภิกษุไม่ควรนำมาเป็นข้อถกเถียงสนทนากัน เพราะทำให้เกิดฟุ้งซ่าน และหลงเพลินเสียเวลา^{๖๓} ได้แก่

๑) ราชกถา	กล่าวเรื่องพระยามหากษัตริย์
๒) โจรกถา	กล่าวเรื่องโจร
๓) มหามัตตกถา	กล่าวเรื่องมหาอำมาตย์
๔) เสนากถา	กล่าวเรื่องกองทัพ
๕) ภยกถา	กล่าวเรื่องภัยอันตราย
๖) ยุทธกถา	กล่าวเรื่องการรบ
๗) อันนกถา	กล่าวเรื่องข้าว
๘) ปานกถา	กล่าวเรื่องน้ำ

^{๖๐} พระโสภณมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต (มหาสีสยาตอ), วิปัสสนานัย เล่ม ๑, พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม, ป.ธ. ๙, Ph.D) ตรวจชำระ, พระคัมภีร์สาราณิกวงศ์ เรียบเรียง, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีไอโอเซ็นเตอร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐-๒๑.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒.

^{๖๒} ดูรายละเอียดใน อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๙/๑๕๑-๑๕๒., ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๐/๕๘๙-๕๙๐.

^{๖๓} ที.สี.อ. ๑๗/๘๔.

๙) วัตถกถา	กล่าวเรื่องผ้าถุงผ้าห่ม
๑๐) สยนกถา	กล่าวเรื่องที่หลับที่นอน
๑๑) มาลากถา	กล่าวเรื่องดอกไม้
๑๒) คันธกถา	กล่าวเรื่องเครื่องหอมเครื่องลูบไล้ชะโลมทา
๑๓) ญาติกถา	กล่าวเรื่องญาติแห่งตน
๑๔) ยานกถา	กล่าวเรื่องยวดยานคานหาม ช้างม้า รถเกวียน มีประเภทต่าง ๆ
๑๕) คามกถา	กล่าวเรื่องบ้าน
๑๖) นิคมกถา	กล่าวเรื่องนิคม
๑๗) นครกถา	กล่าวเรื่องเมืองใหญ่
๑๘) ชนปทกถา	กล่าวเรื่องชนบท
๑๙) อิตถีกถา	กล่าวเรื่องสตรี
๒๐) ปุริสกถา	กล่าวเรื่องบุรุษ
๒๑) สุรกถา	กล่าวเรื่องคนกล้า ๆ ช้างกล้าเสือกล้า คีทสงคราม
๒๒) วิสีขากถา	กล่าวเรื่องตรอกน้อย ตรอกใหญ่ ถนนหนทาง
๒๓) กุมภัญฐานกถา	กล่าวเรื่องทำน้ำ
๒๔) ปุพพเปตกถา	กล่าวเรื่องคนที่ล่วงไปแล้ว
๒๕) นานัตตกถา	กล่าวเรื่องต่าง ๆ แต่บรรดาที่หาประโยชน์มิได้
๒๖) โลกักขายิกะ	กล่าวเรื่องลัทธิโกหก อันพาลในโลกเจรจากัน
๒๗) สมุทท์กขายิกะ	กล่าวเรื่อง ทะเล
๒๘) อิติภวาวกถา	กล่าวเรื่องความเจริญและความเสื่อม ภวและอภวมี ๖ ประการ คือ กล่าวสัตสสตทัญญู กล่าวอุทเขตทัญญู กล่าวถึงเจริญในสมบัติ กล่าวถึงเสื่อมจากสมบัติ กล่าวสรรเสริญความสุขในเสพย์กามกล่าวอรรถกิลมถานุโยคประกอบความเพียรให้ลำบากกายเป็นฝ่ายปฏิบัติแห่งเดียริถีย์

กถาวัตถุ ๑๐ ประการ^{๒๔} คือ ถ้อยคำที่ไม่ขัดกันกับมรรค ผล นิพพาน ได้แก่

๑) อัปปิจจตาทกถา	กล่าวเรื่องความมกน้อย
๒) สันตุญญิกถา	กล่าวเรื่องความพอใจตามมีตามได้ในสิ่งของของที่ตนได้มา
๓) ปวีเวกกถา	กล่าวเรื่องความสงบทางกาย วาจา ใจ
๔) อสังสัคคกถา	กล่าวเรื่องความไม่คลุกคลี

^{๒๔} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๙/๑๕๒.

๕) วีรยารัมภกถา	กล่าวเรื่องการปรารถนาความเพียร
๖) สีลกถา	กล่าวเรื่องศีล
๗) สมาธีกถา	กล่าวเรื่องสมาธิ
๘) ปัญญาภกถา	กล่าวเรื่องปัญญา
๙) วิมุตติกถา	กล่าวเรื่องวิมุตติ
๑๐) วิมุตติญาณทัสสนกถา	กล่าวเรื่องความรู้เห็นในวิมุตติ (ปัจจุเวกขณญาณ ที่เกี่ยวกับบอรรถเหตุผล และนิพพาน)

วิคคาหิกกถา^{๖๕} คือ ถ้อยคำที่แก่งแย่งกัน ทำลายความดีงามและความเจริญของตน พร้อมทั้งทำลายความสามัคคีของหมู่คณะอีกด้วย ได้แก่

๑) น ตวํ อิมํ ฌมมวินยํ อาชานิสฺสตี	ท่านไม่รู้ธรรมวินัย
๒) อหํ อิมํ ฌมมวินยํ อาชานามิ	ข้าพเจ้ารู้ธรรมวินัย
๓) กิํ ตวํ อิมํ ฌมมวินยํ อาชานิสฺสตี	ท่านจะรู้ได้อย่างไร
๔) มิจฺฉาปฏิปฺปโน ตวมลฺลิตฺติ	ท่านเป็นผู้ปฏิบัติผิด
๕) อหฺมสมฺมึ สฺมมาปฏิปฺปโน	ส่วนข้าพเจ้าปฏิบัติถูก จึงรู้ได้
๖) สหิตํ เม	คำพูดของข้าพเจ้าตรงกันในเบื้องต้นและเบื้องปลาย จึงมีประโยชน์
๗) อสหิตํ เต	ของท่านไม่ตรงกันในเบื้องต้นและเบื้องปลาย จึงไม่มีประโยชน์
๘) ปุเรวจนฺนํ ปจฺฉา อวจ	คำที่ควรกล่าวก่อน ท่านกลับกล่าวทีหลัง
๙) ปจฺฉาวจนฺนํ ปุเร อวจ	แต่คำพูดที่ควรกล่าวทีหลัง ท่านกลับกล่าวก่อน
๑๐) อธิจฺฉินฺนเต วิปฺราวตฺตํ	คำพูดของข้าพเจ้าเพียงคำเดียวสามารถทำลายคำพูดของท่าน
๑๑) อาโรปีเต เต วาโท	ข้าพเจ้าจับผิดความเห็นของท่านได้แล้ว
๑๒) นิคฺคหิตฺโต ตวมลฺลิตฺติ	ท่านจึงถูกข้าพเจ้าข่มไว้
๑๓) จร วาทปโมกฺขาย	ท่านจงพยายามแสวงหาความรู้จากสำนักต่างๆ มาปลดเปลื้อง แก้อไขคำพูดของท่านที่ถูกข้าพเจ้าข่มไว้ด้วย
๑๔) นิพเพชฺฐหิ วา สเจ ปโหสิ	ถ้าท่านยังเชื่อในความสามารถของท่าน ก็จงแก้ไขมา

^{๖๕} ดูรายละเอียดใน ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๗๙/๕๘๙.

๔. บุคคล

บุคคล หมายถึง บุคคลที่อยู่ร่วมกันหรือมีการสนทนาปราศรัยกัน มี ๒ อย่าง ได้แก่ บุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่ไม่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติด้วยและบุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติ โยคาวจรพึงเลือกคบบุคคลสัปปายะเพื่อความตั้งมั่นแห่งจิตของตนในขณะที่กำลังปฏิบัติ

ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค อธิบายไว้ว่า บุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่ไม่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติอยู่นั้น ได้แก่ บุคคลผู้มากไปด้วยการทำกายให้มั่นคงชอบบำรุงประคบประหงมตบแต่งร่างกาย (กายทพหิพหุโล)^{๖๖} มีปกติพูดตริจฉานกถา ๓๒ (ตริจฉานกถิก) เป็นอสัปปายะ เพราะว่ามีแต่จะทำให้เธอเศร้าหมอง ดุจน้ำโคลนทำน้ำใสให้ขุ่นไป ฉะนั้น และเพราะอาศัยบุคคลเช่นนั้น สมาบัติย่อมเสื่อม ดุจสมบัติของภิกษุหนุ่มผู้อยู่ ณ โกฏิบรรพตวิหาร เสื่อมเพราะอาศัยบุคคลเช่นนั้น ส่วนบุคคลสัปปายะ บุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติอยู่นั้น ได้แก่ บุคคลที่เป็นผู้ไม่พูดตริจฉานกถา (อตริจฉานกถิก) ถึงพร้อมด้วยศีลคุณ สมาธิคุณ ปัญญาทีคุณ (ศีลาทีคุณสมปนโน) ซึ่งโยคาวจรได้อาศัยแล้ว เป็นเหตุทำให้จิตที่ยังไม่เป็นสมาธิย่อมจะเป็นสมาธิหรือจิตที่เป็นสมาธิแล้วจะตั้งมั่นยิ่งขึ้น^{๖๗} เกิดความสงบเยือกเย็นผ่องใสได้โดยแท้

๕. โภชนะ

โภชนะ หมายถึง อาหารและเครื่องบริโภคน ในระหว่างกำลังปฏิบัติธรรม มี ๒ อย่าง ได้แก่ โภชนอสัปปายะ คือ อาหารและเครื่องบริโภคนที่เป็นที่ไม่ถูกใจไม่พอใจ ไม่ถูกกับร่างกายไม่เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉันทยาก ไม่สมควรแก่การบริโภคนของโยคาวจร และโภชนสัปปายะ คืออาหารและเครื่องบริโภคนที่ถูกใจพอใจ ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉันทมยาก เป็นที่สมควรแก่การบริโภคนของโยคาวจร เพราะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนหรือบั่นทอนสภาพจิตใจ ดังคำกล่าวของ หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน กล่าวว่า “ผู้ที่เข้ามวัฏสงสารตามทางของศาสนา ต้องอาหารสัปปายะ อาหารชนิดใดเป็นภัยต่ออรรถต่อธรรม แม้จะเป็นคุณค่าต่อร่างกายก็ต้องระวัง นี่อาหารสัปปายะ คือ อาหารเป็นที่สบาย ฉันทลงไปแล้ว การภาวนาก็สะดวกสบาย ธาตุชั้นนี้ก็ไม่น่าเจ็บจากอาหารประเภทนั้น ๆ นั้นเรียกว่าอาหารเป็นที่สบาย เมื่ออาหารเป็นที่สบายดังที่กล่าวนี้แล้ว ความเพียรก็สะดวกสบายไปเรื่อย ๆ”

^{๖๖} วิสุทธิ, มหาภูทิกาวา คือแทนที่จะมุ่งทำความตั้งมั่นทางจิต กลับไปสนใจทำความมั่นคงทางกาย ซึ่งมหาภูทิกาวาให้บรรดาอธิบายว่า ขวนขวายแต่ปรนเปรอร่างกาย ดังบาลีที่หมายเอา ข้อนี้กล่าวไว้ว่า บริโภคนเพิ่มเติมต้องตามที่ต้องการแล้วประกอบความสุขในการนอนอยู่เป็นประจำ

^{๖๗} พระพุทธโฆสจารย์, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า ๒๒๒.

ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธีมรรค อธิบายไว้ว่า อาหารที่ไม่สมควรและที่สมควรแก่การบริโภค ในระหว่างกำลังปฏิบัติธรรม โยคาวจรบุคคลบางท่านได้รับประทานอาหารที่มีรสหวานแล้วก็ไม่ได้ถูกปาก ไม่มีความชุ่มชื่นผาสุกใจ จิตใจไม่มั่นคง แต่เมื่อได้อาหารรสเปรี้ยวแล้ว ก็รู้สึกชุ่มชื่นผาสุกใจ ทำให้จิตใจมั่นคงถาวรยิ่งขึ้น ฉะนั้น อาหารที่มีรสหวานนั้นจึงเป็นอสัปปายะ ส่วนอาหารที่มีรสเปรี้ยวเป็น สัปปายะแก่โยคาวจรนั้น บางท่านเมื่อได้รับประทานอาหารที่มีรสเปรี้ยวแล้วก็ไม่ได้ถูกปาก ไม่มีความชุ่มชื่นผาสุกใจ จิตใจไม่มั่นคง แต่เมื่อได้อาหารรสหวานแล้ว ก็รู้สึกชุ่มชื่นผาสุกใจ ทำให้จิตใจมั่นคงถาวรยิ่งขึ้น ฉะนั้น อาหารที่มีรสเปรี้ยวนั้นจึงเป็นอสัปปายะ ส่วนอาหารที่มีรสหวานเป็นสัปปายะแก่โยคาวจรนั้น สำหรับรสเค็ม ขม เผ็ด ผาด ๔ อย่างนี้ ไม่ได้กล่าวโดยเฉพาะๆ นั้น ก็เพราะรสเหล่านี้เพียงแต่เป็นเครื่องปรุงให้รสทั้งสองนั้นดีขึ้นไป ดังนั้น เมื่อ ยกรสหวานและเปรี้ยวขึ้นมาแล้ว ก็เป็นอันว่าได้กล่าวถึงรส ๔ อย่างนี้ ตามสมควรไป^{๖๘}

๖. ฤดู

ฤดู หมายถึง ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อม มี ๒ อย่าง ได้แก่ ฤดูอสัปปายะ คือ สภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น หนาวเกินไป ร้อนเกินไป เป็นต้นและฤดูสัปปายะ คือ สภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น โยคาวจรพึงเลือกอยู่ในธรรมชาติดินฟ้าอากาศที่ทำให้จิตใจของตนแจ่มใสมั่นคงเอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติธรรมของตนในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธีมรรค อธิบายไว้ว่า อากาศที่ไม่สบายและสบายในขณะปฏิบัติธรรมอยู่นั้น โยคาวจรบางท่านเมื่อได้รับอากาศร้อนแล้ว ก็รู้สึกไม่ค่อยจะสบาย จิตใจที่ยังไม่แจ่มใส ไม่มั่นคง ก็กลับกระสับกระส่ายขุ่นหมองยิ่งขึ้น จิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้ว ก็กลับหงุดหงิดฟุ้งซ่านขึ้นมา แต่ถ้าได้รับอากาศเย็นก็รู้สึกสบาย จิตใจที่ยังไม่แจ่มใส ไม่ตั้งมั่นก็กลับแจ่มใสตั้งมั่นขึ้น จิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วก็ถาวรยิ่งขึ้นไป ฉะนั้น อากาศร้อนจึงเป็นอสัปปายะ ส่วนอากาศเย็นเป็นสัปปายะแก่โยคาวจรบุคคลนั้น โยคาวจรบางท่านได้รับอากาศเย็นแล้ว ก็รู้สึกไม่ค่อยจะสบาย จิตใจที่ยังไม่แจ่มใส ไม่มั่นคง ก็กลับกระสับกระส่ายขุ่นหมองยิ่งขึ้น จิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วก็กลับหงุดหงิดฟุ้งซ่านขึ้นมา แต่ถ้าได้รับอากาศร้อนก็รู้สึกสบาย จิตใจที่ยังไม่แจ่มใส ไม่ตั้งมั่นก็กลับแจ่มใสตั้งมั่นขึ้น จิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วก็ถาวรยิ่งขึ้นไป ฉะนั้น อากาศเย็นจึงเป็นอสัปปายะ ส่วนอากาศร้อนเป็นสัปปายะแก่โยคาวจรบุคคลนั้น^{๖๙}

๗. อิริยาบถ

อิริยาบถ หมายถึง อาการหรือการเคลื่อนไหวอยู่ในกิริยาท่าทางอย่างใดอย่างหนึ่งมี ๒

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๓.

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๒.

อย่าง ได้แก่ อิริยาบถสัปายะ คือ อาการหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วไม่ถูกใจมีการเคลื่อนไหวที่ไม่พอดี และอิริยาบถสัปายะ คือ อาการหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วถูกใจจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี โยคาวจรพึงเลือกอยู่ในอิริยาบถที่เกิดความสบายกายสบายใจ นิ वर्ณจะได้อันเกิด ในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทิมรรค อธิบายไว้ว่า ในอิริยาบถ ๔ อย่างนั้น โยคาวจรบางท่านเมื่อทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถนอนแล้ว ก็ทำให้รู้สึกง่วงเหงาหาวนอน ไม่ค่อยได้รับผลดี ถ้าทำการปฏิบัติในอิริยาบถอื่น ๆ ก็รู้สึกว่ามี ความสบายกาย สบายใจ ทั้งได้รับผลดีโดยไม่มีนิ वर्ณเกิดขึ้น กวนใจ บางท่านก็ไม่ได้รับผลดีแต่ประการใดในอิริยาบถนั่ง ยืน เดิน แต่กลับได้รับผลดีในอิริยาบถนอน บางท่านเมื่อทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถนั่ง ยืน เดิน แล้วรู้สึกไม่สบายกายไม่สบายใจ ไม่ค่อยได้รับผลดี ถ้าทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถเดินกับนอน ก็รู้สึกว่ามี ความสบายกายสบายใจ ทั้งได้รับผลดีด้วย บางท่านก็ไม่ได้รับผลดีแต่ประการใดในอิริยาบถเดิน นอน แต่กลับได้รับผลดีใน อิริยาบถนั่ง ยืน บางท่านเมื่อทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถเดิน แล้วรู้สึกไม่สบายกายไม่สบายใจ ไม่ค่อยจะได้รับผลดี ถ้าทำการปฏิบัติในอิริยาบถอื่น ๆ ก็รู้สึกว่ามี ความสบายกายสบายใจ ทั้งได้รับผลดีโดยไม่มีนิ वर्ณเกิดขึ้นกวนใจ บางท่านก็ไม่ได้รับผลดีแต่ประการใดในอิริยาบถนั่ง ยืน นอน แต่กลับได้รับผลดีในอิริยาบถเดิน ฉะนั้นอิริยาบถใดได้รับผลดี คือ ทำให้จิตใจแจ่มใสสงบระงับดับเสียซึ่งนิ वर्ณ อิริยาบถนั้นจัดเป็นสัปายะแก่โยคาวจรบุคคลนั้น เหตุ นั้น พึงทดลองดูในอิริยาบถนั้น ๆ อยู่อย่างละ ๓ วัน เช่นเดียวกันกับการทดลองในอวาสา^{๗๐} สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสัปายะด้วยพระดำรัสอื่น เช่น สมัย^{๗๑} อันมี อรรถาธิบายว่า คือ กาลที่ได้รับสัปายะความเหมาะสม ๕ ประการ คือ ธรรมเป็นที่สะดวกสบายแก่การเจริญปัญญา มี อุตุสัปายะ อาหารสัปายะ (โภชนสัปายะ) เสนาสนะสัปายะ (อวาสาสัปายะ) บุคคลสัปายะ และธัมมัสสวนสัปายะ (ภัสสะสัปายะ)

สรุป หลักสัปายะ ๗ ได้แก่ ๑) อวาสาสัปายะ คือ ที่อยู่ที่พักที่อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ๒) โคจรสัปายะ คือ หมูบ้านหรือท้องถิ่นเหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต มีอยู่ในที่ไม่ไกลนัก ไปมาสะดวก ๓) ภัสสะสัปายะ คือ การพูดคุย หรือถ้อยคำที่เหมาะสมในระหว่างปฏิบัติ การสำรวจมาจา พุทธน้อยปฏิบัติมาก ไม่กล่าววาจาไม่เป็นประโยชน์กล่าวแต่วาจาที่เป็นประโยชน์แม้ว่าวาจาที่เป็นประโยชน์ก็ควรพูดพอประมาณ ๔) บุคคลสัปายะ คือ บุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติ ตั้งอยู่ในหลักธรรมวินัยมีความรู้ความสามารถ มีอาจารย์ตรงตาม ๕) โภชนสัปายะ คืออาหารและเครื่องบริโภคน้ำที่ถูกต้องถูกใจพอใจ ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉันทไม่ยากเป็นที่สมควรแก่การบริโภค ๖) อุตุสัปายะ คือ สภาพอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น ๗) อิริยาบถสัปายะ คือ อาการหรือการเคลื่อนไหวใน

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

^{๗๑} อัง.ติก.อ. ๒/๑๐๒/๒๕.

กิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วถูกใจจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี อิริยาบถที่ปฏิบัติแล้วเกิดความสบายกาย สบายใจ ได้รับผลดีโดยไม่มีนิวรณ์เกิดขึ้น

๓.๔ สรูป

สัปปายะ หมายถึง การอยู่อาศัยในที่ที่เหมาะสม เอื้อหรือเกื้อกูลต่อการประพฤติและปฏิบัติธรรม ทั้งที่พักอาศัย สภาพอากาศ ใกล้เคียงแหล่งอาหารและยา แวดล้อมด้วยผู้ทรงธรรมและทรงภูมิปัญญา เพื่อเอื้อหรือเกื้อหนุนต่อการประพฤติและการเจริญภาวนาให้ได้ผลดีได้รับผลอย่างเต็มที่ จนบรรลุคุณงามความดีหรือเข้าถึงมรรคผลนิพพานตามหลักทางพระพุทธศาสนา โดยความเป็นไปที่ไม่ยากลำบากนัก พระพุทธศาสนาจะมุ่งเน้นด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา ซึ่งเป็นคุณลักษณะหรือปัจจัยภายใน

ส่วนปัจจัยภายนอกเป็นการสร้างที่เกื้อหนุนให้การศึกษาและปฏิบัติเป็นไปโดยสะดวก หลักธรรมนี้เรียกว่า หลักสัปปายะ ๗ อันจะเป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ๑) อาวาสสัปปายะ คือ ที่อยู่ที่พัก ที่อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ๒) โคจรสัปปายะ คือ หมู่บ้านหรือท้องถิ่นเหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต มีอยู่ในที่ไม่ไกลนัก ไปมาสะดวก ๓) ภัตสัปปายะ คือ การพูดคุย หรือ ถ้อยคำที่เหมาะสมในระหว่างการปฏิบัติ การสำรวจวาจา พูดน้อยปฏิบัติมาก ไม่กล่าววาจาไม่เป็นประโยชน์ กล่าวแต่วาจาที่เป็นประโยชน์แม้ว่าวาจาที่เป็นประโยชน์ก็ควรพูดพอประมาณ ๔) บุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัย เป็นผู้ตั้งอยู่ในหลักธรรมวินัยมีความรู้ความสามารถ มีอาจารย์ตรงตาม ๕) โภชนสัปปายะ คือ อาหารและเครื่องบริโภคน้ำที่ถูกต้องถูกใจพอใจ ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉะนั้นไม่ยากเป็นที่สมควรแก่การบริโภค ๖) อุตสัปปายะ คือ สภาพแวดล้อมที่อากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น ๗) อิริยาบถสัปปายะ คือ อาการหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วถูกใจจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี อิริยาบถที่ปฏิบัติแล้วเกิดความสบายกายสบายใจ ได้รับผลดีโดยไม่มีนิวรณ์เกิดขึ้น

บทที่ ๔

การพัฒนาหลักสูตรปลายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาล เรื่องสิ่งแวดล้อมนั้นนับว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก แต่อาจจะดูเหมือนว่าเป็นปัจจัยที่ไม่ค่อยน่าสนใจ แต่ความจริงแล้วสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญในการเกื้อหนุนเอื้อหนุนให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือการ พุดคุยนำไปสู่การตัดสินใจได้ดี ผู้วิจัยเห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญและต้องทำให้เกิดขึ้น โดย ศึกษาหลักสูตรปลายะ ๗ ของพระพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษาบริบท สภาพปัญหา อุปสรรคและแนวทาง ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจากเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จาก ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรปลายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๔.๑ สภาพปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ในการบริหารจัดการหน่วยงานหรือองค์กรจำเป็นจะต้องมีหลักการและแนวคิดในการ ดำเนินการ ศาลยุติธรรมเป็นสถาบันที่อำนวยความยุติธรรมเพื่อให้สังคมสงบสุข เป็นธรรมและเสมอภาคโดยยึดหลักนิติธรรม ซึ่งมีกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้ข้อพิพาทยุติ และคืนความสัมพันธ์อันดีให้แก่คู่พิพาท ดังคำกล่าวของ ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ “การแก้ปัญหาข้อพิพาท เป็นการใช้กระบวนการ การให้คู่เจรจามีส่วนในการตัดสินใจและมีผลออกมาซึ่งเป็นที่พอใจของทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือ ได้ประโยชน์ทุกฝ่าย ช่วยให้สังคมไทยที่กำลังหาทางออกในความขัดแย้งได้มองเห็นทางสว่างทั้งทางโลกและทางธรรมและนำมาปฏิบัติเพื่อความสันติสุขของประเทศไทย”^๑ ซึ่งมีรายละเอียดที่ได้ศึกษาดังต่อไปนี้

---

^๑ สัมภาษณ์ ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, ผู้อำนวยการ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

๔.๑.๑ ด้านอาคารสถานที่

๔.๑.๑.๑ สภาพปัญหา อุปสรรค

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ กล่าวว่า “ถ้าพูดถึงสภาพปัญหาก็มีทั้งที่แก้ได้และแก้ได้ยากจนถึงแก้ไม่ได้ ที่แก้ยากคือ โครงสร้างด้านสถานที่ อาคารที่ ผู้บริหารศาล มีการโยกย้ายตามวาระ ทำให้มีข้อจำกัดในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับด้านงบประมาณ ที่มีไม่พอเพียง งบประมาณก็จะถูกนำไปใช้ในส่วนอื่น ๆ ไม่พอเพียงที่จะนำมาปรับปรุงพัฒนาห้องไกลเกลี่ยได้ ศาลบางแห่งตั้งอยู่ห่างไกลชุมชน มีการคมนาคมที่ไม่มีความสะดวกเท่าที่ควร”^๒ จากการศึกษาพบว่า ในการจัดอาคารหรือสถานที่ภายในศาลจะพบปัญหาและอุปสรรค ศาลเป็นสถานที่ให้ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันทางสังคมโดยการไกลเกลี่ยและระงับข้อพิพาทก็จริง แต่ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากในอดีตและที่เกิดขึ้นในยุคสมัยปัจจุบัน คือ

๑) ปัญหาอุปสรรคเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบันมีจำนวนคดีเพิ่มมากขึ้น ทำให้อาคารสถานที่หรือห้องใช้ในการปฏิบัติงานทางการศาลมีขนาดเล็กหรือไม่พอเพียงต่อการให้บริการ เช่น ห้องพิจารณาคดี ห้องไกลเกลี่ย ห้องปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ประจำศาล เป็นต้น

๒) ปัญหาอุปสรรคผู้มาใช้บริการเป็นจำนวนมาก ทำให้อาคารหรือสถานจอดรถและห้องน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการ

๓) ปัญหาอุปสรรคจากตัวอาคารบางหลังที่มีอายุก่อสร้างนานและอาจมีปัญหาความมั่นคงแข็งแรงของตัวอาคาร ดังประชาชนที่มาใช้บริการให้สัมภาษณ์ว่า “ภายนอกอาคาร ทางขึ้นศาลมีรอยแตกร้าวและทางเดินลาดชัน ห้องไกลเกลี่ยเล็กที่ไม่พอนั่ง โต๊ะ เก้าอี้ มีสภาพเก่า”^๓

๔) ปัญหาอุปสรรคลักษณะของศาลที่มีเสาโรมันใหญ่หน้าศาลที่แสดงถึงความมั่นคง เครงครึม น่าเกรงขาม ซึ่งอาจทำให้ผู้มาใช้บริการอาจเกิดความประหม่าหรือรู้สึกไม่สบายใจเมื่อเข้ามาภายในบริเวณศาล

๕) ปัญหาอุปสรรคที่ตั้งของศาล ในส่วนของศูนย์ราชการที่มีอาคารจำนวนมากอาจทำให้ผู้มาใช้บริการเกิดความสับสนไม่ทราบว่าอาคารของศาลตั้งอยู่ส่วนใดของศูนย์ราชการ

๔.๑.๑.๒ แนวทางการแก้ไข

จากการศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมในด้านอาคารสถานที่ ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการ

^๒ สัมภาษณ์ ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, ผู้อำนวยการ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^๓ สัมภาษณ์ ประชาชนที่มาใช้บริการ, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

ใกล้เคียงข้อพิพาทให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังนี้

๑) กรณีอาคารสถานที่หรือห้องใช้ในการปฏิบัติงานทางการศาลมีขนาดเล็กหรือไม่พอเพียงพอต่อการให้บริการ ควรมีการจัดการระบบผังอาคารและห้องใหม่ให้เพียงพอและใช้งานอย่างเหมาะสมต่อผู้มาใช้บริการ

๒) กรณีลานจอดรถและห้องน้ำของบางศาลไม่เพียงพอต่อความต้องการ ควรจัดให้มีการก่อสร้างเพิ่มเติมให้เพียงพอ ซึ่งต้องมีความสะอาด สะดวก และปลอดภัย

๓) กรณีตัวอาคารบางหลังที่มีอายุก่อสร้างนานและอาจมีปัญหาความมั่นคงแข็งแรงของตัวอาคาร ทางศาลควรมั่นตรตรวจสอบและปรับปรุงซ่อมแซมให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ

๔) กรณีลักษณะของศาลที่มีเสาโรมันใหญ่หน้าศาลที่แสดงถึงความมั่นคง เกรงคร้าม น่าเกรงขาม อาจทำให้ผู้มาใช้บริการเกิดความประหม่าหรือรู้สึกไม่สบายใจ ทางศาลควรเพิ่มการจัดสวนหรือปลูกต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่น และสวยงาม หรือจัดบริเวณภายในศาลให้มีลักษณะคล้ายบ้าน ซึ่งจะทำให้ผู้มาใช้บริการรู้สึกอบอุ่น ผ่อนคลาย ไม่ประหม่า โดยความรู้สึกเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้การไกล่เกลี่ยง่ายขึ้น

๕) กรณีที่ตั้งของศาล ควรมีลักษณะที่ตั้งที่ชัดเจน หรือมีป้ายบอกอย่างเด่นชัด หรือมีข้อมูลที่ตั้งของศาลในระบบแอปพลิเคชัน เช่น google map, facebook เป็นต้น

จากแนวทางที่ผู้วิจัยได้เสนอไว้ในเบื้องต้น สามารถเขียนสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

แผนภูมิตารางที่ ๔.๑ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านอาคารสถานที่

ปัญหา	แนวทางการแก้ไข
๑. มีขนาดเล็กหรือไม่พอเพียงพอต่อการให้บริการ	- การจัดการระบบผังอาคารและห้องใหม่ให้เพียงพอ
๒. ลานจอดรถและห้องน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการ	- ก่อสร้างเพิ่มเติมให้เพียงพอ - ต้องมีความสะอาด สะดวก และปลอดภัย
๓. ตัวอาคารบางหลังที่มีอายุก่อสร้างนาน	- ควรมั่นตรตรวจสอบตัวอาคาร - ปรับปรุงซ่อมแซมให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ
๔. ลักษณะของศาล	- เพิ่มการจัดสวนหรือปลูกต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่นและสวยงาม - จัดบริเวณภายในศาลให้มีลักษณะคล้ายบ้าน
๕. ที่ตั้งของศาล	- มีที่ตั้งที่ชัดเจน หรือมีป้ายบอกอย่างเด่นชัด - มีข้อมูลที่ตั้งของศาลในระบบแอปพลิเคชัน

เนื่องจากขั้นตอนการพิจารณาดีของศาลมีต้นทุนในเรื่องระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการที่สูงมากการไกล่เกลี่ย เพื่อที่จะให้ผู้มาใช้บริการได้รับความสะดวกสบายควรมีที่ตั้งอาคารสถานที่ที่เหมาะสม มีความสะอาด มีความเหมาะสมมีความพร้อมอยู่เสมอ และความคุ้มค่าต่อการใช้ประโยชน์ ซึ่งปัญหาที่พบบกัถือว่าน้อยมาก เพราะศาลได้ให้ความสำคัญด้านอาคารสถานที่ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกออกแบบและสร้างขึ้นด้วยความประณีตงดงามทำให้จิตใจสงบนิ่ง นอบน้อม และเป็นสมานธิ นอกจากนี้จะต้องได้รับการออกแบบและการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีสุขภาพิบาลที่ดีและมีความปลอดภัยแล้ว ยังต้องใส่ใจกับห้องไกล่เกลี่ยด้วยการออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอีกด้วย

๔.๑.๒ ด้านการเดินทางและระบบทางเดินในศาล

๔.๑.๒.๑ สภาพปัญหา อุปสรรค

จากการศึกษาพบว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมด้านการสัญจรไปมาของประชาชนผู้มาใช้บริการปรากฏว่ามีการเดินทางเข้ามายังศาลไม่ยากมากนัก แต่อีกด้านหนึ่งจากการศึกษาก็ยังมีบางศาลที่ประชาชนผู้มาใช้บริการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลแรงงานกลางสาขาสมุทรปราการ มีการเดินทางที่ไม่สะดวก อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง ไม่มีป้ายรถโดยสาร มีรถประจำทางสาธารณะผ่านน้อยทำให้ต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทางที่ไม่สะดวกและใช้เวลานาน ทำให้เกิดความรู้สึกหงุดหงิดเบื่อหน่ายกับการเดินทาง ดังประชาชนที่มาใช้บริการให้สัมภาษณ์ว่า “สถานที่ตั้งของคุณผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลแรงงานกลางสาขาสมุทรปราการ มีการเดินทางที่ไม่สะดวก อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง ไม่มีป้ายรถโดยสาร มีรถประจำทางสาธารณะผ่านน้อยสาย ทำให้ต้องใช้เวลาในการเดินทางที่นานรู้สึกเบื่อหน่ายกับการเดินทางมาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”^๔ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยได้พบ โดยมีจุดอ่อนหรือปัญหาอุปสรรคทั่ว ๆ ไป โดยรวม คือ

- ๑) ผู้มาใช้บริการไม่รู้จักสถานที่ที่ตั้งของศาลว่าอยู่ตำแหน่งใด
- ๒) ศาลบางแห่งไม่มีจุดจอดรถประจำทาง
- ๓) ศาลบางแห่งมีแท็กซี่ สามล้อเครื่อง หรือมอเตอร์ไซค์รับจ้างผ่านน้อย
- ๔) ศาลบางแห่งมีการจราจรที่ติดขัดมาก
- ๕) ศาลบางแห่งป้ายบอกสถานที่ยังไม่เด่นชัด
- ๖) เส้นทางเดินรถภายในบริเวณศาลมีป้ายบอกทางไม่ชัดเจน
- ๗) ศาลบางแห่งอยู่ใกล้ถนนสายหลักทำให้เกิดเสียงดังรบกวนจากมีรถวิ่งเร็วมาก
- ๘) ป้ายบอกทางเดินภายในตัวอาคารไม่ชัดเจน

^๔ สัมภาษณ์ ประชาชนที่มาใช้บริการ, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

๔.๑.๒.๒ แนวทางการแก้ไข

จากการศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมในด้านโครงสร้างป้ายะ ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาทให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังนี้

๑) กรณีผู้มาใช้บริการใหม่ไม่รู้จักสถานที่ที่ตั้งของศาล ควรจัดให้มีป้ายบอกอย่างเด่นชัด หรือมีข้อมูลที่ตั้งของศาลในระบบแอปพลิเคชัน และจัดให้การประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง

๒) กรณีศาลบางแห่งไม่มีจุดจอดรถประจำทาง ควรประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีรถผ่านเพื่อรับรองการเดินทางของผู้มาใช้บริการ

๓) ศาลบางแห่งมีแท็กซี่ สามล้อเครื่อง หรือมอเตอร์ไซค์รับจ้างผ่านน้อย ควรประสานแท็กซี่ สามล้อเครื่อง หรือมอเตอร์ไซค์รับจ้างในบริเวณพื้นที่นั้น ๆ เพื่อเพิ่มจำนวนรถให้บริการแก่ผู้มาใช้บริการ

๔) กรณีศาลบางแห่งมีการจราจรที่ติดขัดมาก ปัญหาการจราจรในเขตเมืองเป็นปัญหาที่แก้กันมานานแล้วและแก้ได้ยากมาก ควรเปลี่ยนเวลานัดใกล้เคียงหรือเพิ่มเวลาทำการหลังจากเวลาราชการเพื่อเลี่ยงจราจรที่ติดขัด

๕) กรณีศาลบางแห่งป้ายบอกสถานที่ยังไม่เด่นชัด ควรจัดให้มีป้ายบอกที่ชัดเจนและเด่นชัดเส้นทางที่ใช้เดินทางมายังศาล

๖) กรณีเส้นทางเดินรถภายในบริเวณศาลมีป้ายบอกทางไม่ชัดเจน ควรเพิ่มป้ายบอกทางหรือทำสัญลักษณ์ลูกศรบนพื้นถนน เพื่อให้ทราบทางเดินรถได้ง่าย ชั่ว หรือเส้นทางนี้เป็นเส้นทางเดินรถทางเดียว

๗) กรณีศาลบางแห่งอยู่ใกล้ถนนสายหลักทำให้เกิดเสียงดังรบกวนจากมีรถวิ่งเร็วมาก การแก้ไขควรสร้างกำแพงหรือปลูกต้นไม้ด้านถนนให้หนาที่สุดเพื่อป้องกันเสียงผ่านเข้ามารบกวน

๘) กรณีป้ายบอกทางเดินภายในตัวอาคารไม่ชัดเจน ควรทำให้ชัดเจน โดยตัวหนังสือขนาดใหญ่หรือมีรูปสัญลักษณ์แสดงชัดเจน

จากแนวทางที่ผู้วิจัยได้เสนอไว้ในเบื้องต้น สามารถเขียนสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

แผนภูมิตารางที่ ๔.๒ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการเดินทางและระบบทางเดินในศาล

ปัญหา	แนวทางแก้ไข
๑. ผู้มาใช้บริการใหม่ไม่รู้จักสถานที่ที่ตั้งของศาล	ควรจัดให้มีป้ายบอกอย่างเด่นชัดหรือมีข้อมูลในระบบแอปพลิเคชัน
๒. ศาลบางแห่งไม่มีจุดจอดรถประจำทาง	ควรประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีรถผ่าน
๓. ศาลบางแห่งมีแท็กซี่ สามล้อเครื่อง หรือมอเตอร์ไซค์รับจ้างผ่านน้อย	ควรประสานเพื่อเพิ่มจำนวนรถให้บริการแก่ผู้มาใช้บริการ

ปัญหา	แนวทางแก้ไข
๔. ศาลบางแห่งมีการจราจรที่ติดขัดมาก	ควรเปลี่ยนเวลานัดไต่ถามหรือเพิ่มเวลาทำการหลังจากเวลาราชการ
๕. ศาลบางแห่งป้ายบอกสถานที่ยังไม่เด่นชัด	ควรจัดให้มีป้ายบอกที่ชัดเจนและเด่นชัดเส้นทางที่ใช้เดินทางมายังศาล
๖. เส้นทางเดินรถภายในบริเวณศาลมีป้ายบอกทางไม่ชัดเจน	ควรเพิ่มป้ายบอกทางหรือทำสัญลักษณ์ลูกศรบนพื้นถนน
๗. ศาลบางแห่งอยู่ใกล้ถนนสายหลักทำให้เกิดเสียงดังรบกวนจากมีรถวิ่งเร็วมาก	ควรสร้างกำแพงหรือปลูกต้นไม้ด้านถนนให้หนา
๘. ป้ายบอกทางเดินภายในตัวอาคารไม่ชัดเจน	ควรทำให้ชัดเจน โดยตัวหนังสือขนาดใหญ่หรือมีรูปสัญลักษณ์แสดงชัดเจน

กล่าวโดยสรุป การจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมมีทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหา อุปสรรคในด้านโครงสร้างปะยะ มีปัญหาที่แก้ได้ยากคือ ปัญหาด้านการจราจรที่ติดขัดซึ่งมีเฉพาะศาลบางแห่งเท่านั้น โดยภาพรวมถือว่าปัญหาที่น้อย ที่เป็นปัญหาอยู่ก็มีบ้างเล็กน้อยหรือเป็นปัญหาทั่ว ๆ ไป ซึ่งต้องประสานงานและอาศัยความร่วมมือในการแก้ไขจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงจะประสบผลสำเร็จ

๔.๑.๓ ด้านการสื่อสาร พูดคุย

๔.๑.๓.๑ สภาพปัญหา อุปสรรค

การจากศึกษาพบว่า ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมด้านการสื่อสาร สนทนาพูดคุยที่ดี การหาทางออกร่วมกัน การให้คำแนะนำอื่น ๆ ที่เกิดผลที่ดีของเจ้าหน้าที่ส่วนงาน ไกล่เกลี่ย, ผู้ประนีประนอม, ผู้พิพากษา และคู่ความที่อยู่ในกระบวนการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นไปอย่างเหมาะสมแล้ว แต่ก็ยังพบกับปัญหาและอุปสรรคบ้างเล็กน้อยเกี่ยวกับเรื่องการสื่อสาร การพูดคุย การฟัง หรือการมอง ซึ่งผู้วิจัยได้พบจุดอ่อนหรือปัญหาอุปสรรคทั่ว ๆ ไป โดยรวม คือ

- ๑) ผู้ไกล่เกลี่ยบางคนพูดเพียงให้เรื่องจบ ๆ ไป ซึ่งเป็นภาระบังคับแต่ไม่ได้ระงับข้อพิพาท
- ๒) ผู้ไกล่เกลี่ยบางคนไม่ได้ตั้งใจฟัง ทำให้ไม่สามารถทราบสาเหตุและความต้องการที่แท้จริงของคู่พิพาท
- ๓) ผู้ไกล่เกลี่ยไม่ได้มองสบตาคู่พิพาท การมองสบตาผู้พูดถือเป็นมารยาทอย่างหนึ่งในการฟัง และอาจทำให้ไม่ทราบถึงอารมณ์ผู้พูดว่ารู้สึกอย่างไร
- ๔) การสนทนาพูดคุยที่ใช้ระยะเวลาเกินไป อาจทำให้คู่พิพาทรู้สึกเบื่อหน่าย รำคาญ อายากเลิกไกล่เกลี่ย

๕) กรณีมีคู่พิพาทเป็นชาวต่างประเทศ ผู้ไกล่เกลี่ยขาดมีทักษะด้านภาษาต่างประเทศที่ไม่ดีมากทำให้คู่พิพาทต่างชาติไม่เข้าใจในเนื้อหาสาระที่ไกล่เกลี่ย

๔.๑.๓.๒ แนวทางการแก้ไข

จากการศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมในด้านภัสสลับปายะ ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังนี้

- ๑) กรณีพูดผู้ไกล่เกลี่ยบางคนเพียงให้เรื่องจบ ๆ ไป ควรเพิ่มทักษะการพูดให้ดีขึ้น
- ๒) ผู้ไกล่เกลี่ยบางคนไม่ได้ตั้งใจฟัง ควรเพิ่มทักษะการฟังให้ดีขึ้น
- ๓) ผู้ไกล่เกลี่ยไม่ได้มองสบตาคู่พิพาท ควรมีการมองสบตาคู่พิพาทขณะฟัง
- ๔) การสนทนาพูดคุยที่ใช้ระยะเวลาเกินไป ควรปรับเวลาให้เหมาะสมไม่มากหรือน้อยเกินไป
- ๕) กรณีมีคู่พิพาทเป็นชาวต่างประเทศ ควรมีผู้ไกล่เกลี่ยที่มีทักษะด้านภาษาต่างประเทศที่ดีมาทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ย

จากแนวทางที่ผู้วิจัยได้เสนอไว้ในเบื้องต้น สามารถเขียนสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

แผนภูมิตารางที่ ๔.๓ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการสื่อสาร พูดคุย

ปัญหา	แนวทางแก้ไข
๑. ผู้ไกล่เกลี่ยบางคนพูดเพียงให้เรื่องจบ ๆ ไป	ควรเพิ่มทักษะการพูดให้ดีขึ้น
๒. ผู้ไกล่เกลี่ยบางคนไม่ได้ตั้งใจฟัง	ควรเพิ่มทักษะการฟังให้ดีขึ้น
๓. ผู้ไกล่เกลี่ยไม่ได้มองสบตาคู่พิพาท	ควรมีการมองสบตาคู่พิพาทขณะฟัง
๔. การสนทนาพูดคุยที่ใช้ระยะเวลาเกินไป	ควรปรับเวลาให้เหมาะสมไม่มากหรือน้อยเกินไป
๕. กรณีมีคู่พิพาทเป็นชาวต่างประเทศ	ควรมีผู้ไกล่เกลี่ยที่มีทักษะด้านภาษาต่างประเทศที่ดีมาทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ย

หมายเหตุ ยังผลจากการศึกษาอีกหลายประเด็นที่ยังไม่ได้นำมาสรุปในตารางนี้

กล่าวโดยสรุป การจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมมีทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรคในด้านการสื่อสาร พูดคุยเป็นลักษณะในด้านการสื่อสารสนทนาพูดคุยที่ดี การหาทางออก ร่วมกัน การให้คำแนะนำอื่น ๆ ที่เกิดผลที่ดี โดยภาพรวมถือว่ามีปัญหาเล็กน้อย ที่เป็นปัญหาอยู่ก็มีบ้างเล็กน้อยหรือเป็นปัญหาทั่ว ๆ ไป ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือในจากบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการไกล่เกลี่ยจึงจะประสบผลสำเร็จ

๔.๑.๔ ด้านบุคคล

๔.๑.๔.๑ สภาพปัญหา อุปสรรค

จากการศึกษาพบว่า ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมด้านบุคคลอยู่ในกระบวนการใกล้เคียง เป็นไปอย่างเหมาะสม โดยเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีเทคนิควิธีการ และประสบการณ์ แต่ก็ยังพบกับปัญหาและอุปสรรคบ้างเล็กน้อย ซึ่งผู้วิจัยได้พบจุดอ่อนหรือปัญหาอุปสรรคทั่ว ๆ ไป โดยรวม คือ

- ๑) ผู้ใกล้เคียงมีน้อยแต่คดีมีเยอะ ซึ่งอาจไม่เพียงพอทำให้คดีค้างสะสม
- ๒) ผู้ใกล้เคียงบางคนมีเทคนิค วิธีการที่ไม่หลากหลาย ทำให้ไม่สามารถเข้าใจในลักษณะของปัญหา และทำให้ใกล้เคียงไม่สำเร็จ
- ๓) ผู้ใกล้เคียงบางคนมีประสบการณ์ไม่มากพอ ทำให้ไม่เข้าใจในสภาพปัญหาความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มพิพาท
- ๔) ผู้ใกล้เคียงบางคนมาจากสายงานที่แตกต่างกัน ทำให้ไม่เข้าใจในสภาพปัญหาที่หลากหลายของกลุ่มพิพาท
- ๕) ผู้ใกล้เคียงระงับคดีได้ แต่ระงับข้อพิพาทไม่ได้ กล่าวคือ เป็นเพียงการลดคดี แต่ไม่ได้ลดปัญหาของสังคม

๔.๑.๔.๒ แนวทางการแก้ไข

จากการศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมในด้านบุคคล ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาทให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังนี้

- ๑) กรณีผู้ใกล้เคียงมีน้อยแต่คดีมีเยอะ ควรเพิ่มจำนวนผู้ใกล้เคียง
- ๒) กรณีผู้ใกล้เคียงบางคนมีเทคนิค วิธีการที่ไม่หลากหลาย ควรเพิ่มการจัดฝึกอบรมการพัฒนาเทคนิควิธีการการใกล้เคียงข้อพิพาทให้แก่ผู้ใกล้เคียง
- ๓) กรณีผู้ใกล้เคียงบางคนมีประสบการณ์ไม่มากพอ ควรพิจารณาให้ผู้ที่มีประสบการณ์มากพอมาทำการใกล้เคียงนั้น ๆ
- ๔) กรณีผู้ใกล้เคียงบางคนมาจากสายงานที่แตกต่างกัน ควรมีการจัดประชุมเพื่อให้มีการใกล้เคียงไปในทิศทางเดียวกัน
- ๕) กรณีผู้ใกล้เคียงระงับคดีได้ แต่ระงับข้อพิพาทไม่ได้ ผู้ใกล้เคียงควรตระหนักและคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มพิพาท

จากแนวทางที่ผู้วิจัยได้เสนอไว้ในเบื้องต้น สามารถเขียนสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

แผนภูมิตารางที่ ๔.๔ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านบุคคล

ปัญหา	แนวทางแก้ไข
๑. กรณีผู้ไกล่เกลี่ยมีน้อยแต่คดีมีเยอะ	ควรเพิ่มจำนวนผู้ไกล่เกลี่ย
๒. กรณีผู้ไกล่เกลี่ยบางคนมีเทคนิค วิธีการที่ไม่หลากหลาย	ควรเพิ่มการจัดฝึกอบรมการพัฒนาเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
๓. กรณีผู้ไกล่เกลี่ยบางคนมีประสบการณ์ไม่มากพอ	ควรพิจารณาให้ผู้ที่ประสบการณ์มากพอมารับการไกล่เกลี่ยนั้น ๆ
๔. กรณีผู้ไกล่เกลี่ยบางคนมาจากสายงานที่แตกต่างกัน	ควรมีการจัดประชุมเพื่อให้มีการไกล่เกลี่ยไปในทิศทางเดียวกัน
๕. กรณีผู้ไกล่เกลี่ยระงับคดีได้ แต่ระงับข้อพิพาทไม่ได้	ควรตระหนักและคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของคู่พิพาท

หมายเหตุ ยังผลจากการศึกษาอีกหลายประเด็นที่ยังไม่ได้นำมาสรุปในตารางนี้

กล่าวโดยสรุป การจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมมีทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรคการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมด้านบุคคลอยู่ในกระบวนการไกล่เกลี่ย เป็นไปอย่างเหมาะสม โดยเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีเทคนิควิธีการ และประสบการณ์ โดยภาพรวมถือว่ามีปัญหาน้อย ที่เป็นปัญหายู่งก็ยังมีบ้างเล็กน้อยหรือเป็นปัญหาทั่ว ๆ ไป ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการไกล่เกลี่ยจึงจะประสบผลสำเร็จ

๔.๑.๕ ด้านการบริการอาหารและเครื่องดื่ม

๔.๑.๕.๑ สภาพปัญหา อุปสรรค

จากการศึกษาพบว่า ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมด้านอาหารเครื่องดื่ม เป็นไปอย่างเหมาะสม โดยมีอาหารเครื่องดื่มจัดเตรียมไว้ให้บริการ และมีโรงอาหารหรือร้านอาหารที่ถูกต้องลักษณะ แต่ก็ยังพบกับปัญหาและอุปสรรคบ้างเล็กน้อยในบางศาล ซึ่งผู้วิจัยได้พบจุดอ่อนหรือปัญหาอุปสรรคทั่ว ๆ ไป โดยรวม คือ

- ๑) ศาลบางแห่งมีปัญหาด้านงบประมาณสนับสนุนในการจัดเตรียมอาหารว่างเครื่องดื่มในการไกล่เกลี่ย
- ๒) ศาลบางแห่งมีโรงอาหารหรือร้านอาหารอยู่ในระยะห่างไกลจากตัวอาคารของศาล
- ๓) ศาลบางแห่งไม่มีจุดบริการน้ำดื่มฟรีให้แก่ผู้มาใช้บริการ

๔.๑.๕.๒ แนวทางการแก้ไข

จากการศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมในด้านการบริการอาหารและเครื่องดื่ม ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาทให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังนี้

๑) กรณีศาลบางแห่งมีปัญหาด้านงบประมาณสนับสนุนการจัดเตรียมอาหารเครื่องดื่ม ผู้บริหารควรจัดให้มีงบประมาณสนับสนุนเพิ่มขึ้นทั้งจากภายในหน่วยงานและภาคเอกชน

๒) กรณีศาลบางแห่งมีโรงอาหารหรือร้านอาหารอยู่ในระยะห่างไกลจากตัวอาคารของศาล ควรแก้ไขโดยการสร้างโรงอาหารหรือร้านอาหาร หรืออยู่ในบริเวณที่เหมาะสม แต่ไม่ควรไกลจนเกินไป สะอาด ถูกสุขอนามัย เพราะหากจัดให้มีโรงอาหารหรือร้านอาหาร ถ้าจัดการไม่ดี ก็จะเป็นกลายเป็นปัญหา มีทั้งเสียง กลิ่น เป็นต้น

๓) กรณีศาลบางแห่งไม่มีจุดบริการน้ำดื่มฟรีให้แก่ผู้มาใช้บริการ ควรจัดให้มีจุดบริการน้ำดื่มฟรีให้แก่ผู้มาใช้บริการอย่างเพียงพอและเหมาะสม

จากแนวทางที่ผู้วิจัยได้เสนอไว้ในเบื้องต้น สามารถเขียนสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

แผนภูมิตารางที่ ๔.๕ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการบริการอาหารและเครื่องดื่ม

ปัญหา	แนวทางแก้ไข
๑. ศาลบางแห่งมีปัญหาด้านงบประมาณสนับสนุน	ผู้บริหารหน่วยงานควรจัดให้มีงบประมาณสนับสนุนเพิ่มขึ้น
๒. ศาลบางแห่งมีโรงอาหารหรือร้านอาหารอยู่ในระยะห่างไกล	ควรแก้ไขโดยการสร้างโรงอาหารหรือร้านอาหาร หรืออยู่ในบริเวณที่เหมาะสม
๓. ศาลบางแห่งไม่มีจุดบริการน้ำดื่มฟรีให้แก่ผู้มาใช้บริการ	ควรจัดให้มีจุดบริการน้ำดื่มฟรีให้แก่ผู้มาใช้บริการอย่างเพียงพอและเหมาะสม

กล่าวโดยสรุป การจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมมีทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรคการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมด้านการบริการอาหารและเครื่องดื่มอยู่ในกระบวนการใกล้เคียง เป็นไปอย่างเหมาะสม ซึ่งอาหารและเครื่องดื่มนั้นเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในการใกล้เคียงให้สำเร็จ เมื่อผู้ใกล้เคียงมองว่าคู่พิพาทเริ่มมีอาการเบื่อหน่ายหรือเริ่มเกิดอารมณ์จากความขัดแย้ง ผู้ใกล้เคียงอาจทำการพักการใกล้เคียง ดื่มน้ำ ทานอาหาร ทั้งนี้เพื่อให้คู่พิพาทได้รู้สึกผ่อนคลาย อารมณ์เย็นลงและสงบ หลังจากนั้นจึงทำการใกล้เคียงต่อ โดยภาพรวมถือว่ามียุทธยาน้อยที่เป็นปัญหาอยู่ก็มีบ้างเล็กน้อยหรือเป็นปัญหาทั่ว ๆ ไป ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือในจากบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการใกล้เคียงจึงจะประสบผลสำเร็จ

๔.๑.๖ ด้านบรรยากาศ อุณหภูมิ แสง สี เสียง

๔.๑.๖.๑ สภาพปัญหา อุปสรรค

จากการศึกษาพบว่า ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมด้านบรรยากาศ อุณหภูมิ แสง สี เสียง ส่วนใหญ่เป็นไปอย่างเหมาะสม มีเครื่องปรับอากาศในการรักษาอุณหภูมิภายในห้องและแสงสว่างที่เพียงพอต่อใกล้เคียง แต่ก็ยังพบกับปัญหาและอุปสรรคในบางศาล ซึ่งจากการศึกษาได้พบจุดอ่อนหรือปัญหาอุปสรรคทั่ว ๆ ไป โดยรวม คือ

๑) ในช่วงฤดูฝนมีน้ำขังในบางบริเวณ เช่น ลานจอดรถ พื้นทางเดินระหว่างตัวอาคาร ซึ่งอาจทำให้น้ำกระเด็นใส่หรือลื่นล้มอันเป็นอันตรายกับตัวผู้มาใช้บริการ

๒) ในช่วงฤดูฝนมีน้ำขังซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง และมีกลิ่นเหม็น

๓) ศาลบางแห่งไม่มีหลังคากันฝนในบริเวณที่ต้องใช้เดินทางเชื่อมตัวอาคาร เช่น ลานจอดรถ ทางเดินระหว่างตัวอาคาร จุดนั่งพักบริเวณรอบ ๆ ศาล ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถหลบฝนระหว่างก่อนหรือหลังการมาใกล้เคียง

๔) ศาลบางแห่งอยู่ใกล้กับถนนที่มีการจราจรติดขัด ทำให้เกิดมลพิษทางอากาศและมลพิษทางเสียง

๕) ในช่วงฤดูร้อนจุดนั่งพักบริเวณรอบ ๆ ศาล ไม่มีหลังคาบังแดดหรือร่มไม้เพียงพอ ซึ่งทำให้ร้อนระหว่างรอการใกล้เคียง

๖) ห้องที่ใช้ในการใกล้เคียงขาดแสงสว่างจากธรรมชาติ ห้องที่มีแสงสว่างจากดวงอาทิตย์ สาดฉายเข้ามาได้ก็เท่ากับว่าได้เชื่อมต่อกับธรรมชาติแล้วแสงแดดยังให้คุณประโยชน์หลายอย่างต่อสุขภาพอีกด้วย

๗) สีภายในห้องใกล้เคียงที่ไม่เหมาะสมหรือมีสีที่เกินอายุการใช้งานทำให้เกิดกลิ่นอับ

๔.๑.๖.๒ แนวทางการแก้ไข

จากการศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมในด้านอุปสัปปายะ ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาทให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังนี้

๑) กรณีในช่วงฤดูฝนมีน้ำขังในบางบริเวณ การทำให้ฝนหยุดตกคงเป็นไปได้ยาก เพราะเป็นเรื่องของธรรมชาติ แต่ควรมีวิธีเตรียมการป้องกันก่อนที่จะถึงฤดูฝนในแต่ละปี โดยการทำการปรับปรุงพื้นที่ที่เป็นแอ่ง ปรับระดับพื้นให้มีความลาดเล็กน้อยเพื่อให้น้ำไหลไปในทางที่เหมาะสม

๒) กรณีในช่วงฤดูฝนมีน้ำขังซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง และมีกลิ่นเหม็น ควรการทำความสะดวกอุดร่องน้ำเพื่อไม่ให้อุดตันและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุง

๓) กรณีศาลบางแห่งไม่มีหลังคากันฝน ควรจัดให้มีหลังคากันฝนทั้งนี้จะช่วยลดอุบัติเหตุการเดินทางเข้ามายังตัวอาคารและช่วยให้ผู้มาใช้บริการไม่เปียกก่อนและหลังการมาใกล้เกลี่ย

๔) กรณีศาลบางแห่งอยู่ใกล้กับถนนที่มีการจราจรติดขัด ควรปลูกต้นไม้หรือมีวัสดุในอาคารที่ดูดซับเสียงได้อย่างเหมาะสม

๕) กรณีในช่วงฤดูร้อนจุดนั่งพักบริเวณรอบๆ ศาล ไม่มีหลังคาบังแดดหรือร่มไม้เพียงพอ ควรจัดให้มีหลังคาหรือปลูกต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงา นอกจากนั้นยังช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีให้กับศาล

๖) กรณีห้องที่ไม่มีแสงจากธรรมชาติ ควรจัดห้องที่มีประตูหน้าต่างเพื่อรับแสงสว่างจากธรรมชาติ นอกจากจะได้รับประโยชน์จากแสงสว่างธรรมชาติแล้วยังช่วยประหยัดค่าไฟอีกด้วย

๗) กรณีสีภายในห้องใกล้เคียงที่ไม่เหมาะสมหรือมีสีที่เกินอายุการใช้งาน ควรปรับปรุงสีภายในห้อง โดยเลือกใช้สีที่มีอิทธิพลต่ออารมณ์ ความรู้สึก และจิตใจ ซึ่งสีกลุ่มสีโทนเย็น เป็นกลุ่มสีที่ให้ความรู้สึกสดชื่น สงบทำให้รู้สึกผ่อนคลาย สบายใจ และไม่ทำให้เครียด ควรจัดให้มีกลุ่มสีโทนเย็นไม่จัดหรือเข้มเกินไป

จากแนวทางที่ผู้วิจัยได้เสนอไว้ในเบื้องต้น สามารถเขียนสรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

แผนภูมิตารางที่ ๔.๖ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านบรรยากาศ อุณหภูมิ แสง สี เสียง

ปัญหา	แนวทางแก้ไข
๑. ในช่วงฤดูฝนมีน้ำขังในบางบริเวณ	ควรจะมีวิธีเตรียมการป้องกันก่อนที่จะถึงฤดูฝนในแต่ละปี โดยการปรับปรุงพื้นที่ที่เป็นแอ่ง
๒. ในช่วงฤดูฝนมีน้ำขังซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง	ควรการทำความสะอาดร่องน้ำเพื่อไม่ให้อุดตันและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุง
๓. ศาลบางแห่งไม่มีหลังคากันฝน	ควรจัดให้มีหลังคากันฝนทั้งนี้จะช่วยลดอุบัติเหตุการเดินทางเข้ามายังตัวอาคาร
๔. ศาลบางแห่งอยู่ใกล้กับถนนที่มีการจราจรติดขัด	ควรปลูกต้นไม้หรือมีวัสดุในอาคารที่ดูดซับเสียงได้อย่างเหมาะสม
๕. ในช่วงฤดูร้อนจุดนั่งพักบริเวณรอบๆ ศาล ไม่มีหลังคาบังแดดหรือร่มไม้เพียงพอ	ควรจัดให้มีหลังคาหรือปลูกต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงา
๖. ห้องที่ไม่มีแสงจากธรรมชาติ	ควรจัดห้องที่มีประตูหน้าต่างเพื่อรับแสงสว่างจากธรรมชาติ
๗. สีภายในห้องใกล้เคียงที่ไม่เหมาะสมหรือมีสีที่เกินอายุการใช้งาน	ควรปรับปรุงสีภายในห้อง โดยเลือกกลุ่มสีโทนเย็น

กล่าวโดยสรุป การจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมมีทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ ปัญหาอุปสรรคการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมด้านบรรยากาศ อุณหภูมิ แสง สี เสียง สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป แสงสว่าง สี เสียง ภายในบริเวณศาลและห้อง ไกล่เกลี่ย เป็นไปอย่างเหมาะสม โดยภาพรวมถือว่ามีปัญหาน้อย ที่เป็นปัญหาอยู่ก็มีบ้างเล็กน้อยหรือ เป็นปัญหาทั่ว ๆ ไป เช่น ปัญหาในฤดูฝนซึ่งจะห้ามไม่ให้ฝนตกคงเป็นไปได้ยาก เพราะเป็นเรื่อง ธรรมชาติ สิ่งที่ได้ทำคือการปรับปรุงส่วนที่มีปัญหาและพร้อมรับมือกับน้ำที่เกิดขึ้นจากฝนตก ซึ่งต้อง อาศัยความร่วมมือในจากบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการไกล่เกลี่ยจึงจะประสบผลสำเร็จ

๔.๑.๗ ด้านอิริยาบถ (การรักษาอาการที่เหมาะสม)

๔.๑.๗.๑ สภาพปัญหา อุปสรรค

จากการศึกษาพบว่า ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมด้านอิริยาบถ (การรักษา อาการที่เหมาะสม) ในระหว่างการไกล่เกลี่ยควรอยู่ในอิริยาบถที่เหมาะสม เป็นไปอย่างเหมาะสม โดย การจัดโต๊ะเก้าอี้ที่เหมาะสมต่อการเคลื่อนไหวอิริยาบถ แต่ก็ยังพบกับปัญหาและอุปสรรคบ้างเล็กน้อย ในบางศาลมีขนาดห้องไกล่เกลี่ยที่เก่าและคับแคบ มีการจัดวางโต๊ะ เก้าอี้ที่แออัด โต๊ะเก้าอี้มีสภาพที่มี อายุการใช้งานมานานมาแล้ว ทำให้เกิดความรู้สึกไม่เหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยได้พบจุดอ่อนหรือปัญหา อุปสรรคทั่ว ๆ ไป โดยรวม คือ

- ๑) ศาลบางแห่งมีโต๊ะ เก้าอี้ที่มีอายุการใช้งานนานเกินไป
- ๒) ศาลบางแห่งมีการจัดพื้นที่ห้องไกล่เกลี่ยที่ค่อนข้างแออัด จึงทำให้เคลื่อนไหวอิริยาบถ ค่อนข้างยาก
- ๓) บรรยากาศการไกล่เกลี่ยที่เคร่งเครียดและใช้เวลานาน

๔.๑.๗.๒ แนวทางการแก้ไข

จากการศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมในด้านอิริยาบถ (การรักษาอาการที่ เหมาะสม) ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังนี้

- ๑) กรณีมีโต๊ะ เก้าอี้ที่มีอายุการใช้งานนานเกินไป มีการชำรุด ควรจัดให้มีการดูแล ปรับปรุงซ่อมแซมโต๊ะ เก้าอี้ที่มีการชำรุด หรือหากซ่อมแซมไม่ได้ให้จัดหาโต๊ะ เก้าอี้มาใหม่ ทั้งนี้เพื่อ ความปลอดภัยในการทำงานของผู้ไกล่เกลี่ยและคู่พิพาท
- ๒) กรณีการจัดพื้นที่ห้องไกล่เกลี่ยที่ค่อนข้างแออัด ควรจัดสรรพื้นที่สะดวกต่อการ เคลื่อนไหวร่างกายในการเดิน ยืนและนั่ง อย่างเหมาะสม ไม่นั่งเบียดกันหรือห่างกันจนเกินไป

๓) กรณีบรรยากาศการใกล้เกลี่ยที่เคร่งเครียดและใช้เวลานาน ผู้ใกล้เกลี่ยควรให้คู่พิพาทได้พักเปลี่ยนแปลงอิริยาบถ เช่น การพักเข้าห้องน้ำ การพักดื่มน้ำทานอาหาร ซึ่งการพักการใกล้เกลี่ยจะทำให้คู่พิพาทรู้สึกผ่อนคลาย ไม่เคร่งเครียด ละสงบสติอารมณ์ให้เย็นลง

จากแนวทางที่ผู้วิจัยได้เสนอไว้ในเบื้องต้น สามารถเขียนสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

แผนภูมิตารางที่ ๔.๗ แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านอิริยาบถ (การรักษาอาการที่เหมาะสม)

ปัญหา	แนวทางแก้ไข
๑. โต๊ะ เก้าอี้ที่มีอายุการใช้งานนานเกินไป มีการชำรุด	ควรจัดให้มีการดูแลปรับปรุงซ่อมแซมโต๊ะ เก้าอี้ที่มีการชำรุด หรือจัดหาโต๊ะ เก้าอี้มาใหม่
๒. การจัดพื้นที่ห้องใกล้เกลี่ยที่ค่อนข้างแออัด	ควรจัดสรรพื้นที่สะดวกต่อการเคลื่อนไหวร่างกาย
๓. บรรยากาศการใกล้เกลี่ยที่เคร่งเครียดและใช้เวลานาน	ผู้ใกล้เกลี่ยควรให้คู่พิพาทได้พักเปลี่ยนแปลงอิริยาบถ

กล่าวโดยสรุป ปัญหาอุปสรรคการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมด้านอิริยาบถ (การรักษาอาการที่เหมาะสม) การจัดโต๊ะ เก้าอี้ เพื่อให้เคลื่อนไหวร่างกาย ยืน เดิน นั่ง ในห้องใกล้เกลี่ยเป็นไปอย่างเหมาะสม โดยภาพรวมถือว่ามีปัญหาบ่อย ที่เป็นปัญหาอยู่ก็มีบ้างเล็กน้อยหรือเป็นปัญหาทั่ว ๆ ไป เช่น การจัดให้ทุกฝ่ายมีที่นั่งที่พอเพียง เป็นสัดส่วน ไม่มีผู้คนพลุกพล่านไม่ก่อให้เกิดความรู้สึก หวาดกลัว วิตกกังวล เพื่อให้ผู้เข้าสู่กระบวนการใกล้เกลี่ยมีความรู้สึกผ่อนคลายกับการใกล้เกลี่ยซึ่งต้องอาศัยเทคนิควิธีการและประสบการณ์ของผู้ใกล้เกลี่ย บรรยากาศการใกล้เกลี่ยที่เคร่งเครียดและใช้เวลานาน ควรพักการใกล้เกลี่ย ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือในจากบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการใกล้เกลี่ยจึงจะประสบผลสำเร็จ

เห็นได้ว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในทุกด้านทั้งเกี่ยวกับสถานที่บรรยากาศ และเกี่ยวกับตัวบุคคลของกระบวนการใกล้เกลี่ย ซึ่งควรปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้การใกล้เกลี่ยมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้การจัดการสิ่งแวดล้อมไม่เพียงแต่ช่วยในกระบวนการใกล้เกลี่ยข้อพิพาทเท่านั้นแต่ยังช่วยเจ้าหน้าที่และบุคลากรในศาลจากความเหนื่อยล้า ความเครียด สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้ทุกคน เป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมเชิงบวกช่วยให้การทำงานของเจ้าหน้าที่ง่ายขึ้นอีกด้วย

๔.๒ สัปปายะที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างมีประสิทธิภาพ

ในข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงใน ๒ เรื่องที่มีความสัมพันธ์กันและมีความสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือ สัปปายะสู่สิ่งแวดล้อม และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมกับสัปปายะ ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไป

จากปัญหาและอุปสรรคดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้นำหลักสัปปายะ ๗ อันหมายถึง สถานที่หรือบุคคลซึ่งเป็นที่สบาย เหมาะกัน เพื่อเกื้อกูลหรือเอื้ออำนวยแก่การบำเพ็ญและประดับประดาประคองรักษาสมาธิให้การปฏิบัติธรรมบรรลุผลโดยไม่ว่ายากลำบากนัก มาพัฒนาเพื่อเป็นเครื่องมือในการค้นหาวิธีการสร้างรูปแบบของการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ ที่เอื้อและเกื้อกูลต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทบรรลุผลสำเร็จด้วยดี การพัฒนาหลักสัปปายะ ๗ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น เป็นหลักการหรือแนวทางของการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยให้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งมีองค์ประกอบทั้งหมด ๗ ด้าน กล่าวคือ

๑) **อาวาส (ที่อยู่)** หมายถึง อาคารสถานที่ บริเวณภายในศาล ห้องไกล่เกลี่ย “สภาพสิ่งแวดล้อมมีผลต่อการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพราะสถานที่ปลอดภัยสำหรับคนทั่วไป คือ บ้าน การจัดสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะคล้ายบ้าน ทำให้เกิดความไว้วางใจ ทำให้เกิดความอบอุ่น ทำให้ผู้เสียหายที่เข้าไปภายในเกิดความเมตตา ให้อภัยได้มากขึ้นจากสิ่งแวดล้อมดังกล่าว”^๕

๒) **โคจร (ทางบิณฑบาตที่ใกล้แหล่งอาหาร)** หมายถึง ระบบคมนาคมการเดินทางมายังศาล และการวางผังอาคารและป้ายบอกทาง

๓) **ภัสสะ (เรื่องพูดคุยที่เสริมการปฏิบัติ)** หมายถึง การสื่อสาร การสนทนาพูดคุย การฟัง และการมอง รวมทั้งการให้คำแนะนำและการรับฟังคำแนะนำที่เหมาะสมก่อให้เกิดผลดีต่อคู่กรณีของคนกลางผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย “หลักการพูดจาถือเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งในการไกล่เกลี่ย ถ้าผู้ไกล่เกลี่ยใช้ถ้อยคำไม่สุภาพอาจทำให้คู่พิพาทไม่ต้องการผู้ไกล่เกลี่ย กริยา ท่าทาง คำพูด น้ำเสียง ถือเป็นองค์ประกอบที่ทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยนั้นมีความน่าเชื่อถือ นอกจากองค์ความรู้แล้วที่ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีแล้ว ยังต้องมีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยที่มากพอ สามารถเข้าใจถึงสภาพปัญหาของคู่พิพาท”^๖

๔) **บุคคล (ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยแล้วช่วยให้จิตใจสงบใสสงบมั่นคง)** หมายถึง ผู้พิพากษาประจำศาล ผู้ประนีประนอมประจำศาล เจ้าหน้าที่ส่วนงานไกล่เกลี่ย ที่มีเทคนิค ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ ทำให้ข้อพิพาทยุติได้และยังคงรักษาสายสัมพันธ์อันดีของคู่กรณีไว้ได้ “ความสามารถและประสบการณ์ของผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยที่ผ่านงานมากจะเห็นสภาพของปัญหา และผลของการ

^๕ สัมภาษณ์ เขวง ชูศิริ, เลขาธิการประธานศาลฎีกา, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^๖ สัมภาษณ์ เขวง ชูศิริ, เลขาธิการประธานศาลฎีกา, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ไกล่เกลี่ยที่สำเร็จและไม่สำเร็จ โดยผลของการไกล่เกลี่ยที่ไม่สำเร็จจะเป็นแนวทางให้ผู้ไกล่เกลี่ยพัฒนาตนเอง การให้คู่พิพาทยอมรับการไกล่เกลี่ยนั้นเกิดจากการยอมรับความเป็นกลาง ความน่าเชื่อถือของผู้ไกล่เกลี่ย โดยความเชื่อนั้นเกิดจาก ๑) อายุของผู้ไกล่เกลี่ย (วัยวุฒิ) เห็นได้ชัดในคดีที่พิพาทเกี่ยวกับความรู้สึกทางจิตใจ สังคมไทยเป็นสังคมที่นับถือผู้อายุมากกว่าหรืออาวุโสกว่า ซึ่งถ้าให้ผู้ไกล่เกลี่ยที่มีอายุน้อยกว่ามาไกล่เกลี่ยอาจทำให้ดูไม่น่าเชื่อถือ ๒) ความรู้ของผู้ไกล่เกลี่ย (คุณวุฒิ) ควรมีเทคนิคการไกล่เกลี่ย คือ การค้นหาความต้องการที่แท้จริงและจุดยืน โดยการค้นหาความต้องการที่แท้จริงจะทำให้ระงับคดีและระงับข้อพิพาทได้ ส่วนประสบการณ์นั้นผู้ไกล่เกลี่ยควรมีมากพอ ซึ่งการผ่านการไกล่เกลี่ยมาหลายคดีจะทำให้ผู้ไกล่เกลี่ย มีความเชี่ยวชาญชำนาญ สามารถแยกประเด็นความต้องการได้ ทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาและสืบหาความต้องการที่แท้จริงจากคู่พิพาทได้”^๗

๕) โภชนะ (อาหาร) หมายถึง การจัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่มที่เหมาะสม บริการระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท “ควรมีการจัดเตรียมน้ำดื่มบริการให้แก่คู่พิพาทก่อนการเริ่มพูดคุย”^๘

๖) อุต (สภาพแวดล้อมและอุณหภูมิ) หมายถึง อุณหภูมิ อากาศ แสง สี ที่เหมาะสมในห้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมทั้งระบบเสียงและไม่มีเสียงดังรบกวนในระหว่างการไกล่เกลี่ย

๗) อิริยาบถ (อิริยาบถเป็นที่สบาย ยืน เดิน นั่ง นอน) หมายถึง การเคลื่อนไหว ยืน เดิน นั่ง ที่เหมาะสม การจัดโต๊ะเก้าอี้ให้สะดวกต่อการเคลื่อนไหวไม่แออัด รวมทั้งการวางตัวอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ

ทั้งหมดนี้เหมาะสมกันเป็นสัปปายะ ไม่เหมาะสมกันเป็นอัสปายะ นับว่าครอบคลุมทั้งในเรื่องของตัวบุคคลซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมด้านสังคม และสภาพแวดล้อมภายนอกหรือสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่สามารถนำไปใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้

พระสุธีวรบัณฑิต (ไชว์ ทสสนีโย), ดร. ได้กล่าวถึง หลักสัปปายะ ๗ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยว่า “อवास คือ สถานที่ต้องสะดวกสบายต้องพร้อมในการไกล่เกลี่ย ภัสสะ การพูดคุยต้องใจสุจริต ปิยะวาจา เข้าไปผนวกบวกรวมด้วยเป็นวิธีของโคนันทิวีสาล ซึ่งถ้าใช้คำพูดแบบขวานผ่าซากก็คงประนีประนอมไม่ได้ บุคคลสัปปายะ ต้องมีเทคนิค วิธีการ จิตวิทยาในการไกล่เกลี่ย เช่น การเอาน้ำเย็นเข้าลูบ การถอยคนละก้าว โภชนะ ควรให้สะดวกสบายในเรื่องของโรงอาหาร ทำให้ผู้มาใช้บริการรู้สึกสบายใจก่อนการเข้าการไกล่เกลี่ย อุต ควรจัดสิ่งแวดล้อมภายในห้องให้น่าพูดคุย เช่น การปรับอุณหภูมิในห้อง แสงสว่างเหมาะสมหรือไม่ อิริยาบถ การไกล่เกลี่ยนานเกินไปอาจทำให้

^๗ สัมภาษณ์ เขวง ชูศิริ, เลขาธิการประธานศาลฎีกา, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ เขวง ชูศิริ, เลขาธิการประธานศาลฎีกา, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

คู่พิพาทรับไม่ได้ บางคนรับได้ ๑๐ นาที บางคนรับได้ ๓๐ นาที การปรับเปลี่ยนอริยาบทหรือการนัดให้มาพูดคุยกันใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนสถานที่ ทั้งนี้ต้องอยู่ในระเบียบของศาล”^๙

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ กล่าวว่า “เอาหลักพุทธศาสนามาจับกับหลักสากลมาประกบกันซึ่งถ้าเราพูดถึงพุทธศาสนาบางที่เรามองไม่ออกเรื่องนี้เป็นความคิดที่ดีมากที่สุดที่ผู้วิจัยสามารถไปหาหลักธรรมนี้มา เป็นกรอบให้เราได้คิดและเอามาเชื่อมโยงกับหลักสากล ผมเห็นด้วยกับการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมในห้องไต่ถาม”^{๑๐} ดังนั้น ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะ ที่ทำให้ให้การไต่ถามบรรลุผล

การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นการจัดการเพื่อยกระดับคุณภาพการไต่ถามข้อพิพาท โดยต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานความปลอดภัยเป็นสำคัญ การจัดการสิ่งแวดล้อมในศาลให้เชื่อมโยงกับธรรมชาติช่วยลดความเครียด ความวิตกกังวล และสร้างความผ่อนคลายให้กับคู่กรณี เจ้าหน้าที่และบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการไต่ถามทุกฝ่าย ในพื้นที่ที่ไม่สามารถเปิดสู่ธรรมชาติภายนอกได้ก็อาจใช้งานศิลปะเพื่อตกแต่งภายในเป็นการช่วยสร้างบรรยากาศได้ การจัดการสิ่งแวดล้อมไม่เพียงแต่ช่วยในกระบวนการไต่ถามข้อพิพาทเท่านั้นแต่ยังช่วยเจ้าหน้าที่และบุคลากรในศาลจากความเหนื่อยล้า ความเครียด และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคน เป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมเชิงบวกช่วยให้การทำงานของเจ้าหน้าที่ง่ายขึ้น สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “เรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องที่สำคัญมาก แต่อาจจะดูเหมือนว่าเป็นปัจจัยที่ดูเหมือนไม่ค่อยน่าสนใจ แต่ความจริงสิ่งแวดล้อม บรรยากาศเป็นตัวทำให้การไต่ถาม หรือการพูดคุยนำไปสู่การตัดสินใจได้ ขณะที่เรานั่งคุยกันในบรรยากาศที่ดี ยืนกัน มีที่แสงสว่างกำลังพอดี อากาศกำลังดี ถ้าหนาวเกินไปก็ไม่อยากคุยเรื่องเหล่านี้เป็นปัจจัย ที่สำคัญเพราะถ้ามีเสียงดังรบกวนก็จะทำให้ไม่มีสมาธิ ผู้ไต่ถามก็ต้องใช้พลังมากกว่าปกติ”^{๑๑} และ “ปัจจัยแวดล้อม เช่น เวลา สถานที่ นำไปสู่ผลที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกสบายใจในการแสดงความคิดเห็น การตกแต่งห้องให้เกิดบรรยากาศที่ผ่อนคลายและเป็นมิตรจึงมีความสำคัญมาก”^{๑๒} การจัดการสิ่งแวดล้อมต้องสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ดี ควรมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยน

^๙ สัมภาษณ์ พระสุธีวีรบัณฑิต (ไชว ทสสนีย์), ดร., ผู้อำนวยการ สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, ผู้อำนวยการ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, ผู้อำนวยการ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ไพจิตร จารูวรรธน, ผู้ประνομประจำศาล, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทเงื่อนไขและสภาพปัญหาที่ต้องการแก้ไขในแต่ละสถานการณ์ได้ โดยแบ่งเป็น ๓ ด้าน ดังนี้

๑) สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ (Physical Environment) หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่ประกอบด้วยวัตถุสิ่งของที่อยู่รอบกายเรา เช่น อาคาร โต๊ะ เก้าอี้ ต้นไม้ ลักษณะทางกายภาพอยู่รอบตัวเรามีผลต่อสภาวะจิตใจทั้งสิ้น เช่น แสง สี เสียง คุณภาพอากาศ ทัศนศิลป์ การจัดการพื้นที่ และภูมิทัศน์ เป็นต้น

๒) สิ่งแวดล้อมด้านสังคม (Social Environment) หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เป็นความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างผู้คน ความสัมพันธ์เหล่านี้นอกจากจะเกี่ยวกับตัวบุคคลต่าง ๆ ยังมีมิติทางสังคมกำกับอยู่ด้วย เช่น ค่านิยม บทบาทหน้าที่ทางสังคม รูปแบบความสัมพันธ์และการแสดงออก ความทรงจำทางสังคม รวมทั้งกฎระเบียบและกาลเทศะที่สังคมกำหนด เป็นกรอบสำหรับการกระทำและพฤติกรรมต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมทางสังคมมีผลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกของคน พฤติกรรมบริการที่ไม่ดีของเจ้าหน้าที่เพียงคนหนึ่งอาจทำให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ถูกออกแบบและตกแต่งไว้อย่างสวยงามหมดความหมายไปอย่างสิ้นเชิง

๓) สิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental Environment) หมายถึง สิ่งแวดล้อมภายในที่เป็นปัจจัยทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดหรือพฤติกรรม สภาวะทางจิตใจทำให้การรับรู้และการตีความเปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึกของบุคคล การมีความทรงจำและประสบการณ์ที่ดีในการมารับบริการ จะให้ความหมายต่อสิ่งที่พบเห็นแตกต่างไปจากบุคคลที่เคยมีปัญหาสิ่งแวดล้อมทางจิตใจ ส่งผลต่อภาวะของอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมอันเป็นปัจจัยหลักของการเสริมหรือบั่นทอนกำลังใจของบุคคล^{๑๓}

รวมความแล้วผลของสภาพแวดล้อมทั้งหมดที่มีต่อการตัดสินใจอยู่ที่ความรู้สึกทั้งสิ้น ไม่ว่าจะ เป็นสภาพแวดล้อมที่เกิดจากประสาทสัมผัส หรือสภาพแวดล้อมที่ได้รับจากมนุษย์ก็ตาม ซึ่งคำว่า ผัสสะเป็นศัพท์ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี เพราะประสบการณ์เชิงผัสสะนั้นสามารถครอบคลุมมากกว่าคำว่าประสาทสัมผัสที่วิชาวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ได้จำกัดความไว้แค่เพียง ๕ ประการ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย แต่ในทางพระพุทธศาสนานั้น ผัสสะสัมพันธ์กับคำว่า “อายตนะ” คือ อายตนะทั้ง ๖ อันมี “ใจ” เป็นส่วนเพิ่มเติมขึ้นจากวิทยาศาสตร์ อันได้แก่ ตา-เห็นรูป -หู-ได้ยินเสียง จมูก-ได้กลิ่น ลิ้น-ได้รส กาย-โผฏฐัพพะ (คือสัมผัสที่ได้รับทางกาย) และ ธรรมารมณ์ คือ สัมผัสที่ได้รับทางใจ

^{๑๓} สุขศาลา สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ (สวสส.), สถาปัตยกรรมโรงพยาบาลและสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขศาลา, ๒๕๕๙), หน้า ๑๔๓.

การที่มนุษย์เรามีความรู้สึกต่อสิ่งต่าง ๆ ว่าดีหรือไม่ดีนั้น เป็นเพราะเกิดกระบวนการเปรียบเทียบสิ่งที่รับรู้กับชุดข้อมูลเก่าที่เคยมีอยู่ในระบบความจำ ที่ภาษาพระเรียกว่า “สัญญา” ซึ่งหมายถึง การจำได้หมายรู้ก่อนที่ตาจะไปกระทบกับรูป คนเราโดยทั่วไปจะมีข้อมูลชุดหนึ่งที่บันทึกเอาไว้ในจิตใจหรือในสมองของเราอยู่ก่อนแล้ว เมื่อตากระทบรูปก็ส่งสัญญาณไปเปรียบเทียบกับชุดข้อมูลเดิมแล้วประมวลผลออกมาเป็นความรู้สึกที่ดีไม่ตี หรือว่าเฉย ๆ ซึ่งก็จะมีชุดข้อมูลในทุก ๆ ช่องทางของการรับรู้ทั้ง ๖ ช่องทาง ผลที่ประมวลผลออกมาได้ภาษาพระเรียกว่า “เวทนา” ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ ๓ กลุ่ม คือ สุขเวทนาทุกขเวทนา และอทุกขมสุขเวทนา หรือไม่สุขไม่ทุกข์

ในคติแบบพุทธเป้าหมายสูงสุดของการฝึกฝนจิตได้ดีก็คือ ผู้สละจะต้องไม่เกิดผลกระทบต่ออารมณ์ของเราได้ คือ ฝึกให้เกิดความรู้สึกเฉย ๆ ไม่ยินดียินร้ายกับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ แต่บุคคลส่วนใหญ่ไม่สามารถวางเฉยกับผัสสะการรับรู้ต่าง ๆ ได้ ดังนั้น เมื่อตากระทบรูปที่เห็นก็เกิดการปรุงแต่งในอารมณ์ขึ้นมาเกิดความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีกับสิ่งที่เห็นและไม่สามารถก้าวข้ามไปสู่การวางเฉยอย่างรู้เท่าทันได้ ทำให้เกิดความเครียด หงุดหงิด และวิตกกังวล อารมณ์ไม่มั่นคงส่งผลต่อการตัดสินใจทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลงและสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลก็ลดลงด้วย การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาทจึงเป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อมนุษย์ในทางบวก กล่าวคือ สภาพแวดล้อมที่สร้างความผ่อนคลาย ความเครียดเพิ่มสุข สภาพแวดล้อมที่สัมผัสได้ด้วยจิตนั้นส่งผลต่อบุคคลแตกต่างกัน เพราะเมื่อเกิดผัสสะจะเกิดกระบวนการประมวลผลจากความรู้หรือความทรงจำเก่า ๆ ในอดีตที่เป็นตัวกำหนดทัศนคติ ความเชื่อ คุณค่า และเจตนา ในการกระทำของมนุษย์ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ แบ่งเป็น ๖ ด้าน ดังนี้

๑) รูป หมายถึง สิ่งที่เห็น^{๑๔} เช่น การเห็นห้องที่สะอาดเรียบร้อยสวยงาม ดูแล้วสบายตา นำเร็นรมย์ ส่งผลต่อจิตใจทำให้คลายความเครียด ลดความวิตกกังวล เกิดความสบายใจและเกิดปัญญา

๒) รส รสชาติของอาหารและเครื่องดื่มที่จัดให้บริการ ถ้าไม่ดี ไม่ต้องอหฺยาศัยก็มีผลต่อจิตใจให้เกิดการรังเกียจ

๓) เสียง เสียงดังและเสียงรบกวนทำให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อโสตประสาทของผู้รับฟัง ทำให้เกิดอารมณ์หงุดหงิดรำคาญ เสียงที่เหมาะสม คือ ไม่ดังเกินไปหรือไม่ค่อยเกินไป

๔) กลิ่น กลิ่นที่ไม่ดี มีผลเสียต่อจิตใจ กลิ่นที่ดี กลิ่นสะอาด ก็ทำให้จิตใจดี

^{๑๔} ประเวศ วะสี, วิถีชีวิตมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑ ศูนย์ หนึ่ง เก้า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: แพลนปรินต์ติ้งจำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๗๙.

๕) โภภะ หมายถึง สิ่งสัมผัสด้วยกาย เช่น ความเย็น ความร้อน ความอ่อน ความแข็ง^{๑๕} เช่น ห้องโถงเกลี้ยที่มีอุณหภูมิพอเหมาะไม่เย็นเกินไปไม่ร้อนเกินไป ทำให้ผู้ที่อยู่ในห้องเกิดความสบายกายส่งผลต่อจิตใจให้สบายไปด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวแปรอื่น ๆ คือ รูป เสียง กลิ่น รส ธรรมารมณ์ ด้วย

๖) ธรรมารมณ์ หมายถึง สิ่งที่ถูกใจรับรู้ เช่น ในบางขณะเราไม่ได้สัมผัสอะไรจากภายนอกเลยไม่ว่าทางตา หู จมูก ลิ้น กาย แต่ใจก็รับรู้ขึ้นมา เช่น นึกถึงภาพผู้หญิงที่เคยเห็นซึ่งขณะนั้นไม่มีผู้หญิงคนนั้นหรือรูปของผู้หญิงคนนั้นให้สัมผัสด้วยตา แต่เป็นการสัมผัสด้วยใจภาพของผู้หญิงคนนั้นมาจากความทรงจำสิ่งนี้เรียกว่า ธรรมารมณ์^{๑๖}

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของหลักสัปปายะ ๗ และสิ่งแวดล้อม ๓ ด้าน

การโกล่เกลี้ยข้อพิพาทจะประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ บรรลุผลโดยใช้เวลาไม่นานนัก และสามารถรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของทุกฝ่ายไว้ได้ จะต้องมีการจัดสิ่งแวดล้อมทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ (Physical environment) สิ่งแวดล้อมด้านสังคม (Social environment) และสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment) ซึ่งหลักสัปปายะ ๗ สามารถนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการโกล่เกลี้ยข้อพิพาทให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และครอบคลุมสิ่งแวดล้อมทั้ง ๓ ด้าน การจัดการสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีได้นั้น ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีบทบาทอย่างมากในการเป็นแรงสนับสนุน

แผนภูมิตารางที่ ๔.๘ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของหลักสัปปายะ ๗ และสิ่งแวดล้อม ๓ ด้าน

การพัฒนาหลักสัปปายะ ๗	สิ่งแวดล้อม
<p>อวาสสัปปายะ (ที่อยู่) อาคารสถานที่ บริเวณภายในศาล ห้องโถงเกลี้ย ที่เหมาะสมกับการโกล่เกลี้ยข้อพิพาท</p> <p>มีความสะอาด สะดวก สบาย สงบ ไม่พลุกพล่านปราศจากผู้คนสัญจรไปมา สถานที่ที่มีความเป็นส่วนตัว ห้องที่มืดชิดเก็บเสียง รู้สึกปลอดภัยในการโกล่เกลี้ยข้อพิพาท ตัวอาคารมี</p>	<p>เป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ (Physical environment) เกื้อหนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ จิตสำนึก ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment)</p>

^{๑๕} เรื่องเดียวกันหน้า ๘๑

^{๑๖} เรื่องเดียวกันหน้า ๘๐

การพัฒนาหลักสัปปายะ ๗	สิ่งแวดล้อม
<p>ความมั่นคงแข็งแรง ทนทาน บริเวณรอบอาคาร ไม่เฉอะแฉะเลอะเทอะและพร้อมใช้งาน ตลอดเวลา</p>	
<p>โคจรสัปปายะ (ที่บิณฑบาตหรือแหล่งอาหาร) ระบบคมนาคม การเดินทางมายังศาลและ ภายในบริเวณศาล การวางผังอาคาร และป้าย บอกทาง</p> <p>การเดินทางไปมาสะดวก มีการคมนาคมที่ไม่ แออัด มีผังอาคาร มีป้ายบอกทางที่ชัดเจนไม่ สับสนวุ่นวาย วางผังระเบียบทางเดินหรือทาง เชื่อมระหว่างอาคารอย่างเป็นระบบ มี ยานพาหนะสาธารณะ หรืออื่น ๆ ในการ เดินทางมายังศาลได้อย่างสะดวก</p>	<p>ความสะดวกสบาย เป็นการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้านกายภาพ (Physical environment) เกื้อหนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ จิตสำนึก ซึ่งเป็น</p> <p>สิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment)</p>
<p>ภัสสสัปปายะ (เรื่องพูดคุยที่เสริมการปฏิบัติ) การสนทนา พูดคุย การฟัง การมอง</p> <p>การสื่อสารสนทนาพูดคุยที่ดี โดยการหาทาง ออกร่วมกัน การให้คำแนะนำอื่น ๆ ที่เกิดผลที่ดี ของเจ้าหน้าที่ส่วนงานใกล้เคียง, ผู้ประณีประนอม , ผู้พิพากษา และคู่ความที่อยู่ในกระบวนการการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมทั้งลักษณะท่าทางในการ สนทนาตั้งใจฟังสิ่งที่ผู้อื่นพูด แสดงออกถึงความ สนใจเอาใจใส่สิ่งที่ผู้อื่นพูดด้วยสีหน้าและภาษา กาย ให้เกียรติความแตกต่างทางความคิด</p>	<p>การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของทุกฝ่าย การให้ คำแนะนำที่เกิดผลที่ดีของเจ้าหน้าที่ส่วนงานไกล่ เกลี่ย, ผู้ประณีประนอม, ผู้พิพากษา ลักษณะ ท่าทางในการสนทนาตั้งใจฟังสิ่งที่ผู้อื่นพูด แสดงออกถึงความสนใจเอาใจใส่สิ่งที่ผู้อื่นพูด ด้วยสีหน้าและภาษากาย ให้เกียรติความ แตกต่างทางความคิด เป็นสิ่งแวดล้อมด้านสังคม (Social environment) เกื้อหนุนให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ จิตสำนึก ซึ่งเป็น สิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment)</p>
<p>บุคคลสัปปายะ (ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยแล้วช่วยให้ จิตผ่องใสสงบมั่นคง) ผู้พิพากษาประจำศาล ผู้ ประณีประนอมประจำศาล เจ้าหน้าที่ส่วนงาน ไกล่เกลี่ย ที่มีเทคนิควิธีการและประสบการณ์ใน</p>	<p>เทคนิควิธีการและประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ย ของผู้พิพากษาประจำศาล ผู้ประณีประนอม ประจำศาล เจ้าหน้าที่ส่วนงานไกล่เกลี่ย ทำให้ ข้อพิพาทยุติโดยเป็นที่ยอมรับของคู่กรณี เป็น สิ่งแวดล้อมด้านสังคม (Social environment)</p>

การพัฒนาหลักสัปปายะ ๗	สิ่งแวดล้อม
<p>การไกล่เกลี่ยทำให้ข้อพิพาทยุติ คู่พิพาท การรักษาความสัมพันธ์อันดีของคู่พิพาท</p>	<p>เกื้อหนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจิตสำนึก ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment)</p>
<p>โภชนสัปปายะ (อาหารเป็นที่สบาย) อาหารและเครื่องดื่มนที่เหมาะสม</p> <p>การจัดให้มีอาหารหรือเครื่องดื่มที่เหมาะสมต่อสุขภาพ เพศ และวัย เช่น ขนมนึ่ง คุกกี้ ซากาแฟ น้ำเปล่า ฯลฯ เป็นต้น ในระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การจัดโรงอาหารหรือร้านอาหารภายในบริเวณศาลที่ไม่ห่างไกลจากศาล มีความสะดวกเหมาะสม สะอาดถูกหลักสุขลักษณะที่ดี</p>	<p>การได้รับบริการที่ดีด้วยความเอาใจใส่ เป็นสิ่งแวดล้อมด้านสังคม (Social environment)</p> <p>เกื้อหนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจิตสำนึก ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment)</p>
<p>อุตุสัปปายะ (ฤดูเป็นที่สบาย) อากาศ อุณหภูมิ แสงสว่าง เสียง ภายในศาลฯและห้องไกล่เกลี่ย</p> <p>สีกภายในศาลฯและห้องไกล่เกลี่ยเหมาะสมให้ความรู้สึกผ่อนคลาย แสงสว่างภายในศาลฯและห้องไกล่เกลี่ยเหมาะสม ไม่มีมืดเกินไปหรือสว่างจ้าเกินไป การใช้เสียงภายในศาลฯและห้องไกล่เกลี่ยเหมาะสม ปราศจากเสียงดังรบกวนระหว่างการไกล่เกลี่ย การควบคุมอุณหภูมิ อากาศภายในห้องไกล่เกลี่ยไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป การจัดระบบระบายอากาศให้มีการถ่ายเทและมีทิศทางไหลเวียนที่ถูกต้อง</p>	<p>สี แสงสว่าง ไม่มีมืดเกินไปหรือสว่างจ้าเกินไป การใช้เสียง ภายในศาลฯและห้องไกล่เกลี่ยเหมาะสม ปราศจากเสียงดังรบกวนระหว่างการไกล่เกลี่ย การควบคุมอุณหภูมิ อากาศภายในห้องไกล่เกลี่ยไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป การจัดระบบระบายอากาศให้มีการถ่ายเทและมีทิศทางไหลเวียนที่ถูกต้อง ทำให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย ปลอดภัย เป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ (Physical environment)</p> <p>เกื้อหนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจิตสำนึก ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment)</p>

การพัฒนาหลักสัปปายะ ๗	สิ่งแวดล้อม
<p>อิริยาปสัปปายะ (อิริยาบถเป็นที่สบาย) การเคลื่อนไหว (ยืน เดิน นั่ง)</p> <p>การจัดโต๊ะ เก้าอี้ ในห้องใกล้เคียงเหมาะสมต่อการเคลื่อนไหว (ยืน เดิน นั่ง) ได้อย่างสะดวกไม่แออัด บุคลิกภาพ การวางตัวของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเหมาะสมกับกาลเทศะและจรรยาบรรณวิชาชีพ</p>	<p>การจัดโต๊ะ เก้าอี้ ในห้องใกล้เคียงเหมาะสมต่อการเคลื่อนไหว (ยืน เดิน นั่ง) ได้อย่างสะดวกไม่แออัด บุคลิกภาพ การวางตัวของผู้พิพากษาประจำศาล ผู้ประนีประนอมประจำศาล เจ้าหน้าที่ส่วนงานใกล้เคียงมีความเป็นกันเองและเป็นกลาง ทำให้คู่กรณีเกิดความนับถือและเชื่อมั่น รู้สึกผ่อนคลาย ลดความกังวล เป็นการจัดการทั้งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ (Physical environment) และสิ่งแวดล้อมด้านสังคม (Social environment) เกื้อหนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ จิตสำนึก ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment)</p>

กล่าวได้ว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นการจัดการเพื่อยกระดับคุณภาพการใกล้เคียงข้อพิพาท การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาพัฒนาผู้ที่ทำหน้าที่ใกล้เคียงข้อพิพาทนั้นนับว่าเป็นการพัฒนาสันติภายใน เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการใกล้เคียงให้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้การใกล้เคียงข้อพิพาทจะประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ บรรลุผลโดยใช้เวลาไม่นานนัก และสามารถรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของทุกฝ่ายไว้ได้ จะต้องมีการจัดสิ่งแวดล้อมทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ (Physical environment) สิ่งแวดล้อมด้านสังคม (Social environment) และสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment) ซึ่งหลักสัปปายะ ๗ สามารถนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาทให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและครอบคลุมสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ และ สิ่งแวดล้อมด้านสังคม ซึ่งสิ่งแวดล้อมทั้ง ๒ ด้านดังกล่าวมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการสนับสนุนส่งเสริมสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อปัจจัยภายนอกที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้สัมผัสรับรู้ในสิ่งที่ดี ย่อมส่งผลต่อจิต คือปัจจัยภายในให้เกิดความรู้สึกรับรู้สิ่งดี ๆ ด้วยเช่นกัน ดังนั้น การพัฒนาหลักสัปปายะ ๗ คือ การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับคุณภาพหรือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาท

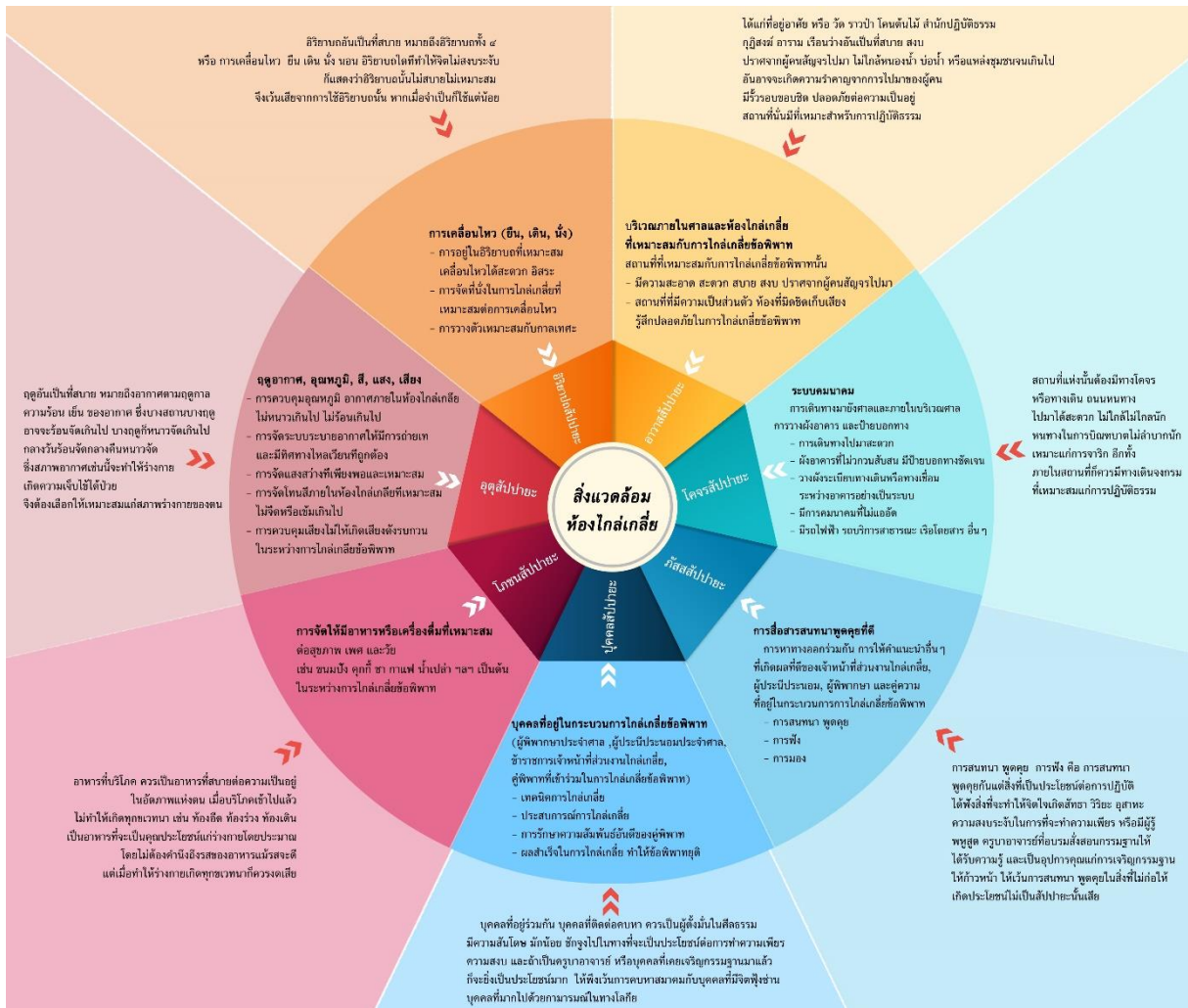
๔.๓ การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาท

“หลักต้น ๆ ของการใกล้เคียงข้อพิพาท คือ การค้นหาความต้องการที่แท้จริงและจุดยืน เช่น พนักงานถูกไล่ออกจากงาน จุดยืน คือ ต้องการได้เงิน ซึ่งในขณะที่เดียวกันสาเหตุที่ทำให้ถูกออก

จากงาน อาจจะเป็นเรื่องที่ถูกเด็กรุ่นใหม่เข้ามาทำงานในภายหลังกลับได้เงินเดือนสูงกว่าและไปอยู่ในตำแหน่งที่ดีกว่าเขา ซึ่งอาจจะทำให้ไม่เกิดการยอมรับเพราะตนเป็นทั้งหัวหน้าเก่าและเด็กรุ่นใหม่ที่ได้ตำแหน่งที่สูงกว่าสามารถบังคับบัญชาเขาได้ ซึ่งการไม่ยอมรับจุดนี้คือเขาไม่ต้องการได้เงิน แต่เขาต้องการให้เจ้านายหรือสถานที่ทำงานยอมรับตัวเขามากกว่า ฉะนั้นจุดยืนของเขาคือ ต้องการเรียกเงินจากบริษัท แต่ในขณะที่เดียวกันถ้าบริษัทให้ตำแหน่งเขาในฐานะที่สมควรกับความชำนาญงานของเขา เขาอาจจะยอมรับ ไม่เรียกเงินและไม่ออกจากงาน ฉะนั้นความต้องการที่แท้จริงไม่ใช่เงิน นี่คือเหตุการณ์ตัวอย่างว่า หลักในการประนีประนอมซึ่งถ้าผู้ไกล่เกลี่ย ไกล่เกลี่ยเพียงว่าคู่พิพาทต้องการอะไร ไม่ต้องการอะไร อาจทำให้ได้แค่เพียงจุดยืนซึ่งทำให้คดียุติ แต่ไม่ได้ทำให้ข้อพิพาทระงับ ดังนั้นหลักการไกล่เกลี่ยถ้าค้นหาความต้องการที่แท้จริงได้ทำให้การตกลงในหลายๆ คดีสำเร็จได้ แม้จะมีความยากในเรื่องของกระบวนการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ไกล่เกลี่ยเองที่จะสามารถค้นหาความต้องการที่แท้จริงได้หรือไม่ โดยใช้เทคนิคการไกล่เกลี่ย การโน้มน้าวหรือพูดอย่างไรให้คู่พิพาทเริ่มเปิดใจ เช่น การแยกคุย โดยถามว่าคู่พิพาทต้องการอะไร แล้วนำมาวิเคราะห์หาความต้องการที่แท้จริง เมื่อได้ความต้องการที่แท้จริงแล้ว ก็นำกลับมาคุยกันว่ารับในข้อใดได้บ้าง”^{๑๗}

เมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาพปัญหา และวิเคราะห์หลักสัปปายะที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดังที่ได้กล่าวแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงได้จัดทำ (ร่าง) พัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หลังจากนั้น จึงได้นำร่างดังกล่าวเข้าสู่การสัมมนาเพื่อวิพากษ์ โดยการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๗ ท่าน ประกอบด้วยนักวิชาการ และนักปฏิบัติการด้านพระพุทธศาสนา ด้านวิจัย และด้านสันติภาพ ซึ่งผู้วิจัยนำข้อสังเกต และข้อเสนอที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยเพื่อดำเนินการปรับปรุง จนทำให้ได้แนวทางการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เหมาะสมดังที่ปรากฏในแผนภูมิ ดังนี้

^{๑๗} สัมภาษณ์ เหวง ชูศิริ, เลขาธิการประธานศาลฎีกา, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

แผนภูมิที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับ

การพัฒนาหลักสัปปายะ ๗ เป็นการจัดการสิ่งแวดล้อม หลักสัปปายะ ๗ สามารถนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อม ๗ ด้าน ที่เอื้อต่อการใกล้เคียงห้องพักให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและครอบคลุมสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ และ สิ่งแวดล้อมด้านสังคม ซึ่งสิ่งแวดล้อมทั้ง ๒ ด้านนี้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ จากแนวทางการพัฒนาหลักสัปปายะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงห้องพักดังกล่าวข้างต้นนั้น พบว่า ประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๗ ด้าน ซึ่งแต่ละด้านนั้นผู้วิจัยได้กำหนดให้มีตัวชี้วัดในแต่ละด้านเพื่อให้เห็นชัดเจนขึ้นและเป็นแนวทางในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. อวาาสสัปปายะ (ที่อยู่) อาคารสถานที่ บริเวณภายในศาล ห้องใกล้เคียง ที่เหมาะสมกับการใกล้เคียงห้องพัก ชลัท ประเทืองรัตนาน่า สำนักรักษาวิจิตรและธรรมมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้ากล่าวแนะนำว่า “จัดกลุ่มเป็น ๓ ถึง ๕ โต๊ะภายในห้องเดียวกันดีกว่าแยกห้อง มีโต๊ะกลมเล็ก ๆ ที่นั่งได้ ๔-๕

คนเนื่องจากหากน้อยกว่านั้นจะทำให้ไม่ได้มุมมองที่หลากหลายแต่ถ้ามากกว่า ๕ คนก็จะทำให้ผู้เข้าร่วม มีปฏิสัมพันธ์กันไม่ได้ทั่วถึง”^{๑๘}

ตัวชี้วัดสิ่งแวดล้อมด้านอวาาสลับป้ายะ

- ๑) มีความสะอาด สะดวก สบาย สงบ ไม่พลุกพล่านปราศจากผู้คนสัญจรไปมา
- ๒) สถานที่ที่มีความเป็นส่วนตัว ห้องที่มีติดชิดเก็บเสียง รู้สึกปลอดภัยในการใกล้เคียงข้อพิพาท
- ๓) ตัวอาคารมีความมั่นคงแข็งแรง ทนทาน บริเวณรอบอาคารไม่เฉอะแฉะเลอะเทอะ และพร้อมใช้งานตลอดเวลา

๒. โจรสลับป้ายะ (ที่บิณฑบาตหรือแหล่งอาหาร) ระบบคมนาคม การเดินทางมายังศาลและภายในบริเวณศาล การวางผังอาคาร และป้ายบอกทาง

ตัวชี้วัดสิ่งแวดล้อมด้านโจรสลับป้ายะ

- ๑) การเดินทางไปมาสะดวก มีการคมนาคมที่ไม่แออัด
- ๒) มีผังอาคาร มีป้ายบอกทางที่ชัดเจนไม่สับสนวุ่น
- ๓) วางผังระเบียบทางเดินหรือทางเชื่อมระหว่างอาคารอย่างเป็นระบบ
- ๔) มียานพาหนะสาธารณะ หรืออื่น ๆ ในการเดินทางมายังศาลได้อย่างสะดวก

๓. ภัตสลับป้ายะ (เรื่องพูดคุยที่เสริมการปฏิบัติ) การสนทนา พูดคุย การฟัง การมอง ดั่งคำกล่าวของ เขวง ชูศิริ เลขาธิการประธานศาลฎีกา “ควรตั้งใจฟังสิ่งที่ผู้อื่นพูด แสดงออกถึงความสนใจเอาใจใส่สิ่งที่ผู้อื่นพูดด้วยสีหน้าและภาษากาย ให้เกียรติความแตกต่างทางความคิด”^{๑๙}

ตัวชี้วัดสิ่งแวดล้อมด้านภัตสลับป้ายะ

- ๑) การสื่อสารสนทนาพูดคุยที่ดี โดยการหาทางออกร่วมกัน การให้คำแนะนำอื่น ๆ ที่เกิดผลที่ดีของเจ้าหน้าที่ส่วนงานใกล้เคียง, ผู้ประนีประนอม, ผู้พิพากษา และคู่ความที่อยู่ในกระบวนการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมทั้งลักษณะท่าทางในการสนทนา

๔. บุคคลสลับป้ายะ (ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยแล้วช่วยให้จิตผ่องใสสงบมั่นคง) ผู้พิพากษาประจำศาล ผู้ประนีประนอมประจำศาล เจ้าหน้าที่ส่วนงานใกล้เคียง ที่มีเทคนิควิธีการและประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยทำให้ข้อพิพาทยุติ คู่พิพาท การรักษาความสัมพันธ์อันดีของคู่พิพาท

^{๑๘} สัมภาษณ์ ชลัท ประเทืองรัตนา, สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ เขวง ชูศิริ, เลขาธิการประธานศาลฎีกา, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

ตั้งคำถามของ ห่องลิน นาคปานเสื่อ และ พชร ศิลปชัย คู่พิพาท กล่าวว่า “เจ้าหน้าที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตอบคำถามชัดเจน รู้สึกพอใจในการใช้บริการของศูนย์ไกล่เกลี่ย ผู้ประนีประนอม มีความความรู้ดี เป็นกันเอง แต่งกายสุภาพ”^{๒๐} เห็นได้ว่าการสร้างสายสัมพันธ์อันดีกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการพิพาท การให้คำแนะนำที่ดีและมีความจริงใจ มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งยอมรับในผลที่เกิดขึ้น เป็นไปตามที่คู่กรณีต้องการและยอมรับได้ เป็นผลดีกับทุกฝ่าย ขึ้นอยู่กับ ความรู้ความสามารถ เทคนิควิธีการและประสบการณ์ของผู้ไกล่เกลี่ย ฯลฯ ตั้งคำถามของ ณรงค์ศักดิ์ อัครานุวัฒน์ ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๗ “การแบ่งปันความคิดและประสบการณ์กับผู้อื่นสนทนาด้วยความจริงใจ และเชื่อมโยงแนวคิดเข้าด้วยกัน ไม่ควรตัดสินหรือสรุปเรื่องที่ฟังรวดเร็วเกินไปเพราะอาจทำให้เข้าใจผิด”^{๒๑} และ ชีระ วิริยสกุลวงศ์ ผู้ประนอมประจำศาล “ผู้ไกล่เกลี่ยต้องยอมรับว่าผลจะเป็นไปตามข้อตกลงของคู่กรณีไม่ใช่ตามที่ผู้ไกล่เกลี่ยต้องการ คนกลางหรือผู้ไกล่เกลี่ยต้องเข้าใจกระบวนการและบทบาทหน้าที่ของตนและมีทักษะในการไกล่เกลี่ย”^{๒๒}

ตัวชี้วัดสิ่งแวดล้อมด้านบุคคลสัปปายะ

- ๑) เทคนิคการไกล่เกลี่ย ของผู้พิพากษาประจำศาล ผู้ประนีประนอมประจำศาล เจ้าหน้าที่ส่วนงานไกล่เกลี่ย
- ๒) ประสบการณ์การไกล่เกลี่ย ของผู้พิพากษาประจำศาล ผู้ประนีประนอมประจำศาล เจ้าหน้าที่ส่วนงานไกล่เกลี่ย
- ๓) การรักษาความสัมพันธ์อันดีของคู่พิพาท
- ๔) ผลสำเร็จในการไกล่เกลี่ย ทำให้ข้อพิพาทยุติ

๕. โภชนสัปปายะ (อาหารเป็นที่สบาย) อาหารและเครื่องดื่มที่เหมาะสม

ตัวชี้วัดสิ่งแวดล้อมด้านโภชนสัปปายะ

- ๑) การจัดให้มีอาหารหรือเครื่องดื่มที่เหมาะสมต่อสุขภาพ เพศ และวัย เช่น ขนมปัง คุกกี้ ชา กาแฟ น้ำเปล่า ฯลฯ เป็นต้น ในระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
- ๒) การจัดโรงอาหารหรือร้านอาหารภายในบริเวณศาลที่ไม่ห่างไกลจากศาล มีความสะอาดเหมาะสม สะอาดถูกหลักสุขลักษณะที่ดี

๖. อุตสัปปายะ (ฤดูเป็นที่สบาย) อากาศ อุณหภูมิ แสงสว่าง เสียง ภายในศาลฯและห้องไกล่เกลี่ย

^{๒๐} สัมภาษณ์ ห่องลิน นาคปานเสื่อ และ พชร ศิลปชัย, คู่พิพาท, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ณรงค์ศักดิ์ อัครานุวัฒน์, ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๗, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ ชีระ วิริยสกุลวงศ์, ผู้ประนอมประจำศาล, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ กล่าวว่า “กรณีที่ห้องใกล้เคียงมีเสียงรบกวนผู้ใกล้เคียงจะต้องใช้พลังมากกว่าปกติเพื่อไม่ให้คู่พิพาทไปสนใจในเสียงรบกวนต่าง ๆ”^{๒๓}

ตัวชี้วัดสิ่งแวดล้อมด้านอุตสาหกรรม

- ๑) สีภายในศาลาและห้องใกล้เคียงเหมาะสมให้ความรู้สึกผ่อนคลาย
- ๒) แสงสว่างภายในศาลาและห้องใกล้เคียงเหมาะสม ไม่มีตเกินไปหรือสว่างจ้าเกินไป
- ๓) การใช้เสียงภายในศาลาและห้องใกล้เคียงเหมาะสม ปราศจากเสียงดังรบกวนระหว่างการใกล้เคียง

๔) การควบคุมอุณหภูมิ อากาศภายในห้องใกล้เคียงไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป

๕) การจัดระบบระบายอากาศให้มีการถ่ายเทและมีทิศทางไหลเวียนที่ถูกต้อง

๗. อิริยาปถสัปปายะ (อิริยาบถเป็นที่สบาย) การจัดโต๊ะ เก้าอี้ ในห้องใกล้เคียงเหมาะสม และสะดวกต่อการเคลื่อนไหว (ยืน เดิน นั่ง) การวางตัวของผู้นั่งเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเหมาะสมกับกาลเทศะ และจรรยาบรรณวิชาชีพ

ดังกล่าวของ เชวง ชูศิริ เลขาธิการประธานศาลฎีกา “ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายในการอำนวยความสะดวกเป็นไปโดยรวดเร็วเป็นธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง”^{๒๔} ดร.สุภาพรรณ เพิ่มพูล ผู้ประνομประจาศาล ให้ข้อคิดเห็นว่า “การสร้างพื้นที่ที่เป็นมิตร นั่งสนทนากันโต๊ะเป็นกลุ่มย่อย ๆ การจัดโต๊ะกลุ่มย่อยจะกระจายกันเพื่อให้มีที่ว่างเดินได้สะดวกระหว่างโต๊ะ การสร้างบรรยากาศและตกแต่งสภาพแวดล้อมให้เป็นมิตร การยิ้มแย้มและเชื้อเชิญให้พูดคุยสนทนากันอย่างสุภาพและนับถือซึ่งกันและกันเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมเกิดความอบอุ่นใจ เปิดใจ และปลอดภัยที่จะร่วมแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ซึ่งกันและกันเปิดโอกาสให้การสนทนานั้นดำเนินไปอย่างต่อเนื่องนานพอจะกลายเป็นการสนทนาที่มีความหมาย”^{๒๕} และ ปราณี แซ่คู ผู้ประνομประจาศาล ให้ข้อคิดเห็นว่า “พื้นที่มีบรรยากาศเป็นกันเองและผู้ที่นั่งร่วมกันจำนวน ๔-๑๒ คนต่อกลุ่ม จะมีขนาดไม่ใหญ่เกินไปผู้เข้าร่วมประชุมจึงสามารถแบ่งปันความคิดและประสบการณ์กับผู้อื่นภายในกลุ่ม กระตุ้นให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้รับฟังอื่น ๆ ขึ้นในกลุ่ม ช่วยให้ทุกคนรู้สึกสบายใจที่จะมีส่วนร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนกันอย่างเต็มที่”^{๒๖}

^{๒๓} สัมภาษณ์ ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, ผู้อำนวยการ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ เชวง ชูศิริ, เลขาธิการประธานศาลฎีกา, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ ดร.สุภาพรรณ เพิ่มพูล, ผู้ประνομประจาศาล, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ ปราณี แซ่คู, ผู้ประνομประจาศาล, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ตัวชี้วัดสิ่งแวดล้อมด้านอิริยาบถสี่ปายะ

- ๑) การจัดโต๊ะ เก้าอี้ ในห้องใกล้เคียงเหมาะสมต่อการเคลื่อนไหว (ยืน เดิน นั่ง) ได้อย่างสะดวกไม่อึดอัด
- ๒) บุคลิกภาพ การวางตัวของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเหมาะสมกับกาลเทศะและจรรยาบรรณวิชาชีพ

ชลัท ประเทืองรัตนา นักวิชาการผู้ชำนาญการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาลสถาบันพระปกเกล้า ยังให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมอีก ดังนี้ว่า^{๒๗}

การสร้างบรรยากาศช่วยให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกสบายใจและผ่อนคลายเมื่อผู้เข้าร่วมมาถึง การพบปะสนทนาแบบไม่เป็นทางการทำให้เกิดความสนิทสนมไว้วางใจกันเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ง่ายกว่าการพูดคุยแบบเป็นทางการเพราะข้อมูลประกอบการตัดสินใจซึ่งแต่ละคนหยิบยกขึ้นมาพูดเป็นข้อมูลที่มาจากความรู้สึกและความต้องการอันแท้จริงของตน ถือได้ว่าเป็นข้อมูลจริงทำให้การตัดสินใจที่ตามมานั้นเป็นผลที่พอใจแก่ทุกฝ่ายและสามารถใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ การตั้งคำถามที่ทรงพลังเรียบง่ายแต่กระตุ้นให้คนแสดงความคิดเห็น การสร้างบรรยากาศให้ใกล้เคียงกับเหมือนนั่งคุยกัน การควบคุมจำนวนโต๊ะจำนวนคนเข้าร่วมไม่ให้มากเกินไป คำนึงถึงความขัดแย้งว่าจะเกิดการเผชิญหน้ากันหรือไม่ ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดเป็นหลัก วัตถุประสงค์ต้องชัดเจนบางเรื่องต้องใช้เวลาต้องคุยหลายรอบก็ต้องเป็นไปตามนั้น จะรวบรัดให้เสร็จให้ผลออกมาตามที่ผู้ใกล้เคียงต้องการไม่ได้ ผู้ดำเนินการหรือผู้ใกล้เคียงควรอธิบายขั้นตอนและวิธีการพูดคุยอธิบายกฎกติกาในการพูดและการฟังให้ผู้เข้าร่วมได้ทราบ ทุกความคิดเห็นมีคุณค่าควรให้เกียรติซึ่งกันและกันผลัดกันพูดผลัดกันฟังแบ่งปันเวลาในการพูดคุยกัน

ในบางครั้งคู่งกรณีมีความแตกต่างกันของสถานภาพเชิงอำนาจ อาจจัดแบ่งแต่ละกลุ่มตามสถานภาพของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อจัดความเกรงใจทางสังคมและอาจกลัวต่ออำนาจของอีกฝ่ายว่าจะก่อผลร้ายต่อตัวผู้พูดและพวกพ้อง ทั้งยังช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมของแต่ละกลุ่มสามารถเปิดเผยความรู้สึกนึกคิดและความต้องการที่แท้จริง นำมาซึ่งการแสวงหาทางออกหรือการตัดสินใจที่ทุกฝ่ายสามารถเข้าใจถึงเหตุผลและยอมรับได้ต่อไป การอภิปรายสนทนาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันของคู่งกรณีเป็นการตัดสินใจบนพื้นฐานความเข้าใจในความต้องการและเหตุผลและสร้างแนวปฏิบัติอันเป็นที่พอใจของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยปราศจากการชี้นำทำให้เกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมรับผิดชอบการตัดสินใจและ

^{๒๗} สัมภาษณ์ ชลัท ประเทืองรัตนา, สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ๑๗ กรกฎาคม

สร้างพันธะที่ต้องยึดถือปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันได้ ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและเป็นเทคนิคของการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมซึ่งไม่เพียงนำมาซึ่งการปฏิสัมพันธ์สื่อสารระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มคนที่ไม่ค่อยจะได้พูดคุยทำความเข้าใจกันเท่านั้น แต่ยังสร้างฉันทามติหรือข้อตกลงที่มาจากความเห็นพ้องต้องกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้บรรยากาศที่สบาย ๆ ผ่อนคลายเป็นกันเองเป็นการระดมความคิดเห็นเพื่อการตัดสินใจที่ให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของทุกฝ่ายยังไม่มีตกหล่น

การสื่อสารเป็นกุญแจไขไปสู่ความเข้าใจมีเป้าหมายคือความสำเร็จของงาน การลดความขัดแย้งและนำพาสังคมสันติสุข การสื่อสารแบบสนทนาจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้ส่งสารทำการส่งให้คำที่มีความหมายเรียกว่าโทรสารผ่านไปสู่ช่องทางการสื่อสารได้แก่ตาและหูของผู้รับ จากนั้นผู้รับสารก็จะแปลความตัวสารที่เห็นหรือได้ฟังออกมาเป็นความหมาย การแปลความตัวสารของแต่ละบุคคลนี้จะขึ้นอยู่กับระดับความรู้ทัศนคติประสบการณ์ในชีวิตรวมทั้งระบบสังคมและวัฒนธรรมที่เขาเติบโตขึ้นมา เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์หรือเพื่อสำรวจหาแนวทางต่าง ๆ เท่าที่เป็นไปได้สำหรับการแก้ปัญหาหรือตอบคำถามเรื่องหนึ่งอีกครั้งเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สนทนาให้มากขึ้นและสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของผลงานผลการแก้ปัญหาด้านความรู้สึกร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม การสื่อสารระหว่างกันโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจเป็นทั้งกระบวนการที่เป็นการพูดและฟังกันก่อนที่จะตัดสินใจร่วมกันหรือรวมถึงเป็นกระบวนการที่มีความยุติธรรมและเน้นผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงจากการสื่อสารที่เพียงพอ การเปลี่ยนแปลงความคิดเกิดขึ้นและมีการตัดสินใจระหว่างการปฏิสัมพันธ์ทางการพูดคุยที่ไม่ใช่การบังคับให้เชื่อและไม่เชื่อ การเปลี่ยนคนคุยกับคนใหม่ ๆ ทำให้เกิดความเชื่อมโยงความคิด และอาจทำให้เปิดใจได้มากกว่าการคุยกับคนที่คุ้นเคย และเกิดการปิ๊งแว็บ (Having an idea) ขึ้นเหมือนเราไม่เคยคิดมาก่อนและได้มุมมองใหม่จากคนที่เราเปลี่ยนไปคุย

๔.๔ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสี่ปายะ

ดังกล่าวมาแล้วว่า การพัฒนาหลักสี่ปายะ ๗ คือ การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับคุณภาพหรือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งหลักสี่ปายะ ๗ สามารถนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อปัจจัยภายนอกที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้สัมผัสรับรู้ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ย่อมส่งผลต่อจิต คือ ปัจจัยภายในให้เกิดความรู้สึกรับรู้สิ่งดี ๆ ด้วยเช่นกัน โดยมีแนวทางในการจัดการ ดังนี้

๔.๔.๑ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักอวาสาสี่ปายะ

สิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นถือเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่จะทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสำเร็จ โดยห้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นอยู่ในอาคารศาล ซึ่งศาลเป็นสถานที่หลักที่ให้บริการความยุติธรรมแก่ประชาชน ดังนั้นจะต้องให้ความสำคัญในด้านสถานที่การเข้าใช้

บริการ ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงในระดับหน่วยงาน มีการปรับโครงสร้างลดหรือเพิ่มบุคลากร การปรับพื้นที่ใช้สอยเพื่อลดในส่วนที่จำเป็นน้อยกว่าและขยายส่วนที่จำเป็นและสำคัญกว่า เพื่อใช้ในกิจกรรมหลักมากขึ้น การดูแลอาคารสถานที่แบบเดิมตามระบบราชการทั่วไปจำเป็นต้องมีการจัดการที่มีลักษณะเป็นการบริหารจัดการมากขึ้น มีการดูแลซ่อมบำรุง อีกทั้งการบริการภายใต้การบริหารที่มีการวางแผนควบคุมประเมินผล รวมทั้งการจัดการให้เป็นไปตามแผนงานและงบประมาณที่จัดไว้ให้อยู่ในระบบและมาตรฐานเดียวกัน

การออกแบบสถานที่จึงมีความสำคัญอย่างมาก เพราะการออกแบบที่ถูกต้องเหมาะสมช่วยให้การทำงานต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ง่าย สะดวก และมีประสิทธิภาพมากขึ้น สอดคล้องกับการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการออกแบบสถานที่ทำงานให้สอดคล้องกับแบบแผนการทำงาน งานคล่องตัวขึ้นได้ และยังช่วยลดระยะเวลาในการก่อสร้างและเพิ่มความพึงพอใจของ^{๒๘}

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และมิติทางวิญญาณ ศาลเป็นสถานที่ซึ่งผู้คนที่มีความทุกข์เข้ามาติดต่อใช้บริการเพื่อระงับความทุกข์ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าสถานที่แห่งนี้เป็นที่ที่การเยียวยาซึ่งจะช่วยกล่อมเกลาคิดใจให้หลุดจากความทุกข์ ในแง่นี้อาจถือได้ว่าศาลเป็นพื้นที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ไม่ต่างจากเทวสถานหรือศาสนสถานที่ปลดปล่อยความทุกข์ของมนุษย์ การเปลี่ยน “พื้นที่” (Space) ทางกายภาพ ได้แก่ อาคารและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ให้กลายเป็น “สถานที่” (Place) ที่มีความหมายบางอย่างเกิดขึ้นจำเป็นต้องสร้าง “ความหมาย” ที่ทำให้เกิด “ความรู้สึก” ต่อสถานที่ (Sense of place) ศาลอาจไม่แตกต่างจากเทวสถานหรือศาสนสถานในแง่ที่เป็นสถานที่ที่ผู้คนเข้ามาหาต่างเชื่อถือว่ามี “อำนาจ” ที่จะดลบันดาลให้ความทุกข์ของเขาหมดสิ้นไป แม้อำนาจที่ว่าจะแตกต่างจากอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในแง่นี้ศาลซึ่งผู้คนพร้อมที่จะมอบความไว้วางใจ (Sense of trust) ให้กับอำนาจที่จะพิพากษาคัดสินชี้ขาดหรือไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีของเขาได้ แต่ศาลที่ดียังต้องเป็นสถานที่ที่เขารู้สึกได้ถึงความปลอดภัยและการดูแลใส่ใจ

ฉิป ศรีสกุลไชยรัก ในบทความเรื่องแนวคิดทางจิตตปัญญาศึกษาและปัจจัยที่ทำให้เกิด “จิตตปัญญาवास” (ฉิป ๒๕๕๑: ๑๐๙) ได้กล่าวถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า “จิตตปัญญาवास” โดยให้ความหมายว่า เป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และเติบโตในทางจิตวิญญาณ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวสามารถทำความเข้าใจด้วยแนวคิดสำคัญ ๒ ประการ ได้แก่ ๑) ฝัสนะแห่งสถานที่ (Sense of place) และ ๒) จิตวิญญาณแห่งสถานที่ (Spirit of place) โดยเขาได้ให้นิยามความหมายขององค์ประกอบทั้งสองว่า ฝัสนะแห่งสถานที่ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อมีบุคคลมีประสบการณ์ในสถานที่หนึ่ง ๆ ยังมีสถานที่นั้นมีเอกลักษณ์ทางกายภาพที่เด่นชัดก็ยิ่งทำให้ฝัสนะแห่งสถานที่จึงเป็น

^{๒๘} สุขศาลา สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ (สวสส.), สถาปัตยกรรมโรงพยาบาลและสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา, หน้า ๙๓.

ผลลัพธ์ของสุนทรียผัสสะที่มนุษย์เข้าไปรับรู้รูป รส กลิ่น เสียง หรือผัสสะแห่งสถานที่นั้น ๆ ส่วนจิตวิญญาณแห่งสถานที่นั้นไม่ได้เกิดจากสภาวะทางกายภาพ แต่เกิดจากกิจกรรมที่มนุษย์ได้สร้างทำขึ้นในสถานที่หนึ่ง ๆ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสถานที่ ซึ่งก่อให้เกิดความทรงจำและความหมายของสถานที่นั้น ๆ ผ่านประเพณี วัฒนธรรม ตำนาน หรือประวัติศาสตร์ หากเปรียบผัสสะแห่งสถานที่เป็นร่างกาย จิตวิญญาณของสถานที่เป็นร่างกาย จิตวิญญาณของสถานที่ก็เปรียบเสมือนดวงวิญญาณหรือความรู้สึกนึกคิดที่นำพาให้ร่างกายเติบโต

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สามารถพิจารณาผ่านแนวคิดทั้งสอง คือ ผัสสะแห่งพื้นที่และจิตวิญญาณ กล่าวคือ พื้นที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์จะประกอบด้วย (๑) สถานที่ซึ่งมีธรรมชาติหรือสภาพแวดล้อมของที่ตั้งชัดเจนสมบูรณ์ คือ มีเอกลักษณ์เฉพาะทางกายภาพที่ทำให้เกิดผัสสะแห่งที่ที่เด่นชัด และ (๒) มีกิจกรรมอันเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับมิติทางจิตวิญญาณหรือคุณค่าสูงสุดที่พ้นไปจากสัมผัสแห่งวัตถุ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในความหมายนี้จึงประกอบขึ้นด้วยมิติทางกายภาพ คือ สถานที่ที่มีความโดดเด่นชัดเจนและมีตำนานนามธรรม คือ ความหมายที่มนุษย์สร้างให้กับสถานที่นั้น ๆ ผ่านกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมที่มนุษย์จัดขึ้น^{๒๙}

๔.๔.๒ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการใกล้ชิดข้อพิพาทตามหลักโคจรสัปปายะ

สถาปัตยกรรมอาคารและสิ่งแวดล้อมมีส่วนสำคัญในการเพิ่มหรือลดความเครียดของผู้เข้ามาใช้บริการหรือคู่พิพาทได้ นับตั้งแต่การเดินทางมาศาลป้ายบอกทางที่ชัดเจน ที่จอดรถที่เพียงพอทางเข้าอาคารที่สะดวก ตลอดจนระบบการติดต่อสอบถามที่ดีล้วนช่วยลดความเครียดของผู้เข้ามาใช้บริการหรือคู่พิพาทได้ ความเครียดที่เกิดขึ้นในศาลมีสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งจากระบบงานและพฤติกรรมบริการของเจ้าหน้าที่ แต่สาเหตุอีกส่วนหนึ่งก็มาจากการออกแบบสิ่งแวดล้อมและสถาปัตยกรรม ผังอาคารที่ทววนสับสน การหลงทางเพราะไม่มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน การหาห้องไม่เจอเพราะการตั้งชื่อห้องการจัดเรียงตำแหน่งห้องไม่เป็นลำดับ การมีเสียงดังอีกที ความแออัด ตลอดจนอุณหภูมิความร้อนในพื้นที่ต่างๆ ปัจจัยนี้ล้วนมาจากกระบวนการออกแบบอาคารและการจัดการสิ่งแวดล้อม^{๓๐}

ความเครียดยังเกิดขึ้นจากความสับสนในการใช้บริการในศาล การจัดลำดับขั้นตอนการติดต่อประสานงาน การสื่อสารกับผู้ที่เข้ามาใช้บริการหรือคู่พิพาทอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดทำป้ายให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นส่วนสำคัญในการลดความเครียดผู้ที่เข้ามาใช้บริการหรือคู่พิพาท

^{๒๙} ธิป ศรีสกุลไชยรัก, อ่างใน สุขศาลา สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ (สวสส.), **สถาปัตยกรรมโรงพยาบาลและสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขศาลา, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

^{๓๐} สุขศาลา สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ (สวสส.), **สถาปัตยกรรมโรงพยาบาลและสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา**, หน้า ๘๓-๘๔.

การเดินทางในศาลเป็นอีกปัญหาที่พบได้บ่อย โดยเฉพาะในศาลที่มีขนาดใหญ่ การแก้ปัญหาการเดินทางในศาลนั้น นอกจากจะต้องติดตั้งป้ายบอกทางที่ชัดเจนและเป็นระบบ ยังต้องนึกถึง การตั้งชื่ออาคาร การสร้างจุดอ้างอิงทางกายภาพที่เด่นชัด รวมทั้งการฝึกอบรมบุคลากรให้สามารถบอกทิศทางไปอาคารต่าง ๆ ด้วยคำบอกที่คล้ายคลึงกันด้วย (Carman and Grant 1993)

ในกรณีของการสร้างอาคารใหม่ การจัดระบบเพื่อป้องกันการหลงทางจะต้องเริ่มตั้งแต่การวางแบบแปลน โดยเฉพาะการจัดวางตำแหน่งอาคารและการวางเส้นทางการเดินระหว่างอาคาร งานวิจัยแสดงให้เห็นว่าการเดินทางอาคารในพื้นที่ที่ถนนต่าง ๆ ตัดกันในแนวตั้งฉากช่วยให้หาทางได้ง่ายกว่าการทำถนนให้ตัดกันในแนวเฉียง เช่นเดียวกับการหาทางในพื้นที่ที่มีอาคารรูปทรงแตกต่างกัน จะหาได้ง่ายกว่าในพื้นที่ที่อาคารมีลักษณะเหมือน ๆ กัน (Ruddle and Peruch 2004) นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอเกี่ยวกับการวางผังระเบียบทางเดินหรือทางเชื่อมระหว่างอาคารให้จำกัดจำนวนการหักเลี้ยวไม่ให้มีความวุ่นวายมากเกินไป^{๓๑}

การจัดการพื้นที่ใช้สอย ตามหลักการออกแบบทางสถาปัตยกรรมจะต้องดำเนินการตั้งแต่อยู่ในขั้นตอนหรือกระบวนการวางผังพื้นที่ ซึ่งขั้นตอนนี้ นอกจากจะผ่านการคำนวณขนาดของพื้นที่ใช้สอยจากจำนวนผู้ใช้สอย จำนวนเครื่องมืออุปกรณ์ ครุภัณฑ์และเครื่องเรือน ยังต้องคำนวณขนาดพื้นที่ของเส้นทางการจราจร (Circulation area) ทั้งภายในหน่วยงานและการเชื่อมต่อไปยังหน่วยงานหรือห้องอื่นๆ ด้วย เมื่อได้ขนาดพื้นที่ที่เหมาะสม จึงจำลองการจัดเรียงลงบนแบบร่างสอดคล้องกับการจัดการพื้นที่ใช้สอยในศาล โชนสำหรับงานสนับสนุนต่าง ๆ เช่น โรงอาหาร มักเป็นพื้นที่ที่มีชื่อเสียงดังและอาจมีกลิ่นรบกวน จึงควรจัดแยกออกไว้ในพื้นที่ต่างหากออกไป

การออกแบบทางสถาปัตยกรรมของศาล จำเป็นต้องเข้าใจหน้าที่การใช้งาน (Function) ของแต่ละส่วน หากมองทั้งระบบจะต้องพิจารณาตั้งแต่การเดินทางมาศาลของผู้เข้ามาใช้บริการที่ไม่คุ้นเคยกับเส้นทางหรือผู้ที่เข้ารับใช้บริการมาจากท้องถิ่นอื่น จำเป็นต้องติดป้ายบอกทางศาล ชื่อศาล และเบอร์โทรศัพท์ ไว้บนถนนหลักหรือบนทางหลวงใกล้กับศาลให้เห็นได้ชัดเจน ในส่วนของพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ ตั้งแต่ที่จอดรถ ทางเดินเข้าตัวอาคาร ห้องโถงเกลี้ย ห้องพิจารณาคดี รวมทั้งการออกแบบพื้นที่สำหรับหน่วยสนับสนุนต่าง ๆ ก็ควรมีป้ายบอกทางที่ชัดเจนเช่นกัน^{๓๒}

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๑-๑๙๒.

๔.๔.๓ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักภัสสะสปายะ

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือ การเป็นสื่อกลาง ในสถานการณ์ที่เกิดความริ้วฉานระหว่างคู่ขัดแย้ง จนถึงขั้นที่ไม่อาจพูดคุยแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ เพราะต่างฝ่ายต่างมีความโกรธ มีอคติต่อกัน จนเมื่อใดที่ทั้งสองฝ่ายสามารถหันหน้ากลับมาพูดคุยแก้ไขปัญหากันได้เอง เมื่อนั้นการไกล่เกลี่ยก็หมดความจำเป็นลง นอกเสียจากว่าคู่ขัดแย้งขอให้ผู้ไกล่เกลี่ยมีส่วนช่วยเหลือต่อการแก้ไขข้อขัดแย้งที่จะมีขึ้น หรือไม่การไกล่เกลี่ยก็อาจจบลงด้วยการไม่สามารถไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้อย่างสำเร็จ ซึ่งหากมีการสื่อสารที่ดี มีศิลปะในการไกล่เกลี่ยทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี บรรเทาสถานการณ์ที่รุนแรงลง โดยความหมายของการใช้ศิลปะการไกล่เกลี่ยที่ประสบความสำเร็จมีความหมาย ๔ ความหมาย คือ

๑. ความสามารถในการสร้างความเข้าใจที่ตรงกันนำไปสู่การยุติแบบสร้างสรรค์การสร้างความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้ไกล่เกลี่ยกับคู่พิพาทที่อยู่ในกระบวนการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะทำให้สถานการณ์ความรุนแรงลดลง การได้รับข้อมูลที่ถูกต้องในเวลาที่เหมาะสมโดยมีคนกลางเข้ามาช่วยในการสื่อสารจะทำให้เกิดความเข้าใจกันนำเข้าสู่กระบวนการเยียวยาได้อย่างสร้างสรรค์

๒. การประสานให้กลับมามีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันการประสานให้คู่กรณีกลับมามีสัมพันธภาพที่ดีถือว่าสำเร็จ โดยการฟ้องร้องจะต้องไม่มี เกิดการยุติได้โดยต้องดูถึงความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนสามารถฟื้นความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

๓. การเข้าใจถึงความสูญเสีย เยียวยาหัวใจเขาด้วยหัวใจเราความรู้สึกเห็นอกเห็นใจนั้นเป็นจุดเริ่มต้น ทำให้เกิดการเปิดใจ เข้าใจ เข้าถึงความรู้สึกช่วงต่าง ๆ ที่เกิดความสูญเสียและรูปแบบความขัดแย้งต่าง ๆ ได้จริง ทำให้สามารถวิเคราะห์ความต้องการปัญหาของคู่พิพาทได้ การเยียวยาที่เรียกว่าเยียวยาหัวใจเขาด้วยหัวใจเรา คือการเข้าใจ เห็นใจกัน ต้องรู้ว่าความสูญเสีย เจ็บปวดอย่างไร ดูแลจิตใจให้เข้าใจถึงความสูญเสียจึงได้บทเรียนนำมาพัฒนางาน ทำให้ทั้ง ๒ ฝ่ายจบด้วยความสัมพันธ์ที่ดี กลายเป็นมิตรภาพที่ดีซึ่งกันและกัน

๔. การหาทางออกโดยการไกล่เกลี่ยให้ได้ผลประโยชน์ร่วมกันเป็นการช่วยให้คู่พิพาทได้ความต้องการ บางส่วนเพราะในความเป็นจริง ไม่ได้สามารถได้ตามที่ร้องเรียนทั้งหมด แต่ต้องไกล่เกลี่ยให้ทั้งคู่ได้ตามความต้องการที่พอใจ

นอกจากนั้นการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ศาลฯ, ผู้ประนีประนอม, ผู้พิพากษา กับคู่พิพาทที่อยู่ในกระบวนการ สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการสื่อสาร เช่น พื้นที่ที่เป็นสัดส่วนสำหรับการพูดคุยช่วยให้การสื่อสารสะดวกขึ้น ช่วยกระชับความสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจระหว่างกันที่ดี ลด

ความเครียดและความวิตกกังวล (Laitinen and Isola 1996) ซึ่งช่วยให้มีการจัดสรรบทบาทในการช่วยเหลือดูแลให้เหมาะสม^{๓๓}

๔.๔.๔ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักบุคคลลับปายะ

ผู้ไกล่เกลี่ย หรือเรียกว่า “ผู้ประนีประนอม” ได้แก่ ผู้พิพากษาในศาลต่าง ๆ ซึ่งมีใช้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน รวมทั้งบุคคลหรือคณะบุคคลที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการไกล่เกลี่ย และแต่งตั้งให้เป็นผู้ประนีประนอมประจำศาล โดยผู้พิพากษาหรือบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่มีความสนใจมีความพร้อมและสมัครใจที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งมีความเป็นกลาง ไม่มีอคติสามารถให้ความเป็นธรรมกับคู่พิพาท ทุกฝ่ายได้ถูกต้องตรงตามความประสงค์ของคู่ความ ช่วยแก้ไขปัญหามาให้แก่อุปสรรคทุกฝ่ายและเป็นผู้ช่วยทำให้ข้อพิพาททั้งหลายยุติลงอย่างฉันทมิตร ผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่ในการช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายตกลงประนีประนอมยอมความกัน ไม่มีหน้าที่ตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทหรือคดริระหว่างความแต่อย่างใด ทั้งนี้ การไกล่เกลี่ยในแต่ละคดีความนั้นต้องได้รับการแต่งตั้ง ให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยคดีนั้นโดยท่านผู้พิพากษาหัวหน้าศาลอีกครั้งหนึ่ง

ผู้ไกล่เกลี่ยนั้นถือเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) ซึ่งหมายถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างคน ความสัมพันธ์เหล่านี้นอกจากจะเกี่ยวกับตัวบุคคลต่าง ๆ ยังมีมิติทางสังคมกำกับอยู่ด้วย เช่น ค่านิยม บทบาทหน้าที่ทางสังคม รูปแบบความสัมพันธ์และการแสดงออก ความทรงจำทางสังคม รวมทั้งกฎระเบียบและกาลเทศะที่สังคมซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และแบบแผนพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อกันนั้นมีผลอย่างยิ่งต่อความรู้สึก ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมมีผลอย่างสำคัญต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพของมนุษย์ มีงานวิจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ถูกค้นพบตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๑ ที่เมืองโรเซโต รัฐเพนซิลเวเนีย จนได้ชื่อว่า “ปรากฏการณ์โรเซโต” (Roseto effect) พบว่า สมาชิกชุมชนแห่งนี้แม้จะมีพฤติกรรมด้านสุขภาพอื่น ๆ ไม่ดีนัก เช่น การสูบบุหรี่ ดื่มสุรา และรับประทานอาหารไขมันอิ่มตัวสูง แต่กลับพบว่าอัตราการป่วยด้วยโรคหัวใจขาดเลือดมีต่ำมาก ผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่นโดยผู้ที่มีอายุ ๖๕ ปีขึ้นไป มีอัตราตายเพียงร้อยละ ๑ ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในระดับประเทศซึ่งอยู่ที่ร้อยละ ๒ ยิ่งไปกว่านั้น ชุมชนอื่นโรเซโตไม่มีปัญหาเรื่องอาชญากรรมและไม่มีผู้ที่ถูกทอดทิ้งที่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากสวัสดิการของรัฐบาลเลย (Stout et al 1964)

ความสัมพันธ์ระหว่างคู่พิพาทแต่ละคนกับผู้ไกล่เกลี่ยนั้น เป็นเสมือนฐานที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์อย่างใหม่ในระหว่างคู่ขัดแย้ง การแนะนำว่าเราเป็นใครและเราจะทำอะไร เป็นขั้นตอนแรก ๆ ในการสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าว และสิ่งสำคัญที่จะถูกมองหาในตัวผู้มาไกล่เกลี่ยคือ ความ

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๙.

ปรารถนาดี ความเป็นกลาง และความเข้าใจ วิธีที่ดีที่สุดในการแนะนำตัวคือ เริ่มจากการมีสติและจริงใจและแสดงให้เห็นชัดว่า เราคือใคร และทำไมเราจึงเข้ามาไกล่เกลี่ย จากนั้นบอกถึงบทบาทของเราว่าคืออะไรและไม่ใช่อะไร การแนะนำตัวเองนี้ควรเปิดโอกาสให้มีการซักถามหรือแสดงความคิดเห็นที่มีต่อเรา

๔.๔.๑ บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย เป็นตัวกลางในการสื่อสารให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนร่วมกันช่วยให้คู่ขัดแย้งเกิดการตระหนักคิดพิจารณาและหาทางออกที่เป็นความต้องการหรือข้อตกลงร่วมกันจะต้องรู้เท่าทันสถานการณ์ความขัดแย้งและรู้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุดจากทั้ง ๒ ฝ่าย ต้องรู้ว่าแต่ละฝ่ายมีความเข้าใจต่อความขัดแย้งอย่างไรและมีอารมณ์เป็นอย่างไร ต้องเข้าใจถึงจุดยืนหรือท่าทีในการแก้ไขความขัดแย้งและข้อเรียกร้องของทั้งสองฝ่าย ต้องให้ความสนิทสนมกับแต่ละฝ่ายเท่าๆ กัน โดยมีการพบปะและสร้างความสัมพันธ์กับทั้งสองฝ่าย เรื่องนี้จะต้องแจ้งให้ผู้ขัดแย้งทราบเข้าใจ และยอมรับ ช่วยลดแรงปะทะ คลี่คลายอารมณ์ ให้เกิดความสงบและเห็นใจกัน และช่วยประสานให้เกิดการจัดเวทีในการเจรจาร่วมกัน

๔.๔.๒ คุณสมบัติที่จำเป็นของผู้ไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความเป็นกลางและเป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่าย มีความจริงใจในการช่วยแก้ปัญหา มีอารมณ์ขัน เข้าได้กับทุกคน มีทำที่สุภาพ, นุ่มนวล, ใจเย็นและควบคุมอารมณ์ตนเองได้ เข้าใจกระบวนการไกล่เกลี่ยและมีทักษะในการสื่อสารที่ดี เช่นการรับฟัง การตั้งคำถาม ทั้งผู้ไกล่เกลี่ยและคู่ขัดแย้งจะต้องเป็นคนตัดสินใจว่า สมควรมีการไกล่เกลี่ยหรือไม่และผู้ไกล่เกลี่ยเป็นบุคคลที่สมควรกับกรณีที่เกิดขึ้นหรือไม่ โดยมีขั้นตอนการไกล่เกลี่ย ดังนี้

๑. ลดภาวะอารมณ์ จากความขุ่นเคือง โกรธแค้น (โทสะ) มาสู่ความต้องการหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

๑) การมีสติ เราย่อมเห็นได้ว่า ความขัดแย้งมักทำให้เรามีสติน้อยลง ปฏิกริยาตอบโต้จะเกิดอย่างรวดเร็ว อารมณ์ความรู้สึกที่รุนแรงจนสติขาดหายไป การไกล่เกลี่ยช่วยให้เกิดความรู้ตัวระดับหนึ่ง การกระทำ ความคิด และความรู้สึกจะเปิดกว้างยอมรับผู้ไกล่เกลี่ย หากผู้ไกล่เกลี่ยมีสติตระหนักก็จะช่วยให้คู่ขัดแย้งมีสติมากขึ้นด้วย

๒) ความเป็นมิตร ความขัดแย้งก่อให้เกิดบรรยากาศที่คุกรุ่นด้วยโทสะ ดังนั้นเมื่อมองคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจึงเห็นผิดจากความเป็นจริง โทสะและความเครียดจึงขยายตัวขึ้น การไกล่เกลี่ยช่วยให้คู่ขัดแย้งไปพบปะกับผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นมิตรที่ดีของทั้งสองฝ่าย อะไรก็ตามที่ไม่สะดวกจะพูดหรือทำเพราะมีความโกรธและระแวงกัน ล้วนสามารถทำได้ทั้งนั้นหากมีมิตรภาพต่อกัน

๓) ความร่วมมือ ทันทิที่คู่ขัดแย้งยอมรับข้อเสนอให้มีการไกล่เกลี่ย แม้ว่าภายนอกเขาจะยังคงทะเลาะหรือปะทะกันต่อ เขาก็เริ่มต้นที่จะให้ความร่วมมือ เขายอมรับที่จะติดต่อกันโดยอ้อม

(ผ่านผู้ไกล่เกลี่ย) ยิ่งทั้งสองฝ่ายเปิดเผยความรู้สึกนึกคิดและแผนการของตนให้ผู้ไกล่เกลี่ยรับรู้มากเท่าไร ความร่วมมือระหว่างคนทั้งสองก็ยิ่งเพิ่มพูนมากเท่านั้น

๒. ทำความเข้าใจสถานการณ์ความขัดแย้ง

๑) อารมณ์ความรู้สึก เมื่อความขัดแย้งปรากฏตัวขึ้นมักส่งผลให้เกิดแรงกดดันในตัวเอง และเก็บกดอารมณ์เอาไว้ ครั้นเมื่อแสดงอารมณ์ออกมา ก็มักจะมาพร้อมกับความโกรธและความขุ่นเคืองซึ่งอารมณ์ที่ถูกเก็บกดนี้จะมีผลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจของคู่ขัดแย้งและบ่อยครั้งเมื่อความขัดแย้งถูกพัฒนาไปสู่อารมณ์ความโกรธเกลียด เริ่มมีการกระทบกระทั่งโต้ตอบกันและปฏิเสธฝ่ายตรงข้าม สิ่งตามมาคือการป้องกันตนเองและความขุ่นเคืองของทั้งสองฝ่าย ช่วงขณะนี้ประเด็นซึ่งเป็นสาเหตุแรกเริ่มของความขัดแย้งจะถูกหลงลืมไป สิ่งที่กลายเป็นปัญหาเข้ามาแทนที่คือพฤติกรรมที่คู่กรณีกระทำต่อกันหลังจากนั้น ดังนั้นผู้ไกล่เกลี่ยจำเป็นต้องรู้สิ่งนี้ด้วย

(๑) แต่ละฝ่ายมีความรู้สึกอย่างไรกับตนเองในความขัดแย้ง ?

(๒) แต่ละฝ่ายมีความรู้สึกอย่างไรกับอีกฝ่ายในความขัดแย้ง ?

(๓) แต่ละฝ่ายคิดว่าอีกฝ่ายเข้าใจความรู้สึกของตนเองมากน้อยแค่ไหน ?

๒) มุมมองของแต่ละฝ่าย ในฐานะของผู้ไกล่เกลี่ยเราต้องมีความสามารถที่จะมองปัญหาจากมุมมองของแต่ละฝ่าย ทั้งนี้เพื่อที่จะเข้าใจแต่ละฝ่ายได้อย่างแท้จริง เราอาจสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นขณะที่คุยกับผู้ขัดแย้งโดยใช้คำถามเหล่านี้

การเข้าใจทัศนคติของผู้ขัดแย้ง โดยแต่ละฝ่ายเข้าใจถึงประเด็นของความขัดแย้งอย่างไร และมีความคิดเห็นหรือเหตุผลอย่างไร และแต่ละฝ่ายเห็นว่าอีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจถึงประเด็นที่ขัดแย้งอย่างไรและเห็นอีกฝ่ายมีความคิดเห็นหรือเหตุผลอย่างไร

๓. วิเคราะห์ความขัดแย้ง

๑) จุดยืนของแต่ละฝ่าย จุดยืนเป็นแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งที่กำลังดำเนินอยู่ ซึ่งโดยมากแล้วเป็นจุดที่ทำให้ความขัดแย้งยังไม่อาจคลี่คลายได้ หรือยังไม่อาจเข้ามาสู่การหาข้อตกลงร่วมกัน

๒) อะไรความต้องการหรือความเข้าใจที่แท้จริง การที่ความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่สิ่งสำคัญส่วนหนึ่งมาจาก การที่ทั้งสองฝ่ายไม่เข้าใจความต้องการหรือไม่เข้าใจความเข้าใจที่แท้จริง เช่น ปัญหาความขัดแย้งด้านผลประโยชน์หากทำให้เข้าใจความต้องการที่แท้จริงก็อาจจัดสรรผลประโยชน์ได้ลงตัว เช่น พ่อมีส้มอยู่ ๑ ใบและลูกสองคนเกิดแย่งส้มกัน เมื่อถามความต้องการที่แท้จริงก็รู้ว่า คนหนึ่งต้องการเปลือก ส่วนอีกคนต้องการเนื้อ ทางออกก็คือเอาส่วนที่แต่ละคนต้องการจริงๆ ไป เรืองก็ยุติ

ส่วนปัญหาความขัดแย้งด้านข้อมูลหรือความเข้าใจ หากสามารถหาได้ว่าความเข้าใจที่แท้จริงคืออะไร ก็จะทำให้เรื่องยุติได้โดยง่าย

นอกจากนี้ปัญหาความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ซึ่งทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกัน บางทีเมื่อคู่ขัดแย้งมีความเข้าใจเจตนาของอีกฝ่ายหนึ่งชัดเจนขึ้น ซึ่งหากไม่ได้มีเจตนาในทางร้ายหรือทำเพราะไม่ได้คิดว่าจะมีผลกระทบกับใคร การหาทางออกที่เป็นข้อตกลงหรือเกิดการยอมรับร่วมกันก็จะเกิดขึ้น เช่นกันกับความขัดแย้งด้านคุณค่า ซึ่งจุดสำคัญอยู่ที่การให้ความสำคัญที่แตกต่างกัน หากทำให้เกิดความเข้าใจตรงจุดนี้ได้ก็น่าจะเกิดทางออกที่ดีขึ้น เช่นยอมรับกันมากขึ้น

สุดท้ายความขัดแย้งด้านโครงสร้าง ดูจะเป็นเรื่องที่ยืดเยื้อที่สุดเพราะสิ่งที่เรียกร้องต้องการ มักเป็นสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งพยายามปกป้องรักษาไว้ไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตามแล้วแต่เรื่องที่ยากก็อาจมีทางออกได้ด้วยการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ อย่างเพื่อทำให้เกิดการยินยอมกันได้

๓) สิ่งที่ถูกสรรคและข้อจำกัด อุปสรรคหรือข้อจำกัดอาจมีได้หลายปัจจัย ซึ่งอาจมาจากทางฝ่ายคู่ขัดแย้ง ตัวผู้ไกลเกลี่ย สถานการณ์แวดล้อม ฯลฯ สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่าเรารู้ถึงปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้หรือไม่ เพื่อที่เราจะได้เตรียมหาแนวทางข้ามพ้นหรือจำกัดอุปสรรคและข้อจำกัดที่มี

๔. หาทางออกหรือข้อตกลงร่วมกัน

วิธีหนึ่งที่เอื้อให้เกิดทางออกใหม่ๆ การแยกการกระทำสามอย่างออกจากกัน คือ จินตนาการ การประเมินผล และการตัดสินใจ

๑) จินตนาการ เราสามารถจินตนาการให้พ้นจากกรอบความเคยชินเดิมๆ ได้ด้วยการรวบรวมทางเลือกให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ก่อนที่จะประเมินข้อดีข้อเสียอย่างจริงจัง

๒) การประเมิน เราสามารถประเมินข้อแนะนำแต่ละข้อได้โดยการพิจารณาว่ามีข้อบกพร่องข้อใดบ้าง วิธีนี้จะช่วยป้องกันไม่ให้อันตรายตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่ง ก่อนที่จะมีการคิดให้รอบคอบ

๓) การตัดสินใจ เมื่อใคร่ครวญถึงผลต่าง ๆ ที่จะติดตามมาจากข้อเสนอแต่ละข้อแล้ว ควรให้คู่ขัดแย้งเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตนเอง

นอกจากนี้เราพึงระแวงตระวังเวลามีข้อแนะนำ คู่ขัดแย้งอาจถือเอาข้อแนะนำนั้นเป็นคำชี้แนะ ซึ่งจะทำให้ความรับผิดชอบในการตัดสินใจเริ่มจะตกมาอยู่กับผู้ไกลเกลี่ยก็ได้ ถ้าจะให้การตัดสินใจมาอยู่ในมือของคู่ขัดแย้ง เราควรเสนออย่างกว้าง ๆ ให้เป็นแง่คิดหรือเป็นการกระตุ้นให้คู่ขัดแย้งใคร่ครวญด้วยวิจารณญาณของตน

อีกวิธีหนึ่งเราสามารถแนะนำทางออกแบบสมมติซึ่งเป็นข้อเสนอที่ไม่ตายตัว ยกตัวอย่าง อาจถามว่า “ทำทีในเรื่องนี้ของอีกฝ่ายจะช่วยให้มีการประนีประนอมในเรื่องอื่น ๆ ได้ไหม” “หากนถมตกลงที่จะ...คุณพร้อมที่จะไกล่เกลี่ยในเรื่อง...ไหม?” ทั้งนี้การช่วยเสนอแนะทางออกหรือข้อตกลง เราต้องระมัดระวังในเรื่องการรักษาความลับของคู่ขัดแย้งไม่ให้ถูกเปิดเผย แต่หากเราพิจารณาแล้วว่า มีบางอย่างควรเปิดเผยได้แล้ว เราควรขอความเห็นชอบจากคู่ขัดแย้งที่เกี่ยวข้องก่อน บ่อยครั้งที่คู่ขัดแย้งจะขอให้เราเสนอแนะทางออกให้อีกฝ่ายหนึ่ง โดยไม่ต้องเปิดเผยว่าใครเป็นผู้เสนอผู้ไกล่เกลี่ยทำได้โดยเพียงแต่แนะนำนี้เป็นข้อเสนอที่น่าพิจารณา

๔.๔.๕ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักโภชนาการสุขภาพ

การจัดให้มีอาหารหรือเครื่องดื่มที่เหมาะสมต่อสุขภาพ เพศ และวัย เช่น ขนมปัง คุกกี้ ชา กาแฟ น้ำเปล่า ฯลฯ เป็นต้น ในระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การจัดโรงอาหารหรือร้านอาหาร ภายในบริเวณศาลที่ไม่ห่างไกลจากศาล มีความสะดวกเหมาะสม สะอาดถูกหลักสุขลักษณะที่ดี โรงอาหารหรือร้านอาหาร อยู่ในบริเวณที่เหมาะสม แต่ไม่ควรใกล้จนเกินไป สะอาด ถูกสุขอนามัย เพราะหาก ถ้าการจัดการไม่ดี ก็จะกลายเป็นปัญหา มีทั้งเสียง กลิ่น รบกวนการไกล่เกลี่ย ควรจัดให้มีจุดบริการน้ำดื่มฟรีให้แก่ผู้มาใช้บริการอย่างเพียงพอและเหมาะสม

๔.๔.๖ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักจิตสุขภาพ

ห้องไกล่เกลี่ย ควรมีอุณหภูมิที่เหมาะสม ไม่ร้อนหรือหนาวเกินไป มีแสงสว่างที่เพียงพอทั้งแสงจากหลอดไฟหรือแสงจากธรรมชาติ สีภายในห้องควรเหมาะสม ไม่เป็นสีฉูดฉาด ควรเป็นสีที่ทำให้รู้สึกสบาย ผ่อนคลาย การจัดสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะคล้ายบ้าน ทำให้เกิดความไว้วางใจ ทำให้เกิดความอบอุ่น

๔.๔.๗ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักอิริยาบถสุขภาพ

หากว่าเราสามารถเลือกเฟอร์นิเจอร์สำนักงานเองได้หรืออย่างน้อยหากจะเลือกเก้าอี้ที่นั่งของตัวเองก็ควรที่จะเลือกตัวที่นั่งสบาย ไม่ปวดเมื่อย ถูกออกแบบให้เหมาะสมกับสรีระของผู้นั่ง หรือหากถึงขั้นเลวร้ายก็แค่หาหมอนหรือเบาะมาเสริมความสบายให้กับที่นั่งก็เพียงพอได้ แต่อย่าลืมดูสีสน้อยๆ ให้ดูแล้วแปลกแยกและเกิดมลพิษต่อสายตาผู้อื่น ถ้าเป็นการจัดเก้าอี้แบบห้องเรียนจะทำให้คู่พิพาทและผู้ไกล่เกลี่ยไม่สามารถพูดคุยกันอย่างสะดวก แต่หากจัดเก้าอี้เป็นรูปตัวยู หรือรูปแบบอื่น ๆ ที่สามารถทำให้ผู้ใช้บริการมีโอกาสในการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กันในขณะที่รอรับบริการ^{๓๔}

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๐-๙๑.

จะเห็นได้ว่าการจัดโต๊ะ เก้าอี้ ที่เหมาะสมต่อการเคลื่อนไหวอิริยาบถ (นั่ง, ยืน, เดิน) ควรจัดให้เคลื่อนไหวได้ง่าย คล่องตัวอย่างสะดวกสบาย ไม่อึดอัดในระหว่างการใกล้เคียง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้การใกล้เคียงข้อพิพาทสำเร็จ

ไม่ว่าผลของการใกล้เคียงจะเป็นอย่างไร หากผู้ใกล้เคียงทำหน้าที่ด้วยความเป็นกลางอย่างแท้จริงโดยไม่ได้แสดงท่าทีที่โน้มเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เชื่อได้ว่าการใกล้เคียงจะลดความรุนแรงจากระดับเดิม การที่ผู้ใกล้เคียงพยายามรับฟังปัญหา พยายามทำความเข้าใจปัญหา ความไม่สบายใจ ตลอดจนความทุกข์ ความเดือดร้อนใจของคู่กรณี รวมทั้งการพยายามหาทางออกให้กับปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้คู่กรณีรู้สึกว่าได้ระบายความทุกข์ความเดือดร้อนใจออกมาได้ส่วนหนึ่ง การที่เข้าใจความรู้สึกและความเดือดร้อนของคู่กรณีนี้ทำให้คู่กรณีรู้สึกไปในทางที่ดีว่าอย่างน้อยที่สุดก็มีคนเข้าใจความเดือดร้อนใจของตนเองอยู่ ความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านี้มีส่วนลดหรือบรรเทาระดับความรุนแรงของปัญหาให้น้อยลงกว่าเดิม เท่ากับว่าผู้ใกล้เคียงทำคุณประโยชน์ให้แก่คู่กรณีพอสมควรไม่มากก็น้อย

๔.๕ ห้องใกล้เคียงที่พึงประสงค์

จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการใกล้เคียงข้อพิพาท คือ การระงับข้อพิพาทไม่ใช่การระงับคดี การใกล้เคียงที่สามารถยุติคดีได้เป็นแต่เพียงการลดคดี ไม่ได้ลดปัญหา เนื่องจากคู่กรณีไม่ยอมอยู่ในกระบวนการใกล้เคียง อาจเพราะรู้สึกหวั่นเกรงสถานที่ หรือไม่ชอบบุคคลที่แวดล้อมตัว จึงตัดสินใจยอมความง่าย ๆ ให้แล้วเรื่องไป จึงเกิดความได้เปรียบเสียเปรียบ “มนุษย์จะมีสัญชาตญาณในการปกป้องตนเอง การเข้าสู่กระบวนการใดที่ไม่คุ้นเคย ไม่ได้รู้เรื่องอะไรมาก่อนสัญชาตญาณนั้นจะปกป้องตนเอง ซึ่งถ้าผู้ใกล้เคียงไม่รู้จุดนี้แล้วทำการใกล้เคียง ก็อาจทำให้การใกล้เคียงไม่เป็นผลเท่าที่ควร เพราะคู่พิพาทอาจยอมรับคำตกลง เพราะไม่ยอมอยู่ในกระบวนการใกล้เคียง อาจจะรำคาญหรือรู้สึกเสียเวลา เช่น เจ้าหนี้ ถ้าได้รับดอกเบี้ยมาพอสมควรแล้ว จะรับเอาแค่ต้น ก็พอ ส่วนที่ฟ้องเกินไม่เอา ซึ่งถือว่าเป็นการระงับคดี ไม่ใช่เป็นการระงับข้อพิพาท เพียงแต่เป็นการลดคดี ไม่ได้ลดปัญหา”^{๓๕}

“สภาพแวดล้อมภายในห้องใกล้เคียง ควรีอุณหภูมิที่เหมาะสม ไม่ร้อนหรือหนาวเกินไป มีแสงสว่างที่เพียงพอทั้งแสงจากหลอดไฟหรือแสงจากธรรมชาติ สีภายในห้องควรเหมาะสม ไม่เป็นสีฉูดฉาด ควรเป็นสีที่ทำให้รู้สึกสบาย ผ่อนคลาย การจัดสิ่งแวดลอมที่มีลักษณะคล้ายบ้าน ทำให้เกิดความไว้วางใจ ทำให้เกิดความอบอุ่น ทำให้ผู้เสียหายที่เข้าไปภายในเกิดความเมตตา ให้อภัยได้มากขึ้นจากสิ่งแวดลอมดังกล่าว การจัดตำแหน่งที่นั่ง โต๊ะและเก้าอี้มีผลต่อการใกล้เคียง ควรจัดให้สบายที่สุด ที่รับรองหรือห้องที่สวยงามทำให้เกิดความสบายรู้สึกผ่อนคลาย ดังนั้นการจัดตำแหน่งที่นั่ง โต๊ะเก้าอี้ ต้อง

^{๓๕} สัมภาษณ์ เขวง ชูศิริ, เลขาธิการประธานศาลฎีกา, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

จัดในตำแหน่งที่เหมาะสมกับห้อง ไม่ทรุดโทรม ไม่รกรุงรัง ควรจัดให้มีบรรยากาศที่เข้ามาแล้วอยากพูดคุยด้วย เข้ามาแล้วทำให้รู้สึกเกรงใจหรือไม่ทำตัวไม่เรียบร้อย ห้องใกล้เคียงของศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทที่ควรจัด คือ การใกล้เคียงคดีประเภทไหนควรใช้ห้องใกล้เคียงประเภทนั้น ห้องใกล้เคียงไม่ควรเหมือนกัน ห้องใกล้เคียงควรมีลักษณะพิเศษตามลักษณะของคดีนั้น ๆ” ^{๓๖}

๔.๕.๑ ทฤษฎีเรื่องสี

การนำสีไปใช้ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใด ๆ ควรคำนึงถึงความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ เช่น ความสวยงาม ความกลมกลืน ความน่าสนใจ และความสอดคล้องกับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของงาน เพราะสีสามารถทำให้ผลงานนั้นดูมีคุณค่า และ ด้อยค่าลงได้หากใช้อย่างไม่ถูกต้อง ดังนั้นการใช้สีจึงจำเป็นต้อง คำนึงถึงหลักการของสี เพื่อให้ได้ผลงานที่ถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด ซึ่งหลักการใช้สีมีอยู่หลายประการ สีถูกเลือกมาใช้ด้วยเหตุผลที่ต่างกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์คือผู้รับสารเข้าใจ ดังนั้นในการเลือกใช้สีเพื่อให้เกิดอารมณ์คล้ายตามสิ่งที่ต้องการนำเสนอและเพื่อให้เกิดความงามน่าสนใจ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและ วัตถุประสงค์ในการใช้อาคารหรือพื้นที่ โดยอาศัยหลักจิตวิทยาในทฤษฎีสีเป็นหลักและพื้นฐานตามวัตถุประสงค์ของการใช้ ดังนี้^{๓๗}

๑) การตกแต่งโดยใช้สีวรรณะร้อน (Warm Color) สีประเภทนี้ นอกจากจะช่วยให้หายจากความเฉื่อยชาแล้วยังมีส่วนใจการสร้างบรรยากาศให้มีความรู้สึกของ Welcome Atmosphere อบอุ่นเป็นกันเอง การใช้สีประเภทนี้ควรจะใช้ภายในห้องที่ต้องการกระตุ้นอารมณ์ ความรู้สึกให้มีชีวิตชีวา ส่วนของอาคาร อาทิเช่น ส่วนต้อนรับ ส่วนโรงอาหารตลอดจนส่วน Service ต่าง ๆ มักจะใช้สีโทนนี้กันมาก การใช้ สีโทนร้อนในการตกแต่ง ควรจะเลือกใช้ในปริมาณน้อย เมื่อเทียบกับ องค์ประกอบรวมของสีภายในทั้งหมด

๒) การตกแต่งโดยใช้สีวรรณะเย็น (Cool Color) สีโทนเย็นเป็นสีที่ลอกเลียนสีของธรรมชาติ เช่น สีของท้องทะเลและผืนฟ้า เมื่อนำมาใช้ตกแต่งภายในสีประเภทนี้จึงมีผลช่วยให้สมองผ่อนคลาย ลดความเครียด เป็นสีที่ให้ความรู้สึกเปิดโล่งสบาย ระวังความกระวนกระวายและดูมีระเบียบแบบแผน สีโทนเย็นมักจะเหมาะกับการตกแต่งห้องพักผ่อน ห้องน้ำ ตลอดจนห้องทำงานของผู้บริหารที่ต้องการบรรยากาศของความเป็นระเบียบ น่าเชื่อถือ สีโทนเย็น ยังช่วยสร้างความรู้สึกในการลดความร้อนได้ทันที

^{๓๖} สัมภาษณ์ เขวง ชูศิริ, เลขาธิการประธานศาลฎีกา, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๓๗} ดร.ศุภกิจ มูลประมุข, “ทฤษฎีสี 2 (Color Theory 2)”, เอกสารประกอบการสอนวิชา ARD 1603 Basic Design การออกแบบเบื้องต้น, (ม.ป.ท., ม.ป.ป.). (อัดสำเนา).

๓) การตกแต่งโดยใช้สีกลาง (Neutral Color) สีกลุ่มนี้เป็นสีที่ไม่ถือว่าอยู่วรรณะใดของสี และถือได้ว่าไม่มีเนื้อสีอยู่จริง คือสามารถอยู่คู่กับสีทุก ๆ โทนสีได้ง่าย ในขณะที่เดียวกันก็สามารถใช้สีนี้ตกแต่งได้ทันที ได้แก่ สีขาว เทา ดำ น้ำตาล เบจ ครีม เป็นต้น Neutral Color ให้ความรู้สึก ราบเรียบ สะอาดตา การใช้สีประเภทนี้โดยไม่มีส่วนผสมของสีวรรณะอื่น ๆ จะทำให้บรรยากาศภายในดูน่าเบื่อ จะบางครั้งดูหืดหู่ได้ง่าย การตกแต่งโดยใช้สีประเภทนี้มักจะใช้ในบริเวณที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ เช่น โถง ส่วนกลาง ทางเดิน เป็นต้น

๔) การตกแต่งโดยใช้สี Monotone กลุ่มสีเอกรงค์หรือสีโมโนโทน มีลักษณะเป็นกลุ่มสีเดียวกันที่แบ่งเป็นหลายโทนสี หรือมีน้ำหนักรอ่อน-แก่ แตกต่างกันไป โดยมีหลักเกณฑ์การใช้คือเลือกสีจากวงจรสีวรรณะใดวรรณะหนึ่ง โดยเลือกสีที่เข้าจัดเป็นสีหลักแล้วลดความเข้มของสีลงตามลำดับประมาณ ๔-๕ ลำดับ เช่น การตกแต่งใช้โทนสีแดงเป็นสีหลักหรือสีแม่ หลังจากนั้นจะลดความสดของสีลงเป็น แดงอ่อน แดง-ส้ม ส้ม-เหลือง เหลือง ตามต้องการ สีประเภทนี้เป็นสีที่มีโครงสร้างสีไม่รุนแรงและดูกลมกลืนกันได้อย่างดี การเลือกสีประเภทนี้เพื่อการตกแต่งจะทำให้พื้นที่ภายในห้องดูมีความเรียบง่าย และประณีต

๕) การตกแต่งโดยใช้สีตรงกันข้าม (Contrast) การเลือกใช้สีตรงข้าม มาตกแต่ง มีให้เห็นไม่มากนักกับการตกแต่งภายใน ตัวอย่างการใช้สี ประเภทนี้ อาทิเช่น การจับคู่เฉดตรงข้าม แดง-เขียว ฟ้ำ-ส้ม เหลือง-ม่วง เป็นต้น สีตรงข้ามจะทำให้ห้องหรือพื้นที่เกิดความน่าสนใจมากกว่ากลุ่ม สีอื่น ๆ ทั้งนี้การเลือกใช้สีประเภทนี้จะต้องใช้ส่วนการผสมที่เหมาะสม โดยอาจใช้หลักการของอัตราส่วน ๗๐:๓๐ หรือ ๘๐:๒๐ แล้วแต่ความเหมาะสม

๖) การตกแต่งโดยใช้สีพาสเทล (Pastel) คือ สีในวรรณะต่าง ๆ ที่เกิดจากการเอาสีขาวมาผสมเพื่อลดความเข้มข้นของเนื้อสีลง ให้ความรู้สึกโปร่งโล่งสบาย สีโทนนี้สามารถสร้างบรรยากาศให้ห้องเกิดอารมณ์ได้ต่าง ๆ นานา ไม่ว่าจะเป็นนุ่ม ๆ หวาน ๆ และโรแมนติก เช่น สีชมพู สีส้มอ่อน สีครีม เป็นต้น

การใช้สีที่เหมาะสมกับการตกแต่งนอกจากจะเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีแล้ว ยังเป็นการแก้ไขปัญหาให้กับพื้นที่ได้อย่างดี โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและ วัตถุประสงค์ในการใช้อาคารหรือพื้นที่ ทั้งนี้ขึ้นกับความต้องการของผู้ใช้ในการวางยุทธศาสตร์ว่าพื้นที่ใดต้องการอารมณ์แบบไหน

๔.๕.๒ จิตวิทยาของสี

พลังสีสามารถช่วยในการบำบัดได้ นักจิตวิทยาเชื่อว่าสีมีความสัมพันธ์กับร่างกาย จิตใจ อารมณ์ของเราทุกคน สีบอกความเป็นตัวตน เราใช้ประโยชน์ของสีในการดำเนินชีวิตอยู่เป็นประจำ

เพราะสีนั้นมีผลต่ออารมณ์และความรู้สึกของคนเราด้วย เราจะเลือกของอะไรสักอย่าง “สี” มักจะเป็นปัจจัยต้น ๆ ที่เรานำมาใช้เป็นตัวตัดสิน สีแต่ละสีส่งผลต่อความรู้สึกของเรา ดังนี้^{๓๘}

สีแดง เป็นสีแห่งอำนาจแสดงถึงการมีพลังและความทะเยอทะยานจึงช่วยพิชิตความคิดเห็นในทางลบหรือการมองโลกในแง่ร้ายอย่างไรก็ตามสีแดงนี้อยู่ในกลุ่มของโทสะและการฉุนเฉียวด้วยหากเรานำสีแดงเข้าสู่กระบวนการรักษามากเกินไปจะทำให้ผู้ถูกบำบัดรู้สึกอึดอัด ไม่สบายตัว หุนหันพลันแล่นและขาดความอดทนเพราะสีแดงเป็นสีที่กระตุ้นระบบประสาทได้รุนแรงที่สุดให้ความรู้สึกเร้าใจ ตื่นเต้น ทำทนาย

สีชมพู เป็นสีที่มีลักษณะปลอบประโลมให้จิตใจและความรู้สึกต่าง ๆ สงบลงในขณะเดียวกันก็ให้ความรู้สึกของการมีน้ำใจดี จิตใจกว้างขวาง อบอุน และทะนุถนอมซึ่งตรงกันข้ามกับสีแดงถ้าหากมีสีชมพูอยู่รายรอบจะทำให้รู้สึกถึงการปกป้อง ความรักจึงมักจะนำสีนี้มาบำบัดหรือบรรเทา คนที่มีความรู้สึกโดดเดี่ยวมีอาการท้อแท้ คนที่มีความรู้สึกที่ไวเกินไป เปราะบางหรือไม่มี ความมั่นคงทางอารมณ์

สีส้ม เป็นสีแห่งความเบิกบานและความรื่นเริงเป็นความรู้สึกที่อิสระและได้รับการปลดปล่อย ละวางจากความสงสารหรือสมเพชตนเอง ลดการเห็นแก่ตัว และยินดีที่จะให้หรือแบ่งปัน เป็นความรู้สึกที่เกิดจากกันบึ้งของจิตใจที่ต้องการปรับปรุงชีวิตให้สดใส เป็นสีแห่งความสร้างสรรค์ อบอุน สดใสมีสติปัญญา เต็มเปี่ยมไปด้วยการทะเยอทะยาน มีพลัง แต่ก็มีอารมณ์ระมัดระวังตน เป็นสีที่นำมาบำบัดอาการทางกล้ามเนื้อ ประสาทหรืออาการปวดกดประสาท หรือช่วยในการยกระดับจิตใจของคน

สีเขียว เป็นสีที่มีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับธรรมชาติช่วยให้เรามีอารมณ์ร่วมกับสิ่งอื่น ๆ ตลอดจนธรรมชาติต่าง ๆ รอบตัวเราได้ง่าย สีเขียวจะช่วยสร้างสรรค์บรรยากาศของความสบาย ผ่อนคลายสงบ ก่อให้เกิดความรู้สึกสันโดษ ว่างเปล่า สมดุลและละวาง แต่ถ้าเป็นสีเขียวเข้ม มีความหมายของการหลุดพ้นความพหุติและถ่อมตน เป็นสีที่ปฏิเสธต่อความรักและความสนุกสนาน ในขณะที่สีเขียวมะกอกจะมีผลต่อร่างกายและความรู้สึก จนอาจทำให้ร่างกายป่วยได้ สีเหลือง-เขียว จัดอยู่ในกลุ่มของความอิจฉา อารมณ์ความริษยา ขุ่นข้องหมองใจ คับแค้นใจ ตลอดจนเป็นการแสดงถึงความรู้สึกที่ปรารถนาจะครอบครอง

สีเหลือง เป็นสีของความสุข ความเบิกบาน ความมีชีวิตชีวา งานเฉลิมฉลองเป็นสีของความแจ่มใส มักจะเกี่ยวข้องกับเขาวัว สติปัญญาช่างในและพลังของความคิดเป็นภูมิและความหยิ่งรู้ ความจำที่

^{๓๘} ผศ. สุภวรรณ พันธุ์จันทร์, **สีกับอารมณ์ความรู้สึก**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.nanabio.com/image%20web2/nana%20story/color.html> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๑].

แจ่มใส ความคิดที่กระจ่าง การใช้ความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ กระตุ้นให้เกิดการมองโลกในแง่ดี ในทางตรงกันข้ามสีเหลืองเข้มกับกลายเป็นสัญญาณลึกลับของความหวาดกลัว สีเหลืองทำให้มีอารมณ์ขัน

สีมรกต เป็นการผสมผสานกันระหว่างสีน้ำเงินกับสีเขียวเข้มของท้องทะเลลึก จึงมีความหมายในเชิงของความเยือกเย็น ความสงบเงียบเหมือนกับสีเขียว เป็นสีที่เหมาะสมกับการชะล้างความเหนียวล้าความตึงเครียดให้ออกจากจิตใจหรืออารมณ์ของเรา เป็นสีที่ถูกยกกว่าเป็นสีที่ทำให้กำลังใจให้กลับมามีประกายสดชื่น และมักจะช่วยให้คนที่รู้สึกโดดเดี่ยวดีขึ้น เพิ่มพลังสื่อสารให้โดดเด่นขึ้น สร้างสรรค์มากขึ้นและรับรู้ต่อสัมผัสและความรู้สึกได้รวดเร็ว

สีน้ำเงิน เป็นความหมายของ สุขุมเยือกเย็น หนักแน่นและละเอียดรอบคอบ เป็นสีที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับจิตใจได้สูงกว่าสีเหลือง มีความหมายถึงกลางคืนจึงทำให้เรารู้สึกสงบได้ลึกกว่า และผ่อนคลายกว่า เราจะยิ่งเข้าสู่ความสงบและสงบได้อย่างลุ่มลึกเมื่อสัมผัสกับสีน้ำเงินที่เข้มขึ้นแต่ถ้าเป็นสีน้ำเงินอ่อนจะทำให้เรารู้สึกปกป้องจากภารกิจตลอดจนกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ดังนั้นสีน้ำเงินจึงมักนำมาบำบัดคนที่นอนไม่หลับ เป็นสีที่ความคุมจิตใจภายในให้เกิดความรู้สึกกระจ่างและสร้างสรรค์ สีน้ำเงินเข้มแต่ยังไม่ถึงขั้นสีกรมท่า มีอิทธิพลอย่างสูงต่อการกดหรือกล่อมประสาทและจิตใจเป็นสีที่เข้าถึงสัญชาตญาณและกลางสังหรณ์จิตใต้สำนึกของเราได้ดี สีน้ำเงินที่เข้าสู่โหนดหมายถึงความโศกเศร้าอย่างที่สุด หรืออารมณ์ที่เศร้าสุดขีด จึงควรระวังในการนำไปใช้ สีน้ำเงินช่วยให้ระบบหายใจสมดุล รักษาโรคความดันโลหิตสูง ในแง่จิตวิทยาสีน้ำเงินช่วยสร้างแรงบันดาลใจและการแสดงออกทางศิลปะ

สีฟ้า เป็นสีที่ทำให้ความรู้สึกสงบเยือกเย็น เป็นอิสระ ปลอดภัยสบาย ปลอดภัย ใจเย็นและสามารถระงับความกระวนกระวายในใจได้ด้วยพลังของสีฟ้ามีคุณสมบัติในการรักษาอาการของโรคปอดลดอัตราเผาผลาญพลังงาน รักษาอาการเจ็บคอและทำให้ชีพจรเต้นเป็นปกติ

สีม่วง เป็นสีการดูแลและปกป้องช่วยให้จิตใจสงบและอดทนต่อความรู้สึกที่โศกเศร้าหรือสูญเสียที่มากกระทบจิตใจและประสาท ช่วยสร้างสมดุลของจิตใจให้ฟื้นกลับมาจากภาวะตกต่ำหรือความเศร้าที่ครอบงำอยู่ สีครามจะเป็นสีที่มีพลังมากเป็นสีที่ไปกระตุ้นสมองให้มีความอึกเขม กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และสัญชาตญาณ สีครามเป็นสีที่เข้าไปครอบงำประสาทได้เป็นอย่างดี สีม่วงเป็นสีที่เข้าไปเปลี่ยนแปลงการสื่อสารระดับลึกเข้าไปแทนที่และต่อสู้กับความกลัวและความตกใจเข้าไปชำระล้างสิ่งที่รบกวนอยู่ในสมองซึ่งสีม่วงมักเข้าไปเชื่อมโยงกับสื่อแขนงอื่น ๆ ศิลปะ ดนตรี และความลึกกลับเป็นสีที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกทางด้านความสวยงาม ปรัชญาชั้นสูง กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ แรงบันดาลใจ ก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจสีม่วงยังเป็นสีที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อที่ลึกลับทางจิตวิญญาณ คนที่ได้รับอิทธิพลของสีดังกล่าวจะต่อต้านชีวิตและสังคมแต่จะสนใจเรื่องจิตวิญญาณมากกว่า

สีม่วงคุด เป็นสีที่ช่วยให้เราไม่รู้สึกความหมดหวัง วิตกกังวลต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือความรู้สึกโกรธหรือผิดหวัง สีม่วงคุดทำให้จิตใจเราเบิกบานขึ้นทั้งนี้เพราะอิทธิพลของสีที่ผสมกันระหว่างสี

แดงกับสีม่วง ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกสงสาร เมตตาช่วยเหลือเป็นการปลุกปลอบให้ฟื้นขึ้นมา สีม่วงก็เหมือนกับสีม่วงเป็นสีที่เพิ่มความรู้สึกปลอดภัยจากอันตรายและความน่ากลัวทั้งหลายมักจะ เป็นสีที่มีความหมายถึงการผ่อนคลายอย่างลึกซึ้งแต่สีม่วงไม่เหมาะกับคนที่เป็นโรคมะเร็งเรื้อรัง

จากทฤษฎีและจิตวิทยาเรื่องสีทำให้ทราบว่า สีมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของมนุษย์ การใช้สีใน ห้องใกล้เคียงจึงต้องคำนึงถึงสถานการณ์ของคู่อริ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการใช้ให้เหมาะสมใน แต่ละคดี ดังนั้นห้องใกล้เคียงจึงควรมีหลายห้อง เพื่อรองรับในการใช้ได้ตามเป้าหมายเพื่อประสิทธิภาพ ในการใกล้เคียง

ผู้วิจัยสรุปห้องใกล้เคียงที่พึงประสงค์เป็นแผนภูมิ ดังนี้

สีที่ควรใช้ในห้องโกล่เกลี่ย

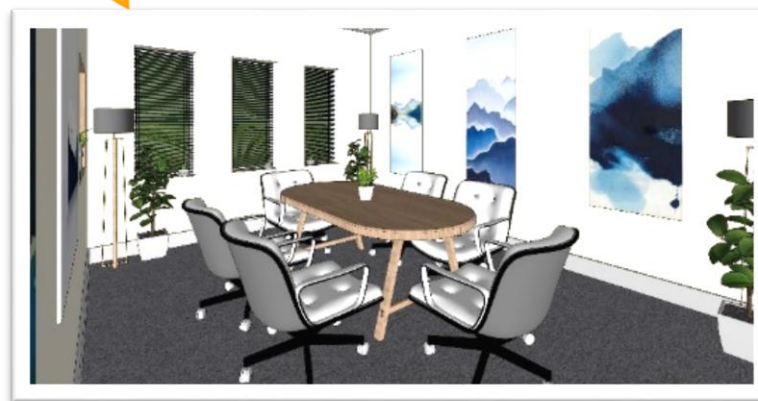
- เหมาะสม ไม่เป็นสีฉูดฉาด ควรเป็นสีที่ทำให้รู้สึกสบาย ผ่อนคลาย
- ขึ้นอยู่กับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการใช้งานในแต่ละคดี

บรรยากาศ

- การจัดสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะคล้ายบ้าน ทำให้เกิดความไว้วางใจ ทำให้เกิดความอบอุ่น

แสงในห้องโกล่เกลี่ย

- มีแสงสว่างที่เพียงพอทั้งแสงจากหลอดไฟหรือแสงจากธรรมชาติ

ขนาดและพื้นที่ของห้องโกล่เกลี่ย

- ขึ้นอยู่กับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการใช้งานในแต่ละคดี

การจัดโต๊ะ เก้าอี้

- เหมาะสมกับพื้นที่ ไม่แออัด สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างสะดวก

อุณหภูมิ/อากาศ/เสียงในห้องโกล่เกลี่ย

- มีอุณหภูมิที่เหมาะสม ไม่ร้อนหรือเย็นเกินไป
- ระบบระบายอากาศดีไม่มีกลิ่นเหม็นอับชื้น
- ปราศจากเสียงดังรบกวน

แผนภูมิที่ ๔.๒ ห้องโกล่เกลี่ยที่พึงประสงค์

๔.๖ สรุป

การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นการจัดการเพื่อยกระดับคุณภาพการใกล้เคียงข้อพิพาท การนำหลักการทางพระพุทธศาสนาพัฒนาผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นนับว่าเป็นการพัฒนาสันติภายใน เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการไกล่เกลี่ยให้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ บรรลุผลโดยใช้เวลาไม่นานนัก และสามารถรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของทุกฝ่ายไว้ได้ จะต้องมีการจัดสิ่งแวดล้อมทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ (Physical environment) สิ่งแวดล้อมด้านสังคม (Social environment) และสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment) ซึ่งหลักสัปปายะ ๗ สามารถนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและครอบคลุมสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ และ สิ่งแวดล้อมด้านสังคม ซึ่งสิ่งแวดล้อมทั้ง ๒ ด้านดังกล่าวมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการสนับสนุนส่งเสริมสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อปัจจัยภายนอกที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้สัมผัสรับรู้ในสิ่งที่ดี ย่อมส่งผลต่อจิตใจ คือปัจจัยภายในให้เกิดความรู้สึกรับรู้สิ่งดี ๆ ด้วยเช่นกัน ดังนั้น การพัฒนาหลักสัปปายะ ๗ คือ การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับคุณภาพหรือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ เพื่อเกื้อหนุนให้การไกล่เกลี่ยบรรลุเป้าหมาย ด้วยความพอใจของทุกฝ่าย ไม่ใช่เป็นเพียงการยุติคดี แต่ไม่ยุติความขัดแย้ง ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วย ๗ ด้าน ได้แก่

๑) อาวาสสัปปายะ ด้านอาคารสถานที่ ห้องใกล้เคียงสะอาด เหมาะสมและเพียงพอกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นสัดส่วน ไม่มีผู้คนพลุกพล่านไม่ก่อให้เกิดความรู้สึก หวาดกลัว วิตกกังวล เพื่อให้ผู้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยมีความรู้สึกผ่อนคลายกับการไกล่เกลี่ย การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณศาลและห้องใกล้เคียงที่ถูกออกแบบและสร้างขึ้นด้วยความประณีตงดงามจะช่วยสร้างสิ่งแวดล้อมที่สงบสันติ เป็นสถานที่เหมาะกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การจัดสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพนี้มีอิทธิพลต่ออารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ทำให้รู้สึกผ่อนคลาย นอกจากจะต้องได้รับการออกแบบและการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีสุขาภิบาลที่ดีและมีความปลอดภัยแล้ว ยังต้องใส่ใจกับการออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอีกด้วย

๒) โคจรสัปปายะ ด้านการเดินทางไปมาสะดวก มีป้ายบอกทางชัดเจน วางผังอาคารอย่างเป็นระบบ

๓) ภัตตสัปปายะ มีระบบขั้นตอนในการสื่อสารสนทนาพูดคุยหาทางออกร่วมกัน การได้รับคำแนะนำที่ดีจากผู้ไกล่เกลี่ย เพื่อให้ผู้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยมีความรู้สึกผ่อนคลายกับการไกล่เกลี่ย

๔) บุคคลสัปปายะ ด้านบุคคลที่อยู่ในกระบวนการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความรู้ความสามารถ เทคนิควิธีการ ประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทำให้ข้อพิพาทยุติได้ และรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของทุกฝ่ายไว้ได้

๕) โภชนสัปปายะ ด้านการจัดอาหารหรือเครื่องดื่มที่เหมาะสม บริการในระหว่างการไกล่เกลี่ย อาหารเครื่องดื่มนั้นเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในการไกล่เกลี่ยให้สำเร็จ เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยมองว่าคู่พิพาทเริ่มมีอาการเบื่อหน่ายหรือเริ่มเกิดอารมณ์จากความขัดแย้ง ผู้ไกล่เกลี่ยอาจทำการพักการไกล่เกลี่ย ดื่มน้ำทานอาหาร เพื่อให้คู่พิพาทได้รู้สึกผ่อนคลาย อารมณ์เย็นลงและสงบ หลังจากนั้นจึงทำการไกล่เกลี่ยต่อ

๖) อุตุสัปปายะ ด้านการควบคุมอุณหภูมิ ความร้อน ความเย็น ระบบระบายอากาศ แสงสว่าง สี ภายในห้องไกล่เกลี่ยที่เหมาะสม รวมทั้งไม่มีเสียงรบกวนระหว่างการไกล่เกลี่ย

๗) อิริยาปถสัปปายะ ด้านการวางตัวของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเหมาะสมกับกาลเทศะและจรรยาบรรณวิชาชีพ การจัดที่นั่งในการไกล่เกลี่ยเพียงพอและเหมาะสมสะดวกต่อการเคลื่อนไหวร่างกาย ยืน เดิน นั่ง เป็นสัดส่วน

สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการไกล่เกลี่ยให้ประสบผลสำเร็จ และมีประสิทธิภาพมากขึ้น การจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรม แสดงให้เห็นถึงความใส่ใจในการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลเป็นอย่างดี เน้นความสำคัญทุกมิติ ซึ่งศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ทำให้ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันทางสังคมโดยการไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาท มุ่งเน้นความยุติธรรม ดังนั้นควรมีการลงทุนสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาระดับสิ่งแวดล้อมให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพให้เพียงพอต่อความต้องการ

บทที่ ๕

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) มีผลการศึกษา ดังนี้

๕.๑.๑ บริบท สภาพปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ความรู้สึกล้มเหลวหรือความไม่ยุติธรรมมักนำไปสู่ความขัดแย้ง กลายเป็นความรุนแรงในทุกสังคม และชุมชนเกิดเป็นคดีความ การเสริมสร้างความรู้สึกล้มเหลวหรือความไม่ยุติธรรมให้เกิดขึ้น ควรยึดหลักความเสมอภาค หรือความเที่ยงธรรม ความเท่าเทียม และความจำเป็น วิธีการที่ใช้จัดการความขัดแย้งต้องเป็นวิธีที่เป็นธรรม กระทำด้วยเจตนาที่ดี ทุกคนยอมรับ ปฏิบัติได้และมีความสุข เนื่องจากการพิจารณาคดีของศาลมีหลายขั้นตอน ต้องใช้ระยะเวลานานในการพิจารณาแต่ละคดี ต้องใช้บุคลากรและงบประมาณจำนวนมาก การไกล่เกลี่ยจึงมีความสำคัญเพราะสามารถลดขั้นตอนในการพิจารณาคดี ทำให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย การไกล่เกลี่ย (Mediation) นั้นเป็นหนึ่งในสันติวิธีที่จะนำมาจัดการความขัดแย้ง เพื่อที่จะลดผลกระทบเชิงลบให้มากที่สุด เพราะเป็นกระบวนการที่คู่เจรจาทกลงสมัครใจที่จะมาเจรจากันโดยมีบุคคลที่สามหรือคนกลางที่เป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่ายหรือทุกๆ ฝ่ายมาทำหน้าที่เป็นผู้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาประโยชน์และหนทางที่จะเป็นไปได้มากที่สุดให้แก่คู่กรณี อีกทั้งยังช่วยเหลือในการเจรจาต่อรองระหว่างคู่กรณีหรือคู่ความเพื่อให้สามารถบรรลุข้อตกลงและขจัดความขัดแย้งลงได้ การเจรจาไม่ได้มุ่งหวังที่จะมาเอาชนะกันหรือให้ได้มากที่สุด ผลสำเร็จของการเจรจาไกล่เกลี่ยคือความพึงพอใจของทุก ๆ ฝ่าย ข้อยุติที่ต่างฝ่ายร่วมกันเลือกทางเลือกต่าง ๆ ที่ร่วมกันและแสวงหา จึงนับว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาจัดการกับปัญหาความขัดแย้งได้อย่างสันติ และทำให้มีแต่ฝ่ายชนะไม่มีฝ่ายแพ้ (Win / Win)

ขั้นตอนการไกล่เกลี่ย ๑) การเตรียมการก่อนการไกล่เกลี่ย เป็นการรวบรวมข้อมูล การกำหนดหัวข้อที่จะไกล่เกลี่ย ๒) การเปิดประชุมไกล่เกลี่ยนัดแรก เป็นขั้นตอนเกี่ยวกับการแนะนำตัวเองให้ผู้พิพากษาทราบรายละเอียด การตรวจสอบความถูกต้องเกี่ยวกับเอกสารต่าง ๆ การกำหนดกฎเกณฑ์ในกระบวนการเจรจา เช่น กฎข้อบังคับ วิธีการปฏิบัติตนของแต่ละฝ่าย เป็นต้น ๓) ระยะเวลาแก้ปัญหา เป็นการทำให้ทำให้การไกล่เกลี่ยเดินหน้าต่อไป ค้นหาประเด็นและความต้องการของคู่พิพาท เพื่อทราบจุดต่างของแต่ละฝ่าย ตรวจสอบประเด็นข้อพิพาทในการประชุมฝ่ายเดียวข้อมูลที่ได้รับจากแต่ละฝ่ายในการประชุมฝ่ายเดียวจะต้องเก็บเป็นความลับเว้นแต่คู่พิพาทจะยินยอมให้เปิดเผย สรุปประเด็นปัญหาและเสนอทางเลือกหลาย ๆ ทางเลือกที่มีทางเป็นไปได้มากที่สุดให้แก่คู่พิพาทพิจารณา ๔) การสิ้นสุดการไกล่เกลี่ย การทำข้อตกลงระงับข้อพิพาททั้งปวงเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการลงนามโดยคู่พิพาททุกฝ่าย

บทบาทโดยรวมของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคือการเป็นคนกลาง และดำเนินการเพื่อหาวิธีช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายกลับมาคืนดีกันอีก สามารถแก้ปัญหาที่พิพาทกันได้ เปิดโอกาสให้คู่ความสื่อสารติดต่อกัน ช่วยขจัดความไม่เข้าใจที่มีต่อกัน ขจัดความยุ่งยากต่าง ๆ ที่ขัดขวางการเจรจา ช่วยชี้แนะทางแก้ไขปัญหา ช่วยกำหนดทางเลือกที่นำไปสู่ข้อตกลง โน้มน้าวให้คู่ความตกลงกัน ดังนั้นผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องรับฟังอย่างตั้งใจและทราบปัจจัยที่แต่ละฝ่ายจะเน้นบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยในการรวบรวมข้อมูลหรือเรื่องราวต่าง ๆ จะต้องมีแบบแผนและมีความอดทน ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้ที่ช่วยให้คู่พิพาทได้ปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากเดิมซึ่งมีท่าทีเป็นปฏิปักษ์กันไปเป็นท่าทีที่ประนีประนอมกัน ผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่ทำให้คู่พิพาทร่วมกันหาทางแก้ปัญหาให้ได้ ผู้ไกล่เกลี่ยที่ดีนั้นจะต้องทุ่มเทเวลาและความสามารถให้นานพอที่จะรับทราบข้อเท็จจริงและปัญหาต่าง ๆ และยังคงวางตัวเป็นกลางเพื่อข้อเท็จจริงและปัญหาดังกล่าวจะนำไปสู่มุมมองใหม่ที่คู่พิพาทอาจตกลงกันได้

ตัวแปรที่ทำให้การไกล่เกลี่ยไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ คือ คู่พิพาทไม่สมัครใจเข้าร่วมไกล่เกลี่ย ความเป็นกลางของผู้ไกล่เกลี่ย ระดับของการพัฒนาความขัดแย้งและระยะเวลาของการเข้าไปของคนกลาง ความสามารถของผู้เจรจาต่อรอง อำนาจต่อรองของคู่พิพาท และบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความซับซ้อนของข้อพิพาท ความไว้วางใจคู่พิพาท ความไม่สะดวกที่จะมาพบกัน ณ สถานที่ไกล่เกลี่ย หรือมีวันว่างไม่ตรงกัน หรือคู่พิพาทไม่อยากจะเผชิญหน้ากัน นอกจากนี้ จากประสบการณ์ของผู้วิจัยเห็นว่า สิ่งแวดล้อมก็เป็นตัวแปรที่สำคัญที่ทำให้การไกล่เกลี่ยไม่ประสบผลสำเร็จ

การจัดการสิ่งแวดล้อมจึงมีความสำคัญ โดยผู้วิจัยได้สรุปสิ่งแวดล้อมเป็น ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๗ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑. สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ (Physical environment) มีองค์ประกอบ คือ (๑) การ

ปรับภูมิทัศน์บริเวณศาล อาคารสถานที่และห้องใกล้เคียง (๒) การเดินทาง รวมทั้งระบบทางเดินภายในศาล (๓) บรรยากาศ อุณหภูมิ แสง สี เสียง ที่เหมาะสมภายในอาคารและห้องใกล้เคียง (๔) การจัดบริการอาหารและเครื่องดื่ม ๒. สิ่งแวดล้อมด้านสังคม (Social environment) มีองค์ประกอบ คือ (๕) การสนทนาพูดคุย การได้รับคำแนะนำที่ดี ด้วยการให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการใกล้เคียง (๖) การจัดสถานที่ให้มีความสะดวกในการยืน เดิน นั่ง อย่างเพียงพอ ไม่แออัด ไม่มีสิ่งกีดขวางที่จะก่อให้เกิดอันตรายและก่อความรำคาญ ๓. สิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment) เป็นองค์ประกอบที่ (๗) ความรู้สึกที่ดีที่เกิดขึ้นของบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการใกล้เคียงโดยเฉพาะคู่กรณี

แนวทางในการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาท ด้านกายภาพอันได้แก่ อาคารสถานที่ ภูมิทัศน์ภายในบริเวณศาล บรรยากาศในห้องใกล้เคียง ความสะดวกในการเดินทาง รวมทั้งทางเดินภายในบริเวณศาล และในอาคารที่มีการจัดระบบอย่างชัดเจน การบริการอาหารและเครื่องดื่ม ด้านสังคมอันได้แก่ การสนทนาพูดคุย การได้รับคำแนะนำที่ดี ด้วยการให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน ซึ่งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมด้านสังคมเป็นเหตุเกื้อหนุน ส่งเสริมให้เกิดสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ เป็นนามธรรมคือความรู้สึกซึ่งจะก่อให้เกิดผลตามมา ฉะนั้นถ้าเหตุดี ผลที่ตามมาก็ดี ถ้าเหตุไม่ดีผลที่ตามมาก็ไม่ดี หรือกล่าวได้ว่าการจัดการสิ่งแวดล้อมทุกด้านดีทั้งสถานที่ ตัวบุคคล การบริการอาหารและเครื่องดื่ม จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีแก่ทุกฝ่าย ส่งผลให้การใกล้เคียงมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

ดังนั้นการจัดการสิ่งแวดล้อมมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การใกล้เคียงข้อพิพาทให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถบรรลุผลสำเร็จได้โดยใช้เวลาไม่นานมากและสามารถรักษาความสัมพันธ์อันดีของทุกฝ่ายไว้ได้ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญในการใกล้เคียง

๕.๑.๒ หลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาท

สัปปายะ หมายถึง การอยู่อาศัยในที่ที่เหมาะสม เอื้อหรือเกื้อกูลต่อการประพฤติและปฏิบัติธรรม ทั้งที่พักอาศัย สภาพอากาศ ใกล้เคียงแหล่งอาหารและยา แวดล้อมด้วยผู้ทรงธรรมและทรงภูมิปัญญา เพื่อเอื้อหรือเกื้อหนุนต่อการประพฤติและการเจริญภาวนาให้ได้ผลดีได้รับผลอย่างเต็มที่ จนบรรลุคุณงามความดีหรือเข้าถึงมรรคผลนิพพานตามหลักทางพระพุทธศาสนา โดยความเป็นไปที่ไม่ยากลำบากนัก พระพุทธศาสนาจะมุ่งเน้นด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา ซึ่งเป็นคุณลักษณะหรือปัจจัยภายใน ส่วนปัจจัยภายนอกเป็นการสร้างที่เกื้อหนุนให้การศึกษาและปฏิบัติเป็นไปโดยสะดวกหลักธรรมนี้เรียกว่า หลักสัปปายะ ๗ อันจะเป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ๑) อवासสัปปายะ คือ ที่อยู่ที่พัก ที่อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ๒) โคจรสัปปายะ คือ หมู่บ้านหรือท้องถิ่นเหมาะสมเพื่อ

เข้าไปบิณฑบาต มีอยู่ในที่ไม่ไกลนัก ไปมาสะดวก ๓) ภัตตาคารสบายๆ คือ การพูดคุย หรือถ้อยคำที่เหมาะสม ในระหว่างการปฏิบัติ การสำรวจมาจา พุทธน้อยปฏิบัติมาก ไม่กล่าววาทะไม่เป็นประโยชน์กล่าวแต่วาทะที่เป็นประโยชน์แม้ว่าวาทะที่เป็นประโยชน์ก็ควรพูดพอประมาณ ๔) บุคคลสบายๆ คือ บุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัย เป็นผู้ตั้งอยู่ในหลักธรรมวินัยมีความรู้ความสามารถ มีอาจารย์งดงาม ๕) โภชนาสบายๆ คือ อาหารและเครื่องบริโภคน้ำใจถูกใจพอใจ ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก เป็นที่สมควรแก่การบริโภค ๖) อุตุสบายๆ คือ สภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม้หนาวเกินไป ไม้ร้อนเกินไป เป็นต้น ๗) อิริยาปถสบายๆ คือ อาการหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วถูกใจจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี อิริยาปถที่ปฏิบัติแล้วเกิดความสบายกายสบายใจ ได้รับผลดี โดยไม่มีนิเวศน์เกิดขึ้น

๕.๑.๓ การพัฒนาหลักสบายๆเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นการจัดการเพื่อยกระดับคุณภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพัฒนาผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นนับว่าเป็นการพัฒนาสันติภายใน เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการไกล่เกลี่ยให้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ บรรลุผลโดยใช้เวลาไม่นานนัก และสามารถรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของทุกฝ่ายไว้ได้ จะต้องมีการจัดสิ่งแวดล้อมทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ (Physical environment) สิ่งแวดล้อมด้านสังคม (Social environment) และสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Mental environment) ซึ่งหลักสบายๆ ๗ สามารถนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและครอบคลุมสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ และ สิ่งแวดล้อมด้านสังคม ซึ่งสิ่งแวดล้อมทั้ง ๒ ด้านดังกล่าวมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการสนับสนุนส่งเสริมสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อปัจจัยภายนอกที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้สัมผัสรับรู้ในสิ่งที่ดี ย่อมส่งผลต่อจิตใจ คือปัจจัยภายในให้เกิดความรู้สึกรับรู้สิ่งดี ๆ ด้วยเช่นกัน ดังนั้น การพัฒนาหลักสบายๆ ๗ คือ การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับคุณภาพหรือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การพัฒนาหลักสบายๆเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ เพื่อเกื้อหนุนให้การไกล่เกลี่ยบรรลุเป้าหมาย ด้วยความพอใจของทุกฝ่าย ไม่ใช่เป็นเพียงการยุติคดี แต่ไม่ยุติความขัดแย้ง ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วย ๗ ด้าน ได้แก่

๑) อาวาสสบายๆ ด้านอาคารสถานที่ ห้องไกล่เกลี่ยสะอาด เหมาะสมและเพียงพอกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นสัดส่วน ไม่มีผู้คนพลุกพล่านไม่ก่อให้เกิดความรู้สึก หวาดกลัว วิตกกังวล เพื่อให้ผู้

เข้าสู่กระบวนการใกล้เคียงมีความรู้สึกผ่อนคลายกับการใกล้เคียง การจัดการสิ่งแวดล้อมภายใน บริเวณศาลและห้องใกล้เคียงที่ถูกออกแบบและสร้างขึ้นด้วยความประณีตงดงามจะช่วยสร้าง สิ่งแวดล้อมที่สงบสันติ เป็นสถานที่เหมาะกับการใกล้เคียงข้อพิพาท การจัดการสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพนี้ มีอิทธิพลต่ออารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ทำให้รู้สึกผ่อนคลาย นอกจากนี้จะต้องได้รับการออกแบบและ การจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีสุขาภิบาลที่ดีและมีความปลอดภัยแล้ว ยังต้องใส่ใจกับการออกแบบทาง สถาปัตยกรรมที่เอื้อต่อการใกล้เคียงข้อพิพาทอีกด้วย

ห้องใกล้เคียงที่พึงประสงค์ ผู้วิจัยได้สรุปได้ ดังนี้

ขนาดและพื้นที่ของห้องใกล้เคียง

- ขึ้นอยู่กับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการใช้งานในแต่ละคดี

การจัดโต๊ะ เก้าอี้

- เหมาะสมกับพื้นที่ ไม่แออัด สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างสะดวก

บรรยากาศ

- การจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะคล้ายบ้าน ทำให้เกิดความไว้วางใจ ทำให้เกิดความอบอุ่น

อุณหภูมิ/อากาศ/เสียงในห้องใกล้เคียง

- มีอุณหภูมิที่เหมาะสม ไม่ร้อนหรือเย็นเกินไป

- ระบบระบายอากาศดีไม่มีกลิ่นเหม็นอับชื้น

แสงในห้องใกล้เคียง

- มีแสงสว่างที่เพียงพอทั้งแสงจากหลอดไฟและแสงจากธรรมชาติ

สีที่ควรใช้ในห้องใกล้เคียง

- เหมาะสม ไม่เป็นสีฉูดฉาด ควรเป็นสีที่ทำให้รู้สึกสบาย ผ่อนคลาย

- ขึ้นอยู่กับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการใช้งานในแต่ละคดี

เสียงในห้องใกล้เคียง

- ปราศจากเสียงดังรบกวน

๒) โคจรสัปปายะ ด้านการเดินทางไปมาสะดวก มีป้ายบอกทางชัดเจน วางผังอาคารอย่าง เป็นระบบ

๓) ภัตตาคารสัปปายะ มีระบบขั้นตอนในการสื่อสารสนทนาพูดคุยหาทางออกร่วมกัน การ ได้รับคำแนะนำที่ดีจากผู้ใกล้เคียง เพื่อให้ผู้เข้าสู่กระบวนการใกล้เคียงมีความรู้สึกผ่อนคลายกับการ ใกล้เคียง

๔) บุคคลสัปปายะ ด้านบุคคลที่อยู่ในกระบวนการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความรู้ความสามารถ เทคนิควิธีการ ประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทำให้ข้อพิพาทยุติได้ และรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของทุกฝ่ายไว้ได้

๕) โภชนสัปปายะ ด้านการจัดอาหารหรือเครื่องดื่มที่เหมาะสม บริการในระหว่างการไกล่เกลี่ย อาหารเครื่องดื่มนั้นเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในการไกล่เกลี่ยให้สำเร็จ เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยมองว่าคู่พิพาทเริ่มมีอาการเบื่อหน่ายหรือเริ่มเกิดอารมณ์จากความขัดแย้ง ผู้ไกล่เกลี่ยอาจทำการพักการไกล่เกลี่ย ดื่มน้ำทานอาหาร เพื่อให้คู่พิพาทได้รู้สึกผ่อนคลาย อารมณ์เย็นลงและสงบ หลังจากนั้นจึงทำการไกล่เกลี่ยต่อ

๖) อดุสัปปายะ ด้านการควบคุมอุณหภูมิ ความร้อน ความเย็น ระบบระบายอากาศ แสงสว่าง สี ภายในห้องไกล่เกลี่ยที่เหมาะสม รวมทั้งไม่มีเสียงรบกวนระหว่างไกล่เกลี่ย

๗) อิริยาปถสัปปายะ ด้านการวางตัวของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเหมาะสมกับกาลเทศะและจรรยาบรรณวิชาชีพ การจัดที่นั่งในการไกล่เกลี่ยเพียงพอและเหมาะสมสะดวกต่อการเคลื่อนไหวร่างกาย ยืน เดิน นั่ง เป็นสัดส่วน

สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการไกล่เกลี่ยให้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรม แสดงให้เห็นถึงความใส่ใจในการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาลเป็นอย่างดี เน้นความสำคัญทุกมิติ ซึ่งศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ทำให้ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันทางสังคมโดยการไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาท มุ่งเน้นความยุติธรรม ดังนั้นควรมีการลงทุนสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาระดับสิ่งแวดล้อมให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพให้เพียงพอต่อความต้องการ

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเกลี่ยข้อพิพาทเป็นประโยชน์ในเชิงนโยบายและการสนับสนุนเงินทุนของภาครัฐที่คุ้มค่าหากมีผลการศึกษามารองรับที่ทำให้มั่นใจในการลงทุนการพัฒนาสิ่งแวดล้อมบรรยากาศในการไกล่เกลี่ยนั้นสามารถสำเร็จผลและลดต้นทุนระยะเวลาในการไกล่เกลี่ยอีกทั้งยังช่วยทำให้โอกาสในการหวนกลับคืนความสัมพันธ์ของคู่พิพาทได้ในขณะเดียวกันซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการไกล่เกลี่ย ดังกล่าวมาแล้วว่าสิ่งแวดล้อมที่ดีไม่ว่าจะเป็นสถานที่ การอำนวยความสะดวกหรืออัยยาศัยที่ดี รวมทั้งความรู้ความสามารถของบุคคลผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการ

ไกล่เกลี่ย เป็นแรงสนับสนุนสำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้น ช่วยลดอคติ ความขัดเคือง ทำให้การไกล่เกลี่ยง่ายขึ้นและเกิดผลดีต่อทุกฝ่าย

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท นำไปสู่ความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยซึ่งเกิดผลดีต่อคู่กรณีอย่างถูกต้องเหมาะสม บรรลุเป้าหมาย คู่กรณีสามารถตกลงกันได้ด้วยความพอใจของทุกฝ่ายทั้งยังช่วยทำให้โอกาสในการหวนกลับคืนความสัมพันธ์ของคู่กรณีได้ในขณะเดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการไกล่เกลี่ย

๒) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบรรยากาศในการไกล่เกลี่ยนั้น ส่งเสริมให้การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จได้เร็วขึ้นสามารถลดต้นทุนและระยะเวลาในการไกล่เกลี่ย

๓) สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ย ควรจัดให้มีการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่นอกเหนือจากการพัฒนาตัวบุคคลแล้ว การพัฒนาสิ่งแวดล้อมก็มีความสำคัญเพราะอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมสามารถส่งผลกระทบต่อทัศนคติ จิตสำนึกและพฤติกรรมของผู้คนได้ ตลอดจนจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพของการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

๒) ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับผู้ไกล่เกลี่ย เช่น การคิดเชิงกลยุทธ์ และสมรรถนะเรื่องภาษา เป็นต้น

๓) ควรนำการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนี้ไปทำการวิจัยโดยละเอียดในแต่ละด้าน เพื่อความเหมาะสมกับสถานที่ ยุคสมัย และรองรับการพัฒนาในอนาคต

๔) ควรทำการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและทดลองใช้จริงในศาล มีการประเมินผลทั้งในแง่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการไกล่เกลี่ย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) คัมภีร์:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วิสุทธิธรรม ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๔.

(๒) หนังสือ:

เกษม จันทร์แก้ว. การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

โค้ว เจมส์. แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการ
จัดการข้อพิพาท. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.

เจมส์ แอล เครย์ตัน. แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของ
ชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง, ๒๕๓๙.

โชติช่วง ทัพวงศ์. ความแตกต่างในบทบาทของผู้พิพากษากับบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท.
การระงับข้อพิพาทคดีแพ่ง โดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อให้เกิดการประนีประนอม
ยอมความในศาล. ม.ป.ท., ๒๕๓๙.

โชติช่วง ทัพวงศ์. จัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่
เกลี่ยข้อพิพาท. กรุงเทพมหานคร: สำนักข้อพิพาทศาลยุติธรรม, ๒๕๕๐.

ดร.ศุภกิจ มูลประมุข. “ทฤษฎีสี 2 (Color Theory 2)”. เอกสารประกอบการสอนวิชา ARD 1603
Basic Design การออกแบบเบื้องต้น. ม.ป.ท. ม.ป.ป. (อัดสำเนา).

ชิป ศรีสกุลไชยรัก. อ่างใน สุขศาลา สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ (สวสส.). สถาปัตยกรรมโรงพยาบาล
และสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขศาลา, ๒๕๕๙.

น. ณ ปากน้ำ. หลักการใช้สี. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๑๘.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และ ถวิลวดี บุรีกุล. **ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม**. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ม.ป.ป.

บัลลังก์ 711. **เทคนิคการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล**. กรุงเทพมหานคร: อพตยา, ๒๕๓๙.

ปรัชญา อยู่ประเสริฐ. “ขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”. อ้างในสำนักกระงับข้อพิพาทสำนักงานศาลยุติธรรม. **รวมบทความเทคนิคจิตวิทยาและการสื่อสารสำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนาเพรสจำกัด, ๒๕๕๐.

ปรัชญา อยู่ประเสริฐ. **รวมบทความการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท**. ม.ป.ท., ๒๕๔๘.

ประเวศ วะสี. **วิถีชีวิตมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑** ศูนย์ หนึ่ง เก้า. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: แพลนปรินติ้งจำกัด, ๒๕๕๐.

ประเวศ วะสี. **สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

พงษ์วุฒิ สิทธิผล. **การจัดการสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสกายบุ๊ก จำกัด, ๒๕๔๗.

พ.ต.ชวตี พิสุทธิพันธ์. “**วิธีการระงับข้อพิพาทโดยสันติของสหประชาชาติ**”. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘.

พรรณยง พุฒิกาศ. **การปฏิบัติงานของอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (อ.ก.ช.): ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข**. กรุงเทพมหานคร: สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **มองสันติภาพโลก ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด. ๒๕๔๒.

_____. **สลายความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖.

_____. **สิทธิมนุษยชน สร้างสันติสุขหรือสลายสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๔. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ, ๒๕๕๙.

พระพุทโธสาจารย์. **แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔.

พระมหาจรรยา สุทธิญาณ. **พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

พระมหาหรรษาธมฺมหาโส (นิตฺยญาณกร). “**พระพุทเจ้าในฐานะนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง**” อ้างในสำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. **หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : ทางออกสู่การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนาเพรสจำกัด, ๒๕๕๖.

พระราชาธมฺมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ). **การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.

- พระไพศาล วิสาโล. “การไถ่เกลี้ยแบบพุทธ”. อ้างใน ศูนย์ระงับข้อพิพาททางเลือกสำนักพระพิชิต
พิพาทสำนักงานศาลยุติธรรม. **หลักศาสนากับการไถ่เกลี้ยข้อพิพาท Version 1.2.**
กรุงเทพมหานคร: บริษัทแอคทีฟพรีน จำกัด, ๒๕๕๖.
- พระไพศาล วิสาโล. อ้างใน พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยก). **พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการ
และเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๔.
- พระโสภณมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต (มหาสิสยาตอ). **วิปัสสนานัย เล่ม ๑.** พระพรหมโมลี (สมศักดิ์
อุปสโม, ป.ธ. ๙, Ph.D) ตรวจชำระ. พระคันธสาราภิมังค์ เรียบเรียง. กรุงเทพมหานคร:
ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีเอไอเซ็นเตอร์, ๒๕๔๘.
- พิชัยศักดิ์ หรยางกูร. **รวมข้อคิดเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทในทางการค้า.** กรุงเทพมหานคร: คณะ
นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- มัวร์, คริสโตเฟอร์ ดับเบิลยู. แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. **กระบวนการเจรจาไถ่เกลี้ยคน
กลาง ยุทธศาสตร์การนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง.** ขอนแก่น: สถาบันสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒.
- มานพ นักการเรือน. **พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๙/ ตอนที่ ๓๗/ หน้า ๑/ ๔ เมษายน ๒๕๓๕.
- แลนโด ชาย. แปลและเรียบเรียงโดย นรินทร์ องค์กรินทร์ และ ธนิกานต์ มาชะศิริรานนท์. **การจัดการ
ความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์.** กรุงเทพมหานคร: ธรรมมถการพิมพ์, ๒๕๔๙.
- วันชัย วัฒนศัพท์. **ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี: ศูนย์สันติ
วิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐.
- วันชัย วัฒนศัพท์. **ความรู้เบื้องต้นการระงับข้อพิพาทที่ปรึกษาที่เหมาะสม.** นนทบุรี: สถาบัน
พระปกเกล้า, ๒๕๔๔.
- วันชัย วัฒนศัพท์ (แปลและเรียบเรียง). “**คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อ
พิพาท**”. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕.
- ศาลยุติธรรม. **กลยุทธ์การไถ่เกลี้ยข้อพิพาท.** รายงานวิชาการฝึกอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหาร
ในศาล. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๗.
- สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ. “**กลยุทธ์การไถ่เกลี้ยข้อพิพาท**”. รายงานวิชาการฝึกอบรม
หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาล. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ,
๒๕๔๗.

สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม. “ปัญหาข้อขัดแย้งในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทในศาลชั้นต้น”. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ. ศาลยุติธรรม, ม.ป.ป. (อัดสำเนา).

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๑. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ ป.อ.ปยุตโต เพื่อเชิดชูธรรม, ๒๕๖๑.

สายทอง กลัดเพชร. **ธรรมะกับโยคะ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ออฟเซ็ท เพรส จำกัด, ๒๕๕๐.

สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงานระงับข้อพิพาท. “การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง”. **เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตร Train the Trainer**. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๕๐. (อัดสำเนา).

สำนักงานระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. **หนังสือคำแนะนำผู้ไกล่เกลี่ย**. กรุงเทพมหานคร: ศาลยุติธรรม, ๒๕๔๗.

สุขศาลา สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ (สวสส.). **สถาปัตยกรรมโรงพยาบาลและสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขศาลา, ๒๕๕๙.

สุชาย จอกแก้ว. “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา”. อ้างในศูนย์ระงับข้อพิพาททางเลือก สำนักงานระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. **หลักศานากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท Version 1.2**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทแอกทีฟพริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๖.

สุวิทย์ ธีรพงษ์. “ระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลแพ่ง”. ครอบคลุม ๑ ปี ระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความ. กรุงเทพมหานคร: ศาลแพ่ง, ๒๕๓๘.

โสภณ รัตนกร. “จริยธรรมเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดี”. **เทคนิคการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล**. ม.ป.ท., ๒๕๓๙.

(๓) วิทยานิพนธ์ / ดุษฎีนิพนธ์:

โกศล จิงเสถียรทรัพย์. “สิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยาผู้ป่วยในสถานพยาบาล ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

บุญตา ส. ผาบมีชัย. “กระบวนการว่าด้วยการไกล่เกลี่ย: ศึกษาเปรียบเทียบตามกฎหมายไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”. **วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

พระมหาหรรษาธมมหาโส. “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระสงฆ์เสริม แสงทอง. “แนวความคิดการจัดสิ่งแวดลอมตามหลักพระทางพระพุทธศาสนา”. **ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

ภาณุ รั้งสีสหัส. “การกระทำความผิดทางอาญาเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์”. **วิทยานิพนธ์ น.ม. สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.**

สุธาสิณี สุภา. “ความรับผิดชอบและความคุ้มกันของผู้ใกล้เคียงข้อพิพาทในข้อพิพาททางพาณิชย์ระหว่างประเทศ”. **วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. คณะนิติศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.**

(๔) บทความ:

จักรกริณัฐ ทอดสูงเนิน, ผศ.ดร.อรนันท์ กลันทปุระ. “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการใกล้เคียงข้อพิพาทในชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร”. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๗): ๙๘-๑๑๓.**

ประเวศ วะสี อ่างไฉ พิเชต สุนทรพิพิธ. “บทบาทของผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภากับการระงับข้อพิพาทอย่างสันติ”. **วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (เมษายน-กันยายน ๒๕๔๕): ๗.**

วิชา มหาคุณ. “ความรู้ทั่วไปในการใกล้เคียงข้อพิพาทและประนีประนอมคดีครอบครัว.” **วารสารดุลพาหุ. ปีที่ ๔๑ ฉบับที่ ๖ (๒๕๓๗): ๑๑๐.**

ศุภณัฐ สัตยาภิวัฒน์ และคณะ. “ประสิทธิผลการบริหารงานระบบการใกล้เคียงข้อพิพาทของศาลยุติธรรม”. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗): ๒๓-๒๖.**

ศุภณัฐ สัตยาภิวัฒน์, บุญทัน ดอกไธสง และบุญเลิศ ไพรินทร์. “ประสิทธิผลการบริหารงานระบบการใกล้เคียงข้อพิพาทของศาลยุติธรรม ตามหลักธรรมาภิบาล”. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗): ๑๗.**

สม อินทร์พยุง. “หลักเกณฑ์การประนีประนอมและใกล้เคียงข้อพิพาท”. **วารสารทนายความ. ปีที่ ๑๐ เล่มที่ ๓๘ (สิงหาคม-กันยายน ๒๕๔๕): ๕๓.**

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ผศ. สุภวรรณ พันธุ์จันทร์. **สีกับอารมณ์ความรู้สึก**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nanabio.com/image%20web2/nana%20story/color.html> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๑].

พระไพศาล วิสาโล. การไกล่เกลี่ยความขัดแย้งแบบพุทธ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/reconflict/thbthwn-wrnkrmm/kar-kil-keliy-khwam-khad-yaeng-baeb-phuthth> [๒๔ ก.ค. ๒๕๖๐].

พิเชษฐ์ คงศิลา และ วิทยา โพธิ์ศรี. บทบาทสำนักกระงับข้อพิพาทกับการพัฒนาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลยุติธรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://elib.coj.go.th/Article/J5_s_14.pdf [๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

ศาลยุติธรรม. เกี่ยวกับระบบงานศาลยุติธรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.coj.go.th/home/syscoj.html> [๑๙ ส.ค. ๒๕๕๙].

ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท กรมบังคับคดี. ประวัติและความเป็นมา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://branch.led.go.th/drc/about.asp> [๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

โสมวรรณ มั่นหลง. การจัดการข้อพิพาทผู้ป่วยเพื่อการเยียวยา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://ningnight.blogspot.com> [๒ มิถุนายน ๒๕๖๐].

(๖) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ ชลัท ประเทืองรัตนา. สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เขวง ชูศิริ. เลขาธิการประธานศาลฎีกา, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ณรงค์ศักดิ์ อัครานุวัฒน์. ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๗, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ดร.สุภาพรรณ เพิ่มพูล. ผู้ประนอมประจำศาล, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ธีระ วิริยสกุลวงศ์. ผู้ประนอมประจำศาล, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ประชาชนที่มาใช้บริการ. ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ปราณี แซ่คู. ผู้ประนอมประจำศาล, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระสุธีวีรบัณฑิต (โซว ทสสนีโย). ดร., ผู้อำนวยการ สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ไพจิตร จารุวัชรวรรณ. ผู้ประนอมประจำศาล, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. ผู้อำนวยการ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ท้องสิน นาคปานเสื่อ และ พัทรี ศิลปชัย. คู่พิพาท, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

2. Secondary Sources:

(I) Books:

Christopher W. Moore. **The Mediation Process Practice Strategies for Resolving Conflict.**

2nd ed. .U.S.A.: Jossey-Bass Inc. Publishers, 1996.

Henry J. Brown and Arthur L. **Marriott, ADR Principles and Practice.** London : Sweet &

Maxwell, 1993.

M.K. Gandhi. **My Non-violence.** Ahmedabad: Navajivan, 1960.

Singapore Mediation Center (SMC). “Managing Conflicts & Resolving Disputes Effectively Through Mediation” **Managing Conflicts & Resolving Disputes Effectively**

Through Mediation. Singapore Mediation Center (SMC), 2015.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

หนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก

ภาคผนวก ค.

ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

(กลุ่มผู้พิพากษาประจำศาลยุติธรรม / ผู้ประนีประนอมประจำศาลยุติธรรม / ข้าราชการ
เจ้าหน้าที่ส่วนงานใกล้เคียงประจำศาลยุติธรรม / คู่พิพาทที่เข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
/ สถาปนิก นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในการออกแบบสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา /
ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และสันติวิธี)

เรื่อง : การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

.....

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
๒. แบบสัมภาษณ์นี้มีทั้งหมด ๒ ส่วน
ส่วนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
ส่วนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
ผู้วิจัยจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงได้รับความร่วมมือจากทุกท่าน ในการให้ข้อมูลครั้งนี้เป็นอย่างดี
ขอกราบขอบพระคุณ และขอขอบคุณทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามตาม
ความเป็นจริง และตรงกับความเห็นของท่านมากที่สุด คำตอบของท่านจะเก็บไว้เป็นความลับและจะใช้
สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

นางสาวมุสตี รุ่งเรืองผดุง
พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

คำชี้แจง : โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริง

๑. ชื่อ ..... นามสกุล .....
๒. ชาย หญิง
๓. อายุ ..... ปี
๔. ตำแหน่ง ..... หน่วยงาน .....

ส่วนที่ ๒

๑) สภาพบริบทของการใกล้เกลี่ยข้อพิพาท

๑.๑) สำหรับท่านในการทำงาน (ใกล้เกลี่ยข้อพิพาท) ของศาลยุติธรรม มีปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

๑.๒) ท่านคิดว่าอะไรบ้างที่มีผลต่อความสำเร็จของการใกล้เกลี่ยข้อพิพาท

.....

.....

.....

๑.๓) ท่านคิดว่าควรปรับปรุงและพัฒนาในด้านใดเพื่อให้การใกล้เกลี่ยข้อพิพาทสำเร็จ

.....

.....

.....

๒) การนำหลักสัปปายะ (สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใกล้เกลี่ย) มาใช้ในการบริหารจัดการ

๒.๑) ท่านคิดว่าสถานที่ตั้งของศาลมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๒.๒) ท่านคิดว่าสภาพสิ่งแวดลอมของอาคารสถานที่บริเวณภายในศาลและห้องใกล้เกลี่ยมีผลต่อการเจรจาใกล้เกลี่ยข้อพิพาทหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

๒.๓) ท่านคิดว่าห้องใกล้เคียงของศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทมีความเหมาะสมหรือไม่
อย่างไร

.....
.....
.....

๒.๔) ขั้นตอนดำเนินการเพื่อติดต่อขอใช้บริการการใกล้เคียงของศาลมีความเหมาะสมหรือไม่
อย่างไร

.....
.....
.....

- ท่านคิดว่าระบบคมนาคม การเดินทางมายังศาลมีความสะดวกมากน้อยเพียงใด

.....
.....

- ภายในศาลมีความสะดวกหรือไม่ อย่างไร

.....
.....

สถานที่จอดรถ .....

ป้ายรถบริการสาธารณะ .....

- ท่านใช้ยานพาหนะใดในการเดินทาง (กรุณาระบุ รถยนต์ส่วนตัว, รถบริการสาธารณะ,
รถไฟฟ้า, เรือโดยสาร)

.....
.....

- ท่านคิดว่าการวางผังอาคารและป้ายบอกทางของศาล เช่น จุดประชาสัมพันธ์ ห้อง
ใกล้เคียง ห้องสุขา มีความชัดเจนและไม่วุ่นวายหรือไม่ อย่างไร

.....
.....

- ท่านคิดว่าขั้นตอนดำเนินการติดต่อขอใช้บริการของการใกล้เคียงมีการบริหาร
จัดการขั้นตอนที่สะดวกและรวดเร็ว หรือไม่ อย่างไร

.....
.....

๒.๕) ท่านคิดว่าการติดต่อสื่อสาร สนทนา พูดคุย หรือเจรจาระหว่างเจ้าหน้าที่ศาล, คู่ความ, ผู้ประนีประนอม, และผู้พิพากษา ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

๒.๖) ท่านคิดว่าผู้ไกล่เกลี่ยควรมีเทคนิค ประสบการณ์ และลักษณะคุณสมบัติอย่างไร เพื่อให้การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จ

.....
.....
.....

๒.๗) ท่านคิดว่าควรจัดให้มีอาหารว่างและเครื่องดื่มในห้องรับรองการไกล่เกลี่ยหรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....

๒.๘) ท่านคิดว่าสภาพแวดล้อมภายในห้องไกล่เกลี่ย เช่น อุณหภูมิที่ร้อนและหนาวเกินไป, แสงสว่าง, การตกแต่งห้อง, สีของห้อง, ความเงียบ และเสียงรบกวนจากภายนอก มีผลต่อการไกล่เกลี่ย ท่านเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร (กรุณาตอบเป็นข้อๆ)

.....
.....
.....

๒.๙) ท่านคิดว่าการจัดตำแหน่งที่นั่ง โต๊ะและเก้าอี้ มีผลต่อการไกล่เกลี่ยหรือไม่ และควรจัดให้เหมาะสมอย่างไร

.....
.....
.....

บันทึกเพิ่มเติม

.....
.....
.....

ภาคผนวก ง.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและสันติวิธี

1. เจ้าคุณพระสุธีวีรบัณฑิต, ดร. (โซว้ ทสสนิโย)
2. พระครูนิโครธบุญญากร, ดร. (พระมหาปรีชา)
3. นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า
4. นายชลัท ประเทืองรัตนา สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

ผู้พิพากษา ข้าราชการเจ้าหน้าที่ศาล บุคลากรในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1. นายเชวง ชูศิริ เลขาธิการประธานศาลฎีกา
2. นายณรงค์ศักดิ์ อัครานุกวัฒน์ ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๗

ผู้ประนีประนอมดีเด่นระดับประเทศ

3. นางไพจิตร จารูวัชรวรรณ
4. นางชูจิต พันธุมจินดา
5. นายธีระ วิริยสกุลวงศ์
6. นางวรรณมา เอี่ยมสกุลภิญโญ
7. นางสาวปราณี แซ่คู
8. ดร.สุภาพรรณ เพิ่มพูล

และเจ้าหน้าที่ศูนย์ไกล่เกลี่ย

ศาลแรงงานกลาง ศาลแรงงานกลางสาขาสมุทรปราการ ศาลแขวงสมุทรปราการ จำนวน 8 คน

ทนายความ/วิศวกร/ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม

1. นายสมบัติ วงกำแหง
2. นายวิฑูล หนูยิ้มชัย

ผู้ใช้บริการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1. นายห้องสิน นาคปานเสื่อ
2. นางพัชรี ศิลปชัย
3. นายคำรณ เรืองยศ

ไม่ประสงค์จะให้ใส่ชื่อ จำนวน 9 คน

ภาคผนวก จ.

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจ้าคุณพระสุธีวีรบัณฑิต (โชวี ทลสนิโย), ดร. ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและ
บริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ความขัดแย้งมีทุกวงการ ซึ่งถ้าศาลหรือผู้พิพากษา ผู้ตัดสินคดีความ ถ้าไม่มีการไกล่เกลี่ย
คดีก็จะล้มศาล ถ้าหากเป็นเรื่องเล็กน้อยๆ การพูดคุยก็คือจบ การประนีประนอมถือเป็นแก้ไขคดีล้ม
ศาล ซึ่งแต่ละเรื่องที่ทำให้เกิดความล่าช้าและการให้ความเป็นธรรมก็อาจมีระยะนานถึงครึ่งชีวิตของ
คน ซึ่งในอเมริกามีเครื่องจับเท็จว่าถ้าคุณมาให้ข้อมูลเท็จหรือจริงของทั้งโจทก์และจำเลย เช่น ใคร
กล่าวเท็จในศาลก็สามารถจับได้ แต่ศาลไทยถ้ายังไม่มีการไกล่เกลี่ยก็อาจต้องใช้เวลาคึ่งชีวิต
คนคนหนึ่ง แล้วกระบวนการของศาลยังใช้เครื่องมือช่องว่างของสื่อๆ กล่าวคือ ถ้าต้องการใช้ศาลจับ
คนโดยไม่ต้องไปพิจารณา ถ้าเกิดศาลสั่งให้ขังไว้ก่อนโดยไม่ได้รับประกันตัว ซึ่งอยู่ในชั้นพิจารณาคดี
คุกฟรีเหมือนดังพระที่นั่ง ๘ รูป ซึ่งในกระบวนการของศาลเอง ถ้าคนที่อยู่เหนือกว่าผู้พิพากษา มือที่
มองเห็นหรือมองไม่เห็น หรือผู้มีอำนาจนอกรัฐธรรมนูญ อาจจะใช้ศาลไปในทางที่ผิด

การไกล่เกลี่ย ถ้าเรื่องไม่ใหญ่โตมากในโบราณว่าไว้คือเรื่องการขอโทษ รู้จักการขอโทษให้
อภัยกัน ซึ่งเรื่องบางเรื่องไม่จำเป็นต้องถึงโรงถึงศาล แค่ไกล่เกลี่ยก็จบ เมื่อไกล่เกลี่ยที่บ้านไม่ได้ ก็
จำเป็นต้องขึ้นศาลให้ผู้พิพากษา ให้ผู้ประนีประนอมเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ตัวอย่างเช่น พระพุทธอิสระกับ
ท่านเจ้าคุณพระเทพปฏิภาณวาทิไกล่เกลี่ยจบได้ด้วยดีทั้งสองฝ่ายได้ประโยชน์ด้วยกัน พอใจทั้งสอง
ฝ่าย เพราะการพิจารณาของศาลคือการชนะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มันต้องมีคนชนะมีคนแพ้ แต่ว่ามานะฮัส
มีมานะ การถ้อยศศักดิ์จะต้องสู้กันให้ตายกันไปข้างหนึ่งถึงจะหยุด ฉะนั้นบรรยากาศทั้งหมดที่ได้กล่าว
มาแล้ว บรรยากาศคือเข้าไปแล้วได้เป็นอิสระอย่างทุกๆ ไป ในห้องตัดสินนั่งได้ประมาณ ๒๐ คน ซึ่งถ้า
มาเกินก็ต้องไปนั่งด้านนอก ส่วนเรื่องศีลธรรมจริยธรรมกับกฎหมาย ถ้าเป็นพระสงฆ์ ซึ่งโดยหลักและ
วิธีการถ้ายังไม่ถึงที่สิ้นสุดของกระบวนการทางศาล トラบดที่ยังเป็นผู้ถูกกล่าวหาที่ยังถือว่าไม่มี
ความผิด ยังเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ ในส่วนที่มีพระสงฆ์อยู่ในกระบวนการทางศาล กล่าวคือ พระสงฆ์ต้องเข้า
คุกเหมือนผู้มีความผิดแล้ว

การจัดสถานที่บางส่วนนั้นคืออยู่แล้ว อย่างที่รัชดา ยังแคบไปหน่อย แต่แต่ละปีจะมีคดีค้าง
ศาลเยอะ เพราะยังไม่มีศาลไกล่เกลี่ยที่ยังไปไม่ถึง ซึ่งถ้าเราขอโทษให้อภัยกัน อุดโทษและให้อภัยกัน
จะทำให้ไม่ต้องขึ้นโรงขึ้นศาล นโยบายของรัฐบาลเองการจัดสถานที่ การอำนวยความสะดวกบาง
ประการนั้น สถานที่ควรเหมาะสมกันจำนวนคน เช่น ห้องตัดสินคดีหรือห้องพิจารณาความที่มีขนาด

ห้องเล็กเกินไป นโยบายต้องดูให้เป็นสากลทั้งหมด สถานที่ปัจจุบันยังแคบ บุคคลควรจัดให้มีการฝึกอบรมจากพระภิกษุ เช่น โครงการเรือนจะเรือนธรรมของกรมราชทัณฑ์

หลักสัปปายะที่เพิ่มประสิทธิที่ภาพในการไกล่เกลี่ย

- อาวาส คือ สถานที่ที่ต้องสะดวกสบายต้องพร้อมในการไกล่เกลี่ย
- ภัตตาคาร การพูดคุย ต้องใช้วจีสัจจิต ปิยะวาจา เข้าไปผนวกบวกรวมด้วยเป็นวิธีของโคนันทิวีสาล ซึ่งถ้าใช้คำพูดแบบชวานผ่าซากก็คงประนีประนอมไม่ได้
- บุคคลสัปปายะ ต้องมีเทคนิค วิธีการ จิตวิทยาในการไกล่เกลี่ย เช่น การเอาน้ำเย็นเข้าลูบ การถอยคนละก้าว
- โภชนะ ควรให้สะดวกสบายในเรื่องของโรงอาหาร ทำให้ผู้มาใช้บริการรู้สึกสบายใจก่อนการเข้าการไกล่เกลี่ย
- อุตุ ควรจัดสิ่งแวดล้อมภายในห้องให้น่าพูดคุย เช่น การปรับอุณหภูมิในห้อง แสงสว่างเหมาะสมหรือไม่
- อิริยาบถ การไกล่เกลี่ยนานเกินไปอาจทำให้คู่พิพาทรับไม่ได้ บางคนรับได้ ๑๐ นาที บางคนรับได้ ๓๐ นาที การปรับเปลี่ยนอิริยาบถหรือการนัดให้มาพูดคุยกันใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนสถานที่ ทั้งนี้ต้องอยู่ในระเบียบของศาล

นายเชวง ชูศิริ เลขาธิการประธานศาลฎีกา

๑) สภาพบริบทของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๑.๑) สำหรับท่านในการทำงาน (ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท) ของศาลยุติธรรม มีปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานหรือไม่อย่างไร

ปัญหาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหลักๆ คือ ๑) ทุนทรัพย์ กล่าวคือ ประเด็นพิพาทเรื่องเงินทองของคู่พิพาท ความไม่เท่าเทียมกันในฐานะทางการเงินของคู่พิพาท ซึ่งความต้องการของคู่พิพาทยึดทางออกทุนทรัพย์เป็นหลัก ๒) จิตใจ กล่าวคือ ในแง่ของความสัมพันธ์ สามภรรยา พ่อแม่และบุตรที่พิพาทกัน รวมถึงญาติพี่น้อง ซึ่งพิพาทในเรื่องความสัมพันธ์โดยที่ไม่ได้ต้องการเงินทอง เช่น การฟ้องอย่า การฟ้องขอค่าอุปการะเลี้ยงดู การขอมีสติในการเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น

นอกจากนี้หลักต้นๆ ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคือ การค้นหาความต้องการที่แท้จริงและจุดยืน เช่น พนักงานถูกไล่ออกจากงาน จุดยืน คือ ต้องการได้เงิน ซึ่งในขณะที่เดียวกันสาเหตุที่ทำให้ถูกออกจากงาน อาจจะเป็นเรื่องที่ถูกเด็กกรุ่นใหม่ที่เข้ามาทำงานในภายหลังกลับได้เงินเดือนสูงกว่าและไปอยู่ในตำแหน่งที่ดีกว่าเขา ซึ่งอาจจะทำให้ไม่เกิดการยอมรับเพราะตนเป็นทั้งหัวหน้าเก่าและเด็กกรุ่น

ใหม่ที่ได้ตำแหน่งที่สูงกว่าสามารถบังคับบัญชาเขาได้ ซึ่งการไม่ยอมรับจุดนี้คือเขาไม่ต้องการได้เงิน แต่เขาต้องการให้เจ้านายหรือสถานที่ทำงานยอมรับตัวเขามากกว่า ฉะนั้นจุดยืนของเขาคือ ต้องการเรียกเงินจากบริษัท แต่ในขณะเดียวกันถ้าบริษัทให้ตำแหน่งเขาในฐานะที่สมควรกับความชำนาญงานของเขา เขาอาจจะยอมรับ ไม่เรียกเงินและไม่ออกจากงาน ฉะนั้นความต้องการที่แท้จริงไม่ใช่เงิน นี่คือเหตุการณ์ตัวอย่างว่า หลักในการประนีประนอมซึ่งถ้าผู้ไกล่เกลี่ย ไกล่เกลี่ยเพียงว่าคู่พิพาทต้องการอะไร ไม่ต้องการอะไร อาจทำให้ได้แค่เพียงจุดยืนซึ่งทำให้คดียุติ แต่ไม่ได้ทำให้ข้อพิพาทระงับ ดังนั้นหลักการไกล่เกลี่ยถ้าค้นหาความต้องการที่แท้จริงได้ทำให้การตกลงในหลายๆ คดีสำเร็จได้ แม้จะมีความยากในเรื่องของกระบวนการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ไกล่เกลี่ยเองที่จะสามารถค้นหาความต้องการที่แท้จริงได้หรือไม่ โดยใช้เทคนิคการไกล่เกลี่ย การโน้มน้าวหรือพูดอย่างไรให้คู่พิพาทเริ่มเปิดใจ เช่น การแยกคุย โดยถามว่าคู่พิพาทต้องการอะไร แล้วนำมาวิเคราะห์หาความต้องการที่แท้จริง เมื่อได้ความต้องการที่แท้จริงแล้ว ก็นำกลับมาคุยกันว่ารับในข้อใดได้บ้าง

๑.๒) ท่านคิดว่าอะไรบ้างที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ความสามารถและประสบการณ์ของผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยที่ผ่านงานมากจะเห็นสภาพของปัญหา และผลของการไกล่เกลี่ยที่สำเร็จและไม่สำเร็จ โดยผลของการไกล่เกลี่ยที่ไม่สำเร็จจะเป็นแนวทางให้ผู้ไกล่เกลี่ยพัฒนาตนเอง

“ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายในการอำนวยความยุติธรรมเป็นไปโดยรวดเร็วเป็นธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง”

๑.๓) ท่านคิดว่าควรปรับปรุงและพัฒนาในด้านใดเพื่อให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสำเร็จ

การให้คู่พิพาทยอมรับการไกล่เกลี่ยนั้นเกิดจากการยอมรับความเป็นกลาง ความน่าเชื่อถือของผู้ไกล่เกลี่ย โดยความเชื่อถือนั้นเกิดจาก คือ ๑) อายุของผู้ไกล่เกลี่ย (วัยวุฒิ) เห็นได้ชัดในคดีที่พิพาทเกี่ยวกับความรู้สึกทางจิตใจ สังคมไทยเป็นสังคมที่นับถือผู้อายุมากกว่าหรืออาวุโสกว่า ซึ่งถ้าให้ผู้ไกล่เกลี่ยที่มีอายุน้อยกว่ามาไกล่เกลี่ยอาจทำให้ดูไม่น่าเชื่อถือ ๒) ความรู้ของผู้ไกล่เกลี่ย (คุณวุฒิ) หลักการพูดจาถือเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งในการไกล่เกลี่ย ถ้าผู้ไกล่เกลี่ยใช้ถ้อยคำไม่สุภาพอาจทำให้คู่พิพาทไม่ต้องการผู้ไกล่เกลี่ย

๒) การนำหลักสัปปายะ (สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ย) มาใช้ในการบริหารจัดการ

๒.๑) ท่านคิดว่าสถานที่ตั้งของศาลมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

เหมาะสม แต่ยังมีบางศาลที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ทำให้การเดินทางลำบาก

๒.๒) ท่านคิดว่าสภาพสิ่งแวดล้อมของอาคารสถานที่บริเวณภายในศาลและห้องไกล่เกลี่ยมีผลต่อการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือไม่ อย่างไร

มี เพราะสถานที่ปลอดภัยสำหรับคนทั่วไป คือ บ้าน การจัดสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะคล้ายบ้าน ทำให้เกิดความไว้วางใจ เช่น ศาลเยาวชนญี่ปุ่น เมืองโตเกียว โดยมีลักษณะการจัดสิ่งแวดล้อมเหมือนบ้าน มีหลังคาทรงจั่ว ภายในมีสวนน้ำตก ทำให้เกิดความอบอุ่น ซึ่งความอบอุ่นของครอบครัวนั้นเกิดที่ไหน? คำตอบคือ เกิดที่บ้านโดยให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้เสียหายที่เข้าไปภายในเกิดความเมตตา ให้อภัยได้มากขึ้นจากสิ่งแวดล้อมดังกล่าว ซึ่งแตกต่างจากศาลไทยที่มีเสาโรมันใหญ่ หน้าศาลที่แสดงถึงความมั่นคง เครื่องครีมน้ำเกรงขาม

๒.๓) ท่านคิดว่าห้องไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

ห้องไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทควรจัดคือ การไกล่เกลี่ยคดีประเภทไหนควรใช้ห้องไกล่เกลี่ยประเภทนั้น ห้องไกล่เกลี่ยไม่ควรเหมือนกัน ห้องไกล่เกลี่ยควรมีลักษณะพิเศษตามลักษณะของคดีนั้นๆ

๒.๓) ขั้นตอนดำเนินการเพื่อติดต่อขอใช้บริการการไกล่เกลี่ยของศาลมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

- ท่านคิดว่าระบบคมนาคม การเดินทางมายังศาลมีความสะดวกมากน้อยเพียงใด

ถือว่ามีความสะดวก แต่ยังมีบางศาลที่ตั้งอยู่ห่างไกลจาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านระบบคมนาคม

- ภายในศาลมีความสะดวกหรือไม่ อย่างไร

สถานที่จอดรถ .สะดวก

ป้ายรถบริการสาธารณะ มี

- ท่านใช้ยานพาหนะใดในการเดินทาง (กรณาระบุ รถยนต์ส่วนตัว, รถบริการสาธารณะ, รถไฟฟ้า, เรือโดยสาร) รถยนต์ส่วนตัว

- ท่านคิดว่าการวางผังอาคารและป้ายบอกทางของศาล เช่น จุดประชาสัมพันธ์ ห้องไกล่เกลี่ย ห้องสุชา มีความชัดเจนและไม่วกวนสับสนหรือไม่ อย่างไร

การวางผังควรแยกโซน เพราะคนที่มาศาลส่วนใหญ่จะมีความกังวล โดยมนุษย์จะมีสัญชาตญาณในการปกป้องตนเอง การเข้าสู่กระบวนการใดที่ไม่คุ้นเคย ไม่ได้รู้เรื่องอะไรมาก่อน สัญชาตญาณนั้นจะปกป้องตนเอง ซึ่งถ้าผู้ไกล่เกลี่ยไม่รู้จุดนี้แล้วทำการไกล่เกลี่ย ก็อาจทำให้การไกล่

เกลี่ยไม่เป็นผลเท่าที่ควร เพราะคู่พิพาทอาจยอมรับค่าตกลง เพราะไม่อยากอยู่ในกระบวนการไกล่เกลี่ย อาจจจะราคาหรือรู้สึกเสียเวลา เช่น เจ้าหน้าที่ ถ้าได้รับดอกเบี้ยมาพอสมควรแล้ว จะรับเอาแค่ต้นก็พอ ส่วนที่ฟ้องเกินไม่เอา ซึ่งถือว่าเป็นการระงับคดี ไม่ใช่เป็นการระงับข้อพิพาท เพียงแต่เป็นการลดคดี ไม่ได้ลดปัญหา

- ท่านคิดว่าขั้นตอนดำเนินการติดต่อขอใช้บริการของการไกล่เกลี่ยมีการบริหารจัดการขั้นตอนที่สะดวกและรวดเร็ว หรือไม่ อย่างไร

ปัจจุบันมีการเริ่มใช้ระบบเทคโนโลยี (e-Filing System) เช่น การส่งเอกสารมายังศาล การยื่นคำร้อง ซึ่งในประเทศเยอรมันมีการลดขั้นตอนการมาศาล โดยการส่งหมายหรือส่งเอกสารผ่านอินเทอร์เน็ต ผ่านอีเมล มีวิธีการตรวจสอบเอกสารแบบเช็คต้นทางปลายทางกัน

๒.๔) ท่านคิดว่าการติดต่อสื่อสาร สนทนา พูดคุย หรือเจรจาระหว่างเจ้าหน้าที่ศาล, คู่ความ, ผู้ประนีประนอม, และผู้พิพากษา ควรเป็นอย่างไร

กรिया ท่าทาง คำพูด น้ำเสียง ถือเป็นองค์ประกอบที่ทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยนั้นมีความน่าเชื่อถือ นอกจากองค์ความรู้แล้วที่ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีแล้ว ยังต้องมีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยที่มากพอสามารถเข้าใจถึงสภาพปัญหาของคู่พิพาท

๒.๕) ท่านคิดว่าผู้ไกล่เกลี่ยควรมีเทคนิค ประสบการณ์ และลักษณะคุณสมบัติอย่างไร เพื่อให้การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จ

ควรมี เทคนิคการไกล่เกลี่ย คือ การค้นหาความต้องการที่แท้จริงและจุดยืน โดยการค้นหาความต้องการที่แท้จริงจะทำให้ระงับคดีและระงับข้อพิพาทได้ ส่วนประสบการณ์นั้นผู้ไกล่เกลี่ยควรมีมากพอ ซึ่งการผ่านการไกล่เกลี่ยมาหลายคดีจะทำให้ผู้ไกล่เกลี่ย มีความเชี่ยวชาญชำนาญสามารถแยกประเด็นความต้องการได้ ทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาและสืบหาความต้องการที่แท้จริงจากคู่พิพาทได้

๒.๖) ท่านคิดว่าควรจัดให้มีอาหารว่างและเครื่องดื่มในห้องรับรองการไกล่เกลี่ยหรือไม่ อย่างไร

ควรมี โดยสมัยเริ่มแรกมีการจัดเตรียมน้ำดื่มบริการให้แก่คู่พิพาทก่อนการเริ่มพูดคุย แต่ปัจจุบันจากปัญหาคดีที่มีปริมาณมากและงบประมาณทำให้ขาดการจัดเตรียมน้ำดื่มไว้บริการ

๒.๗) ท่านคิดว่าสภาพแวดล้อมภายในห้องไกล่เกลี่ย เช่น อุณหภูมิที่ร้อนและหนาวเกินไป, แสงสว่าง, การตกแต่งห้อง, สีของห้อง, ความเงียบ และเสียงรบกวนจากภายนอก มีผลต่อการไกล่เกลี่ย ท่านเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร (กรุณาตอบเป็นข้อๆ)

๑. ควรมีอุณหภูมิที่เหมาะสม ไม่ร้อนหรือหนาวเกินไป

๒. ควรมีแสงสว่างที่เพียงพอทั้งแสงจากหลอดไฟหรือแสงจากธรรมชาติ

๓. สีภายในห้องควรเหมาะสม ไม่เป็นสีฉูดฉาด ควรเป็นสีที่ทำให้รู้สึกสบาย ผ่อนคลาย

ทั้งนี้ขอเสนอแนะว่า ห้องใกล้เคียงคดียุทธศาสตร์ไหนควรใช้ห้องใกล้เคียงคดียุทธศาสตร์นั้น ห้องใกล้เคียงไม่ควรเหมือนกัน ห้องใกล้เคียงควรมีลักษณะพิเศษตามลักษณะของคดียุทธศาสตร์

๒.๘) ท่านคิดว่าการจัดตำแหน่งที่นั่ง โต๊ะและเก้าอี้ มีผลต่อการใกล้เคียงหรือไม่ และควรจัดให้เหมาะสมอย่างไร

มีผลต่อการใกล้เคียง ซึ่งควรจัดให้สบายที่สุด ตัวอย่างเช่น โรงแรม เมื่อเราเข้าไปในโรงแรมจะพบกับที่รับรองหรือห้องที่สวยงามทำให้เกิดความสบายรู้สึกผ่อนคลาย ดังนั้นการจัดตำแหน่งที่นั่ง โต๊ะเก้าอี้ ต้องจัดในตำแหน่งที่เหมาะสมกับห้อง ไม่ทรุดโทรม ไม่กรรุง ควรจัดให้มีบรรยากาศที่เข้ามาแล้วอยากพูดคุยด้วย เข้ามาแล้วทำให้รู้สึกเกรงใจหรือไม่ทำตัวไม่เรียบร้อย หรือการจัดให้มีพระพุทธรูปอยู่ในห้อง ซึ่งจะทำให้รู้สึกเกรงใจ ไม่กล้าพูดในสิ่งที่ไม่ดี ลดอารมณ์รุนแรงได้

นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ ผู้อำนวยการ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า

เรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องที่สำคัญมากอยู่แล้ว แต่อาจจะดูเหมือนว่าเป็นปัจจัยที่ดูเหมือนไม่ค่อยน่าสนใจ แต่ความจริงตัวสิ่งแวดล้อม บรรยากาศเป็นตัวทำให้การใกล้เคียง หรือการพูดคุยนำไปสู่การตัดสินใจได้ ผมเห็นด้วยว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญและต้องทำให้เกิดขึ้น ขอยกตัวอย่าง ขณะนี้เรานั่งคุยกันในบรรยากาศที่ได้ยินกัน มีที่แสงสว่างกำลังพอดี อากาศกำลังดี ถ้าหนาวเกินไปก็เริ่มไม่อยากคุย เรื่องเหล่านี้เป็นปัจจัย ที่สำคัญเพราะถ้ามีเสียงดังรบกวนก็จะทำให้ไม่มีสมาธิ ผู้ใกล้เคียงก็ต้องใช้พลังมากกว่าปกติ ถ้าถามผมว่าสำคัญก็สำคัญ

นอกจากบรรยากาศพวกนี้แล้ว ควรจะดูตัวอื่น ๆ ด้วยไหมในภาพรวมตอนที่อ่านก็เห็นด้วยว่าเอาเรื่องนี้มาศึกษา เอาหลักพุทธศาสนา มาจับกับหลักสากลมาประกบกันซึ่งถ้าเราพูดถึงพุทธศาสนาบางทีเรามองไม่ออกเรื่องนี้เป็นความคิดที่ดีมากที่ผู้วิจัยสามารถไปหาหลักธรรมนี้มา เป็นกรอบให้เราได้คิดและเอามาเชื่อมโยงกับหลักสากล ผมเห็นด้วยกับการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมในห้องใกล้เคียง

ถ้าพูดถึงสภาพปัญหาที่มีทั้งที่แก้ได้และแก้ได้ยากจนถึงแก้ไม่ได้ ที่แก้ยากคือ โครงสร้างด้านสถานที่ อาคารที่

ผู้บริหารศาล มีการโยกย้ายตามวาระ ทำให้มีข้อจำกัดในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับด้านงบประมาณ ที่มีไม่พอเพียง การใช้งบประมาณเป็นแบบล่าช้า งบประมาณก็จะถูกนำไปใช้ในส่วนอื่น ๆ ไม่พอเพียงที่จะนำมาปรับปรุงพัฒนาห้องไกล่เกลี่ยได้

ศาลบางแห่งตั้งอยู่ห่างไกลชุมชน มีการคมนาคมที่ไม่มีความสะดวกเท่าที่ควร

"กรณีที่ห้องไกล่เกลี่ยมีเสียงรบกวนผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องใช้พลังมากกว่าปกติเพื่อไม่ให้คู่พิพาทไปสนใจในเสียงรบกวนต่าง ๆ"

"การแก้ปัญหาข้อพิพาท เป็นการใช้กระบวนการ การให้คู่เจรจามีส่วนในการตัดสินใจและมีผลออกมาซึ่งเป็นที่พอใจของทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือ ได้ประโยชน์ทุกฝ่าย ช่วยให้สังคมไทยที่กำลังหาทางออกในความขัดแย้งได้มองเห็นทางสว่างทั้งทางโลกและทางธรรมและนำมาปฏิบัติเพื่อความสันติสุขของประเทศไทย"

สรุปรวมจากการสัมภาษณ์ประชาชนที่มาใช้บริการ

พบว่าสถานที่ตั้งของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลแรงงานกลางสาขาสมุทรปราการ มีการเดินทางที่ไม่สะดวก อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง ไม่มีป้ายรถโดยสาร มีรถประจำทางสาธารณะผ่านน้อยสาย ทำให้ต้องใช้เวลาในการเดินทางที่นานรู้สึกเบื่อหน่ายกับการเดินทางมาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ภายนอกอาคาร ทางขึ้นศาลมีรอยแตกร้าวและทางเดินลาดชัน ห้องไกล่เกลี่ย...ห้องเล็กไม่พอนั่ง ....โต๊ะ-เก้าอี้มีสภาพเก่า ...เปิดแอร์เย็นมาก เจ้าหน้าที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท...ตอบคำถามชัดเจน รู้สึกพอใจในการใช้บริการของศูนย์ไกล่เกลี่ย ผู้ประนีประนอม มีความความรู้ดี เป็นกันเอง แต่งกายสุภาพ

ณรงค์ศักดิ์ อัครานูวัฒน์, ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๗

"การแบ่งปันความคิดและประสบการณ์กับผู้อื่นสนทนาด้วยความจริงใจและเชื่อมโยงแนวคิดเข้าด้วยกัน ไม่ควรตัดสินหรือสรุปเรื่องที่ฟังรวดเร็วเกินไปเพราะอาจทำให้เข้าใจผิด"

ชลัท ประเทืองรัตนานา สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

"จัดกลุ่มเป็น ๓ ถึง ๕ โต๊ะภายในห้องเดียวกันดีกว่าแยกห้อง มีโต๊ะกลมเล็ก ๆ ที่นั่งได้ ๔-๕ คนเนื่องจากหากน้อยกว่านั้นจะทำให้ไม่ได้มุมมองที่หลากหลายแต่ถ้ามากกว่า ๕ คนก็จะทำให้ผู้เข้าร่วมมีปฏิสัมพันธ์กันไม่ได้ทั่วถึง"

การสร้างบรรยากาศช่วยให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกสบายใจและผ่อนคลายเมื่อผู้เข้าร่วมมาถึง การพบปะสนทนาแบบไม่เป็นทางการทำให้เกิดความสนิทสนมไว้วางใจกันเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ง่ายกว่าการพูดคุยแบบเป็นทางการเพราะข้อมูลประกอบการตัดสินใจซึ่งแต่ละคนหยิบยกขึ้นมาพูดเป็นข้อมูลที่ได้มาจากความรู้สึกและความต้องการอันแท้จริงของตน ถือได้ว่าเป็นข้อมูลจริงทำให้การตัดสินใจที่ตามมาเป็นผลที่พอใจแก่ทุกฝ่ายและสามารถใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ การตั้งคำถามที่ทรงพลังเรียบง่ายแต่กระตุ้นให้คนแสดงความคิดเห็น การสร้างบรรยากาศให้ใกล้เคียงกับเหมือนนั่งคุยกัน การควบคุมจำนวนโต๊ะจำนวนคนเข้าร่วมไม่ให้มากเกินไป คำนึงถึงความขัดแย้งว่าจะเกิดการเผชิญหน้ากันหรือไม่ ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดเป็นหลัก วัตถุประสงค์ต้องชัดเจนบางเรื่องต้องใช้เวลาต้องคุยหลายรอบก็ต้องเป็นไปตามนั้น จะรวบรัดให้เสร็จให้ผลออกมาตามที่ผู้ใกล้เคียงต้องการไม่ได้ ผู้ดำเนินการหรือผู้ใกล้เคียงควรอธิบายขั้นตอนและวิธีการพูดคุยอธิบายกฎกติกาในการพูดและการฟังให้ผู้เข้าร่วมได้ทราบ ทุกความคิดเห็นมีคุณค่าควรให้เกียรติซึ่งกันและกันผลัดกันพูดผลัดกันฟังแบ่งปันเวลาในการพูดคุยกัน

ในบางครั้งคู่มือมีความแตกต่างกันของสถานภาพเชิงอำนาจ อาจจัดแบ่งแต่ละกลุ่มตามสถานภาพของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อขจัดความเกรงใจทางสังคมและอาจกลัวต่ออำนาจของอีกฝ่ายว่าจะก่อผลร้ายต่อตัวผู้พูดและพวกพ้อง ทั้งยังช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมของแต่ละกลุ่มสามารถเปิดเผยความรู้สึกนึกคิดและความต้องการที่แท้จริง นำมาซึ่งการแสวงหาทางออกหรือการตัดสินใจที่ทุกฝ่ายสามารถเข้าใจถึงเหตุผลและยอมรับได้ต่อไป การอภิปรายสนทนาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันของคู่มือเป็นการตัดสินใจบนพื้นฐานความเข้าใจในความต้องการและเหตุผลและสร้างแนวปฏิบัติอันเป็นที่พอใจของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยปราศจากการชี้นำทำให้เกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมรับผิดชอบการตัดสินใจและสร้างพันธะที่ต้องยึดถือปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันได้ ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและเป็นเทคนิคของการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมซึ่งไม่เพียงนำมาซึ่งการปฏิสัมพันธ์สื่อสารระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มคนที่ไม่ค่อยจะได้พูดคุยทำความเข้าใจกันเท่านั้น แต่ยังสร้างฉันทามติหรือข้อตกลงที่มาจากความเห็นพ้องต้องกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้บรรยากาศที่สบาย ๆ ผ่อนคลายเป็นกันเองเป็นการระดมความคิดเห็นเพื่อการตัดสินใจที่ให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของทุกฝ่ายยังไม่มีตกหล่น

การสื่อสารเป็นกุญแจไขไปสู่ความเข้าใจมีเป้าหมายคือความสำเร็จของงาน การลดความขัดแย้งและนำพาสังคมสันติสุข การสื่อสารแบบสนทนาจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้ส่งสารทำการส่งให้คำที่มี

ความหมายเรียกว่าโทรสารผ่านไปสู่ช่องทางการสื่อสารได้แก่ตาและหูของผู้รับ จากนั้นผู้รับสารก็จะแปลความตัวสารที่เห็นหรือได้ฟังออกมาเป็นความหมาย การแปลความตัวสารของแต่ละบุคคลนี้จะขึ้นอยู่กับระดับความรู้ทัศนคติประสบการณ์ในชีวิตรวมทั้งระบบสังคมและวัฒนธรรมที่เขาเติบโตขึ้นมา เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์หรือเพื่อสำรวจหาแนวทางต่าง ๆ เท่าที่เป็นไปได้สำหรับการแก้ปัญหาหรือตอบคำถามเรื่องหนึ่งอีกครั้งเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สนทนาให้มากขึ้นและสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของผลงานผลการแก้ปัญหาด้านความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม การสื่อสารระหว่างกันโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจเป็นทั้งกระบวนการที่เป็นการพูดและฟังกันก่อนที่จะตัดสินใจร่วมกันหรือรวมถึงเป็นกระบวนการที่มีความยุติธรรมและเน้นผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงจากการสื่อสารที่เพียงพอ การเปลี่ยนแปลงความคิดเกิดขึ้นและมีการตัดสินใจระหว่างการปฏิสัมพันธ์ทางการพูดคุยที่ไม่ใช่การบังคับให้เชื่อและไม่เชื่อ การเปลี่ยนคนคุยกับคนใหม่ ๆ ทำให้เกิดความเชื่อมโยงความคิด และอาจทำให้เปิดใจได้มากกว่าการคุยกับคนที่คุ้นเคย และเกิดการบั้งแว็บ (Having an idea) ขึ้นเหมือนเราไม่เคยคิดมาก่อนและได้มุมมองใหม่จากคนที่เราเปลี่ยนไปคุย

ไพจิตร จารูวัชรวรรณ ผู้ประνομประจำศาล

“ปัจจัยแวดล้อม เช่น เวลา สถานที่ นำไปสู่ผลที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสำคัญ
ของสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกสบายใจในการแสดงความคิดเห็น การ
ตกแต่งห้องให้เกิดบรรยากาศที่ผ่อนคลายและเป็นมิตรจึงมีความสำคัญมาก”

ธีระ วิริยสกุลวงศ์ ผู้ประνομประจำศาล

“ผู้ไกล่เกลี่ยต้องยอมรับว่าผลจะเป็นไปตามข้อตกลงของคู่กรณีไม่ใช่ตามที่ผู้ไกล่เกลี่ยต้องการ
คนกลางหรือผู้ไกล่เกลี่ยต้องเข้าใจกระบวนการและบทบาทหน้าที่ของตนและมีทักษะในการไกล่เกลี่ย”

ดร.สุภาพรณ เพิ่มพูล ผู้ประνομประจำศาล

ให้ข้อคิดเห็นว่า “การสร้างพื้นที่ที่เป็นมิตร นั่งสนทนากันโต๊ะเป็นกลุ่มย่อย ๆ การจัดโต๊ะ
กลุ่มย่อยจะกระจายกันเพื่อให้มีที่ว่างเดินได้สะดวกระหว่างโต๊ะ การสร้างบรรยากาศและตกแต่ง
สภาพแวดล้อมให้เป็นมิตร การยิ้มแย้มและเชื่อเชิญให้พูดคุยสนทนากันอย่างสุภาพและนับถือซึ่งกัน
และกันเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมเกิดความอบอุ่นใจ เปิดใจ และปลอดภัยที่จะร่วม
แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ซึ่งกันและกันเปิดโอกาสให้การสนทนานั้นดำเนินไปอย่าง
ต่อเนื่องนานพอจะกลายเป็นการสนทนาที่มีความหมาย”

ปราณี แซ่คู ผู้ประνομประจำศาล

ให้ข้อคิดเห็นว่า “พื้นที่มีบรรยากาศเป็นกันเองและผู้ที่นั่งร่วมกันจำนวน ๔-๑๒ คนต่อกลุ่ม จะมีขนาดไม่ใหญ่เกินไปผู้เข้าร่วมประชุมจึงสามารถแบ่งปันความคิดและประสบการณ์กับผู้อื่นภายในกลุ่ม กระตุ้นให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้รับฟังอื่น ๆ ขึ้นในกลุ่ม ช่วยให้ทุกคนรู้สึกสบายใจที่จะมีส่วนร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนกันอย่างเต็มที่”

ห้องสิน นาคปานเสื่อ และ พัชรี ศิลปชัย ผู้ใช้บริการ

“เจ้าหน้าที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตอบคำถามชัดเจน รู้สึกพอใจในการใช้บริการของศูนย์ไกล่เกลี่ย ผู้ประนีประนอม มีความรู้ดี เป็นกันเอง แต่งกายสุภาพ”

ภาคผนวก ฉ.

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ลงชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ

สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรื่อง “การบูรณาการหลักสูตรปลายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาท”
นำเสนอโดย นางสาวมุสตี รุ่งเรืองผดุง นิสิตปริญญาเอก สาขาสันติศึกษา (ภาคพิเศษ)

หลักสูตรแบบ ๒.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันพุธ ที่ ๒๖ เดือน ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น.

ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ อาคารเรียนรวม โชน D

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง	ลงชื่อ	หมายเหตุ
คณะกรรมการควบคุมคุชฎีนิพนธ์				
๑	พระมหาทรรษา ธรรมหาโส, รศ.ดร.	ประธานกรรมการที่ปรึกษา		
๒	พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ,ดร.	กรรมการที่ปรึกษา		
ผู้ดำเนินรายการสนทนากลุ่ม (Moderator)				
๑	พระปราโมทย์ วาทโกวิโท	พระวิทยากรบรรยายธรรมะ โอดี		
ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี				
๑	พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มมร		
๒	ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา		
ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการการพัฒนาหลักสูตร				
๑	ผศ.ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต		
๒	อาจารย์ ฐิติ ลาภอนันต์	อาจารย์กำกับบทเรียนหลักสูตร สถาบันพระปกเกล้า		
ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาการวิจัย				
๑	ดร.อรชร ไกรจักร์	ผู้เชี่ยวชาญการวิจัยด้าน พระพุทธศาสนา		
๒	ผศ.ดร. สานู มัทธนาคุณ	ผู้เชี่ยวชาญการวิจัยด้าน พระพุทธศาสนา		
ผู้เคยได้รับการใกล้เคียงข้อพิพาทจากศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทจากศาล				
๑	นายห้องสิน นาคปานเสื่อ	ผู้เคยได้รับการใกล้เคียงข้อ พิพาท		
นิสิตผู้นำเสนอ				
๑	นางสาวมุสตี รุ่งเรืองผดุง	พธ.ด. สาขาวิชาสันติ ศึกษา รุ่นที่ ๑ แบบ ๒.๑		

ลงชื่อผู้เข้าร่วมสังเกตการณ์

สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรื่อง “การบูรณาการหลักสูตรปลายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงข้อพิพาท”
นำเสนอโดย นางสาวมุสตี รุ่งเรืองผดุง นิสิตปริญญาเอก สาขาสันติศึกษา (ภาคพิเศษ)
หลักสูตรแบบ ๒.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วันพุธ ที่ ๒๖ เดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น.
ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ อาคารเรียนรวม โชน D
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง	ลงชื่อ	หมายเหตุ
๑	ดร.ธรรมรัตน์ อึ้งชูศิลป์	ผ.โศก สันติศึกษา		
๒	ดร.ประทีป อึ้งชูศิลป์	ผ.โศก สันติศึกษา		
๓	พ.ศ.ท.นพ.รัฐศักดิ์ นนตรีรัตน์	ผ.ภชคต.ธรรมะ	พ.ศ.ท.นพ. รัฐศักดิ์ นนตรีรัตน์	
๔	นางอรรณี อึ้งชูศิลป์	ผ.โศก สันติศึกษา		
๕	ดร.อัคริณี อึ้งชูศิลป์	ผ.โศก สันติศึกษา		
๖	ดร.ศ. สรณต์ อึ้งชูศิลป์	ผ.โศก สันติศึกษา		
๗	ดร.สุเมธ ประเสริฐธรรม			
๘	ดร.ศ. นนทสิริ อึ้งชูศิลป์	ผ.โศก สันติศึกษา		
๙	ดร.ศ. นนทสิริ อึ้งชูศิลป์	ผ.โศก สันติศึกษา		
๑๐	ดร.ศ. นนทสิริ อึ้งชูศิลป์	ผ.โศก สันติศึกษา		
๑๑				
๑๒				
๑๓				
๑๔				
๑๕				
๑๖				
๑๗				
๑๘				
๑๙				
๒๐				

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก

กราบเรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวผุสดี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘ นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรปายะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ประกอบด้วย พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร และพระมหาดวงเด่น จิตญาโณ,ดร. โดยในการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก
กราบเรียน ข้าราชการเจ้าหน้าที่บุคลากรในกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทของศาลแรงงานกลาง
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวมุสตี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘ นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุณวุฒินิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสัปปายะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมคุณวุฒินิพนธ์ประกอบด้วย พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ,ดร. โดยในการทำคุณวุฒินิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก
กราบเรียน ผู้ให้บริการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจากศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลยุติธรรม
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวผุสดี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘
นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสัปปายะ
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ประกอบด้วย
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร และพระมหาดวงเด่น จิตตญาโณ,ดร. โดยในการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้ มี
ความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพามาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้
สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์
เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก
กราบเรียน นางวรรณมา เอี่ยมสกุลภิญโญ ผู้ประนีประนอมประจำศาล
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวมุสตี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘
นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสัปปายะ
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ประกอบด้วย
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร และพระมหาดวงเด่น จิตตญาโณ,ดร. โดยในการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้ มี
ความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้
สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์
เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก
กราบเรียน นางไพจิตร จารูวรรณ ผู้ประนีประนอมประจำศาลแรงงานกลาง
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวมุสตี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘ นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสัปปายะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ประกอบด้วย พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น จิตญาโณ,ดร. โดยในการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพามาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก
กราบเรียน นางชุจิต พันธุมจินดา ผู้ประนีประนอม
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวมุสตี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘
นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสัปปายะ
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท
สภาพปัญหา อุปสรรคและแนวทางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ๒) เพื่อศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา
เถรวาท ๓) เพื่อบูรณาการหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมี
คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ประกอบด้วย พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น
จิตฺตญาโณ, ดร. โดยในการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจาก
ท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้
สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์
เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก

กราบเรียน นายชลัท ประเทืองรัตนา สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวมุสตี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘ นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสัปปายะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ประกอบด้วย พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น จิตญาโณ,ดร. โดยในการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๑๔

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก
กราบเรียน นายณรงค์ศักดิ์ อรรณววัฒน์ ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๗
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวผุสดี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘
นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรปายะ
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ประกอบด้วย
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร และพระมหาดวงเด่น จิตญาโณ,ดร. โดยในการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้ มี
ความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้
สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์
เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก
กราบเรียน นายเชวง ชูศิริ เลขาธิการประธานศาลฎีกา
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวมุสตี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘ นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสัปปายะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ประกอบด้วย พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร และพระมหาดวงเด่น จิตญาโณ,ดร. โดยในการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก
กราบเรียน นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ ผู้อำนวยการ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
สถาบันพระปกเกล้า
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวมุสตี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘
นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุขงุณินพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสัปปายะ
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมดุขงุณินพนธ์ประกอบด้วย
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น จิตญาโณ,ดร. โดยในการทำดุขงุณินพนธ์เรื่องนี้ มี
ความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้
สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์
เอื้อเพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก
กราบเรียน เจ้าคุณพระสุธีวีรบัณฑิต,ดร. ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวมุสตี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘
นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรปายะ
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ประกอบด้วย
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น จิตญาโณ,ดร. โดยในการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้ มี
ความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพามาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้
สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์
เอื้อเพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก
กราบเรียน นายเชวง ชูศิริ เลขาธิการประธานศาลฎีกา
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวมุสตี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘
นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุณนินทาเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรปายะ
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมคุณนินทาประกอบด้วย
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร และพระมหาดวงเด่น ฐิตญาโน,ดร. โดยในการทำคุณนินทาเรื่องนี้ มี
ความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้
สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์
เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก
กราบเรียน นายคำรณ เรืองยศ ผู้ให้บริการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวมุสตี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘ นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุณวุฒินิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสัปปายะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมคุณวุฒินิพนธ์ประกอบด้วย พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร และพระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ,ดร. โดยในการทำคุณวุฒินิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก
กราบเรียน พระครูนิโครธบุญญากร,ดร. (พระมหาปรีชา) เจ้าอาวาสวัดไทยในเนपाल
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวมุสตี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘ นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุณวุฒินิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรปายะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมคุณวุฒินิพนธ์ประกอบด้วย พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร และพระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ,ดร. โดยในการทำคุณวุฒินิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก
กราบเรียน นายวิฑูล หนูยิ้มชัย ผจก.แผนกคุณภาพการผลิตพลังงานทดแทน บมจ พีทีไอ โพลีน
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวมุสตี นามสกุล รุ่งเรืองผดุง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๘๘
นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุณวุฒินิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสัปปายะ
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมคุณวุฒินิพนธ์ประกอบด้วย
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร และพระมหาดวงเด่น ฐิตญาโน,ดร. โดยในการทำคุณวุฒินิพนธ์เรื่องนี้ มี
ความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้
สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแก่นิสิต ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์
เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

เลขานุการอธิการบดี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา